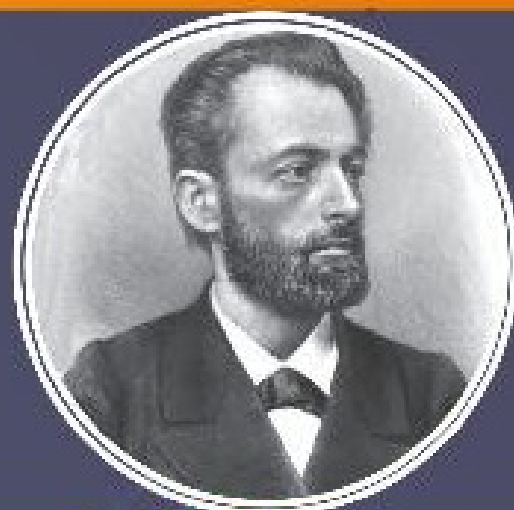

Vol. V, Nr. 1(8), 2023

Serie nouă

Revista de istorie
„Vasile Conta”
Târgu-Neamț

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul V, nr. 1, iunie 2023
Volume V, issue 1, june 2023
Volume V, no. 1, juin 2023**

Iași
Editura PIM, 2023

COLECTIVUL ȘTIINȚIFIC/SCIENTIFIC BOARD/LE COLLECTIF SCIENTIFIQUE

Prof. univ. dr. Florin PINTESCU, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Conf. univ. dr. Ioan DĂNILĂ, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Col (r) dr. Tiberiu TĂNASE, secretar Divizia Istoria Științei, Academia Română
Comandor (ret) Gheorghe VARTIC, Comisia Română de Istorie Militară
Cercetător științific III dr. Mircea Gheorghe ABRUDAN, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca
Cercetător științific principal III dr. Corneliu CIUCANU, Academia Română-Filiala Iași
Prof.univ.dr. Virginia POPOVIĆ, Universitatea Novi Sad, Serbia
Conf.univ.dr. Mircea MARAN, Școala de Studii Înalte pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț, Serbia
Prof. dr. Daniel DIEACONU, Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București
Asist. univ. dr. Ioan FĂRMUȘ, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Prof. Mihaela CHELARU, șef serviciu Arhivele Naționale Bacău

COLECTIVUL DE REDACȚIE/EDITORIAL BOARD/ ÉQUIPE ÉDITORIALE

Editor șef: prof. drd. Emanuel BĂLAN

Editori: prof. drd. Elena PREDA, drd. Valentin IOAN, prof. Marius- Emanuel SANDU

Secretari de redacție: maior. drd. Marcel IOAN, prof. drd. Emanuel BĂLAN

Tehnoredactare: prof. drd. Emanuel BĂLAN

Corectura: prof. Oana STOICA, prof. Nicoleta LIPAN, prof. Mihaela PAVĂL

Grafică și Copertă: prof. Radu-Mihail PINTILIE, informatician Ionela -Diana COZMA

Traducere: limba engleză/ limba franceză: prof. drd. Valentin-Cezar TEODORESCU

Responsabil promovare: prof. drd. Traian ANTON

ISSN 2668-6317

ISSN-L 2668-6317 Revistă open access

© Copyright 2023
Liceul „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț

Tiparul- Editura si Tipografia PIM, Iași

Reproducerea integrală sau fragmentară, prin orice formă și prin orice mijloace tehnice, este strict interzisă și se pedepsește conform legii. Răspunderea asupra conținutului materialelor revine, în exclusivitate, autorilor.

Adresa/Editorial Office: Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț, str. Slt. Radu Teoharie, 3, 615200, Târgu-Neamț, telefon: 0233791172, mobil: 074456206.

www.revistadeistorielvc.ro

e-mail: analelvcistorie@gmail.com

Revistă fondată în 2019, indexată și înscrisă în Bazele de Date Internaționale (BDI) CEEOL, DRJI, Index Copernicus Internațional, CiteFactor, Open Library, ISI index, International Institute of Organized Research, ROAD – Directory of Open Access Scholarly Resources, ResearchBib, ResearchGate, Academia.edu, SSRN, ESJI și Google Academic.

Revistă în curs de indexare în DOAJ, JSTOR, ERIH-PLUS, EBSCO și THOMSON ISI

BDI Index Copernicus International. Revistă **evaluată pozitiv** după criteriul citărilor, în **I.C. Journals Master List 2020**, cu un scor ICV (Valoarea Index Copernicus) de **37, 06 puncte**.

SJIF Journal Rank List evaluation process, which resulted in a score given **SJIF 2021 = 3.598** (Scientific Journal Impact Factor Value for 2021).

Revista se regăsește și în bibliotecile publice-Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „G.T. Kirileanu”, Piatra Neamț, Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași, Biblioteca „Ion Creangă” Târgu Neamț

și digital pe <http://biblioteca-digitala.ro> și www.europeana.eu

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul V, nr. 1, iunie 2023
Volume V, issue 1, june 2023
Volume V, no. 1, juin 2023**

CUPRINS-CONTENTS-CONTENU

STUDII ȘI ARTICOLE/
STUDIES AND ARTICLES/
ÉTUDES ET ARTICLES

11

ITINERARIUL AVARILOR CĂTRE CÂMPIA PANONICĂ REFLECTAT ÎN SURSELE
SCRISE. SECOLELE VI-VII

THE ROUTE OF THE AVARS TO THE PANNONIAN PLAIN REFLECTED IN WRITTEN
SOURCES. VI-VII CENTURIES

L'ITINÉRAIRE DE L'AVARI À LA PLAINE PANONIC REFLÉTÉ DANS LES SOURCES
ÉCRITES. VI-VII SIÈCLES.

drd. Paul-Marian BOERU

13

ASPECTE ALE PORTULUI FEMININ OTOMAN REFLECTATE IMAGISTIC

ASPECTS OF OTTOMAN WOMEN'S CLOTHING REFLECTED IN IMAGES

ASPECTS DES VÊTEMENTS FÉMININS OTTOMANS REFLÉTÉS DANS LES IMAGES

Amalia-Maria OPRIȘOIU

27

ȚINUTUL NEAMȚULUI ÎN EPOCA FANARIOTĂ

THE NEAMȚ COUNTY IN THE PHANARIOT AGE

TERRES DE NEAMȚ A L'ÈRE PHANARIOTE

prof. drd. Elena PREDA

prof. dr. Daniel DIEACONU

37

MĂRTURII DOCUMENTARE REFERITOARE LA ACTIVITĂȚILE ECONOMICE ALE
EVREILOR DIN JUDEȚUL CÂMPULUNG ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

DOCUMENTARY TESTIMONIES REGARDING THE ECONOMIC ACTIVITIES OF JEWS
IN CÂMPULUNG COUNTY IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

DONNÉES DOCUMENTAIRES SUR LES ACTIVITÉS ÉCONOMIQUES DES JUIFS DANS
LE COMTÉ DE CÂMPULUNG AU COURS DE LA PREMIÈRE MOITIÉ DU XXE SIÈCLE

drd. Cezar Paul OLARIU

49

CÂTEVA MĂRTURII CU PRIVIRE LA PREFACERILE DIN LUMEA SATULUI
BUCOVINEAN ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

A FEW TESTIMONIES REGARDING THE UNDERTAKINGS IN THE RURAL VILLAGE
COSMOS IN BUCOVINA DURING THE INTER-WAR PERIOD

QUELQUES TÉMOIGNAGES SUR LES PRÉFACES DANS LE MONDE DU VILLAGE
BUCOVINIEN PENDANT L'ENTRE-GUERRE

drd. Aurel Gheorghe PREPELIUC

67

DEVĂLMĂȘIILE VRÂNCENE DISPĂRUTE: OBȘTEA RUGET ȘI OBȘTEA BODEȘTI

THE LOST VILLAGE COMMUNITIES IN VRANCEA: RUGET AND BODEȘTI JOINT

UNIONS

LES PROPRIÉTÉS COLLECTIVES DISPARUES DE VRANCEA: LA COMMUNAUTÉ DE RUGET ET LA COMMUNAUTÉ DE BODEȘTI

drd. Ionel ANTIMIRESCU

75

ARTICULĂRI LEGISLATIVE PRIVIND DOMENIUL FORESTIER ÎNTRE CELE DOUĂ CONFLAGRAȚII MONDIALE

LEGISLATIVE ARTICLES REGARDING FORESTRY BETWEEN THE TWO WORLD CONFLAGRATIONS

ARTICLES LEGISLATIFS RELATIFS A LA FORESTERIE ENTRE LES DEUX CONFLAGRATIONS MONDIALES

drd. Camelia DIACONU

89

IMPLICAREA BISERICILOR SFINȚII ATANASIE ȘI CHIRIL ȘI SFÂNTUL SPIRIDON DIN IAȘI ÎN ACTELE FILANTROPICE DIN PERIOADA INTERBELICĂ

THE INVOLVEMENT OF THE CHURCHES OF SAINT ATHANASIOS AND CYRIL AND SAINT SPYRIDON FROM JASSY IN THE PHILANTHROPIC ACTS OF THE INTERWAR PERIOD

L'IMPLICATION DES ÉGLISES SAINT ATHANASE ET CYRILLE ET SAINT SPYRIDON DE JASSY DANS LES ACTES PHILANTHROPIQUES DE L'ENTRE-DEUX-GUERRES

drd. Carmen SANDU

99

UN RAPORT DIN 1942 ASUPRA CEANGĂILOR DIN JUDEȚELE BACĂU ȘI ROMAN

A REPORT FROM 1942 ON THE CHANGAS IN BACĂU AND ROMANIA COUNTIES

UN RAPPORT DE 1942 SUR LES CHANGAS DANS LES COMTÉS DE BACĂU ET DE ROUMANIE

Prof. drd. Emanuel BĂLAN

111

DE LA ZONA DE ADMINISTRAȚIE SOVIETICĂ LA REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ. UN SCURT ISTORIC AL COMUNIZĂRII GERMANIEI DE EST

FROM THE SOVIET ADMINISTRATION ZONE TO THE GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC. A BRIEF HISTORY OF THE COMMUNIZATION OF EAST GERMANY

DE LA ZONE D'ADMINISTRATION SOVIÉTIQUE À LA RÉPUBLIQUE DÉMOCRATIQUE ALLEMANDE. UNE BRÈVE HISTOIRE DE LA COMMUNISATION DE L'ALLEMAGNE DE L'EST

Leonard-Mihail RĂDULESCU

121

STEUA ȘI CUPA CAMPIONILOR EUROPENI DIN 1986, ANALIZĂ DE PRESĂ

STEUA AND THE 1986 EUROPEAN CHAMPIONS CUP, PRESS ANALYSIS

LE STEUA ET LA COUPE DES CHAMPIONS D'EUROPE 1986, ANALYSE DE PRESSE

Ștefan-Cosmin NEGREA

137

ARHIVISTICĂ

ARCHIVE

ARCHIVER

149

MOȘII ALE MĂNĂSTIRII RÂȘCA DE LA ȚINUTUL COVURLUIULUI ESTATES OF THE RÂȘCA MONASTERY FROM THE COVURLUI COUNTY DOMAINES DU MONASTÈRE RÂȘCA DU PAYS DU TAPIS	
Costin CLIT	151
CINCI DOCUMENTE CU SIGILII DE LA DOMNITORII IOAN TEODOR CALLIMACHI, GRIGORE AL III-LEA GHICA ȘI CONSTANTIN DIMITRIE MORUZI FIVE DOCUMENTS WITH THE SEALS OF RULES IOAN TEODOR CALLIMACHI, GRIGORE III GHICA AND CONSTANTIN DIMITRIE MORUZI CINQ DOCUMENTS AVEC LES SCEAU DES SOUVERAINS IOAN TEODOR CALLIMACHI, GRIGORE III GHICA ET CONSTANTIN DIMITRIE MORUZI	
Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS Dr. Camelia TEODORESCU	169
POMELNICUL MĂNĂSTIRII NEAMȚ DIN ANUL 1848 THE PRAYER BOOK OF THE NEAMȚ MONASTERY IN 1848 LE DIPTYQUE DE LA MONASTÈRE DE NEAMȚ DE L'ANNÉE 1848	
Vera STIGLEȚ	183
BIOGRAFII ȘI MOMENTE DIN VIAȚA UNOR PERSONALITĂȚI BIOGRAPHIES AND MOMENTS FROM THE LIFE OF SOME PERSONALITIES BIOGRAPHIES ET MOMENTS DANS LA VIE DE CERTAINES PERSONNALITÉS	207
PAUL PĂLTĂNEA- ISTORICUL ORAȘULUI GALAȚI PAUL PĂLTĂNEA- THE HISTORIAN OF THE CITY OF GALAȚI PAUL PĂLTĂNEA -L'HISTORIQUE DE LA VILLE DE GALAȚI	
Marian Laurențiu SANDU	209
PREZENTĂRI ȘI RECENZII PRESENTATIONS AND REVIEWS PRÉSENTATIONS ET COMMENTAIRES	219
Monica DEJAN, Seriile medalistice „Les hommes illustres du siècle de Louis XIV” și „Les réformateurs de l’Église” ale gravorului Jean Dasser în colecția numismatică a Muzeului Bucovinei din Suceava Dr. Dimitrie-Ovidiu BOLDUR	221
ABREVIERI ABREVIATIONS ABRÉVIATIONS	223
INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI INSTRUCTIONS FOR AUTHORS INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS	227 228 229

**STUDII ȘI ARTICOLE/
STUDIES AND ARTICLES/
*ÉTUDES ET ARTICLES***

**ITINERARIUL AVARILOR CĂTRE CÂMPIA PANONICĂ
REFLECTAT ÎN SURSELE SCRISE. SECOLELE VI-VII**

*

THE ROUTE OF THE AVARS TO THE PANNONIAN PLAIN REFLECTED IN WRITTEN SOURCES. VI-VII CENTURIES

*

L'ITINÉRAIRE DE L'AVARI À LA PLAINE PANONIC REFLÉTÉ DANS LES SOURCES ÉCRITES. VI-VII SIÈCLES.

drd.Paul-Marian BOERU¹

Rezumat: *Perioada Migrațiilor și a Evul Mediu Timpuriu sunt considerate epoci istorice marcate de violență, care nu ne sunt încă pe deplin cunoscute. După sosirea lor, avarii au reușit să formeze o putere importantă care a jucat un mare rol în desfășurarea evenimentelor secolelor VI-VII d. Chr. din estul și centrul continentului European. Această confederație barbară a apărut într-un timp relativ scurt după care avarii au început să atace granița și provinciile de la Dunărea Mijlocie și de Jos. Prezenta abordare are scopul de a analiza sursele literare privind sosirea avarilor în Câmpia Panonică în secolul al VI-lea și imaginea nomazilor reflectată în sursele antice.*

Cuvinte cheie: avari, surse scrise, secolele VI-VII d.Chr, gepizi, longobarzi.

*

Abstract: *The Migration Period and the Early Middle Ages are considered historical eras marked by violence, which are not yet fully known to us. After their arrival, the Avars managed to form an important power that played a big role in the events of the VI-VIIth centuries in the east and center of the European continent. This barbarian confederation arose in a relatively short time after which the Avars began to attack the border and the Middle and Lower Danube provinces. The present approach aims to analyze the literary sources regarding the arrival of the Avars in the Pannonian Plain in the 6th century and the image of the nomads reflected in the ancient sources.*

Key words: avars, written sources, VI-VIIth centuries, gepids, lombards.

*

Résumé: *La période des migrations et le haut Moyen Âge sont considérés comme des époques historiques marquées par la violence, qui ne nous sont pas encore pleinement connues. Après leur arrivée, les Avars ont réussi à former une puissance importante qui a joué un rôle important dans le déroulement des événements des VIe-VIIe siècles après JC à l'est et au centre du continent européen. Cette confédération barbare est née en un temps relativement court, après quoi les Avars ont commencé à attaquer la frontière et les provinces du Danube moyen et inférieur. La présente approche vise à analyser les sources littéraires concernant l'arrivée des Avars dans la plaine pannonienne au VIe siècle et l'image des nomades reflétée dans les sources antiques.*

Mots clés: Avars, sources écrites, VI-VII siècles, Gépides, Lombards.

Perioada migrațiilor, este profund marcată de violență fiind considerată o epocă de declin în mai toate aspectele studiate, care nu ne este cunoscută decât într-o oarecare măsură datorită surselor scrise care se raportează la anumite aspecte ale epocii și surselor arheologice. În zona Dunării de Jos și de mijloc granița bizantină a

¹ Arheolog, Banat archaeosave SRL; doctorand, Universitatea din București; boeru.paul@yahoo.com.

fost puternic afectată de migrația goților la sfârșitul secolului al IV-lea². Colapsul conglomeratului hunic desfășurat la mijlocul secolului al V-lea și convalescența militară și politică a Imperiului Roman de Răsărit de la finalul secolului al V-lea și începutul celui următor, au făcut ca frontiera Dunării de Jos să redevină un element-cheie în relația Imperiului cu vecinii săi³. Percepția pe care o avem asupra graniței bizantine de la Dunărea de Jos s-a schimbat în ultimele decenii. S-a concluzionat faptul că instalațiile militare nu funcționau de multe ori ca niște delimitări spațiale, de exemplu cetățile-pod ca cele de pe Rin și de la Dunărea de Jos au fost construite pentru a facilita traversarea fluviilor, comunicarea și controlul zonelor din apropierea frontierelor⁴.

Avarii apăruti în zona Dunării de Jos după mijlocul secolului al VI-lea joacă un rol marcant în evenimentele epocii atât în zona Dunării de Mijloc cât și a zonei inferioare a fluviului, scopul lor central fiind să treacă la sud de frontiera bizantină pentru a prăda bogatele provincii balcanice ale Imperiului Bizantin. Această populație nomadă ajutată de tacticile și armamentul lor superior de luptă dar și mobilitatea armatelor a avut posibilitatea să se afirme pe plan militar. Subjugarea diferitelor populații de barbari și folosirea acestora în atacurile multiple orientate spre provinciile Imperiului Bizantin de la sud de Dunăre sunt evenimente care au lăsat amprenta asupra secolelor VI-VII d.Chr, nomazii jucând un rol major în destabilizarea și distrugerea *limesului*⁵ bizantin în primele decenii ale secolului al VII-lea⁶. Opinia comună este aceea că prăbușirea frontierei de la Dunărea de Jos este însă un proces îndelungat cauzat atât de factori interni cât și externi⁷.

Din punct de vedere militar, nomazii avari, erau experți în folosirea arcului călare. Această caracteristică întâlnită preponderent în rândul nomazilor este cunoscută

² H. Talevski, *The persistence of the limes and the condition of the defensive system as reflections of the general collapse of the state system in the Early Byzantine Balkans*, în „Bulgarian e-Journal of Archaeology Supplements”, VII, 2019, p. 286.

³ F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006, p. 165.

⁴ *Idem*, *Frontier Ethnogenesis in Late Antiquity: The Danube, the Tervingi, and the Slavs in Borders, Barriers, and Ethnogenesis: Frontiers in Late Antiquity and the Middle Ages*, editată de Florin Curta, Brepolis publishers, Turnhout, 2005, p. 178.

⁵ termen folosit de scriitorii antici care se referă la o graniță fortificată sau pentru a marca limitele Imperiului Roman. Sensul acestui termen a fost adaptat de istoricii moderni. Percepția pe care o avem asupra graniței bizantine de la Dunărea de Jos s-a schimbat în ultimele decenii. Când ne raportăm la frontierele Imperiului nu trebuie să le considerăm impenetrabile ci mai degrabă un „spațiu cultural ce permitea diferite moduri de interacțiune ce diviza Imperiul de lumea barbară.” Vezi: B. Isaac., *The Meaning of 'Limes' and 'Limitanei' in Ancient Sources*, în „Journal of Roman Studies”, 78, 1988, pp. 125-147; A. Wood., *WHY WERE THE SCLAVENES NEVER ROMAN ALLIES? A Study of Late Antique Roman Frontier Policy and a Barbarian Society*, Macquarie University, Sydney, p. 39.

⁶ Al. Madgearu, *The downfall of the danubian frontier*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XXXVI, 1997, pp. 315-326.

⁷ A. Gândilă, *Money talks: financial crisis and the fate of the Roman Balkans, c. 582-602*, în „Studia Romana et Mediavaelia Europaensia”, LXXXV, 2018, p. 124.

încă de pe vremea istoricului Herodot⁸. Principalele surse scrise antice care se referă la echipamentul folosit de către avari sunt *Strategikon*, scrierile valoroase ale lui Teofilact Simocatta dar și *Miracolele Sfântului Dimitrie*. Cercetările de teren au produs numeroase surse primare care coincid cu datele produse de sursele scrise. Până în acest moment, cercetările arheologice asupra mormintelor atribuite avarilor nu au identificat echipamente militare complete. Armele și armurile descoperite adesea în context funerar sunt coifuri, piese de armură (lamelară sau zale) săbii, piese de la arcuri, vârfuri de lance, săbii, cuțite și topoare⁹. Pentru a-i contracara pe acești iscusiți nomazi din punct de vedere militar care erau și capabili de a surprinde armatele bizantine, în tactica militară imperială bizantină au avut loc unele reforme prezentate în *Strategikon*¹⁰.

Avarii ca majoritatea nomazilor și-au bazat puterea militară pe cavalerie despre care sursele scrise spun că era bine echipată din punct de vedere defensiv. Ținând cont de caracterul polietnic dar și de structura khaganatului, cercetătorii presupun faptul că nomazii subjugăți de avari cum ar fi kutrigurii formau cavaleria ușoară, iar slavii și gepizii formau infanteria¹¹. Sursa amintită, *Strategikon* îi descrie ca fiind iscusiți în lupte și experimentați, rezistenți la greutăți și lipsuri reușind să își păcălească inamicii¹². În ceea ce privește echipamentul, aceștia: *Erau echipați cu armuri de zale (zaves) săbii, arcuri și lănci. În luptă majoritatea poartă două arme, lănciile ținându-le peste umeri și arcurile în mâini și le folosesc după cum e nevoie. Poartă armuri nu doar ei dar și caii care au în fața lor din fier (kentoukla). Ei acordă o atenție mărită antrenamentului folosirii arcului în timp ce călăresc*¹³.

Piese inovative ale echipamentului militar folosit de călăreții avari care ofereau un avantaj deosebit în confruntările militare au fost implementate mai târziu și de către bizantini. Printre acestea putem aminti de scărițele de șa care facilitau urcarea și coborârea rapidă de pe cal, dar în același timp asigurau stabilitatea călărețului. Cele mai timpurii obiecte de acest tip au fost identificate în mormintele avarilor din Ungaria datate la jumătatea secolului a VI-lea¹⁴. În sursele bizantine aceste scărițe apar pentru prima dată în *Strategikon* sub denumirea latină de „scala”¹⁵. Stilul de luptă dar și armamentul avarilor le-au permis acestora să se afirme din punct de vedere militar reușind să schimbe balanța puterii în estul și centrul continentului European.

⁸ G. Kardaras, *The nomadic art of war. The case of the avars*, în „Acta Militaria Mediaevalia”, 11, 2015, p. 7.

⁹ *Ibidem*, p. 8.

¹⁰ Importantă sursă scrisă pentru studiul aspectelor militare dar și al populațiilor „barbare” ale în Antichitatea târzie.

¹¹ G. Kardaras, *op.cit.*, p. 7.

¹² *Strategikon*, trad. George T. Dennis, Editura University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1984, XI, 2.

¹³ *Ibidem*, loc. cit.

¹⁴ G. Kardaras, *op.cit.*, p. 10.

¹⁵ *Strategikon*, *op.cit.*, XI, 6.

În sursele bizantine contemporane, avarii sunt descriși cu aceleași stereotipuri care se aplică și altor popoare barbare: de neîncredere, zgârciți, urâți, cruzi, etc. Astfel de înfățișare negativă este folosită încă din antichitate, de la descrierea sciților de către *Herodot*¹⁶. Nomazii sunt descriși în opoziție cu lumea „civilizată” fiind numiți barbari -care locuiesc în afara spațiului geografic și cultural al lumii creștine romane-, având o limbă, obiceiuri, religie diferită¹⁷. Cu toate că autorii bizantini folosesc o viziune „tradițională” în descrierea populațiilor nomade, sunt unele aspecte ce merită nuanțate. Cu toate că importanți autori contemporani cum ar fi Procopius din Caesarea¹⁸, Meneandru Protector¹⁹, Teofilact Simocatta²⁰, au o atitudine disprețuitoare față de oamenii stepelor, alți istorici antici printre care și Priscus, sau autorul *Strategikon*-ul au o atitudine mai pozitivă²¹. Autorii bizantini au fost însă în mare parte interesați de aspectele politice și militare ale relațiilor bizantino-avare, (conflicte militare, tratate, subsidii) și nu despre cele culturale ale populațiilor barbare. Istoricii contemporani cu evenimentele epocii se referă la nomazi sub diverse nume ca avari, avaros/abares, huni, în timp ce teritoriul lor este numit Hunia, Avaria, provincia avarorum²². Astfel, în sursele scrise teritoriul gepizilor era numit Gepidia iar al longobarzilor Longobardia²³.

Originea avarilor este atribuită de către unii specialiști în orientul îndepărtat și anume populației *Donghu/Tonghu*, nume utilizat în sursele scrise antice chinezești. Acestea se referă la avari²⁴ cu ocazia conflictului cu Dinastia Wei²⁵. Cu toate acestea,

¹⁶ Istoric grec considerat a fi părintele istoriei pentru modul în care a tratat evenimentele expuse. În opera sa *Istorie* care este redactată în dialect ionic și împărțită în epoca elenistică în 9 cărți, Herodot își propune să abordeze prima mare confruntare dintre lumea orientală ([Asia](#)) și cea apuseană ([Grecia](#)), dintre despotismul oriental și democrația elenistică, Războaiele Medice.

¹⁷ W. Pohl, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa, 567–822 n. Chr.*, C.H. Beck, Munchen, 1988, pp. 1-16.

¹⁸ Procopius din Caesarea (cca 500-555 p.Chr) a fost un membru al aristocrației senatoriale, critic față de reformele lui Iustinian, dar martor în suita comandantului Belizarie în timpul războaielor purtate de Imperiul Bizantin cu diferiți barbari printre care și perșii, vandalii și goții, pe care le-a prezentat/descris în opt cărți, presărând în cadrul acestora multe relatări despre slavi.

¹⁹ Un al istoric bizantin contemporan cu evenimentele secolelor VI-VII este Meneandru Protector, Lucrările sale sunt *Istoria* și *Istoria păgânilor* Scrisă probabil din porunca împăratului Mauriciu, deoarece Meneandru s-a bazat mult, dacă nu în totalitate pe surse scrise, în special materiale de arhivă (documente de corespondență, rapoarte ale ambasadurilor). Vezi: F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, op.cit., p. 40.

²⁰ Considerat ultimul istoric al antichității, acesta a copiat o istorie a domniei lui Mauriciu în opt cărți în prima parte a secolului al VII-lea.

²¹ R. Pallas-Brown, *East Roman Perception of the Avars in the mid- and late sixth Century*, în *Ethnicity and Culture in Late Antiquity*, edited by Stephen Mitchell and Geoffrey Greatrex, Classical Press of Wales, 2000, pp. 309-329.

²² W. Pohl, op.cit., p. 309.

²³ F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, op.cit., p. 172.

²⁴ P. Golden, *Some Notes on the Avars and Rouran*, în „Steppe Lands and the world beyond them”, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza Iași, Iași, 2013, pp. 43-66.

atribuirea nu este în acest moment sigură în istoriografie. Migrația avarilor către Europa își are originea, conform istoriografiei de specialitate, în schimbările politico-militare din centrul Asiei de la mijlocul secolului al VI-lea, create ca urmare a obținerii de supremație politică a turcicilor originari de pe teritoriul Mongoliei de astăzi, supremație pe care o vor deține până în 745²⁶. Consecințele acestei schimbări politice sunt observate în mișcările de populații care i-au dislocat și pe avari, aceștia alegând să se îndrepte către vest, spre continentul European. Astfel prima mențiune a avarilor în sursele antice bizantine este relatată de către Priscus²⁷ -probabil în 463- cu ocazia prezentării la Constantinopol a unei delegații care reprezenta populațiile nomade (saraguri, uroguri și onoguri). Conform istoricului, sabirii împinși de către avari au forțat la rândul lor pe alți nomazi să renunțe la teritorii, aceștia alcătuind delegația care s-a prezentat în capitala Bizantină²⁸.

După migrația care a avut loc la începutul anilor 60 ai secolului al V-lea d. Chr., avarii au stăpânit parte din Centrul Asiei, teritoriul Mongoliei actuale, Bazinul Tarim și părți din sudul Siberiei până spre mijlocul secolului al VI-lea. Fiind înfrânți de turcici, avarii au apărut la nordul munților Caucaz în 557. Cu toate că largul spațiu geografic era tentant pentru avari, aceștia au decis părăsirea teritoriului alegând să migreze spre vest, cel mai probabil din cauza faptului că amenințarea triburilor turcicilor era prea mare²⁹.

Relațiile diplomatice dintre Imperiul Bizantin și avari au început oficial în ianuarie 558, când avarii – conform unor surse scrise în număr de 20 000 - ³⁰ fugiți de dominația lui Sizabul³¹ au trimis soli la Constantinopol. Conform lui Meneandru Protector, mediatorul acestei întâlniri a fost conducătorul alanilor, Sarosius, aliat al bizantinilor. Conducătorul solilor avari Kandikh a prezentat lui Iustinian cererile avarilor intitulați „*cei mai puternici chiar invincibili*”. Acestea constau în teritoriu, subsidii anuale și cadouri (bunuri de prestigiu). De asemenea, acesta a promis că avarii vor învinge inamicii Imperiului Bizantin. Iustinian a acceptat aceste cereri considerând că poate fi vorba de o alianță formală. Pentru a o confirma, împăratul a trimis cadouri

²⁵ Dinastiile nordice în China încadrate temporal între 386-534, perioadă când are loc unificarea regatelor nordice.

²⁶ D. Sinor, și S.G. Klyashtorny, *The Türk Empire* în „[History of civilizations of Central Asia, The Crossroads of civilizations, A.D. 250 to 750, vol III](#)”, Unesco Publishing, 1996, pp. 327-330.

²⁷ Istoric al secolului al V-lea care ocupa de asemenea și funcții administrative în Imperiul Roman Târziu. Acesta a scris în greacă în opt volume Istoria Bizanțului care cuprinde evenimente petrecute între 433 și 474 d. Chr.

²⁸ Priscus, *Fragmenta*, ed. and transl. R.C. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire*, vol. 2: *Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus*, în „ARCA: Classical and Medieval Texts”, Liverpool: F. Cairns, 1983, p. 344.

²⁹ Al. Sarantis, *Eastern Roman management of barbarian states in the Lower-Middle Danube frontier zones, AD 332–610* în „GrenzÜbergänge”, 2016, p. 54.

³⁰ Menander, *History: The History of Menander the Guardsman*, ed. and transl. R.C. Blockley în „ARCA: Classical and Medieval Texts”, 17, Liverpool: F. Cairns, 1985, pp. 114-116.

³¹ Sizabul (552–576) a fost unul dintre conducătorii khagabatui turcic.

khaganului, dar a refuzat solicitarea nomazilor de a se așeza pe teritoriul imperiului. Iustinian a trimis pe Valentinus un *spatharius*³² pentru a-i informa pe avari în legătură cu inamicii Imperiului de la nordul munților Caucaz și la nord de Marea Neagră. Meneandru Protector a pus raportarea lui Iustinian cu cererile avarilor sub semnul bătrâneții, împăratul fiind plictisit de războaie încerca să relaționeze cu inamicii imperiului în alte moduri.

O altă ipoteză poate fi aceea că împăratul *Iustinian* (482-565), fiind cunoscut ca un bun strateg, a bănuț pericoul reprezentat de către nomazii războinici și a refuzat instalarea acestora în interiorul teritoriului Imperiului Bizantin. Acesta s-a comportat conform normelor imperiale cu privire la raportarea vecinilor barbari și anume folosirea unor populații împotriva altora cu scopul principal de a stabili pacea la granițele imperiului și de a evita instaurarea unei superputeri barbare. Între anii 558-559, kutrigurii au trecut la sud de fluviu unde au obținut numeroase victorii. Astfel, aceștia au reușit să devină aliații avarilor până în 630 când kutrigurii se vor revolta și vor dori să părăsească dominația acestora. Rezultatul acestor acțiuni a fost unul neașteptat, alianța încheiată de *Iustinian* cu avarii a fost că barbarii i-au inclus în confederația lor pe kutriguri, cei care recent provocaseră pagube de amploare Imperiului Bizantin. Iustinian (487-565) nu urmărise decât ca avarii să rămână la nord de Caucaz ca pe o amenințare pentru populațiile rebele din zonă, dar aceștia au preferat să înainteze spre vest în stea la nord de Marea Neagră care era mult mai potrivită stilului lor de viață nomad³³.

Relațiile imperiului cu vecinii nomazi au fost de mare importanță politică în timpul secolului al VI-lea. Războiul cu Persia necesita concentrare de trupe și resurse spre linia frontului în est. În consecință, relațiile cu nomazii implicau multe riscuri pentru diplomația bizantină, acestea presupunând un grad ridicat de atenție din partea autorității imperiale. Pacea trebuia menținută cât mai mult prin mijloace diplomatice chiar și atunci când provinciile bizantine erau atacate de slavi și avari³⁴.

Alte surse scrise bizantine oferă informații prețioase referitoare la venirea avarilor în spațiul continentului European. *Theophanes Confessor*³⁵ amintea că nomazii veniseră ca fugari din țara lor în Scythia și Moesia și au trimis soli la *Iustinian* cerând să fie primiți ca și supuși. Altă informație din așa numita *Cronică a Monemvasiei*³⁶ despre așezarea avarilor la *Durostorum*³⁷ este fără valoare. S-a stabilit

³² Funcție a gărzii de corp imperiale în Imperiul Bizantin în secolele V-VI d.Chr.

³³ Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 187.

³⁴ G. Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, National Hellenic Research Foundation – Institute for Byzantine Research, Atena, 2010, pp. 20-23.

³⁵ Membru al aristocrației bizantine, devine preot și cronicar. Chronographia lui Theophanes Confessor (758-817) este o sursă scrisă foarte importantă pentru studiul istoriei Bizanțului secolelor VI-VII.

³⁶ Cronică reprezintă mai degrabă o compilație de surse importante pentru studiul atacurilor slavilor și avarilor și colonizării teritoriului greciei de către slavi. Aceasta acoperă perioada 587-805.

faptul că aceasta a fost o relatare imaginată de autor pe baza cronicii lui *Theophanes*. Fragmente din Meneandru Protector, susțin idea că avarii au locuit o scurtă perioadă de timp în spațiul Dobrogei actuale³⁸.

Avarii sunt surprinși în unele lucrări ale lui Corippus³⁹, Meneandru Protector și Teophilact Simocatta în diferite interacțiuni în care nomazii susțin anumite dialoguri, ocazie cu care autorii antici promovează ideea că aceștia vorbesc ca asemeni unor barbari. Delegațiile avarilor sunt înfățișate de către Meneandru Protector drept pline de mândrie și vanitate care „*ba se roagă, ba amenință*” și au ca scop înșelarea împăratului. Khaganul vorbește într-un mod violent și amenințător⁴⁰. Cu toate acestea, se pare că avarii au impresionat cu părul lor lung și împletit cetățenii Constantinopolului⁴¹. Părul lung împletit era adesea atribuit populațiilor nomade⁴². Un alt aspect comun adesea întâlnit în sursele scrise este acela că avarii erau „fugitivi”, refugiați veniți dinspre est care cereau ajutor împăratului⁴³. Cel mai probabil istoricul Theophilact Simocatta se referea la mai multe populații nomade care au ajuns în această regiune numindu-i pe toți avari. În mărturia sa, istoricul contemporan cu evenimentele, susține că împăratul Mauriciu (582-602) a primit probabil în 598 o scrisoare din partea khaganului turcicilor vestici în care acesta s-a intitulat stăpânul celor șapte climate⁴⁴.

După refuzul cerințelor avarilor de către Iustinian, aceștia și-au îndreptat din nou atenția spre vest, către Dunărea de Mijloc. În același an (562), în timpul unui atac minor de pradă în Thuringia⁴⁵, avarii au avut contact pentru prima dată cu francii. Regele Austrasiei⁴⁶, Sigibert I (561-575), a inițiat un atac împotriva nomazilor și i-a forțat să se retragă. Atacul avarilor în vest a fost asociat cu politica externă exercitată de Iustinian. Unii cercetători au susținut ideea că avarii au fost instigați de către

³⁷ Cetatea Durostorum (Silistra-Bulgaria) a fost o importantă cetate și oraș roman pe malul drept al Dunării, între cetățile *Sucidava* și *Axiopolis*, reconstruită de împăratul Iustinian.

³⁸ Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, op.cit., p. 189.

³⁹ Flavius Cresconius Corippus a fost un poet de origine berberă originar din Africa care a scris și a deținut funcții administrative la Constantinopol în perioadele de domnie ale lui Anastasius și Iustinian.

⁴⁰ R. Pallas-Brow, op.cit., pp. 318–319.

⁴¹ Theophanes, *Chronography: Theophanis abbat is agri atque Confessoris, Chronographia annorum DXXVIII*, ed. C. de Boor. Leipzig: Teubner, 1883. Engl. transl. C. Mango. and R. Scott, *The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and ear Eastern History AD 284–813*. Oxford: Clarendon Press, 1997, p. 232

⁴² Pallas Brow, op.cit., p. 316.

⁴³ Meneander, op.cit., pp. 44-46.

⁴⁴ G. Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, op.cit., p. 16.

⁴⁵ Pe actualul spațiu al Germaniei. Thuringia a devenit ducat al regatului franc sub regele Dragobert în anul 631.

⁴⁶ Teritoriul originar al francilor în nord estul actualei Franței. După ce Clovis (466-511) l-a capturat, teritoriul a fost parte a regatului Merovingian până în secolul al VIII-lea.

bizantini și probabil ajutați cu bani și cu arme⁴⁷ deoarece la acel moment, francii erau dușmanii bizantinilor, avarii acționând în interesul lui *Iustinian*. După înfrângerea avarilor, aceștia s-au întors spre Dunărea de Jos⁴⁸. Interesant este cum armatele avarilor străbat distanțe foarte mari într-un timp foarte scurt.

Activitatea lor în următorii trei ani nu ne este cunoscută deoarece sursele scrise nu îi menționează pe avari decât în anul 565, când are loc instaurarea domniei lui Iustin al II-lea (565-578). În acest moment, o nouă delegație din partea avarilor, condusă de Targitius, ajunge la Constantinopol. Avarii susțin faptul că Baian,⁴⁹ noul lor khagan, a înfrânt câțiva dintre inamicii pe care i-a indicat Iustinian, fapt pentru care cere mai multe daruri decât le-a oferit Iustinian în 558. Iustin refuză cerința avarilor deoarece darurile din partea lui Iustinian au fost voluntare, iar el nu le va dăruia nimic deoarece noul împărat nu avea nevoie de serviciile avarilor. Rezultatul întâlnirii dintre Targitius și Iustinian a fost acela că alianța s-a distrus și darurile din partea imperiului au fost întrerupte. Atitudinea lui Iustin raportată la Targitius simbolizează o schimbare majoră față de politica împăratului precedent⁵⁰. S-a concluzionat că cererea avarilor a fost doar un pretext⁵¹, avarii lăsând să se înțeleagă că ar putea ataca Thracia. *Iustin II-lea* renunță din acest moment la alianța cu avarii, iar refuzul lui de a plăti subsidiile duce la schimbarea atitudinii avarilor față de bizantini. S-a afirmat faptul că acesta este contextul în care avarii pătrund probabil în provincia Scythia⁵².

Atitudinea încordată a împăratului poate fi considerată o nouă raportare la noile schimbări politice de la nord de Marea Neagră și de Munții Caucaz. În următoarea perioadă au loc anumite schimbări care i-au transformat pe avari din refugiați în conducători la Dunărea de Jos. Avarii au înfrânt anumiți nomazi dar și pe anți⁵³ între 558-562. Politica susținută de Iustinian dorea un aliat puternic în stepele nord pontice dar odată ce avarii s-au mutat în 562 mai spre vest, în afara zonei unde Iustinian îi

⁴⁷ Fritze, W., *Zur Bedeutung der Awaren für die slawische Ausdehnungsbewegung im frühen Mittelalter* în „Fruhzeit zwischen Ostsee und Donau”, Duncker & Humblot, Berlin, 1982, p. 84; P. Schreiner, *Eine merowingische Gesandtschaft in Konstantinopel (590?)*, în „Fruhmittelalterliche Studien”, 19, nr. 1, 1985, p. 200.

⁴⁸ G. Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, op.cit., p. 27.

⁴⁹ Unul dintre cei mai importanți khagani avari care a domnit între 562-602 d.Chr. care a capturat Sirmium (582) și mai apoi Singidunum (584).

⁵⁰ Meneander, op.cit., pp. 92-96.

⁵¹ Avarii doreau de fapt începerea războiului cu bizantinii, pentru a-l forța pe împărat, au cerut ca subsidiile din partea imperiului să fie mărite, deoarece nu aveau nimic de pierdut.

⁵² Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, op.cit., p.189.

⁵³ Sursele bizantine antice susțin ideea că atât sclavinii (slavii) cât și anții ar avea o origine comună, un argument în acest sens fiind multiplele asemănări între aceștia. După tratatul din 545/546, anții devin aliații bizantinilor, fiind din acest moment folosiți de aceștia pentru a lupta împotriva sclavenilor. După anul 602, anții dispar din sursele scrise. Există diverse ipoteze și dezbateri referitoare la etnicitatea lor, neexistând prea multe informații asupra acestora. Studii recente au ajuns la concluzia că aceștia reprezentau o populație eterogenă etnic, compusă din alani, slavi și goți. Vezi Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, op.cit., p. 166.

dorea, aceștia reprezentau un pericol pentru imperiu, fapt ce a dus la stoparea sistemului de alianțe pe care împăratul le construise. Iustin al II-lea a susținut că nu mai are „*nevoie de serviciile avarilor*” deoarece, după ce a primit delegații din partea khaganatului turcic, a presupus faptul că nu se mai poate baza pe ei să apere frontiera nord dunăreană sau stepele nord pontice, zonă des frecventată de către nomazii ostili⁵⁴.

Între teritoriul francilor și Munții Carpați erau așezate două populații care aveau statutul de *foederati*⁵⁵ cu Imperiul Bizantin. Gepizii în est și longobarzii în vest. Teritoriul gepizilor includea spațiul intracarpatic și câmpia dintre Dunăre și Tisa, iar teritoriul longobarzilor, spațiul dintre Sava și Dunăre. În fosta provincie Panonia, conducătorul gepizilor, *Cunimund*,⁵⁶ conducea capitala care se afla în cetatea Sirmium. Longobarzii stăpâneau cealaltă parte a fostei provincii Panonia mai exact la vest de Dunăre, după anul 508, când au cucerit teritoriul de la heruli⁵⁷.

În 566, gepizii sunt ajutați de către bizantini pentru a-i învinge pe longobarzi. Fiind înfrânți, aceștia au cerut ajutorul avarilor, care au văzut oportunitatea de a se așeza în spațiul intracarpatic. Khaganul *Baian* a cerut regelui longobard, *Alboin*,⁵⁸ o zecime dintre animalele longobarzilor, tot teritoriul gepizilor, dar și jumătate din prada obținută de la aceștia. *Alboin*, fiind deja decis să migreze spre peninsula Italică, a acceptat termenii avarilor, promițându-le și teritoriul Pannoniei, stăpânit la acel moment de ei. Această aliață era foarte tentantă pentru *Baian*, teritoriul gepizilor și longobarzilor fiind potrivit pentru stilul de viață pe teritorii întinse și joase dar și pentru ambițiile avarilor. Singura speranță a lui *Cunimund* a rămas Imperiul Bizantin de la care a cerut ajutorul, oferind cetatea Sirmium la schimb, dar Iustin al II-lea a refuzat. Și acest împărat bizantin respinsese anterior cererile avarilor⁵⁹. În 567, longobarzii au atacat gepizii și l-au ucis și pe *Cunimund* pe câmpul de bătlie situat cel mai probabil undeva în Câmpia Ungariei. Regatul gepidic s-a prăbușit, iar avarii au ocupat teritoriile gepizilor. Aceste evenimente au schimbat balanța puterii în centrul continentului European. Nu aceasta va fi însă maxima întindere pe care avarii o vor ocupa, deoarece în anul următor, pe 2 aprilie 568, longobarzii pleacă spre Peninsula Italică, teritoriul Pannoniei, ajungând sub controlul avarilor, care inițial au cerut un spațiu mult mai mic de la bizantini. La zece ani după prima delegație avară la Constantinopol, singurii vecini de la nordul Dunării - în afară de triburile slavilor timpurii - erau avarii, care se vor dovedi mult mai periculoși decât gepizii și

⁵⁴ Teophanes, *op.cit.*, p. 239.

⁵⁵ Orașe sau populații legate cu un tratat (foedus) de alianță cu Imperiul Roman și mai târziu Bizantin.

⁵⁶ Ultimul rege al gepizilor. Potrivit cronicii lui [Paul Diaconul](#), Alboin l-a ucis pe Cunimund, transformându-i craniul într-o cupă.

⁵⁷ Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, *op.cit.*, p. 27.

⁵⁸ Regele longobarzilor între 560-572. În timpul domniei sale s-a longobarzi și-au încheiat migrația așezându-se în Peninsula Italică.

⁵⁹ Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, *op.cit.*, p. 189.

longobarzii. Imperiul Romano-bizantin le-a recunoscut de la bun început stăpânirea avarilor asupra fostului regat gepidic din Pannonia⁶⁰.

Este foarte posibil ca slavii vestici să fi început deja ocuparea Boemiei și Moraviei înainte de apariția avarilor nomazi în zona Dunării Mijlocii. Khaganul avar a încercat în această zonă doar controlarea punctelor strategice, așteptând atât resurse cât și luptători slavi⁶¹. Slavii timpurii nu sunt menționați în Noricum⁶² înaintea ocupației avarie din 567 și, cel mai probabil, majoritatea au venit odată cu nomazii. Acest fapt a fost posibil datorită depopulărilor successive realizate atât de către romani cât și de longobarzi. Se pare că avarii le-au permis slavilor să cultive și să populeze acest teritoriu, ei îndreptându-și atenția spre spațiul Dunării de Jos. Centrul Khaganatului avar a devenit Câmpia Panoniei care i-a atras înainte de ei pe huni, iar după ei, pe maghiari⁶³.

Această zonă deținea, cel puțin în secolul al VIII-lea, capitala khaganatului, un teritoriu vast care, a fost probabil fortificat și întărit cu palisade concentrice și valuri de pământ. S-a formulat ipoteza că pătrunderea avarilor spre Transilvania s-a efectuat prin valea Mureșului. Asemănătoare cu confederația hunilor, cea a avarilor era, cu siguranță, multietnică. Avarii formau probabil elita căreia i se subordonau, din punct de vedere militar și economic, diferite populații precum slavii, kutrigurii, gepizii, romanicii din Pannonia și din spațiul intracarpatic, dar și prizonierii luați de la sud de Dunăre din multiplele atacuri organizate de aceștia⁶⁴. Puțin mai târziu, khaganul avar a fost capabil să domine germanicii din teritoriul dintre Elba și Oder și să își mențină puterea peste slavii vestici care se pare că deja s-au așezat acolo și să controleze atât teritoriile bogate ale Boemiei și Silesiei cât și să dețină forța de muncă și trupe necesare pentru viitoarele campanii prin subjugarea treptată a slavilor⁶⁵. Avarii domină barbarii de la Dunărea de Jos și de Mijloc, reușind astfel să se afirme pe plan militar. Aceștia și slavii vor ataca limesul și provinciile bizantine în repetate rânduri. Aceste atacuri vor culmina cu asediul Constantinopolului în anul 626⁶⁶.

Pierderea importantului oraș Sirmium (pe actualul teritoriu al Serbiei) în 582 după trei ani de asediu în favoarea avarilor este doar un eveniment marcant pentru această perioadă⁶⁷. S-a formulat ipoteza cum că avarii ar fi controlat traversarea

⁶⁰ *Ibidem*, p. 192.

⁶¹ A. Leeper, *Germans, Avars and Slavs*, în „The Slavonic and East European Review”, 12, 34, 1933, p. 121.

⁶² Teritoriul corespondent cu zone geografice atât din actuala Austrie cât și din Slovenia.

⁶³ A. Leeper, *op.cit.*, pp. 123-124.

⁶⁴ I. Stanciu, I., *Teritoriul nord-vestic al României și khaganatul avar* în „ACTA MUSEI POROLISSENSIS”, 23, 1, 2000, p. 424.

⁶⁵ A. Leeper, *op.cit.*, p. 121.

⁶⁶ F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, *op.cit.*, pp. 46-48.

⁶⁷ W. Pohl, *op.cit.*, p. 175.

fluviului în această zonă la sfârșitul secolului al VI-lea⁶⁸. În aceeași perioadă, s-au intensificat incursiunile slavilor în Dioceza Tracia. Așezările de la nivelul limesului în Moesia II și Scythia dar și multe altele din Balcani au suferit o lovitură devastatoare între 584-586⁶⁹.

Sursele antice ne oferă informații importante despre avari, acestea fiind foarte utile în localizarea acestora. *Theofilact Simocatta*, care relatează această campanie militară organizată de către avari spre teritoriul de la sud de Dunăre, susține faptul că imediat, khaganul a apărut pe țărmurile Mării Negre la zidurile orașului Anchilaos la o distanță de 575 km în linie dreaptă față de Viminacium, locul unde avarii erau localizați puțin mai înainte. Același autor susține faptul că avarii au rămas în Anchilaos trei luni de zile. Cu toate acestea, conform lui *Ioan din Efes* avarii s-au întors imediat la Sirmium aflând de apropierea vechilor inamici ai acestora, *Kök Turcicii*⁷⁰ din est. Cercetătorii, analizând distanțele mari parcurse de călăreții avari într-un timp relativ scurt, susțin faptul că aceștia probabil nu aveau care trase de animale spre Sirmium deoarece acestea le-ar fi încetinit marșul. De asemenea, este posibil ca la această campanie, slavii pedestri nu au participat, acest fapt reieșind din același motiv⁷¹. Această mobilitate ridicată a armatelor avarilor le-a oferit avarilor avantaje în campaniile militare, dar și șansa să le fructifice, aceștia profitând și de schimbările politice și militare de la Dunărea de Mijloc și de Jos.

După apariția avarilor la Dunărea de Jos, o mare parte a secolelor al VI-lea și al VII-lea d.Chr, Imperiul Bizantin a fost nevoit să ofere bunuri de prestigiu și subsidii considerabile barbarilor, acestea fiind o mare îngrijorare pentru secolul al VI-lea, îngrijorare suprinsă și de sursele scrise. Iustinian, Iustin al 2-lea, Tiberius al II-lea și Mauricius au alocat subsidii de mari proporții. Conform tratatului din 575, aceștia primeau anual 80 000 de solidi, iar după 584, suma s-a ridicat la 100 000 de solidi anual⁷².

Concluzii:

Din analiza prezentă, observăm faptul că apariția și așezarea avarilor la Dunărea de Jos și acțiunile acestora, au avut un impact major care a schimbat în mare măsură relațiile diplomatice, contextul epocii și, în consecință, desfășurarea

⁶⁸ H. Gračanin, *Avari, južna Panonija i pad Sirmija* în „*Scrinia Slavonica*” 9.1, 2009, pp. 17-18, apud H. Talevski, *The persistence of the limes and the condition of the defensive system as reflections of the general collapse of the state system in the Early Byzantine Balkans*, în „*Bulgarian e-Journal of Archaeology Supplements*”, 7, 2019, p. 290.

⁶⁹ *Ibidem*, loc.cit.

⁷⁰ *Turcicii albaștri* au fost o mare confederație turcică războinică din Asia centrală. Există ipoteza că avarii au ajuns la Dunărea de Jos prin fuga de turcici.

⁷¹ F. Curta, *Avar Blitzkrieg, Slavic and Bulgar Raiders, and Roman Special Ops: Mobile Warriors in the 6th-Century Balkans* în Zimonyi, I. și Karatay, O. (eds) „*Central Eurasia in the Middle Ages. Studies in Honour of Peter B. Golden*”. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2016, pp. 69-89.

⁷² Al. Sarantis, *op.cit.*, p. 54.

evenimentelor. Nomazii reușesc să formeze o puternică confederație barbară multiethnică la granița de nord a Imperiului Bizantin și datorită inovațiilor armamentului și a stilului de luptă specific nomazilor reușesc să se afirme în acest spațiu geografic.

Itinerariul lor poate fi urmărit prin analiza surselor scrise, autorii antici fiind interesați de noii vecini apăruiți la frontiera Imperiului Bizantin. Sursele scrise surprind numeroase pasaje de mare importanță în studiul relațiilor militare, diplomatice dar ne ajută chiar și în localizarea aproximativă populațiilor și a armatelor barbare aflate în campanii ofensive spre provinciile imperiului.

Un factor important în ascensiunea politico-militară a avarilor la Dunărea Mijlocie și de Jos, care nu s-a bucurat de atenția cuvenită, este mobilitatea extrem de ridicată a armatelor nomazilor care, ajutați de herghelii bogate, reușesc să parcurcă distanțe impresionante într-un timp destul de scurt. Remarcant este și timpul scurt în care avarii reușesc să fructifice victoriile de pe câmpul de luptă (forțând autoritatea imperială bizantină la plata de subsidii din ce în ce mai ridicate), cât și să profite de evenimentele și schimbările politice de la Dunărea de Jos, reușind să formeze o puternică confederație barbară, deosebit de periculoasă pentru Imperiul Bizantin.

Bibliografie selectivă:

Curta, F., *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006.

Curta, F. (2016), *Avar Blitzkrieg, Slavic and Bulgar Raiders, and Roman Special Ops: Mobile Warriors in the 6th-Century Balkans* în Zimonyi, I. și Karatay, O. (eds) *Central Eurasia in the Middle Ages. Studies in Honour of Peter B. Golden*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2016.

Curta, F., *Frontier Ethnogenesis in Late Antiquity: The Danube, the Tervingi, and the Slavs in Borders, Barriers, and Ethnogenesis: Frontiers in „Late Antiquity and the Middle Ages”*, editată de Florin Curta, Brepolis publishers, Turnhout, 2005.

Fritze, W., *Zur Bedeutung der Awaren für die slawische Ausdehnungsbewegung im frühen Mittelalter in Frühzeit zwischen Ostsee und Donau*, Duncker & Humblot, Berlin, 1982.

Gândilă, A., *Money Talks: Financial Crisis And The Fate Of The Roman Balkans, C. 582-602*, în „*Studia Romana Et Mediaevalia Europænsia*”, Lxxxv, 2018.

Golden, P.(2013), *Some Notes on the Avars and Rouran*, în *Steppe Lands and the world beyond them*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza Iași, Iași, 2013.

Gračanin, H. (2009), *Avari, južna Panonija i pad Sirmija* în „*Scrinia Slavonica* 9.1, 2009.

Isaac, B., *The Meaning of 'Limes' and 'Limitanei' in Ancient Sources*, în „*Journal of Roman Studies*”, 78, 1988.

Kardaras, G., *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, National Hellenic Research Foundation – Institute for Byzantine Research, Atena, 2010.

Kardaras, G., *The Nomadic art of war. The case of the Avars*, în „*Acta Militaria Mediaevalia*”, 11, 2015.

- Leeper, A.**, *Germans, Avars and Slavs*, în „The Slavonic and East European Review”, 12, 34, 1933.
- Madgearu, Al.**, *The downfall of the lowe Danubian frontier*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1997.
- Madgearu, Al. (2011)**, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011.
- Menander**, *History: The History of Menander the Guardsman*, ed. and transl. R.C. Blockley (ARCA: Classical and Medieval Texts 17). Liverpool: F. Cairns, 1985.
- Pallas-Brown, R. (2000)**, *East Roman Perception of the Avars in the mid- and late sixth Century*, în *Ethnicity and Culture in Late Antiquity*, edited by Stephen Mitchell and Geoffrey Greatrex, Classical Press of Wales, 2000.
- Pohl, W.**, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa, 567–822 n. Chr.*, C.H. Beck, Munchen, 1988.
- Priscus**, *Fragmenta*, ed. and transl. R.C. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire*, vol. 2: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus (ARCA: Classical and Medieval Texts 10). Liverpool: F. Cairns, 1983.
- Sarantis, Al.**, *Eastern Roman management of barbarian states in the Lower-Middle Danube frontier zones, AD 332–610* în „GrenzÜbergänge”, 2016.
- Schreiner, P.**, *Eine merowingische Gesandtschaft in Konstantinopel (590?)*, în „Fruhmittelalterliche Studien”, 19, nr. 1, 1985.
- Sinor, D. și Klyashtorny, S. G.**, *The Türk Empire în History of civilizations of Central Asia, The Crossroads of civilizations, A.D. 250 to 750*, [vol III](#), Unesco Publishing, 1996.
- Stanciu, I.**, *Teritoriul nord-vestic al României și khaganatul avar* în „ACTA MUSEI POROLISSENSIS”, 23, 1, 2000.
- Strategikon*, trad. George T. Dennis, Editura University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1984.
- Talevski, H.**, *The persistence of the limes and the condition of the defensive system as reflections of the general collapse of the state system in the Early Byzantine Balkans*, în „Bulgarian e-Journal of Archaeology Supplements”, 7, 2019.
- Theophanes**, *Chronography: Theophanis abbatis agri atque Confessoris, Chronographia annorum DXXVIII*, ed. C. de Boor. Leipzig: Teubner, 1883. Engl. transl. C. Mango. and R. Scott, *The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284–813*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Wood, A. (2015)**, *Why were the sclavenes never roman allies? A study of late antique roman frontier policy and a barbarian society*, Macquarie University, Sydney, 2015.

ASPECTE ALE PORTULUI FEMININ OTOMAN REFLECTATE IMAGISTIC

*

ASPECTS OF OTTOMAN WOMEN'S CLOTHING REFLECTED IN IMAGES

*

ASPECTS DES VÊTEMENTS FÉMININS OTTOMANS REFLÉTÉS DANS LES IMAGES

Amalia-Maria OPRIȘOIU¹

Rezumat: *Textul de față reprezintă o analiză bazată pe imagistica secolului al XIX-lea. Ne-am dorit să avem în vedere identificarea mai multor schimbări remarcate la nivel vestimentar survenite odată cu pătrunderea influențelor occidentale în Imperiul Otoman. Vor fi comentate mai multe ținute, expuse câteva imagini de epocă în care sunt reprezentate figuri feminine ale acestei perioade precum și vestimentația acestora încercând în acest mod să identificăm aspecte sociale, etnice sau religioase pe baza analizei vestimentare.*

Cuvinte cheie: *Imperiul Otoman, vestimentație, femei, reformă, occidentalizare.*

*

Abstract: *The present text is an analysis based on the imaging of the 19th century. We wanted to take into account several noted changes in clothing that occurred with the migration of Western influences into the Ottoman Empire. Several outfits will be commented based on some period images in which female figures of this period are represented as well as their clothing, trying in this way to identify social, ethnic or religious aspects based on clothing analysis.*

Keywords: *Ottoman Empire, clothing, women, reform, westernization.*

*

Résumé: *Le présent texte est une analyse basée sur l'imagerie du XIXe siècle. Nous voulions prendre en compte plusieurs changements notoires dans les vêtements qui se sont produits avec la migration des influences occidentales dans l'Empire ottoman. Plusieurs tenues seront commentées à partir de quelques images d'époque dans lesquelles sont représentées des figures féminines de cette période ainsi que leurs vêtements, tentant ainsi d'identifier des aspects sociaux, ethniques ou religieux à partir d'une analyse vestimentaire.*

Mots-clés : *Empire ottoman, vêtements, femmes, réforme, occidentalisation.*

Hainele sunt un indicator perfect pentru a afla starea socială a unei persoane, a estima gesturile și activitatea sa. Scopul primar al hainelor este de a proteja corpul de intemperii climatice și totodată de a menține căldura corpului când este cazul. Cu trecerea timpului, pe lângă protejarea corpului s-a dorit ca îmbrăcăminte să arate și bogăția posesorului, printr-o estetică ieșită din comun. Astfel, hainele încep să fie

¹ Studentă, Facultatea de Istorie, Universitatea București.

confeționate dintr-o gamă mai largă de culori, imprimate cu diferite modele sau să fie croite într-un mod care să pună în evidență. În mare, confeționarea de haine devine o artă, iar fiecare naționalitate și cultură prezintă un stil aparte, un costum specific. Hainele au creat de la început o „barieră” prin care puteai ușor să identifici identitatea unei persoane, munca pe care o practică, religia și statutul social. În acest fel, persoanele bogate erau reperate după hainele colorate, frumos decorate, confeționate din materiale de lux, pe când cei săraci aveau acces la materiale uzuale precum lâna, hainele lor fiind uzate, neavând o culoare specifică, de multe ori fiind decolorate din cauza soarelui. Dintr-o altă perspectivă, cea religioasă, hainele sunt un indicator destul de important. La musulmani femeile nu aveau voie să iasă neacoperite din casă, iar bărbații poartă o bonetă specifică. În comparație, la creștini, ținuta feminină nu este atât de strictă, în lăcașul de cult femeile trebuie doar să își acopere capul, iar bărbații nu sunt obligați să poarte diferite accesorii.

Vom discuta în acest articol despre îmbrăcămintea femeiască în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, perioadă în care au loc mai multe schimbări, grație seturilor de reforme de inspirație occidentală pe care sultanii otomani le-au impus atunci. societatea otomană trece prin anumite schimbări din punct de vedere politic și social. Se poate observa că în respectivul secol apar destul de multe reforme, unele care vor schimba major mentalitatea otomană. Pe lângă acestea, în perioada respectivă se introduce o schimbare masivă în rândul costumelor militare. Se renunță la portul tradițional militar stil ienicer și se introduce costumele militare occidentale. Bineînțeles că nu dispar în totalitate notele orientale din respectivul costum, precum fesul, uneori și turbanul. Introducerea obligatorie a stilului european pentru standardizarea uniformelor militare în imperiu nu a fost singura reformă din perioada *Tanzimatului*, s-au făcut reforme și în domeniul administrativ și cel religios.² Această revoluție a hainelor a început să se răspândească destul de rapid, costumele occidentale sau influențate de occident, extinzându-se ușor, ușor, peste tot. Motivele principale pentru care costumele occidentale devine mai populare sunt numeroase, însă voi încerca să enumăr câteva dintre ele : încercarea de a elimina diferențele etnice, uniformizarea armatei, diferențierea mai ușoară a creștinilor de musulmani.³ În plus, Imperiul Otoman era destul de vast și fiecare regiune avea un port specific; reforma hainelor a dus spre o oarecare uniformitate, cel puțin pentru armată, demnitari și unii civili.

Vechea uniformă era o imagine a regimului înapoiat, adoptarea unor reforme vestimentare fiind un pas spre schimbare, denotând că, totuși, statul este în mișcare. Pentru femei nu se va aplica această modernizare legată de haine⁴, femeia de origine musulmană fiind în continuare constrânsă de către religie să își acopere trupul și fața în societate. Stilul european feminin, însă, a afectat creștinii..

² Erin Hyde Nolan, *You are what you wear: Ottoman Costume Portraits in the Elbise-i Osmaniyye*, în „Ars Orientalis”, vol 47, 2017, p. 180.

³ Julia Philips Cohen, *Oriental by Design: Ottoman Jews, Imperial Style and Performance of Heritage* în „The American Historical Review”, vol 119, nr. 2, 2014, p. 376

⁴*Ibidem*.

Reforma întreprinsă de Mahmud al II-lea urmărea doar schimbarea portului masculin, nu și pe cel feminin, ținându-se totuși cont de religia dominantă,. De aceea, în această lucrare mi-am propus o scurtă analiză a îmbrăcăminții feminine otomane și a transformării a ei în secolul al XIX-lea studiind diferite tipuri de imagini. Personal, nu am bănuț că hainele feminine otomane sunt atât de complexe și că pot fi compuse din atât de multe elemente, mai ales că imaginea femeii otomane era mult mai orientalizată din perspectiva unui european. Bineînțeles, această imagine a fost distorsionată de *media* din ziua de astăzi, unde se pune accent mai mult pe senzualitatea femeilor. Lucrurile nu stăteau tocmai așa, femeia era exclusă de la majoritatea activităților, datorită ei fiind aceea de a îngriji copiii, de a gospodări casa și de a servi dorințelor bărbatului. Se poate observa, după costumația impusă pentru ieșitul în public, că rolul femeii nu era unul de interacțiune cu societatea și de a se face remarcată. Altul era rolul ei prestabilit și trebuia să rămână supusă⁵. Sedentarismul domestic impunea, fără îndoială, haine formate din elemente puțin sofisticate și confecționate din materiale comune, majoritatea femeilor preferând o ținută comodă, simplă, care ajuta femeia să îndeplinească sarcinile casei.

Vom discuta despre materialele folosite pentru confecționarea hainelor, mai ales că se foloseau de la cele mai comune materiale până la stofele de lux, care majoritar erau destinate elitelor. Stofele de lux folosite pentru confecționarea de haine erau mătasea, catifea, satinul, brocardul, damascul și voalul⁶. Hainele de folosință zilnică erau confecționate din lână, in, bumbac și mai exista un material special, acesta fiind o combinație din două materiale, bumbac cu in. Foarte rar se utilizau combinații de mătase și bumbac, acest material purtând denumirea de *kutumu* sau *alaca*.⁷ Multe dintre aceste materiale erau produse în orașe care aveau o vastă tradiție în domeniul materialelor textile. Sivas și Konya erau recunoscute pentru mătasea produsă, pe când Antaky pentru postavuri. Stofele țesute în fire de mătase sau de aur erau caracteristice pentru Mosul⁸. La Bursa se producea catifeaua numită *çatma*, dar și velură, brocarde și tafta.⁹

Albumul fotografic, denumit *Elbise*, coordonat de Osman Hamdit-Bey împreună cu francezul Victor Marie de Launay, a fost creat ca să reprezinte imaginea elitei imperiale¹⁰ otomane. Acest proiect nu s-a concentrat doar la reprezentarea familiei sultanale de sex masculin. Albumul cuprindea și imagini ale unor civili. În album se mai găsesc și fotografii cu femei nu doar în costumul de promenadă, ci și femei în straie de casă; pe lângă acestea, apar diferite alte imagini cu femei având altă

⁵ <https://www.allaboutturkey.com/woman.html> accesat la 10.12.2023.

⁶ Miki Iida, *Venetian silk textiles and fashion trends in the Ottoman Empire during the Early Modern Period*, p. 192.

⁷ <http://char.txa.cornell.edu/influences.htm> accesat pe data de 12.12.2022.

⁸ Mehmet Ali Ekrem, *Civilizația Turcă*, Editura Sport și Turism, 1981, București, p. 160.

⁹ *Ibidem*, p. 161.

¹⁰ Erin Hyde Nolan, *You are what you wear: Ottoman Costume Portraits in the Elbise-i Osmaniyye*, în „Ars Orientalis”, vol 47, 2017, p. 181.

naționalitate, dar și religie¹¹. Cele două două fotografii (*Fig. I*), apar în albumul *Elbise-i* reprezentând niște femei în portul lor tradițional, fotografiate în anul 1873 în orașul Istanbul. Prima, în costumația de casă, iar cea de-a doua imagine ilustrează și hainele de ieșit în public. În prima ipostază, putem să observăm costumul de casă al femeilor musulmane. Acesta era alcătuit din papuci, șalvari, zibin, sash și gomlek, și pe cap are o mică pălărie pe care o poartă într-o parte. După cum se poate observa în cea de-a doua, manechinul este acoperit de un material de culoare albă, femeile preferau să își ascundă trupul cu o capă de culorii închise, dintr-un material comun. În fotografie manechinul a fost îmbrăcat în alb pentru a fi mai ușor de observat în poză. În cea de-a doua imagine, sunt reprezentate trei femei având religii diferite, lucru care se poate înțelege ușor din port. Totodată naționalitatea este și ea distinctă. Prima de la dreapta este probabil turcoaică de religie musulmană, cea de-a doua este de naționalitate bulgară și de religie creștină, ultima fiind de origine evree. Se poate observa cu ușurință diferența de port între cele trei femei. Prima este înfășurată din cap până în picioare, având o deschizătură în zona ochilor. Cea de-a doua are un costum mai complex, alcătuit din mai multe elemente printre care și o cămașă care are diferite modele pe ea. Femeia poartă o vestă lungă, unde se poate observa că talia este încinsă probabil cu o centură sau brâu și are o fustă lungă până în pământ,; pe cap poartă o eșarfă de culoarea albă. Ultima femeie are o rochie lungă de culoare albă și pe deasupra ei poartă un halat de aceeași lungime, dar are o culoare mai închisă. Pe cap are un accesoriu care este legat sub bărbie. Femeile reprezentate sunt îmbrăcate cu portul și de aici putem să ajungem la concluzia că nu au o poziție prea înaltă în societate.

În *figura II* sunt reprezentate alte femei de religie musulmană. Comparând cu imaginile de mai înainte, costumația respectivelor femei este mai dinamică, complicată și plină de diferite motive Persoana din prima imagine a fost imortalizată rezemată cu brațul stâng de o stâncă, uitându-se melancolic în zare. Costumația a fost, se pare, aleasă strict pentru acest eveniment, deoarece cuprinde multe elemente, majoritatea fiind imprimate cu modele deosebite din cultura otomană. În afară de elementele de tip decorațiune, costumația este compusă din șalvari, cămașă, anterior, papuci și o decorațiune pe cap. Elemente care se pot observa și nu sunt ascunse de haina de deasupra sunt frumos imprimate cu motive care se aseamnă cu frunzele sau chiar flori, iar pe cămașă, în jurul gulerului și zonei pieptului, au fost cusuții nasturi care se aseamnă cu perlele.

Cea de-a doua imagine are legătură cu prima. După cum se poate observa, sunt trei persoane care apar în fotografie. Persoana din partea stângă poartă un costum identic cu cel din prima fotografie, numai că în această fotografie avem o imagine în prin plan a costumației, pe când în cealaltă persoana este puțin înclinată într-o parte. Putem spune că, probabil, fotografiile au schimbat persoana care îl poartă în cea de-a doua poză, chiar dând impresia că respectivul costum este cam larg, iar persoana care-l

¹¹*Ibidem*, pp. 189-190.

poartă mai scurtă în talie. Dacă ne uităm puțin asupra chipurilor, în prima fotografie costumul este purtat de femeia mai tânără, poate fiica femeii din cealaltă fotografie. Aproximând acestea, putem spune că nu era o familie cu un statut social sesizabil, deoarece își împărțeau hainele cele mai bune, denumite și haine de sărbătoare. Statutul lor va fi confirmat prin intermediul celorlalte persoane care apar în cea de a doua imagine, îmbrăcăminte lor fiind din multe privințe sărăcăcioasă. Persoana din mijloc este de sex masculin și hainele sale sunt simple, compuse dintr-o pereche de pantaloni care nu se observă foarte bine, o cămașă lungă de culoare albă, un *zibin* negru și un fes deasupra capului; o costumație destul de simplă, având în vedere că elementele care compun portul otoman este încărcat cu multe obiecte vestimentare. Persoana din partea dreaptă este o femeie cu costum mai simplu comparându-l cu al celorlalte femei din imagine. Putem distinge o cămașă lungă, albă, care are la piept cusute imprimeuri florare; la mijloc, se observă legat un sort, fiind îmbrăcăminte pe care o folosește pentru treburile casnice.

În *figura III* este reprezentată o dansatoare pe nume Rosa care interpretează un dans turcesc pe scenele din Chicago în anul 1893. Se poate observa cu ușurință că dansatoarea poartă elemente reprezentative zonei orientale, precum *zibinul*, șalul, cămașa și pălăria pe care am observat-o și în celelalte fotografii, unde era purtată de o femeie de origine evreiască. Ea este de origine evreică. Femeia era venită din Imperiul Otoman¹² câștigându-și traiul în Chicago prestând dansuri turcești în care exagerează cu orientalizarea lor și creează un plan exotic. Șalarii au fost înlocuiți cu o fustă lungă probabil din cauză că în vremea aceea în America oamenii nu erau obișnuiți să vadă femei purtând pantaloni. Astfel, prin intermediul fotografiilor observăm mai multe perspective de a purta hainele specifice zonei otomane, printre care și elementele care apar în fiecare zi și constituie ținuta obișnuită adoptată de majoritatea oamenilor.

Alt mod de a cerceta îmbrăcăminte este prin intermediul schițelor, portretelor și tablourilor executate de anumiți pictori din perioada respectivă, aceștia redând cu exactitate elementele vestimentare de dimensiuni mai mici, care din păcate în fotografii sunt mai puțin expuse. Cele două schițe (fig. IV) au fost copiate de pictorul Rubens care a alcătuit un album de schițe, albumul dorind să reunească mai multe haine orientale.¹³ În prima schiță, cea din stânga, este reprezentată o grecoaică purtând un sal înfășurat în jurul gâtului, cu o rochie lungă simplă până în pământ, iar deasupra rochiei poartă o haină lungă, confecționată dintr-un material subțire. Pe cap are o pălărie țuguată destul de înaltă care este acoperită de un voal, în picioare poartă niște papuci, iar în mâna stângă ține un coș de ouă. După cum se poate sesiza, hainele ei sunt simple, confecționate probabil dintr-un material subțire și vaporos, iar voalul pe care îl poartă are ca scop apărarea feței de soare pe parcursul zilei. Cealaltă persoană, din a doua schiță, are o costumație mai complicată. Sesizăm cu ușurință că are un

¹²*Ibidem*, p. 367.

¹³Hilde Kurz, Otto Kurz, *The turkish dresses in the costume book of Rubens* în „Netherlands Yearbook for history of art” vol 23, 1972, p. 275.

statut social destul de înalt. Rochia este lungă având pliseuri. Pe dedesubt femeia poartă o cămașă unde la baza gâtului se pot observa gulerul, umeri bufanți mâneca (umflată) care se strânge grațios la baza încheieturi, Decolteul este pătrat iar talia este strânsă probabil de un corset. În partea de sus decolteul pare fi decorat cu dantelă și cu diferite motive, iar de cămașă este atașat un voal subțire. Fusta este înfoiata plină de multe pliseuri. Pe lângă rochia care este frumos decorată, femeia respectivă poartă și bijuterii, care constau într-o coronită, o broșă, un colier și o pereche de cercei, toate fiind încrustate cu pietre prețioase. În această schiță este reprezentată o femeie care locuiește în Petra.

Mai departe în figura Veste reprezentată o scenă urbană. Avem un negustor de dulciuri care cântărește cu ajutorul unei balanțe câteva dulciuri pentru doua doamne. Aceasta au venit împreună cu doi copii care erau foarte entuziasmați că vor primi bomboane. Respectiva imagine este o gravură executată de A. Bayot, unde gravorul a dorit să reprezinte o scenă cotidiană, socială. Detaliile care atrag atenția în această gravură sunt hainele copiilor. Unul dintre ei poartă hainele tradiționale turcești formate din cămașă, șalvari și fes, nimic neobișnuit luând în considerare că se aflau într-un bazar. Celălalt copil poartă o costumație de inspirație militară occidentală, având pantaloni de culoare albă, o tunică militară decorată cu epoleți cu franjuri, brâul fiind încins cu o centură și de ea agățată o sabie, iar ultimul element, care este și cel mai important întrucât arată arealul cultural de unde provine copilul, este fesul. Analizând în detaliu imaginea, putem conchide că situația financiară a copilășului din partea dreaptă este superioară față de cea a copilului din partea stângă. Oamenii cu un statut mediu nu au cum să își permită să alcătuiască un costum militar pentru odraslele lor, preferând să recicleze hainele copiilor mai mari. Se poate observa în gravură că hainele copilășului din partea stângă sunt cam marii pentru el, în comparație cu hainele celuilalt copil, care sunt pe măsura lui. Se remarcă diferența dintre cei doi din punct de vedere social și financiar. Negustorul face parte din vechiul regim, acesta nerenunțând la barba stufoasă, având turbanul de pe cap, în rest hainele lui fiind asemănătoare cu cele ale copilului din partea stângă. În imagine mai sunt reprezentate și două femei de religie musulmană, probabil fiind mama și însoțitoarea copilășului îmbrăcat militar. Costumația lor respectă regulile impuse de religie, acoperindu-și corpul și fața cu sfințenie. Corpul este acoperit de o capă de culoare neagră iar fața este ascunsă de un șal de culoare albă având o deschizătură în jurul ochilor.

În concluzie, hainele feminine din Imperiul Otoman erau complexe, bine definite și frumos construite. Sesizăm în anumite cazuri și simplitatea îmbrăcăminții, dar și capacitatea acestora de a se adapta culturii și impedimentelor cauzate de climă, reprezentând un simbol de unicatitate. Trebuie să menționez că am dorit să fac o scurtă trecere în revistă a hainelor reprezentative pentru sexul feminin care apar în Imperiul Otoman; astfel, m-am concentrat atât asupra hainelor feminine de interior, cât și a celor de exterior, trecând în revistă și câteva haine masculine. Imaginile utilizate surprind splendid oamenii și îmbrăcămintea perioadei, observându-se complexitatea costumelor și totodată mozaicul cultural din Imperiul Otoman, reprezentat de diversele

populații din Imperiu care încearcă să se diferențieze indirect și direct prin îmbrăcăminte și cutume, de majoritate.

Imagini

Figura I – Sursă: Erin Hyde Nolan, 2007, p. 181.

Figura II – Sursă: Julia Philips Cohen, 2014, p 366.

Figura III – Sursă : *Ibidem*, p. 367.

Figura IV – Sursă : Hilde Kurz, Otto Kurz, 1972, p. 275.

Figura V – Sursă : Murat Bengisu, Füsun Erdoğanlar Bengisu, p. 85

Bibliografie selective

Bengisu Murat, *Füsun Erdoğanlar Bengisu, Beykoz Glassware and Elements that Shaped It in the Nineteenth Century*, în „Desing Issues”, vol 29.

Cohen, Julia Philips, *Oriental by Design: Ottoman Jews, Imperial Style and Performance of Heritage* în „The American Historical Review”, vol 119, nr. 2, 2014.

Ekrem Mehmet Ali, *Civilizația Turcă*, Editura Sport și Turism, București, 1981.

Iida, Miki, *Venetian silk textiles and fashion trends in the Ottoman Empire during the Early Modern Period*, în „Mediterranean World”, 23, 2017.

Jirousek, Charlote, *Ottoman Influences in Western Dress* în „Ottoman Costumes: From Textile to Identity”, Eren Publishing, Istanbul, 2005, accesat la <http://char.txa.cornell.edu/influences.htm> pe data de 12.12.2022.

Kurz Hilde, Kurz Otto, *The turkish dresses in the costume book of Rubens* în „Netherlands Yearbook for history of art” vol 23, 1972.

Nolan, Erin Hyde, *You are what you wear: Ottoman Costume Portraits in the Elbise-i Osmaniyye*, în „Ars Orientalis”, vol 47, 2017.

Ottoman Women accesat la <https://www.allaboutturkey.com/woman.html> pe data de 10.12.2022.

ȚINUTUL NEAMȚULUI ÎN EPOCA FANARIOTĂ
*
THE NEAMȚ COUNTY IN THE PHANARIOT AGE
*
TERRES DE NEAMȚ A L'ERE PHANARIOTE

prof. drd. Elena PREDA¹
prof. dr. Daniel DIEACONU²

Rezumat: Acest studiu se concentrează asupra fostului județ Neamț în perioada regimului fanariot (1711-1821), perioadă considerată a fi una dintre cele mai instabile din punct de vedere politic din întreaga istorie a poporului român, cu războaie ale imperiilor vecine care au avut loc pe teritoriul României, cu refugii, emigrări și fiscalitate excesivă. Începută încă de la domniile lui Radu Mihnea și Alexandru Iliăș, pătrunderea elementului grecesc în rândurile administrației își cunoaște apogeul, domnitorii fanarioți donând și multe mănăstiri moldovenești bogate, așezămintelor monahale din Grecia, Antioquia, Palestina sau Egipt, precum Mănăstirea Buhalnița, situată pe cursul mijlociu al Bistriței nemțene, care a determinat pătrunderea autorităților laice în problemele mănăstirii și o exploatare nemiloasă a locuitorilor și pământurilor lor. Peste munți, în Transilvania, existența națională a poporului român a fost amenințată de catolicism și maghiarizare, și mulți „ungureni”, au trecut în Moldova, unde domnitorii i-au primit pentru a obține noi contribuabili, în regiunile cu populație redusă. S-au întemeiat astfel o mulțime de sate, atât în zone de luncă, cât și mai ales în micile depresiuni din Munții Neamțului.

Emigrările peste munți au fost susținute de haiducii locali care au îndrumat transilvănenii spre Moldova. În județul Neamț, Vasile cel Mare (cel Mare) a fost renumit, fiind pomenit de Vasile Alecsandri sau Mihail Sadoveanu în cărțile lor, sau Ștefan Bujor, personaj haiduc emblematic în arealul românesc, reprezentanți ai justiției sociale, ai luptei împotriva unei preponderent regim străin, corupt și exploatare. Județul Neamț devine din ce în ce mai important în economia Moldovei datorită bogăției lemnoase a masivului forestier Bistrița și transportului ușor pe râul Bistrița cu plutele, cunoscute fiind catargele care au ajuns la Istanbul. Noile relații capitaliste încep să fie prezente în ciudata administrației fanariote. Acest articol a fost realizat prin studierea scrierilor călătorilor străini care au trecut prin acest județ, prin consultarea colecțiilor de documente, a arhivelor, a monografiilor dedicate regiunilor și, de asemenea, a lucrărilor de istorie realizate la sfârșitul secolului XIX-lea, și care pot se regăsi în Fondul Cărților Vechi „G.T. Kirileanu” a Bibliotecii Județene Neamț.

Cuvinte cheie: regim fanariot, județul Neamț, perioade de instabilitate, refugiați, emigrări, fiscalitate excesivă

*

Abstract: This study is focused on the former county of Neamț during the period of the Phanariot regime (1711-1821), a period considered to be one of the most instable periods from the

¹ Profesor doctorand Școala Doctorală de Științe Socio-Umane, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava; Colegiul Național „Ștefan cel Mare” Târgu-Neamț.

² Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București; Școala Gimnazială Grințieș, Neamț.

political point of view in the entire history of the Romanian people, with wars of the neighbour empires that took place on the Romanian territory, with refuges, emigrations and excessive fiscality. Having started since the reigns of Radu Mihnea and Alexandru Iliaș, the penetration of the Greek within the administration ranks knows its apogee, the Phanariot rulers also donating many rich Moldavian monasteries to monastic establishments in Greece, Antioquia, Palestine or Egypt, like the Buhalnița Monastery, on the middle flow of Neamț Bistrița, which determined the intrusion of laic authorities in the monastery problems and a merciless exploitation of the inhabitants of their lands. Over the mountains, in Transylvania, the national existence of the Romanian people was threatened by forced catholic and Hungarian transformations and many „ungureni”, as they were called, passed in Moldova, where the rulers received them in order to obtain new tax payers, in regions with little population. A lot of villages were thus founded, both in meadow areas and especially in the small depressions in Neamț Mountains.

The emigrations over the mountains were supported by the local outlaws who guided the Transylvanian people towards Moldova. In Neamț County, Vasile cel Mare (the Great) was famous, being mentioned by Vasile Alecsandri or Mihail Sadoveanu in their books, or Ștefan Bujor, an emblematic outlaw figures in the Romanian areal, representatives of the social vigilantes, of the fight against a mostly foreign regime, corrupt and exploiting. Neamț County is becoming more and more important in the Moldavian economy due to the wood richness of the Bistrița forest massif and to the easy transport on Bistrița River with the rafts, well-known being the masts which arrived to Istanbul. The new capitalist relationships begin to be present despite the Phanariot administration. This article was realised by studying the writings of the foreign travellers who went through this county, by consulting the documents collections, the archives, the monographs dedicated to the region and also the History works realised at the end of the 19th century, and that can be found in the Fund of Old Books „G.T. Kirileanu” of Neamț County Library.

Keywords: *phanariot regime, Neamț County, instable periods, refuges, emigrations, excessive fiscality*

*

Résumé: Cette étude se concentre sur l'ancien comté de Neamț pendant le régime phanariote (1711-1821), une période considérée comme l'une des plus politiquement instables de toute l'histoire du peuple roumain, avec des guerres d'empires voisins qui se sont déroulées sur le territoire Roumanie, avec refuges, émigration et taxation excessive. À partir des règnes de Radu Mihnea et d'Alexandru Iliaș, la pénétration de l'élément grec dans les rangs de l'administration a atteint son apogée, les dirigeants phanariotes faisant également don de nombreux riches monastères moldaves à des colonies monastiques en Grèce, Antioquia, Palestine ou Égypte, comme le monastère de Buhalnița, situé sur le cours moyen de la Bistrita allemande, qui a conduit à la pénétration des autorités laïques dans les problèmes du monastère et à une exploitation sans merci des habitants et de leurs terres. Au-delà des montagnes, en Transylvanie, l'existence nationale du peuple roumain est menacée par le catholicisme et la magyarisation, et de nombreux "Hongrois" passent en Moldavie, où les dirigeants les accueillent pour obtenir de nouveaux contribuables, dans des régions peu peuplées. De nombreux villages ont été fondés de cette manière, à la fois dans les zones de prairies et surtout dans les petites dépressions des montagnes Neamțu.

L'émigration à travers les montagnes a été soutenue par des hors-la-loi locaux qui ont guidé les Transylvains vers la Moldavie. Dans le comté de Neamț, Vasile cel Mare (le Grand) était célèbre, étant mentionné par Vasile Alecsandri ou Mihail Sadoveanu dans leurs livres, ou Ștefan Bujor, un personnage hors-la-loi emblématique de la région roumaine, représentants de la justice sociale, de la lutte contre une régime étranger, corrompu et exploiteur. Le comté de Neamț devient de plus en plus important dans l'économie de la Moldavie en raison de la richesse en bois du massif forestier de Bistrita et de la facilité de transport sur la rivière Bistrita avec des radeaux, connus sous le nom de mâts qui atteignaient Istanbul. Les nouveaux rapports capitalistes commencent à être présents dans l'étrangeté de l'administration phanariote. Cet article a été réalisé en étudiant les écrits des voyageurs étrangers qui sont passés par ce département, en consultant les fonds documentaires, les archives, les

monographies consacrées aux régions ainsi que les ouvrages d'histoire réalisés à la fin du XIXe siècle, et que l'on peut retrouver dans le Fonds des Livres Anciens "G.T. Kirileanu" de la bibliothèque du comté de Neamt.

Mots-clés: régime phanariote, comté de Neamț, périodes d'instabilité, réfugiés, émigration, taxation excessive

Acest studiu, „Ținutul Neamțului în epoca fanariotă”, se concentrează asupra fostului ținut al Neamțului din perioada regimului fanariot (1711–1821), o perioadă considerată a fi una dintre cele mai instabile din punct de vedere politic din întreaga istorie a românilor, cu războaie ale imperiilor vecine desfășurate pe teritoriu românesc, cu refugieri, emigrări și fiscalitate excesivă. Începută încă de pe vremea lui Radu Mihnea și Alexandru Iliaș, grecizarea dregătoriilor cunoaște perioada sa de apogeu, domnitorii fanarioți realizând și închinarea mai multor mănăstiri bogate ale Moldovei către lăcașuri de cult monastice din Grecia, Antiohia, Palestina sau Egipt, așa cum este cazul Mănăstirii Buhalnița, de pe cursul mijlociu al Bistriței nemțene, ceea ce a dus la imixtiunea autorităților laice în probleme mănăstirii și la o exploatare nemiloasă a locuitorilor de pe moșiile ei. Peste munți, în Transilvania, existența națională a românilor era amenințată de catolicizări și maghiarizări forțate și mulți dintre „ungureni”, cum au fost ei numiți, au trecut în Moldova, unde domnitorii i-au primit pentru a obține noi plătitori de biruri, în regiuni cu populație rară. S-au fondat astfel numeroase sate, atât în zona de șes, cât mai ales în microdepresiunile din munții Neamțului. Emigrările de peste munți au fost sprijinite de haiducii zonei, care îi călăuzeau pe transilvăneni spre Moldova. În ținutul Neamțului erau vestiți haiducul Vasile cel Mare (amintit în scrierile lui Vasile Alecsandri și Mihail Sadoveanu) și Ștefan Bujor – figuri emblematice ale haiduciei în spațiul românesc, reprezentanți ai justițiarilor sociali, ai luptei împotriva unui regim în mare parte străin, corupt și exploatare.

Ținutul Neamțului devine unul tot mai important în economia Moldovei datorită bogăției de lemn a masivului păduros al Bistriței și a transportului lesnicios pe apa Bistriței cu plutele, renumite fiind catargurile care ajungeau până la Istanbul. Noile relații capitaliste își fac simțită prezența chiar în ciuda administrației fanariote.

Pentru realizarea acestui studiu s-au folosit colecțiile de documente ale Moldovei medievale, cronicile și letopiseștele, studii de istorie dedicate acestei perioade, monografii dedicate județului Neamț sau unor localități nemțene, lucrări de istorie religioasă. De asemenea, documente de la arhivele ieșene și volume din Fondul de carte veche al Bibliotecii Județene „G.T. Kirileanu” Neamț, dicționare geografice și istorice, enciclopedii, beletristică, memorialistică și scrieri ale călătorilor străini.

Perioada studiată este considerată una dintre cele mai dificile din istoria românilor, cu o administrație străină, venală, coruptă și exploatare. Războaiele ruso-austro-turce au adus românilor lungi perioade de bejenii, cu rechiziții, furturi, violențe, silurări și morți, iar armatele străine zăboveau îndelung pe teritoriul țărilor române. Ținuturile Neamț și Roman aveau mănăstiri închinare care au făcut ca în

aceste vremuri traiul țăranilor să fie foarte greu pe moșiile deținute de acestea. Domniile trecătoare și imixtiunile străine în treburile țării erau greu de suportat și aveau consecințe cu impact social și economic.

Ion Neculce relatează despre fapte petrecute în timpul domniei primului fanariot: „Nicolae Vodă Mavrocordat a primit firman de la sultan să scoată din țară pe toți leșii și svezii, care făceau mult rău locuitorilor. Îndată au chemat pe Antiohie Jora vel logofăt și pe Ion Balșe vel ban și pe Gheorghie vel paharnic și pe Iamandi vel jîtnicer și li-au dat poroncă să gătează, să margă cu ahii și cu oastea ce vine de la Tighinea, să scoată pe oștenii ci erna în țară, orânduindu-li să ia și den siimenii de curte o samăși den siimenii hătmănești și agești și den catani, că avea Nicolae vodă un stiaș atuncea, tot voinici sârbi și de la curte; și den călărași s-au orânduindu să dea și boiarii și mănăstirile câte o samă de oameni. După ci au dat poruncă acelor boiari și au orânduindu slujitorii și ciialți oameni ca să meargă împreună cu boiarii, au scris cărți la mazili și la pârcalebii de pe ținuturile aceli care erau leși și pe ernatie mai câte puține; la Câmpul Lungu, la Bălătești, la Târgul Neamțului, la Piatră și pe aiurea, cum au viniit poroncă să-i scoată pe leși den țară și să caute să-i scoată de pe la acele locuri pe undi era; și măcară că în birultăuri scriia bătându-i. Nicolae Vodă având inemă creștinească tari poronci trimitea uime să nu-i jecuiască sau alt supăr să li facă, ce numai să-i scoată den țară afară”³.

În 1716 a izbucnit un nou război turco-austriac. Cu această ocazie soldații austrieci au pătruns în Moldova și au cucerit o mare parte din regiunea de la vest de Siret. Țăranii asupriți și exploatați de boieri și mănăstiri, precum și unii din mazili, supuși la grele impozite de domnul Mihail Racoviță, au trecut de partea lor. În părțile rămase sub stăpânirea lui Mihail Racoviță, „tot podghiazuri cu cătune, cu moldoveni amestecați ajunge de prada pre la Fălci și pre Bârlad”⁴. Ca să-i înfrângă, domnitorul a recurs la ajutorul tătarilor, iar ultima rezistență a cetei lui Ernau Ferencz a fost la Cetățuia. După înfrângerea acesteia, Mihail Racoviță, neavând cu ce plăti pe tătarii care i-au dat ajutorul, le-a dat voie să prade și să robească în regiunea din dreapta Siretului. Ceambururile tătarăști s-au răspândit ca niște haite de lupi asupra ținutului Neamț. „Și pân-în Hangu și pân-în Ceahlău au agiuns, de au prădatși au robît și s-au întors plini de robi în Bugeag”⁵.

Dacă, în general, imigrația era dinspre Ardeal spre Moldova, în timpul lui Mihail Racoviță, din cauza vremurilor grele, și moldovenii fug în Ardeal. Într-o anchetă ce privea munții Tulgheș și Bicaz sunt chestionați printre alții și locuitori din Giurgeul Ciucului: Gavril Dobâla, Ștefan Dobâla și Văscan Todor, care au spus că au venit din Moldova, dintr-un sat de pe valea Bicazului, mai la deal de confluența Bicazului cu Bistrița⁶. Imigrarea românilor ardeleni în Principate a dus la o adevărată dislocare de

³ I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția Iorgu Iordan, București, Editura Minerva, 1975, p. 216.

⁴ *Ibidem*, p. 322.

⁵ *Ibidem*, pp. 324–325.

⁶ T. Chindea, *Contribuții la istoria românilor din Giurgeul Ciucului*, Gheorgheni, Editura Kahan, 1929, p. 102.

mase în întreg secolul al XVIII-lea și cu deosebire în timpul Mariei Tereza. Sate întregi părăseau Ardealul și se așezau în Moldova, împreună cu preotul și ceilalți fruntași. Mulți fugeau din cauza recrutărilor forțate, alții din pricina boierescului prea apăsător la care erau supuși. În cele mai multe cazuri însă, românii ardeleni fugeau și din pricina persecuțiilor religioase și amintim aici de răscoalele lui Sofronie de la Cioara, Visarion Serai și Horea, Cloșca și Crișan⁷. Constantin Matasă scria, în 1929, că satele de pe Valea Bistriței, în apropierea vechii frontiere, „sunt formate din ardeleni și localitatea de unde sunt plecați mai păstrează încă și acum, în amintirea celor bătrâni, dovadă că nu sunt veniți de mult”⁸.

Lui Nicolae Mavrocordat i se atribuie închinarea, în 1715, a Mănăstirii Hangu-Buhalnița, cu întregul său venit, către Patriarhia grecească din Alexandria. Și aceasta după ce sprijinise mănăstirea în procesele cu familia cnejilor Cantacuzini, posesori de moșii la Hangu și Bălțătești. Acesta dorea să ofere coetnicilor săi greci o mănăstire bogată⁹. Este vorba despre vechea mănăstire a lui Miron Barnovschi-Movilă, aflată astăzi în satul Buhalnița, comuna Hangu. Impresionează în mod deosebit simplitatea și stricta proporționalizare a construcției, ancadramentele din piatră sculptată ale ușilor și ferestrelor, dar mai ales bogăția și varietatea ornamentelor cu care sunt împodobite unele strane de lemn. Domnitorul nu a reușit să o termine, fiind silit să părăsească prin Polonia, având, apoi, parte de o moarte de martir la Istanbul, în 1633¹⁰.

În documentele vremii încep să fie menționate breslele. Denumirea de breaslă s-a dat nu numai asociațiilor de meseriași și negustori, ci și unor grupări arbitrate, impuse de administrația de stat. Astfel, și-au însușit denumirea de bresle asociațiile de populații de origine etnică străină (ca armenii, de exemplu), asociații care au urmărit să-și apere limba și confesiunea. Bresle s-au numit și asociațiile care îndeplineau un rol de asistență socială, ca breasla ciocliilor. În această categorie intră și breasla mișeilor sau a calicilordin Roman¹¹. În 20 aprilie 1718, domnitorul Mihail Racoviță a înștiințat pe toți dregătorii care umblau cu slujbele domnești în orașul Roman, că l-a scutit pe starostele breslei de ciocli, cu cei 30 de membri ai ei de toate dările și pe ceilalți locuitori de „nevoile țării câte ar fi”. Se interzicea de a li se lua vitele pentru cei care nu-și puteau plăti dările și nu erau obligați la prestarea muncilor domnești. În schimb, cioclii aveau obligația de a-i înmormânta pe „săracii, nemernicii sau străinii decedați în oraș”¹².

⁷ C. Matasă, *Călăuza județului Neamț*, București, Editura Cartea Românească, 1929, p. 10.

⁸ *Ibidem*, p. 12.

⁹ D. Dieaconu, A. Fabian, V. Nicolau, *Mănăstirea Pionul și Palatul Cnejilor Cantacuzini de la poalele Ceahlăului*, ediția a II-a, Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei”, 2010, p. 45.

¹⁰ G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, Inst. de arte Grafice E. Marvan, 1933, pp. 105-106; N. Acrășmăriței, D. Bârlădeanu, G. Bunghez, M. Drăgoțescu, *Județul Neamț – ghid*, București, Editura Stadion, 1971, p. 73.

¹¹ P. Condrea, *Dicționar geografic al județului Roman*, București, Tipografia și Fonderia de Litere „Thoma Basilescu”, 1891, p. 43.

¹² *Ibidem*, p. 44.

Conform mărturiilor de la 1737 ale unui negustor rus, în ținut se vindeau „cereale, unt, miere, ceară, slănină, sare, dar și vite cornute și cai. Se găsește păcură și izvoare sărate. Lemnul se găsește din belșug și se exploatează mai cu seamă brazii pentru catarguri, ce sunt porniți la vale, pe apa Bistriței, până la Galați”. Negustorul trece prin Târgu-Neamț, pe care îl găsește devastat de turci¹³.

Pădurile de pe valea Bistriței aveau o valoare deosebită, mai cu seamă în legătură cu exportul, întrucât râurile Bistrița și Siret, pe cursul inferior, constituiau căi lesnicioase pentru transportul lemnului. Pe măsura răririi pădurilor în regiunile de podiș, orașele din țară și, îndeosebi, capitala încep să-și procure lemnul necesar tot din această parte. Dulapi de la fereastrăiele din regiunea Bicaz-Hangu se transportau la Iași¹⁴. Vama de la Hangu apare abia pe la jumătatea veacului al XVIII-lea, iar documentele mai vechi nu menționează niciun punct vamal pe aceste meleaguri. Vama de la Bistricioara este atestată și mai târziu, în primele decenii ale secolului al XIX-lea¹⁵.

În regiune, comerțul a fost susținut în vechime de armeni, greci și evrei. Armenii erau negustori iscusiți care făceau legătura între Târgu-Neamț, Piatra-Neamț și Țara Giurgeului. Făceau comerț cu vite, în special, dar și cu cele necesare omului aflat departe de târguri. La Hangu se știa despre un „târg armenesc”, iar la sud de muntele Ceahlău era „Schiabul armenilor”. La jumătatea veacului al XVII-lea, din cauza invaziilor cazace și tătare, au trecut pasul Pricica spre Giurgeu. Cunoșteau vadurile, căci ei erau cei care făcuseră comerț cu vite mari cu Austria. Cei mai mulți dintre ei au rămas la Sân Miclăuș (Gheorgheni), unde au construit o biserică și o poartă armenescă, dar au continuat să cumpere vite de pe Valea Bicazului și să le vândă în imperiul cezaro-crăiesc, trecând prin pasul Pângărați. Documentele vremii consemnează, de asemenea, existența unei comunități săsești la Târgu-Neamț, care se ocupa, în 1672, tot cu meșteșugurile și negoțul și a uneia armenescă la Roman, oraș care în 1788 avea 617 locuințe, multe dintre ele cu acoperiș din pământ¹⁶.

În 15 martie 1759, episcopul Romanului a intervenit la domnie pentru a fi scutiți de darea de o jumătate de leu ȝiganii Episcopiei care lucrau „la fier” și, împreună cu ei, cobzarii și lăutarii care locuiau în oraș. Acești bani erau destinați „cheltuielii pentru lucrul grajdului gospod”¹⁷. Bisericii Albe din Roman i s-au acordat, ca venit, anumite sume din venitul vătăjiei de harabagii, venitul „cotului”, în valoare de 20 de bani de bute, câte 10 parale polobocul de vin și o para de vadră de rachiu adus în oraș¹⁸. În Roman, Episcopia a reușit să încaseze de la locuitori mari sume de bani, ceea ce a dus la o serie de frământări și procese, care au redus activitatea și munca meseriașilor și negustorilor. Mulți, neputând suporta exploatarea, au plecat în alte părți. După

¹³ Gh. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 105.

¹⁴ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, *Fond Isprăvnicia Neamțului*, d. 473, f. 269–270.

¹⁵ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, București, 1904, p. 409.

¹⁶ T. Chindea, *op. cit.*, p. 84.

¹⁷ *Istoria orașului Roman, 1392–1992*, Roman, Societatea Culturală Roman – 600, 1992, pp. 86–87.

¹⁸ *Ibidem*.

15 iulie 1756 „nimeni nu se mai putea așeza în vatra orașului fără voia episcopului”, adică nu înainte de a se angaja să-i achite o anumită sumă de bani. Nimeni nu putea vinde în Roman niciun fel de băuturi alcoolice, dacă în prealabil nu se învoia cu episcopul. Pentru toate cantitățile de băuturi alcoolice vândute în oraș se plătea Episcopiei o sumă de bani. Proprietarii prăvăliilor plăteau, de asemenea, aceleași instituții „bezmănul” locului, la valoarea „din zece bani, unul”. Cărciumarii plăteau Episcopiei câte doi bani pentru fiecare vadră de vin vândută și câte un ban de oca de rachiu.

Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și până la mijlocul secolului al XVIII-lea, meseriașii și negustorii din oraș au fost obligați să presteze un mare număr de munci cu caracter public. În general, obligațiile de muncă ale orașenilor au fost de două feluri și anume cele executate cu brațele, numite „lucrul domnesc”, în care se grupau: lucrul la cetate, mori, iazuri etc. și „podvoadele”, adică transporturile¹⁹. Orașenii aveau și obligația de a lucra pentru târg, probabil la diferite lucrări de întreținere a străzilor și a edificiilor cu caracter public. Din obligațiile în muncă pentru domnie, vistieria își putea crea suplimente de venituri, deoarece avea latitudinea de a schimba aceste prestații în bani. Conform surselor documentare, orașul avea o intensă viață comercială și meșteșugărească²⁰.

În această perioadă se fondează noi lăcașuri monastice în ținut. Este cazul celui numit Sihăstria Secului. Sihăstria era un schit de călugări, puțin mai departe de Mănăstirea Secu, care a fost întemeiat pe la 1720 de Ghedeon, episcopul Hușilor²¹. Schitul Sihla s-a ridicat nu departe de schitul Sihăstria. Acesta are două biserici: una construită cu cheltuiala lui Ioniță Pașcanu-Cantacuzino, în 1763 și reînnoită mai târziu, și a doua, mai sus în stânci, făcută, se zice, numai dintr-un brad²². Așezământul monahal de la Văratec nu are obârșii voievodale, fiind construit, probabil, în anul 1785 prin strădaniile maicii Olimpiada, venită la Văratec de la Schitul Topolița. Actuala biserică datează de la începutul secolului trecut (1808–1812)²³.

La începutul secolului al XVIII-lea, în anii 1709, 1720 și 1765, una dintre marile mănăstiri ale Moldovei, Neamțul, suferă unele reparații și reînnoiri. Dar perioada unei înfloriri economice și culturale începe odată cu instalarea ca stareț al mănăstirii, în anul 1779, a lui Paisie Velicicovschi (21 decembrie 1722 – 15 noiembrie 1794), care a venit de la Mănăstirea Secu²⁴. Paisie „ar fi originar din părinți români, plecați înainte spre ținutul Harcovului și Poltaviei; alte rudenii au însoțit ulterior familia Cantemir în

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ C.D. Ghiorghiu, *Locuri istorice din județul Neamț*, Piatra-Neamț, 1892, p. 61.

²² Idem, *Dicționarul geografic al județului Neamțu (la anul 1890)*, București, Tipografia și Fonderia de Litere „Thoma Basilescu”, 1895, p. 89.

²³ M. Drăgotescu, *Muzee din județul Neamț*, București, Editura Meridiane, 1974, p. 33.

²⁴ N. Iorga, *Mănăstirea Neamțului*, Vălenii de Munte, 1912, pp. 32–47.

Rusia, după dezastrul de la Stănilești”²⁵. Paisie își datorează, în mare parte, formarea sa duhovnicească contactului cu monahismul din Moldova și Țara Românească, lucru pe care el însuși l-a mărturisit, că „atunci când a venit din Rusia în diferitele schituri din Moldova și Țara Românească, a înțeles și a simțit mai profund efectul binefăcător al rugăciunii”, a văzut munca fraților și părinților care „copiau cărți ale dascălilor bisericii”²⁶.

Multe documente atestă faptul că mănăstirile stăpâneau munți întregi sau că moșiile lor, ca în cazul mănăstirilor Neamț și Secu, se întindeau „până în munții ungurești”. Mănăstirea Secu pierduse, până în 1812, două sate din munți: Călugăreni și Grințieș care „acum nu să stăpânesc de mănăstire, că sunt împresurate de măriia sa domnița Ralu” (Cantacuzino).^{Boierii Cantacuzini} stăpâneau moșii în ținutul Neamțului încă din veacul al XVII-lea și procesele cu mănăstirile au fost seculare²⁷.

În 1803, în timpul mitropolitului Veniamin, Războienii, ctitorie ștefaniană, se transformă în mănăstire de maici și, în 1811, familia proprietară de atunci, Sturdza, a închinat mănăstirea, cu moșia ce o mai stăpânea, spitalului Sfântul Spiridon din Iași, cu obligația ca Epitropia să îngrijească de întreținerea bisericii. În Mănăstirea Războieni trăiau atunci 20 de călugărițe²⁸.

În secolul al XVIII-lea, mai mulți călători străini ajung și în ținuturile noastre și scriu după impresiile pe care și le-au făcut. Baltazar Hacquet, naturalist francez, vizitează la 1788 târgul Piatra, pe care-l vede „mizerabil și cu multe biserici ruinate”²⁹. Despre ținutul Neamț, naturalistul francez afirma în 1788 că este numit de moldoveni „țara ungurească, din cauza multor secui și unguri din Transilvania ce locuiesc acolo”³⁰. La Roman descoperă un oraș cu câteva sute de case, dar „foarte nesănătos, din cauza mării necurătenii și a mocirlelor din mijlocul său. Cei mai de seamă locuitori sunt grecii și armenii”³¹. Pe lângă bolnița din timpul lui Ștefan Tomșa, al doilea spital-bolnița a luat ființă la Roman mai târziu, prin anul 1789, sub îngrijirea egumenului Gherasim Putneanu. Acesta funcționa în incinta Mănăstirii Precista și aici, încă de la începutul secolului al XIX-lea, a fost angajat personal medical ce dădea consultații gratuite populației orașului, elibera rețete și lua măsuri pentru prevenirea și combaterea epidemiilor³².

²⁵ P.I. David, „Cuviosul Paisie cel Mare (Velickovski), un desăvârșit monah român. Noi cercetări și ipoteze”, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIII, nr. 1–2, 1975, pp. 162–193.

²⁶ I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968, pp. 92–95.

²⁷ C.N. Tomescu, *Tablou de 40 mănăstiri din Moldova și cu arătarea moșiiilor ce aveau ele în 1812*, Chișinău, 1933, p. 33.

²⁸ C.D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 326.

²⁹ N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, București, Editura Eminescu, 1981, p. 432.

³⁰ *Călători străini despre țările române*, vol. X, partea II-a, București, Editura Academiei Române, 2001, p. 839.

³¹ *Ibidem*, p. 841.

³² Epifanie Cozărăscu, „Începuturile asistenței medicale în Roman”, în vol. *Spetale vechi și noi. Studii și note*, București, Editura Medicală, 1976, pp. 93–94.

Din anul 1798, la Roman funcționa prima fabrică de bere din Moldova, care a fost și prima întreprindere de acest tip din țările românești extracarpătice³³.

În catagrafia din 1774, ținutul cuprins între Bistrița, Siret și Moldova, avea 130 de localități rurale și două târguri, grupate, din punct de vedere administrativ, în cinci ocoale: de Sus, Bistrița, de Mijloc, Piatra și Siret³⁴. În ținutul Romanului erau 77 de așezări și un târg, Roman, grupate, din punct de vedere administrativ, în trei ocoale (subdiviziuni ale ținuturilor create în 1741, în timpul celei de a doua domnii a lui Constantin Mavrocordat): de Sus, de Jos și al Mijlocului³⁵. Până în 1780, când s-a înființat județul Suceava (Baia), Neamțul a cuprins, de asemenea, toată valea Bistriței, până la Dorna. Valea Bistriței avea strânse legături comerciale, prin exploatarea și prelucrarea lemnului și prin plutărit, cu Piatra-Neamț³⁶. La sfârșitul secolului, Piatra-Neamț era considerat un oraș important al Principatului Moldovei, dovadă fiind menționarea acestuia, pe lângă alte orașe importante din Principat, în scrisoarea adresată de diplomatul francez Joseph Parant, de la consulatul din Iași, către ministrul de Externe Talleyrand³⁷. Maiorul Leyon Pierce von Campenhausen observa, în 1790, că pădurile din jurul orașului sunt pline de „untul vacii, din a cărui rădăcini se produce băutura salep”. Acesta ne oferă și rețeta de preparare a acestei băuturi, considerată drept „doctorie pentru stomac”: rădăcina se pisează, după care se „toarnă deasupra apă fierbinte, adăugând făină de grâu. Când amestecul are consistență dorită, se amestecă cu ghimbir, se îndulcește cu zahar și se dizolvă în apă de cuișoriță”³⁸.

La Bălțătești, în anul 1810, boierul Matei Cantacuzino, proprietarul moșiei și al satului Bălțătești, a descoperit efectele curative ale apelor din zonă. Principii Cantacuzini au fost astfel primii care au început să cerceteze și să curețe „fântânile de slatină”. Ei le-au împrejmuț, clădind și două barăci mari, unde au așezat căzi de lemn pentru cei din familie și pentru oaspeți³⁹.

În 1812, la domnia Moldovei ajunge Scarlat Calimachi (1812–1819). A fost o domnie nefericită și pentru el și pentru moldoveni, întrucât holera bântuia atunci în Moldova. Aceasta a decimat o jumătate din populația Târgului Neamț, creștini și evrei. Cei care au rămas, au fost nevoiți să se retragă în corturi, afară din oraș, pe drumul Pietrii⁴⁰.

După catagrafiile și hărțile ruse și austriece de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, se face, în 1803, *Condica Liuzilor*, undese preciza că hotarul de nord al ținutului trecea pe la nordul satelor Fărcașa, Pipirig, Oglinzi, Brusturi, Drăgănești și atingea râul

³³ N. Iorga, *Istoria industriilor la români*, București, 1927, p. 174.

³⁴ Gh. Radu, „Județul Neamț”, în „Ceahlăul”, 28–30 aprilie 1990, p. 8.

³⁵ Idem, „Județul Roman”, în „Ceahlăul”, 5 mai 1990, p. 9.

³⁶ Idem, „Împotriva ciuntirii județului Neamț”, în „Telegraful”, 7–10 februarie 1998.

³⁷ *Călători străini despre țările române*, vol. X, partea II-a, p. 1305.

³⁸ *Ibidem*, p. 878.

³⁹ G.I. Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, București, Tipografia și Fonderia de Litere „Thoma Basilescu”, 1898, p. 309.

⁴⁰ Paul Cernovodeanu, Daniela Bușă (coordonatori), *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. II (1822–1830), București, Editura Academiei Române, 2005, p. 303.

Moldova la sud de Soimărești. La est, hotarul se păstra ca pe vremea lui Cantemir. Atunci, la începutul secolului al XIX-lea, ținutul avea 129 de sate grupate în șase ocoale: al Muntelui (reședința la Tarcău), al Ocolul de Sus (reședința la Târgu Neamț), Piatra (reședința la Șerbești), al Mijlocului (reședința la Mastacăn), Bistrița (reședința la Piatra) și al Siretului (reședința la Oncești). Hotarul de vest era însă altul: granița și vama fuseseră mutate la Chisirig (pe valea Bicazului) și la Prisecani (pe valea Bistricioarei)⁴¹. În *Condica Visteriei Moldovei* (1816) sunt menționate șase ocoale ca aparținătoare de ținutul Neamțului, cu 120 de sate (apare în plus Ocolul Muntelui, cuprinzând zona de nord a văii Bistriței, de la Oanțu până la Galu și Pipirig)⁴², iar ținutul Roman este menționat cu aceeași împărțire și cuprindere amintită anterior (78 de sate și târgul)⁴³. Din punct de vedere economic, documentele menționează că ținutul Neamțului era, în 1820, în cea mai mare parte, „loc de munte, pădure și câmp, hrănindu-se și pe moșii străine”, locuitorii acestuia ocupându-se, în principal, cu „vitele și facerea de cherestele”⁴⁴. Locuitorii din Bicaz erau amintiți în legătură cu „chiverniseala lor cu facerea de cherestele, iar o samă cu vitele se pot ridica”. Sursele documentare consemnează faptul că în zona Neamțului, „aliverișul locuitorilor este cu oi, scânduri și alte lemne, neavând loc de hrană și hrana lor o aduc din alte părți”. Statisticile de la începutul secolului al XIX-lea menționează că în regiunea subcarpatică și cea de pe Valea Bistriței „sunt locuri îndemânatică pentru vite” și „pentru lucrul pământului”. Pentru satele cu păduri, o ocupație importantă era „tăierea de cherestele pe la herăstraie și prin păduri”, „facerea de cherestea și scânduri de tot soiul, rotării, drănițării, butnării”. În 1813, locuitorii din Hangu se angajau să transporte la Piatra nu mai puțin de 2 000 de plute de dulapi. Treptat, principala sursă de venituri a locuitorilor de pe Valea Bistriței a devenit munca în exploatarea forestieră, creșterea vitelor rămânând pe planul al doilea⁴⁵.

Perioada fanariotă a fost una cu profunde implicații demografice, sociale, militare și religioase asupra comunităților din zona montană și de șes, răzeșești sau aflate în dependență față de marii boieri sau mănăstiri, proprietari ai pământurilor arabile, ai pădurilor și ai robilor țigani. Războaiele ruso-austro-turce care au avut ca teritoriu de luptă și manevră și această regiune au contribuit, alături de fiscalitatea excesivă, la depopularea ei la începutul veacului fanariot. Situația grea a românilor transilvăneni în această perioadă a dus la „emigrările de peste munți”, mărinind populația satelor existente sau fondând unele noi, mai ales în zona montană. Onomastica din catagrafii sau chiar cea actuală consemnează pe „ungureni”, „sălăgeni”, „almășani”, „țuțuieni” etc. Fenomenul emigraționist a fost sprijinit și de

⁴¹Theodor Codrescu, *Uricariul*, VII, Iași, 1886, pp. 257–258.

⁴²Gh. Radu, „Județul Neamț”, în „Ceahlăul”, 28–30 aprilie 1990.

⁴³Idem, „Județul Roman”, în „Ceahlăul”, 5 mai 1990.

⁴⁴*Ibidem*.

⁴⁵Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, tr. 166, nr. 7, f. 105; nr. 8, f. 7; Th. Codrescu, *op. cit.*, p. 255; D. Dieaconu, *La poale de Ceahlău*, pp. 66–67.

haiducii vremii, amintiți de scriitorii Alecu Russo, Vasile Alecsandri și Mihail Sadoveanu.

Viața religioasă monastică cunoaște o puternică revigorare prin activitatea lui Paisie Velicovschi sau a lui Veniamin Costache, în ciuda faptului că unele mănăstiri au intrat sub autoritatea unor lăcașuri ortodoxe orientale. Țăranii dependenți de aceste mănăstiri au avut de suferit în urma impunerii unor obligații oneroase, autoritățile neintervenind în treburile mănăstirilor închinat. Ținutul Neamțului cunoaște și un rapt teritorial în anul 1769, autoritățile habsburgice mutând granița de la „cumpăna apelor” (Bilbor și Vârful Pângărați), la Tulgheș și Bicazul Ardelean, în urma unui pact de neintervenție într-un conflict ruso-turc.

Pierderea Bucovinei în 1774–1775 a adus în regiune români care au primit porecla și apoi numele de „Dorneanu”, „Corduneanu”, „Vicovanu” ș.a. În orașe și târguri se dezvoltă meșteșugurile, grupurile pe meserii se organizează în bresle și pe criterii etnice (armeni, greci sau evrei). În zonele de șes, comunitățile se ocupau cu cultura plantelor, în munți se practica o agricultură rudimentară, se creșteau cornute mari și mici și spre sfârșitul secolului se dezvoltă exploatarea lemnului, tăiatul și transportul lui, în special cu plute spre schela Pietrei, devenită cea mai importantă din zona Moldovei de Sus.

Ținutul Neamțului devine unul tot mai important în economia Moldovei datorită bogăției de lemn a masivului păduros al Bistriței și transportului, care se făcea cu plute lungi de catarguri cu mai multe „căpătaie”. Comerțul se dezvoltă, înfruntând sau ocolind monopolul turcesc, în special cu Transilvania, prin cele două trecători care plecau din ținutul Neamțului și cu Bucovina, pe cursul superior al Bistriței. Noile relații capitaliste și tendințele modernizatoare își fac simțită prezența chiar în ciuda administrației fanariote.

Bibliografie selectivă

Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, Fond *Isprăvnicia Neamțului*.

Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, tr. 166, nr. 7; nr. 8.

Acrășmăriței N., Bârlădeanu D., Bunghez G., Drăgotescu M., *Județul Neamț – ghid*, Editura Stadion, București, 1971.

Balș G., *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, Inst. de arte Grafice E. Marvan, București, 1933.

Bezviconi Gh., *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947.

Cernovodeanu Paul, Bușă Daniela (coord.), *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. II (1822–1830), Editura Academiei Române, București, 2005.

Chindea T., *Contribuții la istoria românilor din Giurgeul Ciucului*, Gheorgheni, Editura Kahan, 1929.

Călători străini despre țările române, vol. X, partea II-a, Editura Academiei Române, București, 2001.

Condrea P., *Dicționar geografic al județului Roman*, Tipografia și Fonderia de Litere „Thoma Basilescu”, București, 1891.

Codrescu Theodor, *Uricariul*, VII, Iași, 1886.

Cozărăscu Epifanie, „Începuturile asistenței medicale în Roman”, în vol. *Spetale vechi și noi. Studii și note*, Editura Medicală, București, 1976.

David P.I., *Cuviosul Paisie cel Mare (Velicikovski), un desăvârșit monah român. Noi cercetări și ipoteze*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIII, nr. 1–2, 1975.

Dieaconu D., Fabian A., Nicolau V., *Mănăstirea Pionul și Palatul Cnejilor Cantacuzini de la poalele Ceahlăului*, ediția a II-a, Editura „Cetatea Doamnei”, Piatra-Neamț, 2010.

Drăgotescu M., *Muzee din județul Neamț*, Editura Meridiane, București, 1974.

Ghiorghiu C.D., *Dicționarul geografic al județului Neamțu (la anul 1890)*, Tipografia și Fonderia de Litere „Thoma Basilescu”, București, 1895.

Idem, *Locuri istorice din județul Neamț*, Piatra-Neamț, 1892.

Iorga Nicolae, *Istoria industriilor la români*, București, 1927.

Idem, *Istoria românilor prin călători*, Editura Eminescu, București, 1981.

Idem, *Mănăstirea Neamțului*, Vălenii de Munte, 1912.

Idem, *Studii și documente*, vol. VI, București, 1904.

Istoria orașului Roman, 1392–1992, Roman, Societatea Culturală Roman – 600, 1992.

Lahovari G.I., *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, Tipografia și Fonderia de Litere „Thoma Basilescu”, București, 1898.

Lăudat I.D., *Istoria literaturii române vechi*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968.

Matasă C., *Călăuza județului Neamț*, Editura Cartea Românească, București, 1929.

Neculce Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția Iorgu Iordan, Editura Minerva, București, 1975.

Radu Gh., *Împotriva ciuntirii județului Neamț*, în „Telegraful”, 7–10 februarie 1998.

Idem, *Județul Neamț*, în „Ceahlăul”, 28–30 aprilie 1990.

Idem, *Județul Roman*, în „Ceahlăul”, 5 mai 1990.

Tomescu C.N., *Tablou de 40 mănăstiri din Moldova și cu arătarea moșiilor ce aveau ele în 1812*, Chișinău, 1933.

MĂRTURII DOCUMENTARE REFERITOARE LA ACTIVITĂȚILE ECONOMICE ALE EVREILOR DIN JUDEȚUL CÂMPULUNG ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

*

DOCUMENTARY TESTIMONIES REGARDING THE ECONOMIC ACTIVITIES OF JEWS IN CÂMPULUNG COUNTY IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

*

DONNÉES DOCUMENTAIRES SUR LES ACTIVITÉS ÉCONOMIQUES DES JUIFS DANS LE COMTÉ DE CÂMPULUNG AU COURS DE LA PREMIÈRE MOITIÉ DU XXE SIÈCLE

drd. Cezar Paul OLARIU¹

Rezumat: Încă de la începutul secolului XX Bucovina înregistrase un salt extraordinar în ceea ce privește dezvoltarea economică, schimburile comerciale, creșterea populației, dezvoltarea culturii și a vieții sociale, nediscriminarea persoanelor de naționalități sau religii diferite. Largo sensu, provincia a cunoscut apoi un trend de dezvoltare ascendent în prima jumătate a secolului XX, chiar dacă aceasta a traversat două războaie mondiale și și-a schimbat apartenența statală, trecând de la Imperiul Austro-Ungar la regatul României.

Dezvoltarea continuă a regiunii s-a datorat în principal bunei conviețuirii la toate nivelurile (social, cultural, economic) între toate minoritățile naționale, a lipsei de discriminare etnică sau religioasă, acestea găsim posibilitatea de a se „reinventa” din punct de vedere economic și social.

Prezentul articol, bazat în totalitate pe resurse arhivale, încearcă să pună în evidență aportul evreilor la viața economică din județul Câmpulung în perioada României Mari.

Cuvinte cheie: Bucovina, județul Câmpulung, evrei, dezvoltare economică, industrie, afaceri, balneoclimateric

*

Abstract: Since the beginning of the 20th century, Bucovina had registered an extraordinary leap in terms of economic development, trade, population growth, development of culture and social life, non-discrimination of people of different nationalities or religions. Largo sensu, the province then experienced an upward development trend in the first half of the 20th century, even though it went through two world wars and changed its state affiliation, passing from the Austro-Hungarian Empire to the Kingdom of Romania.

The continuous development of the region was mainly due to the good coexistence at all levels (social, cultural, economic) between all national minorities, to the lack of ethnic or religious

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava - Facultatea de Istorie și Geografie, Studii doctorale - domeniul Istorie, olariu_cezar@yahoo.com

discrimination, they finding the possibility to “reinvent” themselves from an economic and social point of view.

The present article, based entirely on archival resources, tries to highlight the contribution of Jews to the economic life of the Câmpulung county during the Greater Romania period.

Keywords: *Bucovina, Câmpulung County, Jews, economic development, industry, business, balneary.*

*

Résumé: *Depuis le début du XXe siècle, la Bucovine a enregistré un bond extraordinaire en termes de développement économique, de commerce, de croissance démographique, de développement de la culture et de la vie sociale, de non-discrimination des personnes de nationalités ou de religions différentes. Largo sensu, la province a ensuite connu une tendance de développement à la hausse dans la première moitié du XXe siècle, même si elle a traversé deux guerres mondiales et a changé son affiliation étatique, passant de l'Empire austro-hongrois au Royaume de Roumanie.*

Le développement continu de la région était principalement dû à la bonne coexistence à tous les niveaux (social, culturel, économique) entre toutes les minorités nationales, à l'absence de discrimination ethnique ou religieuse, ces dernières trouvant la possibilité de se "réinventer" d'un point de vue économique et point de vue social.

Le présent article, entièrement basé sur des ressources archivistiques, tente de mettre en évidence la contribution des Juifs à la vie économique du comté de Câmpulung pendant la période de la Grande Roumanie.

Mots-clés: *Bucovine, comté de Câmpulung, juifs, développement économique, industrie, commerce, balnéo-climatérique.*

Introducere

Subiectul tratat în articolul nostru prezintă un dublu paradox. **Pe de o parte**, deși nu este tratat amănunțit în lucrările de specialitate, specialiștii și publicul larg „știu” că etnicii evrei din districtul politic (până în 1918) iar din 1919 județul Câmpulung au avut o contribuție fundamentală la dezvoltarea economică a Bucovinei în general și a regiunii Câmpulung (cu localitățile urbane Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului și Vatra Dornei) în special, în vremea stăpânirii imperiale austriece (1774-1918), dominând de o manieră absolută meșteșugurile și comerțul din zonă. Situația este ilustrată cum nu se poate mai bine în amintirile românului ardelean Traian Roșu, voluntar în armata română, prezent în ianuarie 1918 în orașul Câmpulung Moldovenesc. Acesta consemna următoarele: „Comerțul și industria era exclusiv în mâna evreilor, foarte numeroși în însuși orașul Câmpulung, care însă trăiau în destul de bună armonie cu românii, din motivul că evreul din Bucovina se deosebia foarte tare de cel din Ardeal, acesta din urmă făcând cauză comună cu ungurii și concurând chiar cu ungurii în lupta de asuprire a elementului românesc, ceea ce la evreii din Bucovina nu era cazul”².

Pe de altă parte, participarea evreilor la viața economică a județului bucovinean Câmpulung în vremea României Mari nu a fost încă tratată sistematic pe baza documentelor arhivalice. Articolul nostru își propune să aducă o contribuție

² Traian Roșu, *Amintiri în legătură cu unirea Bucovinei și intrarea armatei române*, în Ion I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii. 1918*, Cernăuți, Tiparul Glasul Bucovinei, 1938, p. 353.

minimală la acest subiect, introducând în circuitul științific o serie de documente inedite aflate în depozitele Serviciului Județean Suceava al Arhivelor Naționale.

Evreii în economia județului Câmpulung

Din documentele inedite identificate în arhivele sucevene, rezultă faptul că evreii din județul Câmpulung dominau în principal afacerile legate de industria lemnului, comerț și servicii. În continuare, punem la dispoziția cititorului o serie de informații ilustrative sub acest aspect.

Astfel, în perioada 1905 - 31 decembrie 1928, a funcționat în Vama o exploatare de lemn care a aparținut domnului Moses Eisenkraft, menționat cu contractul de exploatare nr. Cg 400/10 din 6 august și protocolul semnat în 18 septembrie 1905. Proprietarul a cesionat apoi afacerea în 25 octombrie 1905 către numitul Oscar Kreindler, proprietarul unei firme cu sediul la Cernăuți și punct de lucru în localitatea Vama.

Oscar Kreindler era reprezentatul legal al firmei „Molidul”, așa cum reiese din documentul întocmit de Comuna Gemenea nr. 82 din 8 martie 1923, ca răspuns la adresa Prefecturii nr. 2332 din 29 martie 1923³. Din adresa nr. 3878 din 30 martie 1923, trimisă ca răspuns la circulara nr. 1851 a prefecturii Câmpulung privind situația fabricilor din zona Vama din data de 21 februarie 1923, aflăm că societatea în cauză avea un capital social de 10.000.000 lei, o producție de 700 de vagoane/an și un număr de angajați de 180 de persoane⁴.

Prin adresa nr. 1168 din 19 septembrie 1921 a Prefecturii Cernăuți, numitul Israel Wagner din comuna Flocești, județul Câmpulung, primește permisiunea de modernizare a unui ferăstrău cu roată hidraulică de 17 H(orse).P(ower) = cai putere.⁵ Firma în cauză era construită pe terenul lui Israel Wagner, avea 2 lucrători și un capital investit de 20.000 de lei. Producția declarată era de 400 m³ scândură pe an, așa cum reiese din documentul cu nr. 58 din 4 martie 1923⁶.

În anul 1924, avocatul Josef Kissman din Cernăuți trimitea o adresă către Prefectura Județului Câmpulung, prin care înștiințează că următoarele persoane: Leiser Kissman, Nachmann Wald și Benjamin Kissman, toți industriași din Gura Humorului, au deschis întreprinderea de cherestea din Stulpicani, unde obțineau material lemnos din brad și fag, pe fierăstrăul pe care-l cumpăraseră de la firma „Heinrich Frankl și Fii”. Fierăstrăul în cauză era arendat de la firma „Feredeul”. Din adresă mai reiese că numitul Josef Scherzer, „mașinist autorizat” era conducătorul tehnic al fabricii,

³ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (SJANS), fond *Prefectura Județului Câmpulung*, dosar 38/1923, f. 7.

⁴ *Ibidem*, dosar 38/1922, f. 2.

⁵ *Ibidem*, dosar 17/1920, f. 51.

⁶ *Ibidem*.

avocatul Kissman menționând că el și cei trei industriași menționați în adresă sunt cetățeni români⁷.

Prin adresa cu nr. 5665 din data de 14 aprilie 1921, firma Sigmund Picker din Pojorâta cerea reconstruirea unui fierăstrău de apă numit destul de straniu „Fabrică de lână de lemn cu putere de apă combinată cu putere de vapor”. Deoarece fabrica fusese distrusă în război, se depuneau planuri pentru aducțiunea râului Moldova și construirea unui stăvilar, precum și planurile pentru reconstruirea fabricii⁸.

Firma în cauză depune și cererea nr. 16645 din luna mai în anul 1928, care viza mărirea fabricii, împreună cu planurile aferente. În cerere sunt menționate o serie de utilaje pe care nu le-au avut (și nici nu le au, cu siguranță), multe gater care acționează în județul Suceava, în anul de grație 2023. Pentru exemplificare extragem din documentul în cauză următoarele:

„Puterea hidraulică nu se mai folosește în prezent. Puterea mașinii de vapor este de 120 H.P. și se va utiliza pentru punerea în funcțiune a următoarelor mașini:

I. Mașini vechi instalate în hală:

- 4 buc. gealee pentru lână de lemn de 5 H.P.	– 20 H.P.
- 1 buc. presă lână de lemn de 5 H.P.	– 5 H.
- 1 buc. dinamo pentru iluminat	– 2 H.P.
- 1 buc. strung în atelier mecanic	– 2 H.P.
- 1 buc.mașină de găurit	– 2 H.P.
- 1 buc. mașină de geluit	– 2 H.P.

II. Mașini la ferăstrăul de lemn existent:

-1 buc. Gater de 24	– 18 H.P.
-1 buc. Gater de 18	– 16 H.P.
- 1 buc.Gater de 14	– 10 H.P.
- 2 buc. ferăstrău circular	– 5 H.P.
- 1 buc. ferăstrău pendular	– 5 H.P.

III. Mașini noi instalate în hală pentru lâna de lemn:

- 7 buc. gealee pentru lâna de lemn 5 H.P.	– 35 H.P.
- 1 buc. gealău pentru geluitul scândurilor	– 5 H.P.
- 1 buc ferăstrău pendular	– 5 H.P.
- 1 buc ferăstrău circular	– 5 H.P.
- 2 buc. tocile a 2 H.P.	– 4 H.P.
- pentru punerea în mișcare a transmașinei	– 5 H.P.
- 2 bucăți prese pentru talași a 5 H.P.	– 10 H.P.

Total – 166 H.P”⁹.

Societatea pentru industria lemnului „Paltinul”, cu sediul în Cernăuți, str. Dr. Reiss nr. 3, reprezentată prin numiții Jakob Wiznitzer și Salomon Simche adresa către

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, f. 111.

⁹ *Ibidem*, f. 154

Prefectura Cernăuți cererea cu nr. 4638 din 14 aprilie 1921, solicitând construirea unei fabrici de scândură cu un fierăstrău cu patru gater și un fierăstrău circular exploatat cu forța aburului în Păltinoasa, comuna Capu Codrului. Aceștia primesc aprobarea prin adresa nr.1769 din 24 august 1921¹⁰.

În anul 1925 s-au făcut modernizări la „Fabrica de cherestea cu abur a firmei industria de lemn Paltinul” iar din comisia de recepție, efectuată pe data de 9 martie 1925, figura ca reprezentant din partea prefecturii domnul Bernhard Buchen iar reprezentant tehnic din partea firmei „Paltinul” domnul Salomon Simche. Pe lângă noile amplasamente și creșterea spațiului de producție apar două elemente noi: o mașină cu vapor semi-stabilă de 120 H.P., produsă de firma Wolf din Magdemburg și o locomobilă de 25 de H.P., produsă de Hofnerr Schrantz din Budapesta¹¹.

Pe lângă acestea, aici mai exista un motor pe benzină și un dinam de 25 KW, ce asigurau energia pentru toate instalațiile. Astfel, energia era folosită pentru funcționarea unui gater de 30 de toluri, a unui gater de 36 de toluri, a unui gater de 18 toluri și a unui gater de despicaț, patru fierăstraie circulare și 3 fierăstraie cu pendulă.

În atelierul mecanic se găseau un strung și o mașină de găurit, puse în funcțiune prin curele de la mașina centrală cu vapor. Pentru alimentarea mașinei cu vapor cu apă s-a construit o fântână de 9 metri, din care apa era extrasă printr-o pompă centrifugată, pusă în funcțiune de un motor electric de 4 H.P¹².

Aron Heringher și Saidel Schächter din Fundul Moldovei cer construirea în Pojorâta a unui fierăstrău cu apă, prin documentația cu numărul nr.10549, depusă la Prefectura Câmpulung în data de 28 august 1920¹³. A fost primit avizul de funcționare cu numărul 11.162 din 19 august 1921, prin care firma își dezvoltă activitatea prin construirea unui bătlău de apă și a unei mori. Pentru moară se fac construcții necesare pentru captarea unui izvor din apropiere, iar energia produsă este de 20 H.P¹⁴.

Printr-un memoriu justificativ Aron Heringher și Schächter a prezentat prefecturii Câmpulung, în adresa nr. 488 din 1 aprilie 1934, faptul că firma a introdus în exploatare o masină pentru fabricarea cuielei de lemn pentru cizmărie, solicitând aprobarea de funcționare¹⁵. Aceștia prezintă spre justificare decizia aprobată și publicată în Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 443, publicat în Monitorul Oficial nr. 7 din 2 aprilie 1925.

Mașina pentru fabricarea cuielei de lemn era formată dintr-un ferăstrău circular, o mașină de despicaț și o mașină pentru ascuțitul cuielei. Dar, deoarece existau probleme în desfășurarea pe piață a produselor din lemn, datorită situației economice grele din 1933-1934, a mai fost introdusă o mașină pentru fabricarea scobitorilor. Mașina de făcut scobitori era formată dintr-o masină de decojit și o

¹⁰ *Ibidem*, dosar 24/1921, f. 2.

¹¹ *Ibidem*, f. 3.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, dosar 26/1921, f. 1.

¹⁴ *Ibidem*, f. 11.

¹⁵ *Ibidem*, f. 65.

mașină de tăiat prin apăsare. Printr-o adresă de la jandarmerie la data de 14 februarie 1933, aflăm că mai exista și o fabrică de talaj pe numele Aron Heringher și Schächter în comuna Pojorâta¹⁶.

Firma Jurgau and Co. din comuna Breaza, prin Jakob Jurgrau, depune adresa cu nr. 10095 în data de 28 iulie 1921, pentru a construi un sistem de două gateri și un fierăstrău circular care urma să folosească apă din râul Moldova¹⁷. Se mai preciza că firma urma să facă toate lucrările necesare aducerii apei și folosirii ei, pentru a pune în mișcare roata hidraulică, arătându-se că „puterea roții hidraulice transmite puterea prin curele legate de mijlocul ei ce învârtă o roată dințată”¹⁸.

Firma s-a dezvoltat, iar în data de 28 august 1924 era depusă o cerere de instalare în fabrica de cherestea a unui sistem „Lanz” cu 40 H.P., semnatarul cererii fiind un anume Adolf Gelber¹⁹. La filiala județeană Suceava a Arhivelor Naționale există o cerere a acestei firme, din data de 29 noiembrie 1928, alături de planurile aferente, vizând aprobările necesare pentru un nou fierăstrău pendular și un pisător de scoarță. Se precizează faptul că și celelalte mașini au fost aprobate și inspectate de către prefectură, în situația aceasta aflându-se inclusiv un aparat „Minimax” pentru hală și un extractor pentru ascuțit fierăstrăul. Aceste documente au fost trimise de firma „Eiferman & Gelber Fabrica de Cherestea Breaza”, condusă de J. Eifermann și A. Gelber²⁰.

Firma se transformă din nou și își schimbă proprietarii, așa cum reiese dintr-un schimb de documente între Primăria Comunei Breaza și Prefectura Câmpulung. Brevetul și autorizația nr. 24381 din 4 ianuarie 1939, pentru „Firma Gelber et Fii din Breaza, Bucovina, Fabrica de cherestea și lăzi”, sunt semnate de primire de către proprietarul David Gelber²¹.

Din acest fapt rezultă, în opinia noastră, spiritul antreprenorial în căutarea noilor produse ce se cereau atunci de către consumatori, precum și creativitatea proprietarilor, doritori de a face profit și a fi în ton cu cerințele pieței.

Din procesul verbal nr. 13 din data de 18 octombrie 1928, dresat cu ocazia ședinței extraordinare cu comisiile speciale ale fondului funciar și exploatații silvice ale Primăriei Dorna Candreni, aflăm o serie de informații despre „Convenția încheiată între Comuna Dorna Candrenilor și următorii comercianți: Moses Pächt din Vatra Dornei și Herș Ernst din Seletin județul Rădăuți”²².

Moses Pächt deținea o Fabrică de scânduri în Vatra Dornei, cu un capital social de 800.000 lei și avea o productivitate de 8.000 m³ cherestea/an și un număr de 80 de angajați la data de 21 februarie 1923. Mai aflăm că Societatea „Pets Göetz et Comp”

¹⁶ *Ibidem*, f. 57

¹⁷ *Ibidem*, dosar 27/1921, f. 9.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, f. 28.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, f. 66.

²² *Ibidem*, dosar 38/1922, f. 3.

din Vatra Dornei avea trei fabrici de cherestea cu o producție de 40.000 de m³ pe an, cu un capital social de 40.000.000 lei și personal angajat între 340-400 de persoane²³. Isak Fessler avea o moară în Vatra Dornei cu un capital social de 40.000 de lei²⁴.

O fabrică de cherestea aveau și numiții Samuel Goldenwing și Iacob Scheuermann din Iacobeni, cu un capital social de 300.000 lei, având o producție de 4.000 m³ de scândură/an și un număr de 38 de angajați²⁵.

În contractul de schimb de exploatare nr. 23 din 22 februarie 1923, încheiat între Rosa Greif, succesoarea universală a lui Jankel Reichmann²⁶ și Primăria Dorna Candrenilor, apar înscrși martorii Isodor Ringel și Dr. Joachim Greif. Schimbarea s-a aprobat conform ordinului 3359 din 6 noiembrie 1922, al Directoratului General de Interne din Cernăuți. De asemenea, am găsit documente ce atestă încheierea la 24 februarie 1923 a unui contract de schimb de exploatare, între Kalaman Sekler și Simche Sekler din Putila și Domnul Arthur Sekler, comerciant din Cernăuți. Schimbarea s-a aprobat în conformitate cu ordinul 3359 din 6 noiembrie 1922 al Directoratului General de Interne Cernăuți²⁷.

Schulem Josef Leibovici și Moses Levin depun la 16 septembrie 1923 cererea cu nr. 12.993, adresată către Prefectura Gura Humorului, pentru autorizarea fabricii de lăzi „SILEX”. Aceasta avea în componență o mașină de vapor și primește autorizația de funcționare nr. 2821 la data de 18 ianuarie 1924²⁸.

Firma lui M. Kislinger și Marcus Schapira a primit documentul nr. 17.068 de înștiințare din partea Prefecturii Gura Humorului, relativ la data recepției oficiale pentru fierăstrăul reconstruit, aceasta având loc în data de 22 decembrie 1923²⁹.

Fierăstrăul avea în componență, în hala principală: un gater de butuci, un gater de despicat, un gater de despicat de 30, un fierăstrău circular, un ferăstrău pendular. În hala secundară se regăseau un gater de despicat de 18 și un fierăstrău circular. Fabrica de cherestea trece prin reconstrucții în anul 1929, procesul de modernizare constând în adăugarea unui gater de 24 și a unui fierăstrău pendulă. Planurile de modernizare sunt retrimise Prefecturii cu adresa 7.580 din 27 mai 1929, fiind semnate de Salomon Schapira, noul proprietar al fabricii³⁰.

În procesul verbal nr. 10 din data de 18 februarie 1923, încheiat cu ocazia ședinței extraordinare cu comisiile speciale ale fondului funciar și exploatații silvice ale Primăriei Dorna Candreni, este amintită o „Dezbatere referitoare la cumpărarea unui complex de munte de lângă muntele deja cumpărat la Sarata și Ialovița pentru completarea acestuia”. Documentul în cauză menționa reglarea diferendelor și

²³ *Ibidem*, dosar 38/1923, f. 53.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, f. 19.

²⁶ *Ibidem*, dosar 38/1922, f. 5.

²⁷ *Ibidem*, f. 8.

²⁸ *Ibidem*, dosar 35/1923, f. 2.

²⁹ *Ibidem*, dosar 36/1923, f. 4.

³⁰ *Ibidem*.

problemelor apărute în procesul de exploatare a pădurii. Printre firmele ce doreau rezolvarea aspectelor economice apare societatea „Molidul” din Frasin, reprezentată de frații Scheiber și de către numiții Antschel Jakob și Meschulam Drukman³¹.

Antschel Jakob și Meschulam Drukman aveau fabrică de cherestea cu un capital social de 3.000.000 lei, 20 de lucrători și o producție de 5.000 de m³ de cherestea pe an în Vama anului 1923³².

Firma „Moldova”, cu fabrica în Vatra Dornei, este de acord cu noul contract din data de 30 martie 1923, cu subtitlul „Lemn de construcție și cherestea”, legat de pădurile comunei Dorna Candreni. Acest document este semnat din partea Firmei „Moldova” de către Solomon Pächt și de către primarul comunei Dorna Candrenilor³³.

Societatea „Moldova”, cu sediul în localitatea Frasin, realiza o producție de 20.000 m³ lemn/an și deținea un capital social de 10.000.000 lei. Avea un număr de 170 de angajați³⁴ și trimitea memoriul tehnic cu nr. 12.413 în data de 13 decembrie 1937, prin care cerea probarea instalațiilor introduse recent în fabrică. Astfel, la fabrica de lăzi găsim următoarele utilaje: 3 fierăstraie circulare pendulare, 1 gealău marca Kirschner Leipzig, 1 gealău simplu Freser, 1 fierăstrău circular de spintecat marca Bolider – Suedia, 1 fierăstrău circular de spintecat, 1 fierăstrău circular, 1 fierăstrău circular cu 2 discuri, 2 mașini freser (frezat). În alte dependențe ale fabricii existau și următoarele mașini și unelte: 1 fierăstrău circular, 1 fierăstrău marca Bolider – Suedia, 1 gealău pentru fier, 1 sfredel, 1 locomobil 8 c.p. Borsig-Berlin, o mașină de ascuțit gelaie, o mașină de ascuțit fierăstraie și un șlefuitor mecanic pentru fabrica din Vatra Dornei. Documentele și planurile acestei modernizări au fost semnate de către directorul fabricii, Josef Schisber³⁵.

Solomon Gründberg deținea o fabrică de var cu o producție de 52 de vagoane pe an, cu 5 lucrători, în comuna Fundul Moldovei Județul Cîmpulung și un capital social de 20.000 lei în anul 1923³⁶.

Israel Fischler & S. Wildamn, ce dețineau o fabrică de cherestea în Vatra Moldoviței, depun la Prefectura Cîmpulung, la data de 22 Februarie 1923, o cerere privind mărirea fabricii cu un gater și un fierăstrău cu masa mobilă³⁷.

Prin adresa cu nr. 11.356 din 4 septembrie 1934 trimisă către Prefectura Cîmpulung, aflăm că proprietarul fabricii de cherestea „fostă Feredeul”, Moses Stern, dorește autorizarea modernizării fabricii pentru creșterea producției, prin aducerea de noi mașini, la fabrica situată în localitatea Stulpicani. Moses Stern, în urma raportului nr. 735 din 1 octombrie 1935, primește autorizația de funcționare cu următoarele

³¹ *Ibidem*, dosar 38/1922, f. 2.

³² *Ibidem*, dosar 38/1923, f. 55.

³³ *Ibidem*, dosar 36/1923, f. 31.

³⁴ *Ibidem*, dosar 38/1923, f. 38.

³⁵ *Ibidem*, dosar 33/1923, f. 2.

³⁶ *Ibidem*, dosar 38/1922, f. 35.

³⁷ *Ibidem*, dosar 30/1923, f. 2.

dotări: un gater de 30 marca Tinker, un locomobil marca Wolf și un gater de despicat marca Hoffmann³⁸.

Stațiunea Balneo-climaterică Vatra Dornei (Dorna Watra, până în 1918), a prezentat numeroase oportunități de afaceri pentru evreii din districtul politic (până în 1918) apoi județul (începând cu 1919) Câmpulung. Datorită existenței stațiunii, Dorna se dezvoltă și se extinde rapid, devenind unul dintre cele mai frumoase târguri din Europa de Est, un model de frumusețe, cu o creștere rapidă atât din punct de vedere al populației stabile, locurilor de muncă, precum și din punct de vedere al numărului și statutului turiștilor. Această creștere a fost comparată adesea cu dezvoltarea turistică de tip american, dar cu modele culturale austriece, devenind un punct important al dezvoltării Bucovinei în epoca francisco-josefină, continuată și în perioada interbelică, în vremea României Mari.

Dr. Arthur Löbel a fost medicul balneolog care vreme de 35 de ani a condus activitatea balneară din Vatra Dornei, fiind considerat, din punct de vedere medical, întemeietorul stațiunii balneare moderne de aici. Potrivit informațiilor din articolul scris de către Isidore Singer și Frederick T. Haneman pentru *The Jewish Encyclopedia*, apărută la New York în 1906 (vol. 8 pp.146-147), Arthur Löbel s-a născut în localitatea Roman în data de 15 mai 1857, într-o familie de evrei români. Gimnaziul îl urmează la Cernăuți, iar cursurile de medicină la universitățile din Viena și Paris, pe care le absolvă la 1883. Din 1884 servește ca asistent la celebrul spital „Allgemeines Krankenhaus” (AKH) din Viena, iar din 1885 este numit medic la băile din Vatra Dornei, unde practică medicina balneară în sezoanele de vară, în perioada cuprinsă între 1 iunie – 30 septembrie. În perioada de iarnă, practică medicina la Viena. Pentru inovație și merite deosebite în special în medicina balneară, primește titlul de Consilier Imperial – *Kaiserlicher Rath*³⁹. Se ocupă de stațiunea balneoclimaterică Vatra Dornei în calitate de medic balneolog (1885-1922) „întâi ca arendaș al stabilimentului, apoi ca angajat al Fondului Bisericesc” și se stinge în 1923 la Mödling (Austria), deși există opinii în conformitate cu care ar fi murit la Cernăuți în 1939⁴⁰.

Dezvoltarea turismului balnear a atras după sine și activități conexe, cum ar fi transportul turiștilor – birjăritul, deschiderea de restaurante și cafenele precum și alte activități economice, fapt surprins în documentele arhivistice păstrate din vremea României Mari. Prezentăm în continuare o listă de persoane, pe care îi considerăm după nume evrei, angrenate în activitățile economice din Vatra Dornei după 1919. La finalul rândurilor este menționat anul în care ocupațiile acestor persoane au fost luate în evidență de către autorități.

Lackner Ispak – dentist tehnic Vatra Dornei, str. Regele Ferdinand nr. 1170 – 1919⁴¹

³⁸ *Ibidem*, dosar 51/1925, f. 44.

³⁹ <https://jewishencyclopedia.com/articles/10072-lobel-arthur>. Accesat 28.05.2023

⁴⁰ Emil Satco, Alis Niculică, *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții*, vol. II, G-O, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer, 2018, p. 402.

⁴¹ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (SJANS), fond Prefectura Județului Câmpulung, dosar 20/1920, f. 2.

Schendel Abraham – Birjar – Vatra Dornei – 1920⁴²

Reisberg Mendel Leib – Birjar – Vatra Dornei – 1920⁴³

Sommer Hersch Kohos – Birjar – Vatra Dornei – 1920⁴⁴

Kapfe Kuc Hannus – Maistru Constructor – Strada Grănicerilor, Vatra Dornei – 1903⁴⁵

Mühlard Elias – Birjar – Vatra Dornei – 1919⁴⁶

Heiman Adolf – Fabrica de apă gazoasă – Strada Grănicerilor nr. 603 – Vatra Dornei – 1920⁴⁷.

La arhivele sucevene am consultat și Brevetul nr. 2921 /21 al numitului Benjamin Schwartz născut în 1879 la Fălticeni, domiciliat în Vatra Dornei, str. Regele Ferdinand nr. 18, care avea dreptul „de a ține un depozit de spirt și vin în curtea Doamnei Rosa Kasane”⁴⁸.

Numita Rosa Schajowiez din Vatra Dornei, născută Fischler, depunea cererea nr.1617 din 25 aprilie 1923 pentru eliberarea unui brevet pentru ospătărie și lăptărie pentru imobilul său din Vatra Dornei, str. Regele Ferdinand nr. 317.⁴⁹

La Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Câmpulung, dosar 35/1924, am găsit un document important care face o radiografie sugestivă privitoare la activitatea de servicii de crâșmărit, ospătărit și lăptărit și la răspândirea firmelor evreiești (proprietari sau arendași) la nivelul judecătorei Vatra Dornei (localitățile Vatra Dornei, Iacobenii, Dorna Candrenii, Cărlibaba). Tabelul original este scris pe 35 de pagini, denotând faptul că, practic, aceste servicii erau în anul 1924 „apanajul” practic exclusiv al evreilor.

Numele si prenumele concesionarului	Sediul, Strada, numărul casei	Felul concesiiei (de crâșmărit, ospătărit, lăptărie) cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	Nr și data concesiionării	Numele si prenumele arendașului	Data si numărul contract
Fondul bisericesc greco orientat din Bucovina Cazinoul Balnear	Vatra Dornei Nr. 1068	Crâșmărit și ospătărit a) a servi bucate inclusiv specialități și delicatase b) a vinde vin – cu excepția vinului moldovenesc c) a vinde băuturi spirtoase cu excepția vinarsului preparat d) a servi cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare e) a ține jocuri permise	Nr. 315 10/1/ 1899	Adler Solomon Adler Solomon Adler Solomon	2380 din 19/6/1920 1344 din 21/4 /1924 8707 din 5/6/1930

⁴² *Ibidem.*

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem*, f. 28.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 48.

		Lărgit cu Decretul Prefecturii a) a vinde bere b) a vinde vin moldovenesc c) a vinde și băuturi spirtoase și cu paharul	Nr. 44593 25/011/1912		
Prăvălia Românească Vatra Dornei		Crăsmărit și ospătărit a) a adăposti străini b) a servi mâncări calde și reci c) a vinde vin, bere și vin de poame d) a vinde băuturi spirtoase e) a servi cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare f) a ține jocuri permise	9068 8/4/1900	Păcht Sokmaje	11667 din 14/4/1912 până în 1921
Carl Bronștein	Vatra Dornei nr. 757	Crăsmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	18252 23/5/1910 44725 25/12/1912 46255 15/11/1913		
Salomon Kahan Rosa Kahan	Vatra Dornei nr. 705	Crăsmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	6971 24/12/1892 793 17/2/1915		
Ettel Gottlieb	Vatra Dornei nr. 827	Ospătărit a servi bucate calde și reci	44608 25/12/1920		
Sofie Faust	Vatra Dornei nr. 761	Crăsmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	11617 21/12/1915 24/7/1918	Hasmann Goldstein	3651 30/9/1824
Fischel Leib	Vatra Dornei nr. 27	Crăsmărit și ospătărie a.1) a servi numai mâncare cușer reci a.2) a servi bere și vin	38534 5/8/ 1913		
		b) a servi bucate c) a vinde vin, bere și vin de poame d) a servi cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare e) a ține jocuri permise	2734 17/9/1921		
Mina Sachter	Vatra Dornei Regele Ferdinand nr. 328	Crăsmărit și ospătărit cu prevederile b, c, d, e f, ale articolul 16 din registrul meseriilor	44625 18/2/1920 4287 12/3/1921	Mendel Leib Reisberg	4287 12/5/1921
Israel Körner	Vatra Dornei	Crăsmărit și ospătărit b) a servi bucate calde și reci c) a vinde vin d) a servi cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare	181 8/1/1918		
Sara Schieber	Vatra Dornei nr. 852	Crăsmărit și ospătărit b) a vinde vin și bere d) a vinde băuturi spirtoase și licoare f) a servi cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare	12664 18/9/1901 34848 26/1/1910 517	Iakob Klier	1323 25/5/1925
				Păcht Solomon	1012 29/7/1929

Meschulem Druckmann Rua Druckmann	Vatra Dornei nr. 42	Crâșmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	2613 22/3/1894 26472 1/9/1906 44622 22/12/1916	Nuckem Kahan	4522 4/2 1912
Nuckem Bronstein	Vatra Dornei nr. 707	Crâșmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	3125 26/2/1904 49250 18/12/1910 17953 11/5/1912		
Charlotte Katz	Vatra Dornei	Crâșmărit și ospătărit a) a adăposti străini b) a servi bucate c) a vinde vin, bere și vin de poame d) a servi cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare	3238 8/9/1919 1539 16/6/1925		
Pesie Stein	Vatra Dornei nr. 645	Lăptărie f) a servi cafea, ceai, ciocolată, copturi și bucate preparate cu lapte	4171 12/11/1919		
Leon Rigler Elesusra Rigler	Iacobeni	Crâșmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	49696 22/12/1910 903 24/	Carl Lang	143 13/5/1922
Juda Beer Budik	Iacobeni nr. 287	Crâșmărit și ospătărit cu prevederile b, c, f și g ale articolul 16 din registrul meseriilor	2704 20/9/1919		
Falik König	Iacobeni nr. 681	Crâșmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor în afară de g (a ține jocuri permise)	4689 13/12/1919 884 18/2/1920		
Solomon Leib Pächt Sara Pächt	Dorna Candrenilor nr. 595	Crâșmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor în afară de g (a ține jocuri permise)	20010 25/8/1913 3220 28/7/1922	Mendel Pächt	3221 / 1922
Schimi Itzig Pächt	Dorna Candrenilor nr. 776	Crâșmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	13519 5/1/1898 41059 25/12/1910		
Jetti Leib	Cârliaba nr. 184	Concesie a) a vinde băuturi spirtoase de la 1/8 litri în sus în sticle înfundate b) a vinde vin de la 1/2 l în sus în sticle înfundate	61062 6/1/1914 1314 28/3/1923		
Schiaie Bronstein	Cârliaba nr. 28	Crâșmărit și ospătărit cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	2 8/1911 468 31/1/1922	Iuliu Kohn	2625 1/10/1925
Chaie Hammer	Dorna Candrenilor nr. 596	Concesie a vinde băuturi spirtoase în vase închise, în cantități de până la 5 l	3705 28/9/1922		
Fischel Greif	Iacobeni nr. 341	Concesie a vinde băuturi spirtoase în vase închise, în cantități de până la 5 l	2594 27/6/1921 5139 29/11/1922		

Regina Schader	Vatra Dornei str. Grănice rilor nr. 861	Lăptărie a) a servi cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare	3855 21/9/1920		
Rosa Willer	Vatra Dornei str. Unirii nr. 1323	Ospătărie b) a servi bucate	1496 22/4/1921		
Simon Freier Brasse Freier	Vatra Dornei str. Grănice rilor nr. 718	Crăsmărit și ospătat cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	3296 13/8/1921	Freier Menasche	1692 2/8/1923
Josef Schande	Vatra Dornei	Ospătărie b) a servi bucate	442 4/2/1923		
Rosa Schajovici	Vatra Dornei Regele Ferdina nd nr. 317	Ospătărie și lăptărie a servi bucate calde reci, cafea, ceai, ciocolată și alte băuturi calde și răcoritoare	1839 12/5/1923		
Jakob Drukman Hotel Central	Vatra Dornei Regele Ferdina nd nr. 42	Crăsmărit și ospătat cu toate drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor	2235 13/2/1923	Kamer Moses A renunțat la dreptul de locșitor Kamer Moses	2424 22/2/1923 17237 15/1/1926
Ipak Schwarz	Vatra Dornei str. Unirii	Crăsmărit și ospătat cu drepturile conferite de articolul 16 din registrul meseriilor a, b,f	356 11/2/1925 1497 5/6/1925		
Abraham Berl	Vatra Dornei str. Unirii	Ospătărie a servi bucate calde reci	2605 28/9/1925		

Luându-se în calcul oportunitatea de afaceri din domeniul tratamentului balnear precum și existența unei populații evreiești numeroase în orașul Câmpulung Moldovenesc, a apărut „Stabilimentul Băilor Comunității izraelite din Câmpulung”. Comunitatea israelită depunea cererea nr. 13804 din 1923 pentru a primi autorizația de funcționare, obținută însă abia la 1 ianuarie 1926. Stabilimentul era format din mai multe încăperi și anexe.

Astfel, exista „spațiul Cazanelor, format din următoarele componente: cazan de abur, fântână, 2 pompe de abur, cazane pentru cetina de molid, sobă pentru asudat (transpirat). Băile de abur formate din: sala de masaj, sala de duș, sala de asudare (transpirare cu pietre și abur) sala de răcorire, sala de dezbrăcare, anticameră și casă”⁵⁰.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 46/1923, f. 31.

În componența băilor mai funcționau și „4 cabine de acid carbonic, 5 cabine de băi cu nămol, 8 cabine cu cetină de molid, sala de așteptare cu fântână și closet (privată), hidroterapie cu 4 cabine pentru dezbrăcat”⁵¹.

Clădirea mai avea în componență și „stabilimentul pentru prepararea nămolului, sala pentru prepararea acidului carbonic și pompa de abur, fântână, cancelarie, sală pentru ordinațiuni medicale și coridor.” Acest complex a fost reautorizat după război cu autorizația nr. 2382 din 29 octombrie 1923 de către Inspectoratul Industrial Cernăuți⁵².

Prin adresa nr. 1955 din 31 ianuarie 1941, către Prefectura Câmpulung, aflăm că Moritz Katz este arendașul de drept al Stabilimentului băilor, proprietatea Comunității izraelite din Câmpulung din str. Dimitrie Cantemir nr. 28, cu actul din anul 29 Septembrie 1937 și dorește să-și îndeplinească drepturile legale în această privință⁵³.

Viața economică înfloritoare din Câmpulung Moldovenesc și existența unei populații evreiești numeroase au permis înflorirea birturilor și cârciumilor. Oferim în continuare o serie de exemple ilustrative sub acest aspect.

În 1920, Mina Hauslich primea un „Permis pentru vinderea de mâncări și beuturi peste timpul permis, la birtul comunal în Câmpulung Moldovenesc. Permisa aceasta nu cuprinde și vinderea îndecomun sau în detal de beuturi spirtoase rafinate (arse)”, se menționa în textul brevetului din 7 mai 1920⁵⁴.

Leonora Koppelman obținea o prelungire a brevetului de crâșmărit din 3276/12 -31 iulie 1912 prin decizia 8177/20 din 14 octombrie 1920. Licența permitea desfășurarea următoarelor activități: „de-a servi și vinde mâncări reci și calde; de-a servi și vinde bere și vin; de-a servi și vinde beuturi spirtoase (arse); de-a servi cafea, ceai ciocolată și alte beuturi calde și gustări; de-a găzdui oaspeți la casa nr. 321 Câmpulung”⁵⁵.

În dosarul nr. 28/1922 Fond 63, la capitolul „Rapoarte, decizii și corespondență privind organizarea și activitatea Comunității evreiești din Câmpulung” apare în diferite documente numele Dr. Dawid Koppelman și Koppelman Israel⁵⁶, ceea ce poate indica un grad de înrudire al acestora cu numita Leonora Koppelman.

În tabloul cu concesiunile de crâșmărit și ospătărit din Valea Seacă, aferent adresei nr. 3285 din 1921 se precizează că următoarele persoane dețineau brevet și exercitau servicii: Leib Blumen cu autorizația nr. 42270 din 25.12.1910 și Abraham Halstuch cu autorizația 42269 din 25.12.1910.⁵⁷

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, f. 52.

⁵⁴ *Ibidem*, dosar 20/1920, f. 5.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 21.

⁵⁷ *Ibidem*, dosar 20/1920, f. 17.

Herer Leisar deținea sau lucra la tipografia Câmpulung, așa cum era menționat în avertismentul nr. 11.216 din 13/9/1920, dat de primăria Orașului Câmpulung⁵⁸.

Jackob Fischler din Gura Humorului cerea și obținea brevetul de crâșmărit nr. 16865 din 18.07.1922.⁵⁹

La finalul articolului, dorim să arătăm că identificarea persoanelor de religie mozaică/etnie evreiască care dețineau firme, întreprinderi sau societăți legate de comerț sau altă activitate economică în fostul județ Câmpulung, realizată acum, după o sută de ani, sprijiniți pe documentații care nu sunt complete și în care nu apar întotdeauna precizări cu privire la religia/naționalitatea persoanelor în cauză, se realizează cu dificultate, cu ajutorul conjecturilor, investigației și deducției.

Astfel, în tabelele următoare, punem cu litere îngroșate numele unor persoane care sunt menționate pe de o parte în activități economice iar pe de altă parte în conducerea comunității evreiești din orașul Câmpulung Moldovenesc.

Din tabelul privind sfatul negustoresc din anul 1924, secția Câmpulung, extragem o serie de persoane care, după nume, erau de origine evreiască. Tabelul în cauză înregistrează 67 de persoane, cu meserii și activități diverse⁶⁰.

Drach David – Vicepreședinte		Comerciant	
Leher Abraham – Vicepreședinte		Comerciant	
Picker Friedrich - Secretar General		Industriaș	
Chaim Sobe	Birtaş	Leib Tamler	Comerciant
Abraham Schieber	Birtaş	Samuel Spetter	Birtaş
Joser Gehl	Comerciant	Hersch Rosner	Măcelar
Schulem Steiner	Comerciant	Saul Bauer	Comerciant
Rippel Ersig	Comerciant	Pauker Isidor	Comerciant
Zlamal Alois	Comerciant	Moses Moser	Comerciant
Heller Isak	Comerciant	Sobe Samuel	Comerciant
Salomon Ostfeld	Comerciant	Bar Leon	Industriaș
Josier Jacob	Birtaş	Hirschhaut Noa	Traficant
Jawetz David	Comerciant	Ellenbogen Chaim	Comerciant
Thau Israel	Comerciant	Sobe Wolf	Comerciant
Beer Leon	Comerciant	Kahan Josef	Comerciant
Spetter Koppel	Comerciant	Schneider Osias Moses	Comerciant
Salomon Pauker	Director	Godel Moses	Comerciant
Julius Kreindler	Industrias	Schläffer David	Comerciant
Samuel Wagner	Birtaş		

⁵⁸ *Ibidem*, dosar 26/1920, f. 19.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 197.

⁶⁰ *Ibidem*, dosar 35/1924, f. 52.

În continuare, prezentăm tabelul cu membrii conducerii comunității israelite din Câmpulung din anul 1921, aleși la 14 decembrie și menționați în adresa comunității israelite, cu nr. 16.085 din 20 decembrie 1921, trimisă către Prefectura Câmpulung⁶¹.

Sigmund Picker	Isidor Fischer	Abraham Gelber	Fische Siegel
Drach David	Abraham Tanner	Moses Moser	Simon Druckmann
Iossel Tarter	Gedalie Held	Chaim S. Schieber	Israel Wassermann
Friederich Pichler	Israel Burg	Chaim Sobe	Leon Baumgarten
Schmiel Melzer	Hermann Leib	Strul Pesate	Solomon Rosner
Iossel Burg	Seide Schegel	Tobias Hern	Sigmund Huttman

În aceeași adresă, sunt prezentați și membri locuitori:

Elias Schwartz	Solomon Boschorn	Adolf Maidanok	Mendel Pistiner
Isac Long	Emannuel Wassermann	Abraham Richmann	Moses Muhlard
Uscher Sanden	Iossel Weibel		

Față de cei înscriși în documentul trimis spre prefectură au mai fost și alți membri ai comunității care au votat această listă, adunarea a fost condusă de președintele Drach David și vicepreședintele Bar Arcadius. Au mai fost prezente acolo și următoarele persoane:

Kahan Isak	Schäffer David	Jawetz Salomon	Ellenbogen Chaim	Holdengröber Moses
Laurmann Wolf	Schächter Iankel	Ostfeld Solomon	Gottlieb Schaje	Burg Israel
Kolber Abraham Mendel	Schacter Aron Fundul Moldovei	Beer Leon	Meer Iosef	Katz Leibisch

Prin adresa nr. 8617 din 11 iunie 1932 a comunității israelite din Câmpulung către Prefectura Câmpulung, se cerea luare în evidență a noii conduceri a acesteia⁶².

Leon Beer	Süssie Brauner	O. M. Schneider	Chaim Ellenbogen
Josef Meier Fridle	Dr. Karl Gelber	Bruno Glücksmann	Wolf Loker
Dr. Friedrich Hass	Leibisch Katz	Dr. Dawid Koppelman	Jossel Meer
Dr. Rudolf Medilans	Moses Moser	Elias Panner	Friedrich Picker
Moritz Reischer	Solomon Stein	Mendel Sternschuss	Schläffer David
Samuel Spetter	Samuel Wagner	Wassermann Israel	Dr. Fischl Siegl

Concluzii

⁶¹ *Ibidem*, dosar 28/1922, f. 4.

⁶² *Ibidem*, f. 122.

Evreii din județul Câmpulung au fost implicați în perioada interbelică în principal în afacerile cu lemn și cherestea, comercializarea de alimente și băuturi, activități legate de turismul balneoclimateric din orașele Câmpulung și Vatra Dornei.

Mașini și instalațiile, introduse pentru creșterea producției, planurile desenate păstrate, bine gândite din punct de vedere tehnic, personalizate pentru fiecare firmă, arată profesionalismul și înalta instruire a inginerilor evrei, sau care lucrau la firmele deținute de către evreii din județul Câmpulung, ce se formaseră în școlile din fostul Imperiu Austro-Ungar.

Mașinile și tehnica modernă, combinată cu planurile de afaceri foarte bine făcute, la standardele europene ale vremurilor de atunci, arată aplecarea spre introducerea de metode inovatoare industriale și de afaceri de către evreii din acest județ, fapt de care a profitat implicit și Bucovina, și România Mare.

Dominarea de către evrei a afacerilor economice ale județului Câmpulung din perioada interbelică nu a fost o surpriză ci o continuare a unei situație existente încă din vremea în care ducatul Bucovina făcea parte din Austro-Ungaria.

Bibliografie selectivă

I. Documente inedite

Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (SJANS), fond Prefectura Județului Câmpulung, dosarele 17/1920, 20/1920, 24/1921, 26/1920, 26/1921, 27/1921, 28/1922, 38/1922, 30/1923, 33/1923, 35/1923, 36/1923, 38/1923, 46/1923, 35/1924, 51/1925.

II. Resurse electronice

<https://jewishencyclopedia.com/articles/10072-lobel-arthur>

III. Lucrări generale

Roșu, Traian, *Amintiri în legătură cu unirea Bucovinei și intrarea armatei române*, în Ion I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii. 1918*, Cernăuți, Tiparul Glasul Bucovinei, 1938.

Satco, Emil, Niculică, Alis, *Enciclopedia Bucovinei. Personalități, localități, societăți, presă, instituții*, vol. II, G-O, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer, 2018.

CÂTEVA MĂRTURII CU PRIVIRE LA PREFACERILE DIN LUMEA SATULUI BUCOVINEAN ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

*

A FEW TESTIMONIES REGARDING THE UNDERTAKINGS IN THE RURAL VILLAGE COSMOS IN BUCOVINA DURING THE INTER-WAR PERIOD

*

QUELQUES TÉMOIGNAGES SUR LES PRÉFACES DANS LE MONDE DU VILLAGE BUCOVINIEN PENDANT L'ENTRE-GUERRE

drd. Aurel Gheorghe PREPELIUC¹,

Rezumat: *Tăvălugul Primului Război Mondial nu a cruțat nici structurile satului tradițional bucovinean. După eliberarea din pumnul de fier al autorităților austriece, în satele Bucovinei își fac loc treptat o serie de curente ce se plasează în dezacord cu regulile stricte promovate de societatea tradițională și autoritățile bisericești. O serie de rapoarte întocmite de parohiatele comunale cu privire la starea religios-morală a populației scot în evidență și unele realități considerate străine moralei creștine: cheltuieli exagerate pentru obiecte de lux sau pentru băutură, existența concubinajelor și a copiilor născuți înafara căsătoriei sau renunțarea de către țăranii la portul straielor tradiționale.*

Cuvinte cheie: *tradiție, crâșmărit, lux, obiceiuri, port popular.*

*

Abstract: *The tussle of the First World War did not spare the structure of the traditional Bucovina village. After the release of the iron fist of the Austrian authorities, the villages of Bucovina experience a series of currents that are in disagreement with the strict rules promoted by the traditional society and church authorities. A series of connections between the communal parishes regarding the moral and religious state of the population reveal realities considered somewhat strange for the Christian ethos: lavish expenses on luxury items or alcoholic drinks, the existence of cohabitation and children born out-of-marriage and even the renunciation of traditional clothing by the peasants.*

Key words: *tradition, barrel housing, luxury, habits, traditional clothing.*

*

Résumé: *La première Guerre Mondiale n'a pas non plus épargné les structures du village traditionnel de Bucovine. Après la libération du poing de fer des autorités autrichiennes, dans les villages de Bucovine, une série de courants en désaccord avec les règles strictes promues par la société traditionnelle et les autorités ecclésiastiques se frayent progressivement un chemin. Une série de rapports établis par les paroisses communales sur l'état moral-religieux de la population met également en lumière certaines réalités considérées comme étrangères à la morale chrétienne:*

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, Școala Doctorală de Științe Socio-Umane; Muzeul Național al Bucovinei Suceava.

dépenses exagérées en produits de luxe ou en boisson, existence des concubinages et d'enfants nés hors mariage ou le renoncement des paysans de porter les vêtements traditionnelles.

Mots clés: tradition, aubergiste, luxe, coutumes, vêtements populaires.

Anii grei ai Primului Război Mondial și-au lăsat amprenta atât asupra stării materiale a țaranului bucovinean cât și în ce privește starea de spirit a societății în ansamblul ei. Autoritatea statului ce era odinioară impusă cu strășnicie prin intermediul jandarmeriei austriece intra acum într-o perioadă de tranziție căreia trebuiau să îi facă față autoritățile românești recent instaurate. Elementul de continuitate al comunităților rurale bucovinene – preotul paroh – era chemat să vegheze asupra stării religioase și morale a țăranilor. „*Morala decade pe zi ce merge. Tânăra generație cu ideile lor (sic!) câștigate în decursul războiului nu voiește să știe de cinste, sfințenie și umanitate, dacă și execută ceva, apoi o face numai de respectul legilor și de frica stăpânirii*”. Caracterizarea aparținând parohului greco-ortodox din Fundul Moldovei face parte dintr-un raport întocmit pe data de 2 ianuarie 1929 la cererea Prefecturii Câmpulung Moldovenesc². „*Starea religios-morală care acum, înainte de războiul mondial n'a fost tocmai ireproșabilă, astăzi – deși sunt aproape 10 ani de la războiu – este deplorabilă. Relele care însoțesc îndecomun războaiele au influențat foarte simțitor în cursul războiului mondial asupra credincioșilor și astăzi, după acest războiu, relele se resimt și mai tare pentru că nu s-au micșorat ci s-au mărit și s-au înmulțit*”. Aceasta era concluzia la care a ajuns și parohul ortodox din Bucșoia³. Un al raport mai adăuga la cauzele degradării stării moral-religioase și luptele dintre partide, campaniile electorale mai ales din lumea satului bucovinean constituind pentru „*poporul politicește necopt*” o permanentă sursă de pătimaș conflict⁴.

O mare problemă cu care se confrunta lumea satului bucovinean în perioada interbelică a reprezentat-o consumul excesiv de alcool. Comparativ cu situația din Vechiul Regat, în perioada austriacă, alcoolismul era un fenomen ținut sub control în condițiile unei legislații severe în ce privește excesul bahic. Legea austriacă din anul 1877, ce se aplica și în Bucovina, prevedea pedepse ce mergeau până la închisoare pentru cel descoperit în spațiul public în stare de ebrietate, iar în caz de recidivă se aplica pedeapsa maximă. Existau și unele măsuri complementare cum ar fi afișarea în public a numelui celui pedepsit pentru alcoolism și interdicția de a mai fi servit cu alcool la crâșmă. Erau sancționați și crâșmarii ce vindeau pe datorie sau dădeau de băut unei persoane în stare evidentă de ebrietate. Dar începutul de îndreptare ce a avut

² Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (în continuare SJSAN), fond *Prefectura județului Câmpulung Moldovenesc*, dosar 71/1928, f. 29.

³ *Ibidem*, f. 25.

⁴ *Ibidem*, f. 15.

loc în Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea nu trebuie pus exclusiv pe seama legilor speciale ci a fost rodul și a propagandei clerului din bisericile provinciei⁵.

La 22 iunie 1920 Prefectura Câmpulung trimite o circulară primăriilor și posturilor de jandarmi din subordine subliniind faptul că „*neliniștea produsă prin patima beției continuă pe o scară întinsă și că mai ales tinerimea se dedă la excese deplorabile*”. Se reamintea faptul că era încă în vigoare Ordonanța Guvernului Țării Bucovinei nr. 1997/D din 30.III.1915 referitoare la închiderea localurilor în care se vând orice fel de băuturi spirtoase. Conform acesteia, toate acele localuri nu puteau funcționa de sâmbătă ora 12 până la ora 6 dimineața a zilei de luni. De luni până vineri crășmele puteau fi deschise în intervalul 6-17. Noutatea consta în aplicarea interdicției de funcționare a crășmelor în zilele de duminică și pentru sărbătorile legale. Ca sărbători legale erau desemnate zilele de 24 ianuarie, 1 și 10 mai și cele mai însemnate sărbători religioase: Anul Nou, Boboteaza, prima și a doua zi de Paște și de Crăciun, Sf. Gheorghe, Sf. Maria (15 august) și Sf. Dumitru⁶. Unii parohi au solicitat sporirea numărului zilelor de sărbători legale prin includerea și a altor sărbători religioase ce au fost omise chiar și din Ordonanța nr. 91 publicată în „Monitorul Bucovinei” din 3 octombrie 1919 ce ridica la 23 numărul zilelor de sărbători legale. Era solicitată o extindere a listei prin includerea și a altor sărbătorilor din calendarul creștin-ortodox considerate la fel de importante: Trei Ierarhi (30 ianuarie), Întâmpinarea Domnului (2 februarie), Sf. Ioan cel Nou de la Suceava (2 iunie), Sf. Proroc Ilie (20 iulie), Tăierea capului Sf. Proroc Ioan Botezătorul (20 august), Sf. Cuv. Parascheva (14 octombrie) și Intrarea în biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie). În aceste zile, opina parohul ortodox din Stulpicani, „chiar și creștinul cel mai liberal, ca să nu zic depravat, nu ar cuteza să prindă o bardă la menghină sau să-și dreagă cel puțin o coadă de topor” cerând ca și sărbătorile mari ale minorităților din satele Bucovinei să intre în categoria sărbătorilor legale, măsură prin care erau sporite numărul de zile în care ar fi pus lacătul pe ușile crășmelor⁷.

Cârciuma era unicul loc de distracție în tot satul. Acolo se întâlneau țăranul cu prietenii săi, acolo se adună în zilele de duminică și de sărbătoare bărbații și femeile, flăcăii și fetele. În zonele de munte ale județelor Suceava și Neamț unde bărbații erau plecați pentru lungi perioade pentru munca la pădure sau plutărit, la crășmă veneau și femeile cu copii când aveau de precupețit⁸. Adeseori crășmele erau superficial supravegheate și foarte puțin controlate, în condițiile în care, doar în comuna Dorna

⁵ I. Felix, *Istoria igienei în România în secolul al XIX-lea și starea ei la începutul secolului al XX-lea*, Partea I, Extras din „Analele Academiei Române”, Seria II. –Tom. XXIII, Memoriile Secțiunii Științifice, București, Institutul de Arte Grafice Göbl, 1901, p. 265.

⁶ SJSAN, fond *Prefectura județului Câmpulung Moldovenesc*, dosar 17/1919, ff. 69-70.

⁷ *Ibidem*, ff. 57-58.

⁸ I. Felix, *Istoria igienei în România în secolul al XIX-lea și starea ei la începutul secolului al XX-lea*, Partea I, Extras din „Analele Academiei Române”, Seria II. –Tom. XXIII, Memoriile Secțiunii Științifice, București, Institutul de Arte Grafice Göbl, 1901, pp. 262-263.

Candreni se înregistrau încasări lunare de 5.700.000 lei⁹. În localitatea Frasin existau în anul 1927 un număr de 9 concesi pentru cârciumă, dar, băuturi spirtoase se vindeau în toate băcăniile. Această proliferare a concesiunilor pentru vinderea băuturilor spirtoase se datora și fluctuațiilor permanente din viața politică, partidele care se perindau la putere la intervale mici favorizând prin aceasta clientela de partid¹⁰.

Tot cârciuma era frecvent și locul de desfășurare a două momente de socializare mult așteptate mai ales după atât de severul post al Paștelui: hora satului și scrânciobul. Într-o petiție adresată Revizoratului Școlar al județului Baia, învățătorii de la școala Herești, comuna Cristești (azi în județul Iași), solicitau ținerea horei și a scrânciobului pe un maidan sau la o casă țărănească motivând că la cârciumă „după chefuri ce sunt nelipsite la sărbători se petrec lucruri de neiertat și chiar criminale față de copii mici”. Se mai cere și desființarea unui obicei moștenit de mult timp, o distracție a tinerilor cunoscută în localitate sub numele de «Tindă». Descrierea făcută acestui fel de distracție nu mai are nevoie de nici o explicație: „Nu este vorba de pridvorul casei ci este un loc retras întrebuințat în timpul când petrec la horă. Tânărul răpește fata din fața părinților (fără ca aceștia să reproșeze) și este dusă în acel loc retras numit «Tindă». De aici ies după o oră sau două cu hainele rupte și murdare. La aceste scene sunt tentați și elevii de școală, asistând cu mul interes”¹¹.

Spre deosebire de Moldova, în zona de munte a Bucovinei se consuma mai mult vin decât esențe sau alcool distilat. În cadrul unui studiu făcut pentru a determina consecințele consumului de alcool asupra populației din circumscripția sanitară Dorna (comunele Păltiniș, Șarul Dornei, Neagra Șarului și Dorna) a fost contabilizat pe ani și pe categorii consumul de alcool raportat la numărul de crâșme:

Tabelul 1. Consumul de alcool în circumscripția sanitară Dorna între anii 1931-1936:

Anul	Consumul de alcool (în litri)				Cârciumi
	Vin	Rachiu	Bere	Esențe	
1931	20.500	1.100	8. 000	18	9
1932	38.000	2.200	11.100	9	11
1933	100.000	4.200	11.400	21	15
1934	95.000	6.100	12.300	19	18
1935	129.000	5.200	12.000	15	22
1936	190.000	6.800	12.500	18	22

Sursa: (Gh. Alecsandrescu, *Câteva date asupra cauzelor ce influențează progresul T. B. C. la populația din circ. Dorna*, în „Mișcarea medicală română”, anul X-lea, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1937, p. 694.)

⁹ SJSAN, fond Prefectura județului Câmpulung Moldovenesc, dosar 71/1928, f. 19.

¹⁰ *Ibidem*, f. 25.

¹¹ SJSAN, fond Prefectura județului Baia, dosar 19/1932, f. 86.

Se poate observa de pe o parte scăderea consumului de alcool în anii marii crize economice pe fondul diminuării drastice a veniturilor țăranilor dar și creșterea implacabilă a numărului crâșmelor din circă de la 9 în anul 1931 la 22 la finele perioadei.

În zilele de duminică și de sărbători legale țăranul bucovinean era citat la percepție pentru impuneri de bir, pentru formalități legate de recrutări și concentrări militare sau pentru asentări de cai ceea ce ciuntea din timpul și așa redus pe care sătenii îl aveau alocat vieții spirituale¹².

În peisajul recreațional al satului bucovinean interbelic își fac loc treptat, spre indignarea fețelor bisericești, balurile de noapte, reunind tinerii de ambele sexe, în majoritate fără supraveghetor. „*Urmările acestor întâlniri nocturne: beții cu răniri grave, copii nelegitimi, procese de paternitate și de alte feluri*” – trăgea un semnal de alarmă parohul bisericii ortodoxe din Bucșoaia. Eliberarea autorizațiilor pentru ținerea acestor petreceri a trecut de la oficiul parohial la autoritățile locale mult mai permissive în privința conduitei moral-religioase a tinerilor¹³.

Observatorul nu își poate reține dezacordul în privința îmbrățișării elementelor de port și de găteală străine tradiției bucovinene ce au pătruns ireversibil și în lumea satului bucovinean: „La starea tristă economică contribuie și lucrul care s-a încuibat mai ales la partea femeiască. Astăzi mai vezi doară câte o babă care-i îmbrăcată în haine țesute și făcute de mâna ei. Portul simplu vechiu românesc care-i atât de frumos dispare cu încetul la partea femeiească. Numai foarte rar se mai vede câte o femeie - da' mai în vârstă – cu zăbranic pe cap, cu catrință fără fir și cu opinci. În schimb femeile mai tinere și fetele fac în portul lor un lux neiertat și păgubitor: tulpane, șaluri de matasă, boande împiestrite, catrințe țesute în fir de aur și argint, ghete de lac, aceste-s caracteristicile țăranilor noastre de astăzi. Și pentru ca icoana să fie completă își mai sulimenesc fețele ca să iasă mai bine la iveală dantura lor de aur”¹⁴.

Pătrunderea modei orășenești în portul feminin bucovinean s-a făcut timid de pe la sfârșitul sec. al XIX-lea. Într-o scrisoare datată 3 mai 1894, un tânăr din localitatea Pătrăuți relatează dezacordul slujitorului altarului față de adoptarea portului orășenesc de către o tânără din sat, e drept dintr-o familie cu vază: „Fata Solonariului mi-a spus că preotul i-ar fi zis Domnișoarei Turturean în biserică că de ce vine cu pălăria și că ea se face doamnă, are drept să fie aceasta cucoană?”¹⁵

Un alt viciu care se răsfrângea negativ asupra nivelului de trai al săteanului bucovinean din perioada interbelică dar și asupra stării generale de sănătate a populației îl reprezenta tentația luxului, mai ales femeile cheltuind pentru înfrumusețare sume importante: „luxul precum sulimanul și pudra te fac a crede că sexul femeesc este pe cale a face concurență celor de pe Calea Victoriei din București”

¹² SJSAN, fond Prefectura județului Câmpulung Moldovenesc, dosar 71/1928, f. 25.

¹³ *Ibidem*, ff. 25-25v.

¹⁴ *Ibidem*, ff. 26-26v.

¹⁵ Scrisoare de la Irime Irimeciuc, Suceava către Catinca Turturean din Pătrăuți, 03.05.1894, colecția personală Aurel Prepeliuc.

deplângea parohul ortodox din Gura Humorului în raportul din luna februarie a anului 1928¹⁶.

O altă formă de lux taxată drept „fudulie” o reprezenta obiceiul țăranilor care, după ce ridică banii pentru lucrările prestate sau după ce vând vite ori produse, chefuiau până în zori apoi se întorceau acasă cu automobile sau cu trăsurile de piață¹⁷.

Tentații precum luxul sau băutura nu reprezentau exclusiv o problemă de moralitate. Pentru satisfacerea acestor vicii costisitoare țăranii trebuiau să dispună și de un buget pe măsură prin care să îndulcească deficitul economic. Soluția cea mai la îndemână s-a dovedit a fi sporirea veniturilor prin creșterea vânzării de produse lactate, creșterea animalelor, cu precădere a vitelor, fiind ocupația de câpătâi în zona de munte. Acest lucru a fost posibil prin generalizarea procedurii centrifugării laptelui, untul obținut astfel fiind mai dulce și era mult mai căutat. Numărul centrifugelor a crescut exponențial, însă, din păcate, surplusul veniturilor țăranilor fiind redirectionat greșit, nu a adus îmbunătățiri în ce privește nivelul de trai al familiilor din zonă. Mai mult chiar, prin vânzarea untului și a laptelui integral, alimentația țăranilor s-a rezumat cu precădere la consumul laptelui centrifugat – zerul – în detrimentul sănătății, cei mai afectați fiind copiii¹⁸.

Tabelul 2. Raportul între alimentația copiilor de vârstă școlară, sănătatea acestora și numărul separatoarelor de lapte în circumscripția medicală Dorna în perioada 1931-1936

Anul	Nr. elevi	Alimentația zilnică		Nr. debili	Nr. separatoarelor de lapte
		Normală	Cu lapte centrifugat		
1931	795	753	42	34	28
1932	850	790	60	76	65
1933	1100	1015	85	78	110
1934	1050	940	110	85	149
1935	1150	960	190	130	195
1936	1300	1060	240	175	230

Sursa: (Gh. Alecsandrescu, *Câteva date asupra cauzelor ce influențează progresul T. B. C. la populația din circ. Dorna*, în „Mișcarea medicală română”, anul X-lea, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1937, p. 696.)

Disiparea autorității bisericești în colectivitățile tradiționale bucovinene după primul război mondial este sugerată și de înregistrarea unui număr mare de

¹⁶ SJSAN, fond Prefectura județului Câmpulung Moldovenesc, dosar 71/1928, f. 15.

¹⁷ Idem, dosar 37/1931, f. 30v.

¹⁸ Gh. Alecsandrescu, *Câteva date asupra cauzelor ce influențează progresul T. B. C. la populația din circ. Dorna*, în „Mișcarea medicală română”, anul X-lea, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1937, pp. 696-697.

concubinaje pe fondul tolerării acestei situații de către autoritățile civile. Spre exemplu, în anul 1928 s-au înregistrat 8 cazuri în Câmpulung Moldovenesc și 20 la Vatra Dornei (în scădere de la 32). Îngrijorător apăsătoare și numărul nașterilor nelegitime, la Vatra Dornei venind pe lume 27 de copii în afara căsătoriilor¹⁹.

Un alt factor destabilizator din perspectiva bunelor moravuri era reprezentat de personalul străin angajat la fabricile de cherestea din Bucovina. Fiind rezidenți ocazionali în localitatea unde funcționa acea fabrică („*lucra azi aici și mâine în alt loc*”), se sustrăgeau astfel controlului comunității. Mulți dintre acești lucrători străini treceau drept „*personaje dubioase*” fiind percepuți ca potențiale modele negative pentru tinerii băștinași ce își câștigau pâinea în aceleași fabrici de cherestea²⁰.

Lumea satului bucovinean din perioada interbelică cunoaște transformări ireversibile reflectate și în port și mentalități. Societatea închisă, autarhică începe să se fisureze prin înmulțirea și diversificarea căilor de comunicații, a posibilităților de câștig. Țăranul, odinioară econom prin definiție, devine mai receptiv la tentațiile traiului modern chiar și în condițiile unei societăți rămasă pe ansamblu credincioasă valorilor tradiționale. Era încă o lume a satului în care își mai găseau încă loc crâșmarul evreu și morarul neamț.

Bibliografie selectivă

Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Câmpulung

Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Baia

Alecsandrescu, Gh., *Câteva date asupra cauzelor ce influențează progresul T. B. C. la populația din circ. Dorna*, în „Mișcarea medicală română”, anul X-lea, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1937

Felix, I., *Istoria igienei în România în secolul al XIX-lea și starea ei la începutul secolului al XX-lea*, Partea I, Extras din *Analele Academiei Române*, Seria II. –Tom. XXIII, Memoriile Secțiunii Științifice, București, Institutul de Arte Grafice Göbl, 1901.

¹⁹ SJSAN, fond Prefectura județului Câmpulung Moldovenesc, dosar 71/1928, ff. 21-22.

²⁰ *Ibidem*, f. 25.

DEVĂLMĂȘIILE VRÂNCENE DISPĂRUTE: OBȘTEA RUGET ȘI OBȘTEA BODEȘTI

*

THE LOST VILLAGE COMMUNITIES IN VRANCEA: RUGET AND BODEȘTI JOINT UNIONS

*

LES PROPRIÉTÉS COLLECTIVES DISPARUES DE VRANCEA: LA COMMUNAUTÉ DE RUGET ET LA COMMUNAUTÉ DE BODEȘTI

drd. Ionel ANTIMIRESCU¹

Rezumat: *Obștea rămâne, pentru spațiul vrâncean, cea mai complexă formă de organizare economică, socială și culturală, ce a promovat de secole autoguvernarea și păstrarea cutumelor locale. Comunitățile au supraviețuit și evoluat ajutate de proprietățile devălmașe, pe care le-au administrat singure, după reguli proprii sau impuse de stat. Fiecare sat din regiunea Vrancea poartă în prezent amprenta existenței acestor structuri și ale modalităților proprii de administrare. Satele Bodești și Ruget sunt singurele sate vrâncene vechi care nu mai beneficiază de proprietatea devălmașă (pădure și pășune) în zona montană, comunitățile fiind mult mai sărace și neatractive demografic pentru zonele adiacente.*

Dispariția celor două obști are loc în perioada interbelică, când arendarea multianuală a drepturilor de uzufruct era o practică uzuală de acaparare a pădurii devălmașe. Devălmășiile vecine sau persoane private influente (cozile de topor) au fost beneficiarii finali ai confuziei voite între dreptul de proprietate și cel de uzufruct. Dezinteresul cetei și complicitatea propriilor consilii de administrație au constituit factorii cheie pentru pierderea averii comune. Acest demers a vizat identificarea și valorificarea surselor documentare și de istorie locală care pot reconstitui, parțial, fenomenul acaparării a două obști vrâncene, ce au aparținut celor două sate vechi din Țara Vrancei. Prin informații și bibliografie, articolul se dorește a reprezenta un reper pentru viitoarele cercetări a devălmășiei vrâncene.

Cuvinte cheie: *acaparare, drept de uzufruct, pădure, aruncarea munților, comunitate.*

*

Abstract: *In Vrancea county, the assembly remains the most complex economic, social, and cultural organization form that has promoted self-government and the preservation of local customs for centuries on end. Communities have serviced and developed with the help of the joint union properties that they have administered themselves, going by their own rules or those imposed by the state. Each present village is marked by the existence of these structures and their own ways of government over time. Bodești and Ruget villages are the only old villages in Vrancea that do not benefit from the joint union property anymore (forest and grassland) in the mountainous area, the communities here being way poorer and more unattractive from a demographic point of view compared to the adjoining areas.*

The disappearance of the two joint unions took place during the inter-war period, when the multiannual lease of the usufruct rights used to be the common seizure practice of the joint union forest. The neighbouring joint unions or influential private individuals (traitors, Rom. „cozi de topor”) have

¹ Școala Doctorală de Științe Socio-Umane, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

been the ultimate beneficiaries of the deliberate confusion between the property right and the usufruct one. The lack of interest of the assembly and the complicity of its own board of administrators have represented the main factors in the loss of the wealth of two villages.

This endeavour has targeted the identification and valorisation of the local history and the documentary sources that can partially rebuild the seizure phenomenon of two joint unions from Vrancea. The purpose of this article is to set an example for the upcoming researches of the joint unions in Vrancea, a fact made possible through the information and bibliography it offers.

Key words: seizure, usufruct right, forest, the spreading in the mountains, community.

*

Résumé: La communauté reste, pour l'espace de Vrancea, la forme la plus complexe d'organisation économique, sociale et culturelle qui a promu pendant des siècles l'autonomie et la conservation des coutumes locales. Les communautés ont survécu et ont évolué à l'aide des propriétés collectives qu'elles les ont administrées toutes seules, selon des règles propres ou imposées par l'État. Au fil du temps, chaque village actuel porte l'empreinte de l'existence de ces structures et des modalités spécifiques d'administration.

Les villages Bodești et Ruget sont les seuls vieux villages qui ne bénéficient plus de propriété collective – forêt et pâturage – dans la montagne, les communautés étant beaucoup plus pauvres et moins attrayantes du point de vue démographique que les zones adjacentes. La disparition des deux communautés a eu lieu dans la période de l'entre-deux-guerres, alors quand l'affermage (la cession) pour plusieurs années des droits de l'usufruit était une pratique commune de confiscation de la forêt collective.

Les propriétés voisine ou les personnes privées influentes – asservies ont été les bénéficiaires de la confusion préméditée entre le droit de propriété et le droit de l'usufruit. Le désintérêt de la bande et la complicité des propres comités d'administration ont constitué les éléments-clés pour la perte de la fortune collective (commune). Cette démarche a visé l'identification et la valorification des sources documentaires et d'histoire locale qui peuvent reconstituer, partiellement, le phénomène de l'affermage des deux communautés de Vrancea, qui, à leur tour, ont fait partie des vieux villages déjà mentionnés du « Pays de Vrancea ». À l'aide des informations et de la bibliographie, l'article veut représenter un repère pour les futures recherches de la propriété collective de Vrancea.

Mots clés: confiscation, droit d'usufruit, forêt, diviser les montagnes, communauté.

Rugetu, astăzi satul Ruget, comuna Vidra, este atestat documentar în anul 1661,² fiind unul dintre satele colinare vrâncene cu moșii bogate și răzăși iscusiți în cultura pomilor fructiferi (prunul și mărul) și creșterea animalelor.³ Așezarea era la început ascunsă față de *Drumul Vrancei*, fiind adăpostită de dealul cu același nume și terasa râului Putna. Situat pe partea dreaptă a pârâului Colăcel, afluent al Putnei, satul are terenuri fertile, comparativ cu zonele adiacente, și o expunere sudică prielnică pomiculturii și viticulturii. Tranzacțiile cu proprietăți sunt des amintite în documentele regiunii.⁴ Desigur, extinderea vetrei prin intermediul *secăturilor* a fost continuă,

² Aurel V. Sava, *Documente putnene*, vol. I, Focșani, Tipografia Cartea Putnei, 1929, p. 25.

³ *Rugețenii au trăit mereu din cultura merelor și prunelor, ei devenind cu timpul neguțători de perje uscate, asemenea celor din Colacu, de unde chiar se trag.* Interviu cu Șagău Teodor, președintele Obștii Ruget, 20 iunie 2020.

⁴ Zapisul de la Tudosă Rugețeanu, din 20 mai 1661, care vinde preotului Stan din Căliman *pământ mai jos de pomi și bolovani*. Zapisul Nichitii din Ruget, 13 mai 1673, care vinde lui Melintii din Colac teren

pădurea fiind defrișată pentru a face loc culturilor.⁵ Extinderea rugilor de mure în zonele despădurite stă la originea denumirii localității. În câteva secole, micile coline din nordul satului sunt curățate, asemenea celor din satul vecin *Secătura Părosu* (*Săcătura*), astăzi satul Vișoara și umplute cu întinse livezi.⁶

Originea populației inițiale este în satul vecin, Colacu, roirea fiind dovedită de documente, antroponime și stăpânirea comună a unor devălmășii. Satul matcă recunoaște proprietățile noii așezări, reprezentării celor două sate *formând o singură echipă* la adunările Marii Obști Vrâncene. Nu există o documentare certă a momentului separării celor două devălmășii, însă puținele edificii ale satului Ruget poartă amprenta activității proprii obști. Sărăcia, insuficiența terenurilor arabile și mortalitatea destul de ridicată au marcat în măsură egală cele două sate la începutul secolului XX.⁷ În anumite perioade satul se regăsea, administrativ, în comuna Colacu, alături de alte 4 sate.⁸

În 1818 reprezentantul Obștii Ruget este prezent, alături de cel al Obștii Colacu, la adunarea devălmășiilor vrâncene încheiate cu o nouă învoială pentru a împăca și Obștea satului Poiana, nemulțumită cu *aruncarea pe sate* din 1817.⁹ Începând cu secolul XVIII se înmulțesc mărturiile în privința hotarului fixat cu satul Colacu.¹⁰

Documentele secolului XIX confirmă proprietatea Obștii Ruget asupra piciorului muntelui Mișina, primit în urma acțiunii de *aruncătoare a munților* susținută de Obștea satului Colacu la vornicia Vrancei în anul 1829.¹¹

Noua învoială¹² preciza că Rugetenii și Colocanii au primit, în compensație pentru pierderea muntelui Furu, ***Fruntea cea Mare a Munțișoarelor, piciorul***

între secături pe 8 lei bătuți. A.V. Sava, *Documente putnene Vrancea Irești-Câmpuri*, ediția a III-a îngrijită de Costică Neagu, Focșani, Editura Terra, 2019, pp. 51-52.

⁵ I. Conea, *Vrancea: geografie istorică, toponimie și terminologie generală*, București, Editura Academiei Române, 1993, pp. 23-24.

⁶ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vrancea (S.J.A.N.V.), Fond *Săcătura-Părosu*, dosar 13/1921, ff. 12-14.

⁷ S.J.A.N.V., Fond *Prefectura Putna, Monografia Comunei Colacu, Plaiul Vrancea, Județul Putna*, făcută de învățătorul C. Petrache, dosar 32/1908, ff. 43-47.

⁸ Comuna Colacu era alcătuită în 1931 din satele Colacu, Poduri, Părosu, Rugetul și Tichiriș. C. Cherciu, *Țara Vrancei – o istorie a obștilor răzășești*, Galați, Editura Axis Libri, 2015, p. 503.

⁹ Iscălesc, alături de Gavrilă Avram ispravnicul de Vrancea, *Toma Pătule* din Colacu și *Preotu Nicolaiu* din Ruget. Copie după învoiala satelor din 23 martie 1818, A.V. Sava, *op. cit.*, pp. 219-292.

¹⁰ Mărturia lui Tudosa din Ruget, 17 martie 1696, despre împărțire Podului Colocanilor (actualul punct Podece) între 4 colocani, lui Dumbravă revenindu-i fâșia de lângă hotarul Rugetului. *Ibidem*, p.76.

¹¹ Vechea nemulțumire a obștenilor din Colacu, Ruget și Tichiriș în privința acaparării muntelui Furu de cei din Nereju a obligat autoritățile Vrancei să realizeze, în urma unei cercetări prealabile, o nouă reîmpărțire a munților. *Cercetarea realizată de privighetorul de Vrancea, Grigore Alexandru și economul Șerban Bălan în pricina pentru munți între satele Coza și Tulnici*, 12 aprilie 1836, în A.V. Sava, *Documente putnene Vrancea Irești-Câmpuri*, ediția a III-a îngrijită de Costică Neagu, Focșani, Editura Terra, 2019, pp. 332-334.

¹² *Cartea vornicului de Vrancea*, Mojanu, legifera noua realitate devălmășă. *Ibidem*.

muntelui Mișina și muntele Bodesu pe jumătate, trupuri de moșii cedate de Spinești, Năruja și Tulnici. Sfaturile devălmășiilor implicate se obligau să potolească cetele și să convingă obștenii că noua împărțeală aducea beneficii și pace. Noile moșii dobândite de cele două sate erau situate pe cursul râului Năruja și afluentului său Valea Neagră. *Sfatul Vrancei* a ținut cont de tensiunile create între cetașii celor trei sate, în lupta pentru muntele Furu, și au trasat limite separate și clare. Potrivit vechilor cutume, văile de pârâuri, cumpenele de apă și bolovanii semiîngropați erau limite perene, ce nu puteau fi retrasate ușor. Însăși drumurile de acces spre pădurile devălmașe erau situate pe văi diferite, carele nerejenilor, colocanilor și rugețenilor întâlnindu-se doar pe drumul mare de la Năruja spre Vidra.¹³

Aruncătoarea echilibra astfel devălmășiile din trei vechi sate vrâncene și demonstra rolul primordial al Sfatului comun al Vrancei în stoparea acaparărilor.

Învoiala satelor vrâncene, datată 25 iunie 1840, poartă doar semnătura *pasnicilor și vornicului satului Colacu*, dovadă clară că la acea dată satele Colacu și Ruget stăpâneau împreună trupurile de moșii. Semnăturile judecătorului Ținutului Putna, Ocolul Vrancei, a privighetorului de Vrancea, a vornicilor satelor, a vechilului (reprezentantului) satului Nereju, dovedește participarea și acordul tuturor devălmășiilor vrâncene.¹⁴ Sursele documentare nu precizează împărțirea exactă a suprafețelor primite între cei din Colacu și satul roit, Ruget.

Devălmășia Rugetu este activă în acțiunile comune a obștilor vrâncene, aceasta fiind una din cele 28 care îl vor susține financiar pe polcovnicul Ioniță Șerban în cazul în care o să ajungă deputat în divanul ad-hoc.¹⁵ Răzeșii își arată astfel sprijinul pentru tabăra unionistă din Moldova de Jos.

Interesant este faptul că trupul de moșie, parte din muntele Bodescu, ce revine după această nouă împărțire Obștii satului Colacu, este vândut, în condiții neclare, de către colocani pentru a realiza catapeteasma bisericii satului, afectată de incendiu.¹⁶

După Marele Război, Judecătoria de Ocol Rural Năruja realizează un mic recensământ al devălmășiilor¹⁷ din aria de responsabilitate. Acesta era absolut necesar datorită distrugerii majorităților documentelor obștilor, aflate în zona de ocupație. Registrul obștilor circumscripției Năruja cuprindea 40 de obști și obști trupuri de moșie, fără a fi menționată și Obștea Ruget.¹⁸

Devălmășia Ruget-Tichiriș apare totuși în studiile silvice realizate pentru zona Vrancea în 1935-1937.¹⁹ Interesant este faptul că suprafața de pădure atribuită aici

¹³ G. Miron, *Aspecte privind targurile, bălciurile și iarmaroacele din județul Putna*, în Horia Dumitrescu (coord.), *Cronica Vrancei*, vol. X, Focșani, Editura Pallas, 2011, pp. 179-182.

¹⁴ A.V. Sava, *op.cit.*, pp. 364-368. Copie după învoiala din 25 iunie 1840.

¹⁵ Contractul din 1 septembrie 1857 prevedea susținerea, printr-o indemnizație, a candidatului Obștii Vrâncene, el fiind întărit prin semnătura tuturor obștilor participante. A.V. Sava, *op. cit.*, pp. 406-407.

¹⁶ Interviu cu profesorul Victor Diaconu, președinte al Obștii Colacu după 2001, 22.03.2010, ora 10.00.

¹⁷ El este realizat pe baza propriilor documente rămase în arhiva instituției. S.J.A.N.V., Fond Judecătoria de Ocol Rural Năruja, dosar 119/1921, ff. 20-22;

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ M.C. Georgescu, *Problema silvică a Vrancei*, Focșani, Tipografia Cartea Putnei, 1937, pp. 12-18.

devălmășiei este de doar 6 hectare. Această suprafață aparține însă pădurii Curinescu, situată în dealurile subcarpatice ce mărginesc satul Ruget, și nu moșiei devălmașe din zona montană.²⁰

Așezământul Obștii Rugetu, având reședința în satul Rugetu, comuna Tichiriș, plasa Vidra, județul Putna, datat 1948, nu lămurește structura proprietății devălmașe. Dacă pentru trupurile de moșie din jurul satului precizările sunt mai clare, pentru moșia din munte se pomenește doar de vânzarea după marele proces al Vrancei.²¹

După Primul Răboi Mondial, Obștea Ruget încă stăpânea pădure răzleață și pășune la poalele Mișinei. Dovada certă în acest sens o constituie litigiul de hotar între aceasta și Obștea Spulber, rezolvat printr-o retrasare colectivă a hotarului dintre cele două devălmășii. Până în 1921, acest trup de moșie ajunge sub controlul efectiv al doamnei Maria Clement Bontea, soția și urmașa în afaceri a preotului din Herăstrău.²² Între 1921-1941, doamna Maria Clement Bontea arendează spre exploatare Societății Năruja proprietățile ce le deținea pe muntele Mișina, inclusiv pe cele preluate de la Obștea Ruget.²³ Imașul rugetenilor este prins în această tranzacție deoarece accesul la exploatarea pădurilor aflate la cote superioare nu se putea realiza decât pe această rută. Exploatarea pădurii pe muntele Mișina este haotică, în 1945 identificându-se 400 de hectare de pădure tăiată și 44 de hectare de imaș cu pâlcuri de pădure tânără de aproximativ 15 ani.²⁴

După încheierea contractului cu societatea forestieră, fosta moșie devălmașă este arendată unor locuitori din comuna Spulber²⁵ care o cedează, la rândul lor, proprietarilor de vite din comunele Herăstrău, Nistorești și Spulber.

Interesant este faptul că odată cu preluarea totală a drepturilor de uzufruct, activitatea Consiliului de Administrație al Obștii Ruget pe acest trup de moșie devălmașă, încetează. Nu există nici acțiuni în instanță pentru a stopa exploatarea pe ras a pădurii de către Societatea Năruja, nici acțiuni de anulare a contractului de

²⁰ I. Diaconu (coordonator), *Monografia județului Putna*, ediția a II-a, Focșani, Editura Terra, 2013, pp. 204-206.

²¹ Articolul 2, Scurt istoric al coproprietății precizează: *după judecata cu Iordache Ruset Roznovanu, muntele Mișina în întindere aproximativă de 2100 fâlcii a fost vândut de bătrâni parte serdarului Costache Neagu din Căliman, parte pocovnicului Ioniță Șerban din Năruja și parte preotului Ștefan Tătaru din Herăstrău, care a cumpărat în urmă și partea celui dintâi*. Cartea *Documente vrâncene* a lui C.D. Constantinescu-Mircești și H.H. Stahl (București, Tipografia Bucovina, 1929) este precizată ca sursă a informațiilor de mai sus. Arhiva actuală a Comunei Valea Sării, județul Vrancea, Comisia de Restituire a Proprietăților conform legii 1/2000, Așezământul Obștii Rugetu 1948, f. 1.

²² Acapararea se produce prin cumpărarea treptată a tuturor drepturilor în obște (de uzufruct). Se vorbește de o *scăpare* a administratorilor de atunci, mulți obșteni neștiind de tranzacție. Deținerea tuturor drepturilor îi acordă acesteia dreptul la administrație asupra întregului trup de moșie. Mărturia actualului președinte al Obștii Ruget, Șagău Titel.

²³ Arhiva actuală a Comunei Valea Sării, județul Vrancea, *Comisia de Restituire a Proprietăților*, copie a procesului verbal din 24.06.1945 a comisiei de aplicare a legii agrare din plasa Năruja, județul Putna, f. 1.

²⁴ *Ibidem*, f. 2.

²⁵ Sandu Bouroș și Gheorghe Chiriac încheie contractul de arendare cu doamna Bontea. *Ibidem*, f. 1.

preluare a drepturilor. Se vorbește doar de o anumită legătură de rudenie dintre familia doamnei Bontea și conducerea Consiliului de Administrație de atunci. Devălmășia cuprindea sub 200 de cetăși, majoritatea neștiutori de carte. Cei mai mulți dintre ei se ocupau cu agricultura pe terenurile arabile situate la marginea vetrei satului, iar unii aveau turme spre Măgura Odobeștilor. De la formarea satului roit și despărțirea devălmășiilor (de satul Colacu) au existat doar câteva familii *de vază*, din rândul cărora erau aleși administratorii obștii.²⁶

Pierderea interesului cetei pentru a urmări evoluția propriei averi poate fi pusă și pe seama acordării unor mici sume de bani, obținute din arendarea către Societatea Năruja. A fost împământenită și ideea că preluarea de noul administrator (doamna Bontea... ca interpus?) a fost totală: o administrație permanentă. Ceata a confundat (sau a fost ajutată să confunde) vânzarea drepturilor colective de uzufruct multianual, prin contracte de arendă pe perioade lungi, cu înstrăinarea în sine a proprietății. Situația averii de la munte a fost bine mascată și de micile conflicte de hotar cu Obștea Colacu. *Boriul, Așîță, Tabonul, Chetrișul și Coasta Podecii* au constituit puncte fierbinți pentru delimitarea imașurilor din apropierea vetrelor celor două sate. Astfel, dese conflicte cu vecinii de hotar și cu satul matcă au redus vigilența cetei în raport cu proprii administratori, aceștia fiind investiți cu încredere deplină pentru apărarea moșiei devălmașe. Eficiența conducerii din perioada interbelică nu este vizibilă prin construcția unor edificii publice în cadrul comunității sau susținerea unor acțiuni în instanță, în interesul cetei.

Legea agrară din 1945 duce la exproprierea Mariei Bontea și împrăștierea Obștii Ruget cu 44 de hectare, în limitele naturale cuprinse în vechiul așezământ, dar mai ales a situației găsite în teren.²⁷ În lipsa cererii depuse de Obștea Ruget către comuna Herăstrău, conform legii agrare din 1945, art. 3, alin. e, nu putem concluziona dacă împrăștierea a fost realizată pe toată suprafața solicitată de devălmășie. Cert este că această comisie, numită de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, conform articolului 10 din lege, a redat Obștii Ruget doar imașul Mișinii.

Borderoul populației, proprietăților și exploatațiilor agricole (B.A.P.) al comunei Nistorești și amenajamentul silvic din 1950 precizează, la structura proprietății, toate devălmășiile din bazinele Năruja și Zăbala. Muntele Mișina însă, apare doar cu proprietăți țărănești, însumând 1740 de hectare de pădure, suprafață defrișată, poieni și locuri neproductive.²⁸

Disputele pe hotarele islazurilor devălmașe s-au prelungit și după refacerea obștilor în anul 2001. Dacă Obștea Ruget a depus actele de reconstituire a obștii, nu același lucru poate fi spus despre Obștea Colacu, iar vechile posesiuni devălmașe au

²⁶ Interviu cu Șagău Teodor, președintele Obștii Ruget, 20 iunie 2020, ora 16.00.

²⁷ *La miazăzi Obștea Spulber, despărțită de drumul mare ce vine de pe plaiul Mișina, spre Palcău, apoi pe plai pe lângă lacul Roș în hotar cu Obștea Spinești, la răsărit cu proprietățile lui Ion S. Soare și Măriuța Șt. Danțiș, iar la nord cu proprietatea Bontea, pădure tăiată de Societatea Năruja. Ibidem, f. 1.*

²⁸ Arhiva actuală a Comunei Nistorești, județul Vrancea, *Comisia de Restituire a Proprietăților conform legii 1/2000*, dosarul Obștii Nistorești.

rămas în administrarea comunei Valea Sării.²⁹ Astăzi, Obștea Ruget este proprietară de imaș și pădure doar în zonele adiacente comunității, pe teritoriul comunelor Vidra și Valea Sării.

Există totuși o reticență a administratorilor din prezent în emiterea unor ipoteze publice despre devălmășia pierdută. Înrudirile, teama de a nu supăra anumite persoane sau personalități, lipsa unor dovezi scrise, pierdute în arhivele publice sau personale, au păstrat Obștea Ruget în hotarele nefirești ale unei devălmășii fără avere *în munte*.

Oiconimul Bodești derivă de la antroponimul Bodea, presupus fiu al Tudorei Vrâncioaiei, sau Bodiman,³⁰ satul fiind atestat documentar în 1750.³¹ Cadrul fizico-geografic este specific unei minidepresiuni, o *găoaică* situată în nord-estul Depresiunii Vrancei și mărginită de dealuri mărunte dar abrupte. Mulți istorici îl plasează în zona de obârșie a populației vrâncene, locurile de unde au roit satele din jur. Conform surselor documentare, locuitorii cătunului Bodești figurează ca plătitori de biruri, alături de cei din satul Poiana, și contributori (în calitate de obșteni-cetași) la întreținerea Bisericii *Sfântul Neculai* din comunitatea de răzăși³². Odată ce satul Poiana a devenit sat de sine stătător³³ și Bodeștiul a fost plătitor separat de biruri, Adunarea Vrancei le încredințează și devălmășie proprie (*frunză*).³⁴ Așezarea reprezintă unul din cele mai vechi sate ale Vrancei, având o locuire neîntreruptă, indiferent de evenimentele care i-au marcat evoluția. Multe familii bodeștene au întărit, prin migrație, comunitățile obștești din satele vecine, Poiana, Păulești, Spinești și Bârsești. Fenomenul fiind unul continuu, astăzi localitatea înregistrează sub 150 de locuitori, majoritatea vârstnici.³⁵

Amintim, de asemenea, documentul din 1798 prin care bătrâni din satele Bodești și Păulești vând Dealul Tojanului către strămoșii sătenilor din Spulber.³⁶ Conform *obiceiului locului* contrasemnau, alături de vânzători și cumpărători, reprezentanții

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Tamara Daniela Mocanca, *Țara Vrancei, dincolo de legenda Tudorei Vrâncioaia și a celor șapte feciori, în Metafore ale devenirii din perspectiva migrației contemporane. Național și internațional în limba și cultura română*, Iași, Editura Alfa, 2013, p. 112.

³¹ Aurel V. Sava, *Documente putnene*, vol. I, Focșani, Tipografia Cartea Putnei, 1929, p. 56.

³² I. Budescu, *Catagrafiile Ținutului Putna (1830-1832)*, Râmnicu Sărat, Editura Rafet, 2013, pp. 323-324 (Anexele nr.1 și 2.).

³³ *Satul Poiana a roit din Bodești. Netezimea terenurilor a atras mulți locuitori. Aproape toți aveau neamuri acolo*. Interviu cu Vasile Bușilă, fiul lui Neculai Bușilă, 93 de ani, 21.03.2021 (Anexa nr.4).

³⁴ *Raportul candidatului Vasile Pătrășcanu către judecătoria ținutului Putna prin care arată obiceiul local al împărțirii munților și frunzei*, 23 iulie 1855, în Aurel V. Sava, *Documente putnene Vrancea Irești-Câmpuri*, ediția a III-a îngrijită de Costică Neagu, Focșani, Editura Terra, 2019, pp. 402-405.

³⁵ Creșterea fenomenului migrator a fost constatată încă din perioada interbelică, când dispariția devălmășiei a lipsit comunitatea de resursele de bază. Lipsa terenurilor arabile a fost completată astfel cu cea lemnului și pășunilor, bodeștenii căutând alte alternative. Interviu Roșca Vasilică, viceprimar comuna Vrâncioaia Vrancea, fiu al satului Bodești, 02.03.2021.

³⁶ Zapisul din 26 septembrie 1798 precizează clar hotarele *ocinii și moșiei Dealul Tojanului*, vândută către familiile Spulber, Hârcanu și Răduță pe suma de 250 lei. A.V. Sava, *op. cit.*, p. 253.

celorlalte devălmășii din zonă.³⁷ Acestea confereau legalitate și dovedeau autenticitatea documentului iar conducătorii devălmășiiilor vecine dobândeau dovada clară că noii stăpâni și-au însușit corect hotarele proprietății devălmașe. Devălmășiiile moștenesc această cutumă de la Marea Obște a Vrancei, aceasta fiind o cale de a preveni posibilele solicitări de întregire a devălmășiei ciuntite (din partea vânzătorului) și de a da *putere și trăinicie* celei noi (cumpărătorului).

În 24 aprilie 1828 se atesta clar că bodeștenii, *curgători ca și frați* cu cei din satul Poiana, primeau o treime drept de stăpânire asupra munților Mușa, Vetrila și islazurile Dumbrava și Alghiiianu.³⁸ Învoiala se face după ani de procese între cele două sate și cheltuieli pe măsură.³⁹ Toate documentele secolului XIX menționează obștenii satului Bodești coproprietari ai muntelui Mușa alături de cei din satul Poiana.⁴⁰ De asemenea, însuși Așezământul Obștii Poiana, documentul statutar al devălmășiei, atestă dreptul bodeștenilor la munte.⁴¹

Pe parcursul secolelor XIX-XX drepturile obștești ale bodeștenilor au fost tranzacționate de *cozile de topor*⁴² ale Vrancei. În 1899, alături de drepturile cetașilor din Nistorești, Păulești și Paltin se regăseau în portofoliul lui Nică I. Macovei și cele din Bodești.⁴³ Dacă unele drepturi sunt răscumpărate, în urma unor procese, de obști, cele din Bodești ajung la o societate forestieră. Tot prin interpuși ai societății forestiere S.A.R.I.F. (Societatea Anonimă Română pentru Industria Forestieră) sunt vândute drepturile anuale de uzufruct în 1902 și 1905.⁴⁴ Preotul Danțiș din Văsui era cunoscut vrâncenilor pentru activitățile sale cu pădurile devălmașe. Se cumpăra conform Codului Civil cotă parte de drept indiviz devălmaș iar societatea exploata conform cutumelor locale (*cât poate și are nevoie*). Astfel, societatea forestieră avea acces la toată pădurea, samsarii se îmbogățeau iar cetașii sărăceau datorită lipsurilor și proceselor. Cumpărarea succesivă a drepturilor bodeștenilor în muntele *Piatra Secuiului* de diferiți samsari duce la apariția unor proprietăți private. Incendiu din

³⁷ Nemesnicul Luca din Bârsești, Ștefanu nemesnicul din Năruja, Ștefan Tuvene din Poiana, oameni bătrâni și tineri care mai josu vor iscăli. *Ibidem.*, Nemesnicul este reprezentantul oficial al satului. Ulterior, i se asociază în documente calitatea administrativă de primar.

³⁸ Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei, vol. I, București, Editura Pentru Literatură, 1969, pp. 15-16.*

³⁹ Înțelegerea se realizează sub semnul crucii și supravegherea preotului Anghel Crestian Caba, cu *afurisării, blestămu și jurământu*, pentru respectarea peste ani și *a nu se jeli la vornicia di Vrancea ori scula la judecată*. Iscălirea tuturor cu degetul sub cruce întărea prezenta învoială. A.V. Sava, *Documente putnene*, pp. 304-306.

⁴⁰ În 1860, obștenii celor două sate, ce stăpâneau împreună muntele Mușa, aveau un venit de 12 galbeni din activitatea ferăstraielor și o contribuție anuală de 300 de galbeni. C. Cherciu, *Țara Vrancei, o istorie a obștilor răzășești*, Galați, Editura Axis Libri, 2015, pp. 167-168.

⁴¹ S.J.A.N.V, Fond Judecătoria de Ocol Rural Năruja, dosar 28/1923, *Așezământul Obștii Poiana asupra Munților Mușa și Vetrila*, f. 465 (Anexa nr.3.).

⁴² Vrânceni știutori de carte cu funcții înalte ce intermediază, pentru câștig propriu, drepturile devălmașe ale obștenilor către societățile forestiere.

⁴³ H.H. Stahl, *Nerej. Un village d'une region archaïque*, vol. I, București, Institutul de Științe Sociale a României, 1939, p. 370.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 272.

1926 din Valea Piatra Secuiului este identificat ca fiind la proprietatea moștenitorilor preotului Danțiș.⁴⁵

Istoria orală păstrează puține mărturii despre destinul acestei devălmășii din vechea vatră a Vrancei. Muntele satului era demult în zona comunității Nereju, stăpânit în comun cu cei din Poiana. Există o claritate remarcabilă a informației orale, budeștenii neconfundând anumite proprietăți devălmașe pe care satul le-a primit și stăpânit de-a lungul timpului.⁴⁶ Bătrânii identifică totuși, unitar, anumite persoane pe care memoria colectivă le asociază cu ultima conducere de dinaintea dispariției obștii. Aceștia au fost în conducerea devălmășiei iar înstrăinarea s-ar fi făcut cu acte legale și beneficii.⁴⁷

Muntele Bodescu, parțial,⁴⁸ este ultima proprietate devălmașă a satului. Distanța apreciabilă față de vatra satului crease obiceiul arendării marilor întinderi de pășune către ciobanii tulniceni. Confuzia dintre arendările multianuale și vânzarea proprietății devălmașe, depopularea comunității bodeștene și dezinteresul autorităților vremii constituie motive plauzibile pentru eliminarea *legală* a obștii.⁴⁹ Dezinteresul față de averea comună a celor de dinainte de 1948 nu a putut fi compensat de interesul manifestat de localnici în refacerea devălmășiei după 2001.⁵⁰ Condițiile neclare a dispariției devălmășiei au înflorit și speculațiile comunității.

Grupurile de inițiativă ale cetașilor din cele două devălmășii nu au reușit astăzi recuperarea averii din munte. Lipsa acestei resurse alternative se poate observa în aspectul satelor, acestea depinzând total de investițiile autorităților locale și centrale.

⁴⁵ S.J.A.N.Vrancea, Fond *Ocolul Bolotești*, dosar 24/1927, ff.35-36.

⁴⁶ *Muntele Bodescu este spre Tulnici, aici am lucrat la plantație, dar nu mai era muntele nostru. Parte din Bodescu era al nostru, parte a colocanilor și rugețenilor. Noi am avut obștea și cu poenarii. Îmi spuneau părinții că demult mai primeau un bănuț. Altceva nu se dădea.* Interviu cu Anuțoiu Magdalena, 86 ani, 01.03.2021.

⁴⁷ *Soare Bușilă, tatăl lui Neculai Bușilă, este ultimul președinte al devălmășiei. Părinții așa învățau copii, să țină minte.* După revoluție au încercat retrocedarea dar nu au reușit. Interviu cu Ioana Danțișu, 92 ani, sat Bodești, comuna Vrâncioaia, județul Vrancea, 01.03.2021.

⁴⁸ Roirea devine un fenomen obișnuit și în zona Vrancei iar trupurile de moșie sunt fragmentate pentru a asigura potențial economic noilor vetre. Conflictele și reîmpărțirea munților (aruncările) devin acțiuni obișnuite odată cu creșterea demografică. O parte a muntelui Bodescu era stăpânit de colocani și rugețeni, alți de bodeșteni însă, prin vânzări, devine proprietatea tulnicenilor. Interviu cu profesorul Victor Diaconu, președinte al Obștii Colacu după 2001.

⁴⁹ *Oamenii au plecat din Bodești care-ncotro. Unii spre Poiana, Bârsești sau alte sate din jur. Satul nu a avut și nu are terenuri agricole bune, fiecare căutându-și un rost.* Interviu cu Vasile Bușilă, fiul lui Neculai Bușilă, 93 de ani, 21.03.2021 (Anexa nr.4.).

⁵⁰ Distrugerea unor documente certe de proprietate, interesul marilor comunități din jur de a nu-și pierde părți din obște etc., au făcut imposibile încercările de retrocedare a obștii. Interviu Roșca Vasilică, viceprimar comuna Vrâncioaia, județul Vrancea, 01.03.2021.

Bibliografie selectivă

Izvoare documentare inedite

Arhiva actuală a Comunei Valea Sării, județul Vrancea, *Comisia de Restituire a Proprietăților conform legii 1/2000*, Așezământul Obștii Rugetu 1948.

Arhiva actuală a Comunei Nistorești, județul Vrancea, *Comisia de Restituire a Proprietăților conform legii 1/2000*, dosarul Obștii Nistorești.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vrancea, Fond *Prefectura Putna*: Monografia Comunei Colacu, Plaiul Vrancea, Județul Putna, făcută de învățătorul C. Petrache, dosar 32/1908; Fond *Judecătoria de Ocol Rural Năruja*, dosar 119/1921, dosar 28/1923; Fond *Ocolul Bolotești*, dosar 24/1927; Fond *Săcătura-Părosu*, dosar 13/1921.

Interviuri inedite

Interviu cu profesorul Victor Diaconu, președinte al Obștii Colacu după 2001, 22.03.2020.

Interviu cu Șagău Teodor, președintele Obștii Ruget, 20 iunie 2020.

Interviu cu Ioana Danțișu, 92 ani, sat Bodești, comuna Vrâncioaia, 01.03.2021.

Interviu cu Roșca Vasilică, viceprimar comuna Vrâncioaia, județul Vrancea, 01.03.2021.

Interviu cu Vasile Bușilă, fiul lui Neculai Bușilă, 93 de ani, 21.03.2021.

Izvoare documentare editate

Budescu Ionel, *Catagrafiile Ținutului Putna (1830-1832)*, Râmnicu Sărat, Editura Rafet, 2013.

Sava A.V., *Documente putnene*, Focșani, vol. I, Tipografia „Cartea Putnei”, 1929.

Sava A.V., *Documente putnene Vrancea Irești-Câmpuri*, ediția a III-a îngrijită de Costică Neagu, Focșani, Editura Terra, 2019.

Monografii

Cherciu C., *Țara Vrancei – o istorie a obștilor răzășești*, Galați, Editura Axis Libri, 2015

Conea I., *Vrancea: geografie istorică, toponimie și terminologie generală*, București, Editura Academiei Române, 1993.

Diaconu I. (coordonator), *Monografia județului Putna*, ediția a II-a, Focșani, Editura Terra, 2013.

Georgescu M.C., *Problema silvică a Vrancei*, Focșani, Tipografia Cartea Putnei, 1937.

Iliescu Ionuț, *Aspecte ale activității Societăților forestiere străine cu vechea Vrancea (I)*, în

Horia Dumitrescu (coord.), *Cronica Vrancei*, vol. III, Focșani, Editura Pallas, 2002.

Stahl H.H., *Nerej. Un village d'une region archaïque*, vol. I, Institutul de Științe Sociale a României, București, 1939.

Lucrări speciale

Miron G., *Aspecte privind târgurile, bălciurile și iarmaroacele din județul Putna*, în Horia Dumitrescu (coord.), *Cronica Vrancei*, vol. X, Focșani, Editura Pallas, 2011.

Mocanca T.D., *Țara Vrancei, dincolo de legenda Tudorei Vrâncioaia și a celor șapte feciori, în Metafore ale devenirii din perspectiva migrației contemporane. Național și internațional în limba și cultura română*, Iași, Editura Alfa, 2013.

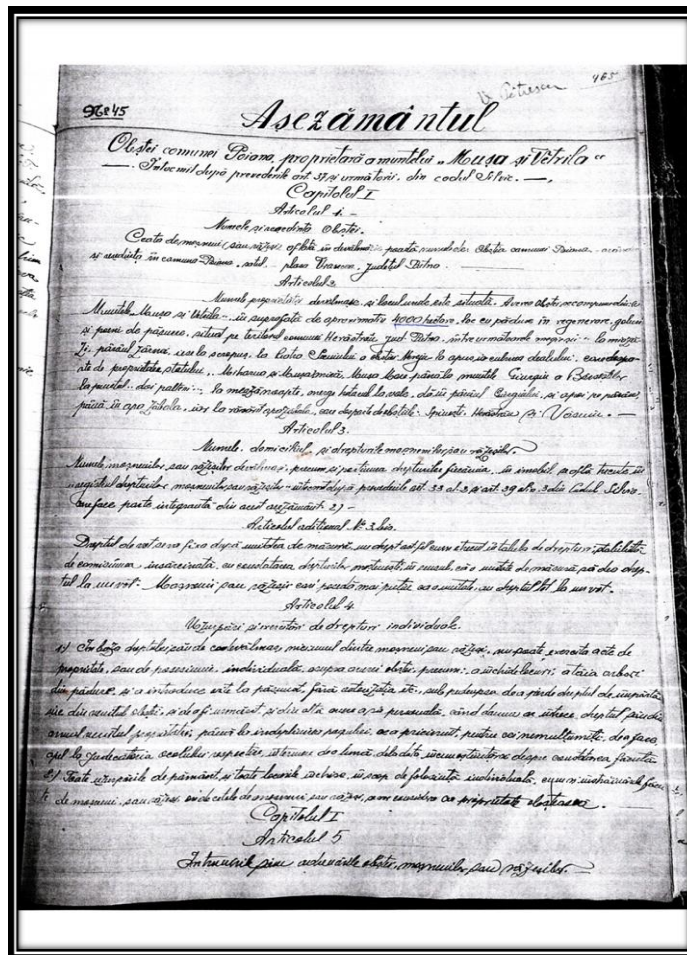
ANEXE

36	Simion sîn Rad Sârbu		86	Tănase sîn Ion Prescură	
37	Gheorghe sîn Agache Lăţcar		87	Ion sîn Sava Prescură	
38	Ion sîn Matei Stan		88	Chiriţă sîn Ion Afloarii	
39	Iane sîn Ion Bărcuci		89	Vasile sîn Ion Afloarii	
40	Gheorghe sîn Ion Coşciug		90	Vasile sîn Ionită Drămbă	
41	Anghel sîn Toader Coroiu		91	Rusei sîn Apostol Gogoman	
42	Codin sîn Vasile Macoveiu		92	Nistor sîn Neculai Găină	
43	Toader sîn Roman Muntean-îl		93	Simion sîn Toader Găină	
44	Gavrilă sîn Mihai Fluerariu		94	Constantin sîn Apostol Gologan	
45	Soare sîn Vasile Cherciul		95	Mihai sîn Vasile Chetrolu	
46	Mihai sîn Gavrilă Cote		96	Ion sîn Ştef Roşiorul	Breslele
47	Gavrilă sîn Ion Cote		97	Toader sîn Stan Cibotar	posturilor
48	Apostol sîn Vasile Socarici		98	Oance sîn Gheorghită Ghine	Oameni de
49	Neculai sîn Vasile Macoveiu		99	Dima sîn Toader Cheleş	muncă şi
50	Grigore sîn Criste Flore		100	Mane sîn Stan Muntean	burlaci
11. Satul Poiana, stăpănit de răzeşi. Biserica Adormirea Precistei. Biserica Sf. Neculai din cotul Bodeşti.					
1	Preot Ion sîn preot Iane Soare	Preoţi	69	Toader sîn Ion Tătaru	Havaleţi
2	Preot Ion sîn preot Alecsa Soare		70	Stoica sîn Constantin Trif	birnici
3	Preot Ion sîn Ion Buşilă		71	Maşteiu sîn Simion Grosu	
4	Preot Alecsa sîn Diacoru Stan		72	Anghel sîn Ştef Grosu	
5	Gheorghe sîn Gavrilă Fahnă	Iertaşi de	73	Ştef sîn Ion Grosu	
6	Vasile sîn Ion Buşilă	sate	74	Gavrilă sîn Ştef Grosu	
7	Ion sîn Neculai Giuacş		75	Anghel sîn Ivan Huşcă	
8	Toma sîn Neculai Caba		76	Iane sîn Ivan Huşcă	
9	Radu sîn Simion Trif		77	Iane sîn Soare Iane	
10	Ion sîn Ioan Anutoiu		78	Vasile sîn Iane Danciu	
11	Neculai sîn Gavrilă Caba		79	Ştef sîn Rad Grosu	
12	Vlad sîn Constantin Chetriu		80	Vasile sîn Toader Danciu	
13	Ştef sîn Toma Anitoiu		81	Ion sîn Ion Caba	
14	Vasile sîn Ivan Buşilă		82	Dumitru sîn Neculai Caba	
15	Ion sîn Ion Buşilă		83	Macovei sîn Neculai Tuvene	
16	Priscop sîn Lungul Băibărucă		84	Mereuţă sîn Toma Caba	
17	Criste sîn Banul Băibărucă	Bătrâni	85	Vasile sîn Cristian Bouruş	Havaleţi
18	Toader sîn Neculai Caba	nevolnici	86	Ion sîn Soare Caba	birnici
19	Simion sîn Toader Grosu		87	Iane sîn Ştef Jăchian	
20	Ion sîn Ion Lăcăţuşi		88	Rad sîn Neculai Caba	
21	Toader sîn Ion Ily		89	Toader sîn Neculai Caba	
22	Toader sîn Radu Grosul		90	Alecsi sîn Toma Caba	
23	Ion sîn Ion Torcş		91	Neculai sîn Neculai Tuveni	
24	Ion sîn Lazăr Buşilă		92	Bratu sîn Ion Ciome	
25	Stanca lui Mihai Buşilă		93	Banul sîn Ion Ciome	
26	Maria lui Toader Anutoiu		94	Neculai sîn diaconu Alecsi	
27	Ana lui Ion Grosu		95	Toader sîn Acseste Tătar	
28	Sanda lui Simion Trif	Văduve	96	Apostol sîn Ion Ciome	
29	Simiona lui Ion Grosu		97	Grigori sîn preot Soare	
30	Maria lui Ion Tuveni		98	Sandul sîn Simion Hupce	
31	Profira lui Vidraşcu Grosu		99	Ioan sîn Toader Buşilă	
32	Panaghia lui Cristian Trincu		100	Gheorghe sîn Ştef Anutoiu	
33	Ioana lui Ion Sfârle		101	Grigore sîn Constantin Danţiş	
34	Banu sîn Dănilă Caba		102	Constantin sîn Constantin Danţiş	
35	Dacălu Ştoica sîn preot Ion Soare	Țărcovenici	103	Anghel sîn Ion Anutoiu	
36	Dacălu Ştefan sîn preot Ioan	Dascăli	104	Neculai sîn Tănăsă Anutoiu	
37	Ponoinar Cristian sîn Ion Caba		105	Toader sîn Gheorghe Danţiş	
38	Dascălu Ion sîn Toader Luca		106	Vasilache sîn Gheorghe Danţiş	

Anexa nr. 1. Tabelul nominal cu locuitorii, plătitori de biruri, din satul Poiana şi cătunul Bodeşti. Ionel Budescu, *Catagrafiile Ținutului Putna (1830-1832)*, Râmnicu Sărat, Editura Rafet, 2013, p. 323.

39	Ponomar Soare sîn Toader - Luca	Târlevnic	107	Grigoraş sîn Simion Dantiş	
40	Ion sîn Straoa		108	Constantin sîn Gheorghe Băhnă	
41	Ion sîn Stan Neagul		109	Ion sîn Dimitri Tufănoiu	
42	Neculai sîn Vasile Raţă		110	Vasiliache sîn Dimitri Tufănoiu	
43	Toader sîn Vasile Raţă		111	Toader sîn Luca Dantiş	
44	Gavrilă sîn Neculai Tuvene		112	Vasile sîn Ştef Dantiş	
45	Radu sîn Gavrilă Tuvene		113	Toader sîn Ion Lazar Buşilă	
46	Ion sîn Ştef Tuvene		114	Vasile sîn Ion Buşilă	
47	Ion sîn Ion Tuvene		115	Maţei sîn Ion Dantiş	
48	Simion sîn Simion Grosu		116	Neculai sîn Ion Dantiş	
49	Ion sîn Vidraşcu Grosu		117	Soare sîn Maţei Nicoară	
50	Miron sîn Macovei Grosu	Havalet birnici	118	Ion sîn Vasile Solomon	
51	Ion sîn Vasile Raţă		119	Andrei sîn Ion Jipa	
52	Radu sîn Ion Lăcătuşul		120	Melinte sîn Stan Sprinceană	
53	Ion sîn Toader Rotariu		121	Postolache sîn Banu Caba	
54	Toader sîn Ion Mistreţu		122	Gavrilă zet Banul Caba	
55	Ion sîn Ion Grosu		123	Maţei sîn Toma Caba	
56	Anghel sîn Macovei Grosu		124	Ion sîn Ion Lăcătuşul	
57	Radu sîn Macovei Grosu		125	Gheorghe sîn Ion Caba	
58	Ştef sîn Macovei Grosu		126	Ştef sîn Toader Danciu	
59	Marcu sîn Ştefan Tuvene		127	Toader sîn Ioan Sîrău	
60	Toader sîn Toma Caba		128	Dumitru sîn Ion Tufănoiu	Breslele posturilor
61	Simion sîn Ştef Tuverle		129	Neculai sîn Rad Grosu	
62	Ion sîn Toader Grosu		130	Gheorghiş sîn Toader Rotaru	
63	Neculai sîn Ştef Tuvene		131	Mereuşă sîn Moişă Tărcă	
64	Ion sîn Neculai Caba		132	Gheorghe sîn Palma	Oameni fără căpătai
65	Ion sîn Simion Grosu		133	Vasile Purice	
66	Radu sîn Ştef Grosu		134	Gheorghe Ungurean	
67	Stan sîn Ion Grosu				
68	Nanu sîn Apostol Tătaru				
12. Satul Bărseşti stăpănit de răzeşi. Biserica Cuvioasa Paraschiva. Biserica Sf. Voievozi					
1	Preot Ion sîn Preot Andriuş	Preoţi	133	Cristian sîn Neculai Ghimpu	
2	Preot Simion sîn Mihai Cojocariu		134	Toader sîn Ştef Mortul	
3	Preot Ion sîn Preot Pavel		135	Ştef sîn Ion Joanghină	
4	Preot Ion sîn Preot Ioniciu	Preoţi fără slujbe	136	Gavrilă sîn Ion Zbărciog	
5	Preot Ion sîn Luca		137	Ion sîn Toader Costin	
6	Neculai sîn Constantin Fodul	Iertaţi de sate	138	Simion sîn Toader Costin	
7	Zamfir sîn Iacov		139	Luca sîn Mihai Fusariu	
8	Ion sîn Constantin Dodaj		140	Toader sîn Luca Fusar	
9	Ion sîn Mihail		141	Ion sîn Luca Fusaru	
10	Ion sîn Tapalagă		142	Gheorghe sîn Ion Borhan	
11	Ion sîn Tănăsă Alban orbu	Bătrâni nevolnici	143	Ene sîn Ion Borhan	
12	Toader sîn Ion Chiriţă		144	Luca sîn Ion Borhan	
13	Rad sîn Ion Mocan		145	Grigore sîn Ion Chiriţă	
14	Ion sîn Grigore Bălbărăcă		146	Neculai sîn Toader Costin	
15	Ion sîn Apostu		147	Dumitru sîn Vasile Curci	
16	Ion sîn Neculai Pogan		148	Miron sîn Vasile Mocanu	
17	Ursu sîn Ion Topor		149	Mătei sîn Petrea Olariu	
18	Ştef sîn Neculai Roiu		150	Toader sîn Mitrofan	
19	Rad sîn Ion Burliu		151	Toader sîn Ion Mitrofan	
20	Mihail sîn Urdă		152	Nistor sîn Trade Mitrofan	
21	Ion sîn Toader Popa		153	Ştef sîn Vasile Drăgan	
22	Neculai sîn Ion Rău		154	Lazar sîn Gheorghişă Bărbucă	
23	Toader sîn Vasile Mirce		155	Ion sîn Toader Ştefănuţă	
24	Toader sîn Costinu		156	Ion sîn Gheorghe Burloiu	

Anexa nr. 2. Tabelul nominal cu locuitorii, plătitori de biruri, din satul Poiana şi cătunul Bodeşti.
Ionel Budescu, *Catagrafiile Ținutului Putna (1830-1832)*, Râmnicu Sărat, Editura Rafet, 2013, p. 324.

Anexa nr. 3. Așezământul Obștii Comunei Poiana, proprietară a Muntelui Mușca și Vetrila, S.J.A.N.V., Fondul Judecătorei de Ocol Rural Năruja, dosar 28/1923, f. 465.

Anexa nr. 4. Vasile Bușilă, 93 de ani, nepot a lui Soare Bușilă – ultimul președinte al Obștii Bodești, astăzi locuitor al satului Bârsești, comuna Bârsești, județul Vrancea.

**ARTICULĂRI LEGISLATIVE PRIVIND DOMENIUL
FORESTIER ÎNTRE CELE DOUĂ CONFLAGAȚII MONDIALE**
*
**LEGISLATIVE ARTICLES REGARDING FORESTRY BETWEEN
THE TWO WORLD CONFLAGRATIONS**
*
**ARTICLES LEGISLATIFS RELATIFS A LA FORESTERIE
ENTRE LES DEUX CONFLAGRATIONS MONDIALES**

drd. Camelia DIACONU¹

Rezumat: Economia forestieră a trecut în perioada interbelică, de la o importanță redusă la un plan superior, datorită ambelor preocupări dublate de obiectivul rentabilității sale economice.

Prin corelarea multiplilor factori, prin analiza atentă, plină de grijă avem posibilitatea să reliefăm legislația fondului forestier al României interbelice, problemă cu valențe de o deosebită importanță pentru trecutul, prezentul și viitorul societății noastre. Analiza obiectivă ne-a permis, prin alegerea vastei problematice forestiere să evidențiem evoluția legislativă a fondului forestier și să scoatem în relief cele mai hotărâtoare momente ale acesteia.

Cuvinte cheie: legislație, ocol silvic, pădure, proprietari, forestier, decizii, instituții.

*

Abstract: The forest economy went from a small importance to a higher plan in the interwar period, due to both concerns doubled by the objective of its economic profitability.

By correlating multiple factors, by careful analysis, we have the possibility to highlight the legislation of the forest fund of interwar Romania, a problem with values of great importance for the past, present and future of our society. The objective analysis allowed us, by choosing the vast forest issue, to highlight the legislative evolution of the forest fund and to highlight its most decisive moments.

Keywords: Legislation, forest detour, forest, owners, forestry, decisions, institutions.

*

Résumé: L'économie forestière est passée d'une faible importance à un plan plus élevé dans l'entre-deux-guerres, en raison des deux préoccupations doublées par l'objectif de sa rentabilité économique.

En corrélant de multiples facteurs, par une analyse attentive, nous avons la possibilité de mettre en évidence la législation du fonds forestier de la Roumanie entre deux guerres, un problème avec des valeurs de grande importance pour le passé, le présent et l'avenir de notre société. L'analyse objective nous a permis, en choisissant la vaste question forestière, de mettre en évidence l'évolution législative du fonds forestier et de souligner ses moments les plus décisifs.

Mots-clés : Législation, détour forestier, forêt, propriétaires, foresterie, décisions, institutions.

Pădurile sunt una dintre cele mai prost gestionate resurse în multe țări. Acest lucru este condiționat de faptul că pădurile sunt subevaluate și multe dintre beneficiile

¹ Școala Doctorală de Științe Umane, Universitatea "Ștefan cel Mare", Suceava;

lor de mediu nu sunt captate de valorile pieței. Politicile necoordonate între ele (de exemplu, politicile de agricultură, energie, minerit și transport) afectează de asemenea întreg sectorul forestier.

Prima reglementare oficială a regimului pădurilor a fost cea din Transilvania din 1781, urmată de cea din Bucovina 1786, din Moldova din 1792, din Muntenia din 1793 și Dobrogea care avea loc în 1870.²

Cercetarea domeniului forestier în România este o noutate, primul studiu de politică forestieră a fost scris de economistul german J. Lehr în anul 1887.

O viață politică intensă așa cum a cunoscut România în perioada interbelică a lăsat în urmă o abundență de legi pentru aproape fiecare sector al vieții economice și sociale. Unele din aceste legi nu au ajuns niciodată la aplicare, altele au fost schimbate înainte de a fi apreciate rezultatele și cele mai puține erau des modificate.

Din primele luni ale actului unirii s-a definitivat o mare problemă legislativă, care a fost rezolvată prin extinderea Codului Silvic românesc din 1910 asupra întregului teritoriu național.

Existau deosebiri mari în ceea ce privește conținutul legislației silvice din vechea Românie, Bucovina, Banat, Transilvania și Basarabia, fapt care impunea cu necesitate instaurarea unei politici forestiere și mai cu seamă a amenajamentelor silvice, întrucât continuarea sistemelor tăierilor rase, fără acea rotație care să permită refacerea fondului forestier, crea o adevărată problemă națională. Exista și o situație diferită sub raportul regimurilor forestiere după natura proprietății sau a scopului fondului silvic existând un regim general acela al pădurilor de protecție și unul al pădurilor moșnegești.

Provinciile ardelenene își aveau încadrată economia forestieră în legile ungare, Bucovina se conducea după codul forestier austriac, iar Basarabia revenea în comunitatea națională cu legislația Rusiei țariste. Această diversitate de legi nu putea dăinui fără a perturba interesele Statului în economia forestieră. În acest context, au fost elaborate mai multe decrete și legi care vizau diferite aspecte tehnice, economice și chiar fito-sanitare. Primul decret lege³ hotărârea revizuirea tuturor amenajamentelor și regulamentelor de exploatare, dispunând ca amenajamentele să se facă prin simpla decizie ministerială, ceea ce a facilitat condițiile de exploatare a pădurilor în favoarea clasei dominante.

Întreaga perioadă cuprinsă între 1918 și momentul unificării legislației silvice din anul 1923 a fost apreciată unanim atât de juriști, cât și de specialiștii din domeniul forestier, ca fiind o perioadă de tranziție sau de nebulozitate legislativă silvică.

Regimul juridic existent anterior anului 1918 avea un caracter platonice în ceea ce privea dispozițiile generale a pădurilor nesupuse direct regimului silvic. Astfel, o pădure de protecție a unei persoane juridice era supusă unui tratament mai blând decât

² Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, Editura Ceres, București, 1976, p. 127.

³ Decretul Lege 2596 din 26 iunie 1919.

cea a unui particular. Deosebiri erau și în rândul penalităților. În timp ce în România aplicarea dispozițiilor de penalitate se efectua numai la pădurile supuse regimului silvic, în întreaga Europă măsurile luate împotriva infracțiunilor comise se aplicau uniform la toate pădurile⁴.

Conservarea patrimoniului forestier, îngrijirea și folosirea rațională a pădurii ca izvor de producție, erau importante țeluri urmărite pe plan legislativ în aproape toate țările lumii civilizate.

La constituirea României Mari, fiecare dintre provinciile istorice avea o anume structură a proprietății forestiere, care datorită aplicării reformei agrare, a legiurilor cu caracter social sau a politicii de naționalizare a pădurilor deținute de străini, aceasta a suferit de-a lungul timpului profunde modificări

Regimul parlamentar, rotativa guvernamentală, desele schimbări politice, modificare legilor în funcție de anumite cerințe subiective de grup au determinat lipsa de unitate în legislația forestieră⁵.

Prin legea fondului forestier, prin exacerbară dreptului de proprietate, se considera că proprietarii puteau hotărî asupra destinului pădurii. Astfel, burghezia a considerat limitarea dreptului de proprietate ca fiind un grav prejudiciu adus proprietarilor.

În cursul epocii care ne preocupă, 1919-1938, se disting două mari etape: prima se poate numi etapa aplicării reformei agrare, cărei îi revine aproape integral meritul scăderii patrimoniului forestier și a două etapă este cea a consolidării patrimoniului rămas și a unei sistematice activități a integrării prin cultură forestieră, a suprafețelor neproductive în economia țării.

Dacă politica economică varia intens și variat după perioada celui dintâi Război Mondial, economia forestieră rămânea însă guvernată de aceeași veche politică conservatoare pe care în mod paradoxal epoca liberalismului i-o consolidase.

Unificarea legislativă era un proces istoric al cărui conținut trebuia să evolueze neîntrerupt sub raport calitativ. Prin conținutul legilor silvice se favoriza interesele unor grupări de capital, care la rândul lor cointereseau pe diferite căi susținătorii noilor legi. Drept urmare, în timpul guvernării generalului Al. Averescu a luat ființă societatea Creditul Silvic “consorțiu de îmbogățiți și traficanți”⁶.

Un plan economic național din punct de vedere al economiei forestiere prevedea îmbunătățirea cadrului legislativ prin elaborarea de noi acte normative cu privire la naționalizarea industriei lemnului și a comerțului cu produse forestiere românești, raționalizarea consumului intern și economisirea lemnului, refacerea pădurii acolo unde era necesar, împădurirea regiunii de antestepă și a câmpiei lipsită

⁴ I.C. Dumitrescu, *Anul forestier 1936*, în „Revista pădurilor” XLIX (1), 1937, pp. 27-40.

⁵ Matei Dogan, *Analiza statistică a democrației parlamentare din România*, București, 1946, pp. 10-12. Constantin Botez, *Concepții privind economia forestieră din perioada interbelică*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, XVII, 1980, pp.483-487.

⁶ Mihail P. Florescu, *O pagină dureroasă din evoluția învățământului silvic superior*, București, 1922, pp. 30-35.

de păduri, comasarea proprietății agricole în vederea creării de păduri în regiunile lovite de secetă sau acolo unde regimul apelor sau păstrarea națională le necesită, mărirea patrimoniului forestier național, prin împădurirea terenurilor degradate și a celor ce nu pot fi utilizate pentru alte culturi, crearea brăurilor de verdeață sau a spațiilor verzi în centre populate, utilizarea serviciului social la reconstrucția forestieră, organizarea unei propagande pentru pădurea și lemnul românesc care să consolideze actualele începuturi de conștiință forestieră și să contribuie la formarea unui spirit nou al consumatorilor, ridicarea nivelului proprietății particulare a cărei productivitate scăzută nu putea lăsa indiferentă politica economică a țării, harta reală a pădurilor țării și statistica producției și a consumului. Lipsa unei politici forestiere de lungă durată nu a exclus progresele marcante ale diferitelor sectoare de activitate.

Repararea daunelor după anii de război a făcut ca conștiința forestieră să-și consolideze treptat pozițiile ridicându-se treptat la nivelul din perioada anterioară războiului, la o adevărată atitudine de ansamblu față de economia forestieră națională.

Apariția *Decretului Lege nr. 3438 din data de 23 noiembrie 1918*, se referea la vânzarea de păduri a Statului către cooperative, menit să încurajeze mișcarea cooperatistă, care după război își vedea distruse aproape toate realizările obținute cu mari sacrificii.

Decretul Lege nr. 2596 din 25 iunie 1919, prevedea revizuirea amenajamentelor și regulamentelor de exploatare a pădurilor, precum și compunerea consiliului tehnic al pădurilor.

Legea pentru combaterea insectelor în pădurile de molid, din data de 19 martie 1920, era dată de calamitatea care a distrus pădurile Tarcăului, și care a contribuit decisiv la salvarea masivelor de molid din zona afectată.

Legea de modificare a Codului Silvic și a Decretului-Lege nr. 2596/1919 din 16 septembrie 1920, (dovedea slaba elaborare și gândire a decretului lege mai sus menționat). Această lege relua materia anterior tratată și introducea studiul sumar în locul amenajamentului și regulamentului de exploatare pentru pădurile sub 100 de ha (în regiunea de munte sub 25 de ha).

Legea silvică din 16 septembrie 1920 a fost justificată prin faptul că, regenerarea pădurilor tăiate era necesară prin nevoia revizuirii amenajamentelor, cu scopul reducerii tăierilor și a întrebuințării sistemelor pentru regenerarea naturală.

Regulamentul pentru aplicarea legii din 16 septembrie 1920, care apăruse la 6 iulie 1921, precizează în extensie cele 25 de articole din lege⁷.

Legea pentru înființarea pășunilor comunale, prin expropriere, din 24 septembrie 1920, prin care se expropria în întregime terenul domenal silvic pe care

⁷ Vasile Sabău, *Evoluția economiei forestiere în România. Regimul juridic. Normele de ocrotire, exploatare și cultură a pădurilor*, București, Editura Progresul silvic, 1946, p. 378.

fusesse păduri sau cele care erau acoperite cu tufişuri şi nu mai puteau deveni niciodată pădure.

Legea pentru reglementarea cumpărării de păduri destinate exploatarei, din 30 iulie 1921 limita la 5000 de hectare, totalul suprafeţei pe care o putea cumpăra o societate spre exploatare. Legiuitorul încadra prin această lege, şi pe proprietarii de păduri care se puteau asocia între ei sau cu societăţi particulare, şi fixa un regim penal extrem de aspru pentru eventualii contravenienţi la lege. O sancţiune aspră era considerată cea dată de dispoziţiile art. 4 care prevedea anularea cumpărărilor peste cotă a cumpărătorului, vânzătorului şi exploatatorului conştient de dispoziţiile legii, amendată de la 2000 la 10000 lei de ha. Pentru a asigura regenerarea suprafeţelor exploatate, legea prevedea ca, după tăierea a 50% din cota fixată, să dovedească ministerului regenerarea reuşită cu esenţe de valoare, spre a putea continua exploatarea. Legea din 1921, deşi a fost redusă destul de semnificativ de la 25 la 13 articole, a fost admirabil concepută şi a dovedit un spirit şi o cunoaştere largă a tuturor pericolelor pe care exploatarea industrială le aducea cu ea pentru economia naţională.

La data de 17 iunie 1923, apărea *Legea pentru extinderea Codului silvic în tot cuprinsul României*. Într-unul din articolele sale se prevedea majorarea de 10 ori a tuturor amenzilor, despăgubirilor şi valorilor prevăzute în codul silvic dar şi trecerea în administraţia Statului a tuturor pădurilor posesorale, urbariale, fideicomise şi cele aparţinătoare foştilor nobili, venitul lor urmând a fi trecut proprietarilor de drept. Această lege a însemnat o mare reformă pentru provinciile noi, în care economia forestieră se dezvoltase sub regimuri juridice străine, cu totul diferite celui din Vechiul Regat.

Legea pentru organizarea învăţământului silvic, apărută la data de 23 septembrie 1923 şi *Legea pentru organizarea Corpului Silvic*, din 26 septembrie 1923 sunt un corolar al necesităţii de fapt. O ţară cu peste 7 milioane de hectare de pădure, unde pe lângă problemele de cultură exista şi un complex de chestiuni tehnice, necesita existenţa unui inginer silvic. Soluţia încadrării învăţământului forestier în Şcoala Politehnică, a fost una excelentă, roadele ei fiind de-a lungul timpului recunoscute.

Constituţia din 29 martie 1923, prin art. 132 prevedea obligaţia Statului de a reda din pădurile sale de câmpie, deal sau munte, suprafeţe de păduri pentru a satisface necesitatea lemnului de foc şi de construcţie ale populaţiei din Vechiul Regat, Basarabia şi Bucovina. În cazul în care Statul nu avea în raza de 20 km de păduri suficiente, acestea trebuiau să fie expropriate din domeniile persoanelor juridice. În cazul lipsei acestei categorii, exproprierea era făcută de la particulari, cu respectarea unei cote intangibile de 100 de ha de fiecare proprietate.

La 1 iulie 1924 a fost adoptată *Legea pentru satisfacerea trebuinţelor normale în lemn de foc şi de construcţii ale populaţiei rurale din Vechiul Regat, Basarabia şi Bucovina*, prin care se urmărea crearea unei categorii de păduri comunale în provinciile unde acestea lipseau. Astfel, treceau sub supravegherea Statului, pădurile comunale din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş (conform art. 14-17). Plata

suprafețelor expropriate conform legii, urma să se facă prin rentă amortizabilă în 50 de ani cu 5 % dobândă pe an. Din calculele sumare făcute pe baza aplicării acestei legi, rezulta că întreaga suprafață forestieră a României, era insuficientă pentru satisfacerea nevoilor populației rurale.

Până în anul 1930⁸, legislația silvică a fost îmbogățită cu *Regulamentul din 11 aprilie 1929* sau cu *Legea din 15 iunie 1929* în care era prevăzută administrarea pădurilor comunale din provinciile transcarpatice⁹.

Legea completatoare și modificarea articolelor 1 și 40 din Codul Silvic, din 7 iulie 1930 a fost prima lege a restaurației în care în alineatul 1, al articolului 1, prevedea ca toate pădurile particularilor din orice regiune de munte, deal sau câmpie, să aibă un procent sub 25% din suprafața județului.

Legea pentru modificarea art. 27 al legii pentru ameliorarea terenurilor degradate din 8 aprilie 1931 stabilea veniturile ce trebuiau a fi create prin subvențiile de la ministerele de agricultură și cel al lucrărilor publice, dar și contribuțiile benevole din partea comunelor, județelor și camerelor de agricultură. Aceste venituri proveneau din fondul de ameliorare, creat pe baza legii pentru administrarea pădurilor, a garanțiilor de regenerare depuse de proprietarii ale căror păduri în timpul sau după exploatare au fost transformate în pășuni comunale, etc.

Legea pentru amenajarea pădurilor Statului din vecinătatea capitalei, din 8 martie 1933 apărea dintr-un corolar al legii pentru înfrumusețarea împrejurimilor capitalei. Această lege a căpătat o semnificație deosebită prin tendința de valorificare peisagistă a frumuseților naturale din pădurile situate lângă centrele populate.

Legea privitoare la regiile autonome din 4 mai 1934, reforma regimul administrativ introdus în 1929, a cărei expresie în materie economică forestieră, o constituia *Legea pentru administrarea pădurilor din 1930*. Noul guvern urmărea unitatea bugetară, controalele ministerelor asupra activităților administrațiilor comerciale, simplificarea aparatului funcționăresc sau armonizarea activității economice între diverse servicii publice. Unele instituții cu personalitate juridică distinctă erau suprimate devenind administrații comerciale, altele erau încorporate în unități administrative a ministerelor respective, iar altele deveneau simple servicii comerciale.

Legea pentru pădurile necesare apărării naționale din 13 aprilie 1935, reprezintă o variant mai complexă prin îmbunătățirea legislației cu privire la pădurile de protecție. Interesele naționale de salvagardare a teritoriului național, au obligat statele să-și consolideze armătura naturală pe care o asigura pădurea atât hotarelor cât și a solului național. Această lege crea o concepție justă și o legătură profundă dintre pădure și apărarea națională. O calitate remarcabilă a acestei legi o reprezenta exproprierea terenurilor a căror împădurire era necesară atât pentru apărarea națională cât și în alte scopuri militare pe baza principiului utilității publice.

⁸ Care reprezenta un moment crucial pentru economia forestieră românească.

⁹ În care se prevedea administrarea pădurilor comunale din provinciile transcarpatice.

Legea pentru pădurile de protecție din 20 aprilie 1935, reprezenta un adevărat progres în domeniul legislației forestiere. Această lege consființea tehnica valorificării, a regenerării și cea de a restrânge la minim diferitele cazuri de defrișare subordonând interesele economice urmărite de proprietar.

Legea pentru organizarea Ministerului de agricultură și domenii din 2 noiembrie 1936 confirma cele 4 instituții forestiere în cadrul ministerului și anume: *Consiliul Tehnic al pădurilor* (căruia i se dădea un secretariat condus de un inginer inspector și 2 referenți ingineri șefi silvici), *Direcția Regimului Silvic* (pe lângă care funcționau Comisia de înaintări, Consiliul de disciplină, Inspectorii generali de control și Comisia de examinare a candidaților la gradul de subinspector), *Direcția Ameliorărilor și a pădurilor particulare administrate de Stat*, *Institutul de cercetări și experimentație forestieră*.

Legea pentru înzestrarea unor mănăstiri ortodoxe din țară cu întinderi de păduri și alte terenuri, din 20 martie 1937, Prin această lege statul ceda în deplină și perpetuă folosință o suprafață în întindere totală de 17000 de ha și alte 1000 ha. Întregul plan de activitate al acestor proprietăți mănăstirești erau realizate de o Euforie a mănăstirilor înzestrate. Până la 15 noiembrie 1938, Statul trecuse în proprietatea mănăstirilor o suprafață totală de 6.052,12 ha, restul urmând a fi cedate treptat, pe măsura încheierii lucrărilor.

Deciziunea ministerială nr. 168.500 din 28 august 1937 era cea cu privire la protecția, ameliorarea, amenajarea, exploatarea și regenerarea pădurilor supuse regimului silvic din cuprinsul țării. Aceasta conținea 10 capitole în care era încadrată materia privitoare la autorizarea tăierilor în pădurile amenajate și neamenajate, normele de amenajare, regimul tăierilor în pădurile ce urmau a fi transformate în pășuni împădurite sau pajiști comunale. Mai prevedea deasemenea exploatarea sălciilor, pășunatul sau recoltarea brazilor pentru Crăciun.

Legea modificatoare a legii pădurilor de protecție din 4 octombrie 1938, crea numeroase excepții cu privire la articolele 5 și 10. Astfel, pădurile decretate necesare apărării naționale, în care nu predomina stejarul, puteau fi exploatate printr-o modalitate anume de tratament.

Pe lângă cele trei legi cu caracter general, cum erau *Constituția din 1933*, *Legea regiilor autonome din 1934* și *Legea de organizare a Ministerului Agriculturii și domeniilor din 1936* exista un total de 24 de legi cu caracter silvic apărute în perioada celor două războaie mondiale. Cel mai important moment din punct de vedere al legislației silvice îl reprezintă anul 1930, când preocuparea economică, de valorificare a bogățiilor existente și de ameliorare a terenurilor degradate trecea pe planul activ al politicii forestiere românești.

O tentativă de legiferare a codului silvic s-a realizat în toamna anului 1938 de către Direcția silvică din cadrul Ministerului Agriculturii și Domeniului, prin publicarea unui text cu 48 de articole în majoritate de inspirație directă din legislația Ungară și cea Iugoslavă. Au mai fost publicate o serie de articole ale unor specialiști silvicultori prin care se admitea faptul că diferitele ramuri de activitate silvică

reprezentând politica silvică, politica lemnului, politica social silvică, administrația pădurilor, corpul silvic, învățământul silvic, erau fețe ale aceleași probleme care trebuiau a fi incluse într-un tot unitar numit codul pădurii.

Instituții forestiere de Stat

Casa Pădurilor, unitate administrativă creată la 30 martie 1910, avea ca obiectiv concentrarea intereselor statului ca proprietar dar avea și rol de instanță supremă a poliției forestiere. Această instituție pe lângă sarcinile pe care le avea erau adăugate și clauzele Tratatului de la Trianon, prin care România era obligată să execute lucrări de regulare a cursului și a debitului apelor din bazinul Dunării Centrale.

În anul 1927 se înființează o *Direcțiune a Torenților*, care o dată cu trecerea timpului își va lărgi sfera problemelor ei (și în afara zonei vizate de la Tratatul de la Trianon), prin inventarierea terenurilor degradate.

Casa Autonomă a Pădurilor Statului, era o regie publică comercială cu autonomie tehnică, administrativă și financiară, având dreptul de valorificare în spirit comercial a domeniului aflat în administrare. Era condusă de un director general și având un consiliu de administrație format din 11 membrii și un comitet de direcție format din doi membrii ai Consiliului și Directorul General.

O altă instituție având rolul de poliție forestieră îl avea *Direcția Regimului Silvic* în atribuțiunile cărora intrau supravegherea aplicării codului silvic, dar și aplicarea legii vânatului și a pescuitului în apele de munte. Aceasta a fost creată prin *Legea din 1930*, ca organ cu caracter independent și care aparținea Ministerului Agriculturii și Domeniului. Printre atribuții sale erau prevăzute controlul aplicării codului silvic, al legii pădurilor de protecție, al celor necesare apărării naționale, promovarea economiei forestiere, de păstrare, îmbunătățire și sporire a bunurilor forestiere, de dezvoltare a conștiinței forestieră în toate straturile sociale, de îndrumarea și organizare a învățământului silvic mediu și inferior cât și de aplicare a legii de organizare a corpului silvic. În ceea ce privește organizarea administrativă prin *Legea din 1936* această Direcție și-a constituit trei servicii: cel Tehnic, Administrativ și cel al Politicii forestiere.

Direcția Ameliorărilor și a pădurilor administrate de Stat a fost creată prin *Legea pentru organizarea Ministerului de Agricultură și Domenii din anul 1936* întinzându-și influența asupra unui vast domeniu forestier. Suprafața totală pe care aceasta o gestiona era de 1.965.551 ha alcătuită din proprietate comunală, composesorate, obști, biserici, școli, fundații, dar și din terenuri degradabile. Avea ca și atribuții aplicarea dispozițiilor din *Legea ameliorării terenurilor degradate*, privind executarea lucrărilor referitoare la pădurile Instituțiilor publice și ale particularilor puse sub administrația Statului. Alte atribuții prevedeau îndrumarea și controlarea

exploatărilor forestiere, administrarea fondului de pază (depus de instituțiile publice și particulare ale căror păduri erau administrare de stat), pregătirea și aplicarea amenajamentelor silvico-pastorale pentru pășunile împădurite, executarea obligațiilor de ordin internațional impuse României prin Tratatul de la Trianon (cu privire la bazinul Tisei și al Dunării Centrale), statistica documentară și îndrumarea lucrărilor referitoare la ameliorarea arboretelor, punerea în valoare a terenurilor degradate și la împăduririle din regiunile lipsite de păduri, aplicarea dispozițiilor din Codul silvic și cele referitoare la pădurile de protecție și monumentele naturii, (întocmirea studiilor de defrișare, pentru pădurile care nu aparțineau Statului).

Legea pentru administrarea pădurilor din 25 aprilie 1930 prevedea desființarea Casei Pădurilor creată în 1910 și în același timp aducea modificări importante Codului Silvic și a celor anexate acestuia.

Administrația pădurilor Statului este urmașa directă a *Casei pădurilor* subordonându-se direct Regimului Silvic. Obiectivele instituției erau conservarea, regenerarea, ameliorarea și punerea în valoare a bunurilor statului, sporirea domeniului forestier, amenajarea și ridicarea în plan.

Consiliul Tehnic al Pădurilor era o instituție desprinsă Casa Pădurilor care ulterior a devenit organ suprem al ministrului însărcinat să vegheze la salvagardarea intereselor forestiere ale țării. Datorită sferei vaste a influenței sale aceasta se afla pe același plan cu Direcția Regimului Silvic cu care avusese o strânsă legătură până în 1930.

Institutul de Cercetări și Experimentație forestieră înființat în 1933 era urmașul Oficiului de Studii creat în 1930. Rolul său era acela de cercetare științifică a problemelor economiei forestiere românești, pregătind doctrina și sistemele forestiere de care România avea atâta nevoie. Structura Institutului a fost stabilită prin *Decizia ministerială din 14 august 1936*.

Facultatea de Silvicultură din cadrul Școlii Politehnice București dispunea de organizarea didactică ce egala într-o mare măsură capacitatea acesteia cu învățământul similar din străinătate.

Pe lângă aceste instituții se adăuga societatea *Progresul Silvic* organ al silvicultorilor români care de-a lungul timpului și-a dublat seria de preocupări științifice.

Consiliul Superior Silvic era un organ consultativ, având rolul de armonizare a silviculturii cu celelalte ramuri de producție și cu nevoile apărării țării.

Administrarea pădurilor s-a desfășurat de-a lungul istoriei, prin legi și regulamente naționale bazate pe planificarea pe termen lung a măsurilor administrative, pădurile fiind influențate de-a lungul secolelor de existența așezărilor umane și de activitățile umane, cu tot ce implică acestea.

Pădurile de stat din țara noastră ocupă suprafețe de teren mari și îndeplinesc funcții multiple: producția de lemn, recreere, conservarea și dezvoltarea biodiversității.

De asemenea, pădurile de stat sunt utilizate și în scop educativ, de cercetare, de apărare, în alte scopuri importante pentru societate și pot contribui semnificativ la

dezvoltarea rurală. Rolul primordial al pădurilor de stat îl constituie asigurarea unui echilibru între obiectivele de administrare, astfel încât beneficiile aduse societății să fie maxime. Pădurile de stat pot juca un rol particular în asigurarea unor beneficii sociale și de protecție a mediului, dar costurile acestor servicii trebuie suportate financiar de către societate. Pădurile proprietate privată sunt la fel de importante pentru societate.

Îndeplinind un rol specific în dezvoltarea durabilă a zonei rurale, în special, pădurile proprietate privată trebuie să fie abordate conform importanței lor, considerate ca partener, integrate în strategiile sectorului și totodată privite ca o prioritate de către politica forestieră.

Bibliografie selectivă

Botez Constantin, *Concepții privind economia forestieră din perioada interbelică*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, XVII, 1980.

Botez, Constantin, *Din istoricul pădurii românești. Evoluția legislației fondului forestier în perioada interbelică*, în „Cercetări Istorice”, XII—XIII (1981-1982).

Codul Legislației Silvice, Ediție vol. II.

Cristea Cezar, *Rolul pădurilor în economia și apărarea națională*, București, 1934.

Dumitrescu, I.C. Anul forestier 1936 în “*Revista pădurilor*” XLIX (1), 1937.

Eliescu Aureliu, *Politica forestieră*, București, 1922.

Florescu P. Mihail, *O pagină dureroasă din evoluția învățământului silvic superior*, București, 1922.

Giurescu C. Constantin, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, Editura Ceres, București, 1976.

Horescu M. P., *Pădurile României*, București, 1925.

Mihalache I., *Expunerea de motive a Legii pentru administrarea pădurilor*, București, 1920.

Sabău Vasile, *Statistica pădurilor din România pe anul 1929*, București, 1932.

Stinghe V. N., *Pădurile și legea pădurilor comunale*, București, 1921.

Valeriu Dinu, *Administratie și politici forestierii în spiritul doctrinei și practicii moderne*, București, 1939.

IMPLICAREA BISERICILOR SFÎNȚII ATANASIE ȘI CHIRIL ȘI SFÂNTUL SPIRIDON DIN IAȘI ÎN ACTELE FILANTROPICE DIN PERIOADA INTERBELICĂ

*

THE INVOLVEMENT OF THE CHURCHES OF SAINT ATHANASIUS AND CYRIL AND SAINT SPYRIDON FROM JASSY IN THE PHILANTHROPIC ACTS OF THE INTERWAR PERIOD

*

L'IMPLICATION DES ÉGLISES SAINT ATHANASE ET CYRILLE ET SAINT SPYRIDON DE JASSY DANS LES ACTES PHILANTHROPIQUES DE L'ENTRE-DEUX-GUERRES

drd. Carmen SANDU¹

Rezumat: Filantropia creștină din Europa, manifestată în mod sporadic, neinstituționalizată, își are originile în perioada creștinismului primar, spațiul românesc nefăcând excepție de la această regulă. Filantropia creștină instituționalizată din provincia istorică românească Moldova apare foarte târziu, în epoca modernă. Un exemplu ilustrativ în acest sens este hrisovul din 1 ianuarie 1757 dat de domnul Constantin Cehan Racoviță, care pune bazele spitalului și a epitropiei de la biserica Sf. Spiridon din Iași. Până în anul 1947, înainte de instaurarea regimului comunist din România, această epitropie a patronat cele mai importante acte de filantropie creștină din orașul Iași, care au implicat și biserica Sfinții Atanasie și Chiril din această localitate.

Articolul prezintă mai întâi o schiță istorică a întemeierii celor două biserici. În continuare, sunt prezentate începuturile și evoluția asistenței sociale (filantropiei) creștine în orașul Iași până în perioada interbelică. Partea a doua a articolului, bazată preponderent pe documente de arhivă inedite, prezintă actele filantropice ale bisericilor Sfinții Atanasie și Chiril și ale Epitropiei Spitalului Sf. Spiridon în perioada interbelică, în beneficiul parohienilor ce țineau de prima biserică.

Cuvinte cheie: Iași, biserica Sfinții Atanasie și Chiril, biserica Sfântul Spiridon, Epitropia Sfântul Spiridon, filantropie creștină, perioada interbelică

*

Abstract: Christian philanthropy in Europe, manifested in a sporadic, non-institutionalized way, has its origins in the period of primary Christianity, the Romanian space not being an exception to this rule. Institutionalized Christian philanthropy from the historical Romanian province of Moldova appears very late, in the modern era. An illustrative example in this sense is the charter dated January 1, 1757 given by the Hospodar Constantin Cehan Racoviță, who laid the foundations of the hospital and the epitropy at the church of St. Spiridon in Iasi. Until 1947, before the establishment of the communist regime in Romania, this epitropy patronized the most important acts of Christian philanthropy in the city of Iasi, which also involved the church of Saints Athanasius and Cyril in this locality.

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava - Facultatea de Istorie și Geografie, Studii doctorale - domeniul Istorie, sanducarmenro@yahoo.com.

The article first presents a historical sketch of the foundation of the two churches. Next, the beginnings and evolution of Christian social assistance (philanthropy) in the city of Iasi until the interwar period are presented. The second part of the article, based mainly on unpublished archive documents, presents the philanthropic acts of the churches of Saints Athanasius and Cyril and of the Curatory of the Hospital of Saint Spyridon during the interwar period, for the benefit of the parishioners who belonged to the first church.

Keywords: Jassy, the church of Saints Athanasius and Cyril, the church of Saint Spyridon, Curatory of the Hospital of Saint Spyridon, Christian philanthropy, the interwar period

*

Résumé: La philanthropie chrétienne en Europe, manifestée de manière sporadique et non institutionnalisée, trouve ses origines dans la période du christianisme primaire, l'espace roumain n'étant pas une exception à cette règle. La philanthropie chrétienne institutionnalisée de la province roumaine historique de Moldavie apparaît très tardivement, à l'ère moderne. Un exemple illustratif en ce sens est la charte du 1er janvier 1757 donnée par le Hospodar Constantin Cehan Racoviță, qui a posé les fondations de l'hôpital et de la curatelle de l'église Saint-Spyridon à Iasi. Jusqu'en 1947, avant l'établissement du régime communiste en Roumanie, cette curatelle patronnait les actes les plus importants de philanthropie chrétienne dans la ville de Jassy, qui impliquait également l'église des Saints Athanase et Cyrille dans cette localité.

L'article présente d'abord une esquisse historique de la fondation des deux églises. Ensuite, les débuts et l'évolution de l'assistance sociale chrétienne (philanthropie) dans la ville de Jassy jusqu'à l'entre-deux-guerres sont présentés. La deuxième partie de l'article, basée principalement sur des documents d'archives inédits, présente les actes de philanthropie des églises Saints Athanase et Cyrille et de curatelle de l'Hôpital Saint Spyridon durant l'entre-deux-guerres, au profit des paroissiens qui appartenaient à la première église.

Mots clés : Jassy, l'église des Saints Athanase et Cyrille, l'église de Saint Spyridon, la curatelle Saint Spyridon, philanthropie chrétienne, l'entre-deux-guerres

Începuturile bisericilor Sfinții Atanasie și Chiril și Sfântul Spiridon

Construită în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Biserica Sf. Atanasie și Chiril a fost zidită cu sprijinul domnului Ștefan Petriceiu (1672-1674), după cum susținea istoricul Gh. Ghibănescu². După alte surse istorice, biserica ar fi fost construită de un Patriarh al Ierusalimului pe nume Atanasie, care a fost găzduit în Iași de domnul Moldovei Vasile Lupu (1634-1653) și care, drept recunoștință, a ridicat Biserica Sf. Atanasie și Chiril, în jurul anului 1653³. O altă ipoteză emisă cu privire la fondarea ei, este aceea că a fost zidită în prima decadă a secolului al XVII-lea de către Margherita Movilă – soția domnului Simion Movilă (1606-1607) și de mama Mitropolitului Petru Movilă al Kievului, dar nu există date concludente care să ateste acest lucru⁴.

² G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, Institutul de Arte Grafice „E. Marvan”, 1933, pp. 220-221.

³ Viorel Erhan, *Mănăstiri și biserici din orașul Iași și împrejurimi*, Iași, Editura Tehnopress, 2003, p.164.

⁴ *Ibidem*.

Biserica Sf. Atanasie și Chiril avea o proprietate întinsă, compusă din patru case și terenuri, case construite cu câte două sau trei camere, în care locuiau slujitorii bisericii, restul fiind date spre închiriere. Patrimoniul acestei biserici, care nu a beneficiat de prea multe donații de pe urma domnilor Moldovei, a fost îmbogățit de generozitatea enoriașilor care ofereau diverse ofrande, dorind a fi pomeniți la slujbele religioase, chiar și după moartea lor⁵.

În istoriografia română se încetățenise la un moment dat părerea că Biserica Sf. Spiridon din Iași ar fi fost clădită în anul 1704, bazată pe faptul că pe o icoană foarte veche din argint a Sfântului Spiridon, fixată pe un stâlp interior al bisericii, s-ar putea citi anul respectiv⁶.

În conformitate însă cu sursele istorice cele mai credibile, Biserica Sf. Spiridon a fost ctitorită în anul 1752 de către Ștefan Bosie, Vasile Ruset și Anastasie Lipscanul (Anastasie Popahristu Celehur)⁷, pe locul a trei case din Ulița Hagioaiei, una datând din anul 1743, alta din 1752 și a treia din 1753⁸.

Începuturile și evoluția asistenței sociale (filantropiei) creștine în orașul Iași, până în perioada interbelică

În general, actele de caritate sau filantropia sunt strâns legate de noțiunea de asistență socială. Organizațiile care practică asistența socială au luptat și luptă pentru respectarea drepturilor omului în contextul luptei acesteia cu sărăcia și cu excluderea socială, oferind ocrotire celor care resimt efectele inegalității sociale⁹.

În cazul particular al Bisericii Creștine, asistența socială a acesteia a fost determinată încă din Antichitate de slujirea misionară și pastorală a acestei instituții, având un puternic impact social. Printre săracii întreținuți de biserică erau și sunt uneori înșiși slujitorii bisericii, în situația în care aceștia își donează toate bunurile lăcașului de cult. Încă din antichitate, episcopii, preoții și diaconii aveau părțile lor rezervate din colecte, danii și agape. După personalul bisericesc, urmau văduvele lipsite de sprijinul soțului, înscrise în listele săracilor asistați de biserică. Următorii erau infirmii, bătrânii, bolnavii și săracii de orice categorie, pe care biserica îi hrănea, îi îmbrăca și îi susținea¹⁰.

Începuturile asistenței sociale (filantropiei) creștine în orașul Iași datează din secolul XVIII, când domnii fanarioți, sub dubla influență a convingerilor creștine și a

⁵ *Ibidem*, pp. 288-296.

⁶ N.A. Bogdan, *Orașul Iași*, Iași, Editura Tehnopress, 1997, p. 225.

⁷ Sorin Ifțimi, *Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieșene. Monumente, ctitori, mentalități*, Iași, Editura Trinitas, 2008, p. 110.

⁸ N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 225.

⁹ Doru Buzducea, *Asistența socială – compendiu de istorie, teorie și practică*, Iași, Editura Polirom, 2017, p. 14.

¹⁰ „Glasul Bisericii. Revista Oficială a Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor”, anul VII, nr.10, București, octombrie 1948, pp.75-76.

ideilor iluministe cu mare impact în epocă, au decis că această asistență socială urmează să fie oficializată prin intermediul Bisericii.

Asistența socială prin intermediul Bisericii, desfășurată în orașul Iași, a fost legată inextricabil până în perioada interbelică de spitalul și epitropia de la biserica Sf. Spiridon. Pornind de la legislația vremurilor, oferim în continuare o serie de date succinte referitoare la acest aspect.

Spitalul Mănăstirii Sf. Spiridon din Iași a fost construit în timpul celei de a doua domnii a lui Constantin Cehan Racoviță în Moldova (1756-1757)¹¹. Vodă Constantin Racoviță emitea la 1 ianuarie 1757 un hrisov care punea bazele spitalului de la mănăstirea Sf. Spiridon și a epitropiei sale. Prin acest act de înființare era organizată administrația spitalului nou înființat, adăugându-i noi venituri pentru întreținerea sa¹². Printre altele, în hrisov se pomenește de necesitatea „unui lucru prea trebuincios Țerei aceștia, la acest oraș și scaun Domnesc, ce până acum nu s-au căutat a fi spital pentru hrana, chiverniseala, căutarea și odihna săracilor, a mulți bolnavi și neputincioși”¹³. Hrisovul menționa și normele de numire ale epitropilor acestui așezământ, precum și controlul la care aceștia urmau să fie supuși în fiecare an, din partea boierilor stăpânirii¹⁴.

În scurt timp, Epitropia Casei Sf. Spiridon a îmbunătățit permanent spitalul, dar a creat în oraș alte case de ajutor și alinare a celor neputincioși și bolnavi¹⁵.

Programul de „asistență socială” susținut de domnii fanarioți era îndreptat către cei bolnavi, în suferință, dependenți de ajutorul financiar acordat de stat. Astfel, în așezămintele din 1 septembrie 1776 și 1 aprilie 1777, Grigore Ghica vodă hotărăște ca din fiecare leafă să se oprească câte o jumătate de leu la fiecare sută de lei, suma donându-se „la locuri scăpătate și lipsite de chiverniseala hranei lor”. Documentele emise de cancelaria domnească privind Mănăstirea și Spitalul Sf. Spiridon atestă faptul că, în secolul XVIII, în spațiul românesc, mănăstirile erau principalele beneficiare ale actelor de caritate¹⁶.

La 1817, domnul Moldovei Scarlat Callimachi a promulgat cunoscutul cod de legi care îi poartă numele. Documentul conține un capitol despre „dăruire”, și anume „darul simplu, resplătitor și însărcinător”¹⁷. Se arată că dăruirea (donațiile) nu se putea face decât de acea persoană care „pote să contracteze”, iar „cei săraci și neputernici nu pot însă cu nici un chip dărui celor bogați și puternici”. Donațiile se puteau rânduia doar în baza unei „scrisori de dăruire”, iar cel care dona putea oferi și toată averea sa, însă

¹¹ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Direcția Patrimoniului Cultural Național, 1974, p. 473.

¹² Gh. Băileanu, *Așezămintele Sf. Spiridon*, Iași, Tipografia Brawo, 1937, p.17.

¹³ *Ibidem*, p.35.

¹⁴ *Ibidem*, p. 36.

¹⁵ N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 435.

¹⁶ Laurențiu Rădvan, *Orașe vechi, orașe noi în spațiul românesc*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza” Iași, 2014, pp. 117-118.

¹⁷ G.P. Petrescu, *Donațiunile între vii și donațiunile neregulate*, vol. I, București, 1891, p. 25.

trebuia să respecte rânduielile legii, putând să-și oprească partea pentru „trebuincioasa hrană”¹⁸.

Înainte de introducerea Regulamentului Organic în 1831 – 1832, principalele instituții de utilitate publică din Moldova, printre care și serviciul medical, nu dețineau resurse suficiente și permanente. Lipsa acestora conducea la nefuncționalitatea sistemului, făcându-l aproape inutil¹⁹.

Regulamentul a inițiat o serie de reforme și a prevăzut dotarea diferitelor ramuri ale administrației publice cu venituri fixe și sigure. Aceste dotări sunt regăsite sub numele de case de binefaceri, administrate de boierii numiți de domn, care se numeau curatori²⁰.

Una din casele de binefacere era cea a spitalului adăpostit de Mănăstirea Sf. Spiridon, instituție care s-a bucurat de un venit special și de o administrație cu trei curatori, putând cuprinde până la 200 de bolnavi. Casa milelor era sub îngrijirea mitropolitului, fiind dotată de visterie cu o sumă mare de piaștri²¹.

Spitalul Sf. Spiridon avea în administrare conducerea tuturor spitalelor, încercând să suplimenteze veniturile acelor care dispuneau de donații mici. În acea perioadă, Moldova nu poseda încă un *așezământ filantropic*, astfel că sălile azilelor, casele pentru copii găsiți singuri, casele săracilor, sanatoriile pentru bolnavi, sau pentru bătrâni erau încă necunoscute²².

În acest context, activitatea filantropică a spitalului și eforiei de la Sfântul Spiridon a devenit esențială pentru sprijinirea acțiunilor filantropice din Iași, răsfrângându-se și asupra bisericilor, inclusiv a bisericii Sf. Atanasie și Chiril, așa cum se va observa la finele acestui articol. Menționăm că aceste acte de caritate au fost întrerupte, așa cum era și firesc, de regimul comunist care a restrâns multe din funcțiile bisericii, exercitate până în 1947.

Acte de caritate în cadrul parohiei Bisericii Sf. Atanasie și Chiril

De pe o ciornă a unui proces verbal emis în data de 3 iunie 1924, găsit în arhiva Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, se desprinde ideea că, în urma apelului doamnei Olga M. Sturdza, fiica principelui Alexandru Mavrocordat și a Luciei Cantacuzino Pașcanu, președinta Societății pentru Ocrotirea orfanilor de Război – înființată în timpul Primului Război Mondial – la Biserica filială „Vulpe”

¹⁸ *Ibidem*, p. 26.

¹⁹ Paul Cernovodeanu (coord.), *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. III, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 668.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 669. Piastru = monedă turcească de argint.

²² Paul Cernovodeanu (coord.), *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. V, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 679.

se colectase suma de 148 de lei, de la creștinii adunați în ziua sărbătoririi Sfinților Împărați Constantin și Elena²³.

În ziua de 18 ianuarie 1926, de ziua hramului Biserici „Sf. Atanasie și Chiril”, a fost desfăcută cutia milei cu destinația strângerea de fonduri pentru reparația Bisericii filială „Vulpe”, pusă de către domnul Dimitrie Popescu și sigilată cu pecete proprii. Cutia a fost desigilată în prezența epitropilor și a consiliului parohial. În urma numărării banilor, s-a constatat că suma strânsă s-a ridicat la valoarea de 1020 lei. Banii au fost depuși la Banca Iașilor de către părintele paroh, la următoarea ședință hotărându-se întrebuințarea lor²⁴.

În Arhiva Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, figurează o donație a numitului Ion Melciu, domiciliat în Iași str. Florilor nr. 6, emisă în data de 20 august 1936, prin care face cunoscut că donează către Sfânta Biserică „Vulpe”, suma de 10000 lei, bani care, menționează el, i-a depus la Administrația financiară din Iași, la casa de depuneri, pentru a fi pomenit la „Sfintele Slujbe”. Semnalează în text că preoții vor putea ridica doar procentele din dobândă, iar Epitropia și Consiliul parohial vor putea retrage „până la cel mult 5000 lei și aceasta numai în cazuri de forță majoră și numai pentru o nevoie urgentă a bisericii”²⁵. Donatorul adăuga că suma a dăruit-o de bună voie, îndemnat fiind de dragostea față de biserică și de cuvântările părintelui paroh N.V. Hodoroabă²⁶.

O donație către Biserica „Sf. Atanasie și Chiril” a venit și din partea numitului D. Potur, reprezentând un clopot în greutate de 105 kg, acesta hotărându-se să ajute lăcașul de cult „văzând starea în care se află clopotele acestei biserici”²⁷. Donația s-a făcut „din dragoste de biserică și cele sfinte”, cu obligația pentru epitropie, ca atât timp cât va trăi domnul Potur și soția sa, „clopotul să nu fie transformat sau îndepărtat de la această biserică”, și să rămână în memoria lor și a familiei lor²⁸ (**Anexa 1**).

O copie după un referat înregistrat la Consilieratul Juridic al Mitropoliei cu nr. 16/15.05.1938, cu privire la donațiile făcute de domnul Ion Melciu și de domnul D. Potur, primul prin donarea sumei de 10000 lei Bisericii „Vulpe”, iar al doilea, un clopot pentru Biserica „Sf. Atanasie și Chiril”, ne arată că donațiile „sunt nelegal făcute, căci nu pot fi considerate nici ca daruri manuale, nici ca acte de donație producătoare de efecte juridice”²⁹ (**Anexa 2**).

²³ Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” cu filială Biserica „Vulpe”, Fondul Arhivei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril”, dosar 5/1924, fila 2.

²⁴ *Ibidem*, dosar 8/1925-1927, fila 12. Fonduri din cutia milei, la Biserica „Vulpe” pentru reparația bisericii.

²⁵ *Ibidem*, dosar 1/1936, fila 1. Donația lui Ion Melciu către Biserica „Vulpe”, în sumă de 10000 lei.

²⁶ *Ibidem*, fila 1-verso. Donația lui Ion Melciu către Biserica „Vulpe” (10000 lei).

²⁷ *Ibidem*, dosar nr. 3/1938, fila 5; Donația unui clopot făcută de D. Potur către Biserica „Sf. Atanasie și Chiril”.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, dosar nr. 3/1938, fila 6; Referat privitor la donațiile făcute de Ion Melciu și D. Potur.

După cum scrie în referat, în conformitate cu art. 813 din Codul Civil, donația trebuie făcută „numai prin act autentic”³⁰. În plus, parohia sau Consiliul parohial trebuie să întocmească un proces verbal pentru acceptarea donației pe care să-l înainteze spre aprobare Mitropoliei, iar după aprobare se întocmesc actele de donație „în forma în care se vor autentifica”, îndeplinind astfel condițiile legale³¹. Conform art. 814 din Codul Civil, orice donație nu obliga pe donator, decât din momentul în care era primit actul de acceptare prin forme legale. Un act de acceptare făcut în baza unui decret regal urma să fie autentificat de tribunal, de către ministrul respectiv, apoi comunicat părții prin portărei³².

Dintr-o adresă scrisă de preotul paroh V. Popa către Protoieria Iași în ziua de 25 noiembrie 1945, reiese că la ordinul nr. 1798/1945, copiii orfani de unul sau de ambii părinți, din această parohie, au fost preluați de câteva familii care i-au luat în îngrijire. Aceștia sunt: 1. Mihai Sandu de 10 ani, orfan de ambii părinți, 2. Demostene Manase elev de liceu, orfan de tată, 3. Gavril Zotu de 2 ani, orfan de tată, 4. Gh. Căpraru de 12 ani, orfan de ambii părinți, 5. Neculai Pande de 14 ani, orfan de tată, și 6. Barbu Raul de 4 ani, orfan de tată³³.

Acte de caritate ale Epitropiei Spitalului Sf. Spiridon, în beneficiul parohienilor Bisericii Sf. Atanasie și Chiril

La arhiva Bisericii Sf. Atanasie și Chiril există câteva dosare conținând corespondența din perioada anilor 1938 – 1939 dintre aceasta și Epitropia Spitalului Sf. Spiridon din Iași referitor la împărțirea unor cantități de lemne pentru foc familiilor nevoiașe din parohie, cu ocazia sărbătoririi hramului Bisericii Sf. Spiridon (12 decembrie).

În acest sens, prin adresa nr. 7553/18 octombrie 1938, se cere completarea unui tabel cu numele celor mai săraci oameni din Parohia Sf. Atanasie și Chiril, cărora ar urma să li se acorde acest ajutor, urmând ca situația să fie trimisă Epitropiei Generale a Spitalelor Sf. Spiridon³⁴. Adresa prezintă antetul Epitropiei, ștampila și semnătura epitropului general și al șefului serviciului administrativ. Lângă antet, se distinge imaginea Sfântului Spiridon care ține în mâna dreaptă ridicată o cărămidă de pământ, din care iese foc și apă (ilustrând astfel dogma Sfintei Treimi), iar în mâna stângă se găsește Cartea Sfântă. În partea de jos a chipului Sfântului Spiridon se observă două ramuri legate între ele, care încadrează perfect întreaga imagine a sfântului³⁵.

³⁰ *Ibidem*

³¹ *Ibidem*.

³² I. Bordea, *Serviciul sanitar al României și igiena publică între anii 1905-1922*, București, Ministerul sănătății și ocrotirii sociale – Direcțiunea generală a serviciului sanitar, 1924, p. 303.

³³ Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” cu filială Biserica „Vulpe”, Fondul Arhivei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril”, dosar nr. 1 /1945, f. 4.

³⁴ *Ibidem*, dosar nr. 2/1938, f. 59.

³⁵ *Ibidem*.

Odată cu adresa nr. 10407/9 decembrie 1938, se înaintează un număr de zece bonuri de lemne de foc pentru persoanele sărace din Parohia Sf. Atanasie și Chiril. În continuare, se solicită împărțirea acestor bonuri „celor în drept” și distribuirea lemnelor în perioada 8 – 15 decembrie 1938, cu căruțele date de Primăria Municipiului Iași și de către Epitropia Spitalelor Sf. Spiridon³⁶. La sfârșitul textului, se remarcă mențiunea privitoare la primirea donațiilor de către unele persoane care „au posibilitatea de trai”, așa cum era cazul pensionarei Maria Stârcea, care lucrase la Poștă³⁷.

Această mențiune ni se pare cu atât mai interesantă cu cât anul 1938 este socotit, în mod clasic, de către istoricii noștri drept cel mai bun an pentru economia românească din perioada interbelică. În general, în jurul anului 1938 a fost construit mitul așa-zisei „vârste de aur” al economiei românești din perioada interbelică, coroborată cu înflorirea culturală, nivelul de trai nemaipomenit de bun din perioada interbelică etc. Judecățile de valoare în cauză, de care au fost și sunt încă suprasaturate cărțile de istorie a României apărute post 1990 sunt, în opinia noastră, pur și simplu simple mituri. Altfel cum se explică faptul că în Iașul acelui an nu existau suficiente fonduri publice și trebuia să intervină condiționat Epitropia Spitalului Sf. Spiridon pentru oferirea unor lemne, gratuit, unei modeste pensionare.

Un an mai târziu, prin adresa de corespondență nr. 13694/23 septembrie 1939, cu prilejul sărbătoririi Hramului bisericii, Epitropia Spitalelor Sf. Spiridon acordă din nou ajutoare cu lemne oamenilor sărmani din parohia bisericii Sf. Atanasie și Chiril. Prin acest document se solicită să fie întocmit până pe data de 10 octombrie un tabel cu persoanele nevoiașe „lipsite completamente de mijloace de existență” care urmau să primească lemnele.

Probabil, pentru a nu se repeta situații similare din trecut, se cerea textual ca la întocmirea tabelului, preotul paroh să nu treacă „persoane care sunt în serviciu (sic) Sf. Voastre, modești pensionari, etc.”³⁸. Din nou, acest fapt denotă, în opinia noastră, faptul că în Iașul anului 1939, familiile de pensionari obișnuiți nu o duceau prea bine.

Din nou, acest fapt vine să contrazică flagrant mitul „vârstei de aur” al economiei și societății românești din perioada interbelică.

Oricum ar sta însă lucrurile, filantropia creștină instituționalizată din perioada interbelică a fost un fapt autentic, documentat prin izvoare arhivalice. În timpul perioadei comuniste din istoria României, actele filantropice organizate fățiș de oricare cult religios, au fost interzise. A trebuie să vină evenimentele mântuitoare din decembrie 1989 pentru ca religia, inclusiv actele filantropice instituționalizate făcute în numele acesteia, să-și redobândească dreptul de cetate.

³⁶ *Ibidem*, f. 67.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

Anexe

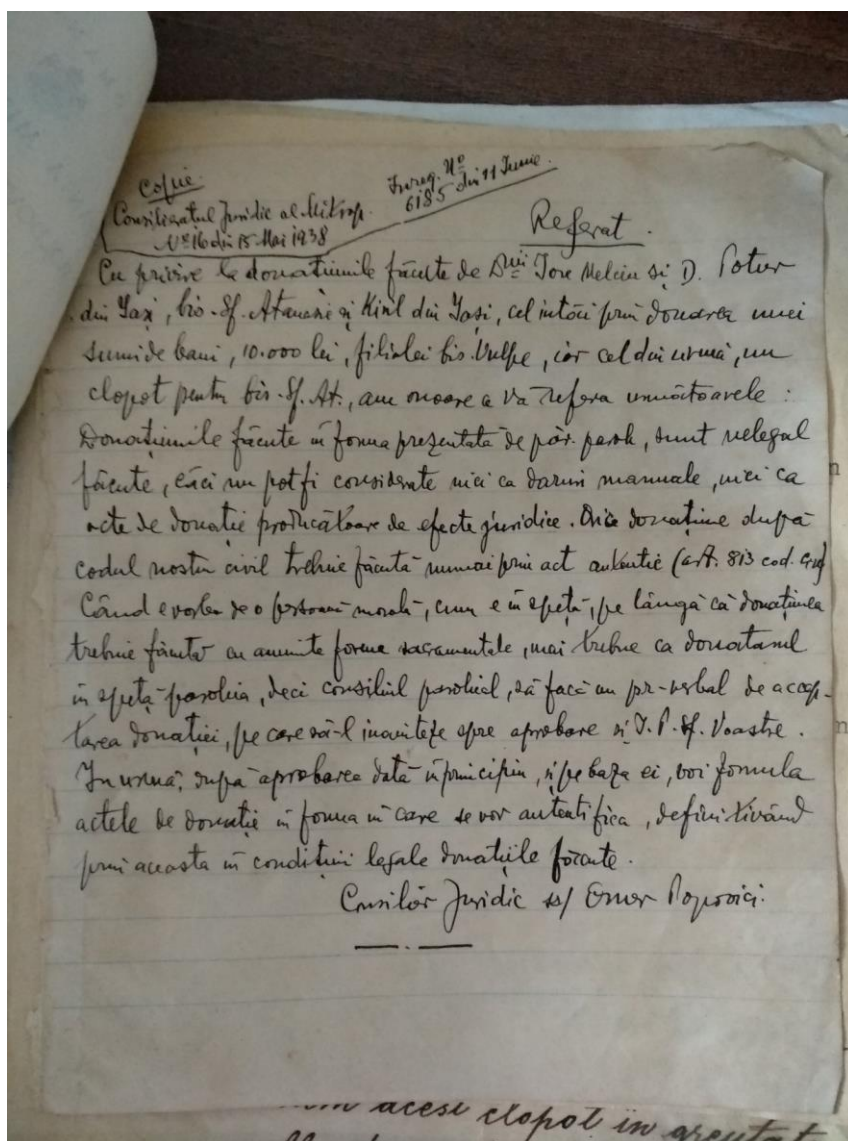
Pria Cucernice Părinte
 sub semnatul Ion Melciu, din
 Iași, Strada Florilor N. 6 Cu onoare va
 fac cunoscută am făcut donație
Bisericei Vulpe - adică cum vom
 făgăduit mai înainte în Sfânta
 Biserica - suma de lei 10000 (zece
 mii). Bani iam depus la admi-
 nistrația financiară din Iași pentru
 Casa de depuneri, la Dispoziția
 episcopiei Biserice. Parohul respec-
 tiv va putea încasa numai procentele
 respective pentru sine personală -
 urmând aiciasta și pentru preoți
 vicari ai Bisericii Vulpe. iar în schimb
 eu să fim Domani la Sfintele slujbe
 din acest capital, episcopia și Consiliul
 Parohial, va putea retrage până la cel
 mult la 5000, cinci mii lei, și aiciasta
 numai în cazuri de forță majoră și
 numai pentru o nevoie urgentă a Bisericii.
 Alături Recepisa N. 17205 din 20 august
 1936 al administrației de încasări și
 plăți - Iași.
 P. C. S. Preot paroh parohia Sf. Atanasie

Anexa 1. Donație către Biserica „Vulpe” a sumei de 10000 lei, a domnului
 Ion Melciu; Sursa: Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” cu filială Biserica
 „Vulpe”, Fondul Arhivei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril”, dosar 1/1936, fila 1.

nația am făcuto de buna inimă v
u din sudăria frunței mele, îndemnat
fînd la aciașta de dragostia de Biserica
a parintelui Paroh N. Hodorobă, de
școlile și curîntările sale cele frumuse
restite cu credințe față de poporani.
Vorese ca să fim pomenit cu credin
ța cu care eu iam donat Bisericeii.
Primit, Stima mia.
Ion Melciu

Iasi 20 August 1936

Anexa 1, fila 1-verso.

Anexa 2. Referat cu privire la condițiile legale de efectuare a donațiilor Ion Melciu și D. Potur. Sursa: Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” cu filială Biserica „Vulpe”, Fondul Arhivei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril”, dosar 3/1938, fila 6.

Bibliografie selectivă

Izvoare documentare inedite

Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” cu filială Biserica „Vulpe”, Fondul Arhivei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril”, dosar 5/1924, 8/1925-1927, 1/1936, 3/1938, 1/1945.

Izvoare narative publicate

Paul Cernovodeanu (coord.), *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. III, vol. V, București, Editura Academiei Române, 2006, 2007.

Publicații

„Glasul Bisericii. Revista Oficială a Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor”, anul VII, nr. 10, București, octombrie 1948.

Lucrări generale

Balș, G., *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, Institutul de Arte Grafice „E. Marvan”, 1933.

Bogdan, N.A., *Orașul Iași*, Iași, Editura Tehnopress, 1997.

Bordea, I., *Serviciul sanitar al României și igiena publică între anii 1905-1922*, București, Ministerul sănătății și ocrotirii sociale – Direcțiunea generală a serviciului sanitar, 1924.

Buzducea, Doru, *Asistența socială – compendiu de istorie, teorie și practică*, Iași, Editura Polirom, 2017.

Erhan, Viorel, *Mănăstiri și biserici din orașul Iași și împrejurimi*, Iași, Editura Tehnopress, 2003.

Petrescu, G.P., *Donățiunile între vii și donațiunile neregulate*, vol. I, București, 1891.

Rădvan, Laurențiu, *Orașe vechi, orașe noi în spațiul românesc*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza” Iași, 2014.

Stoicescu, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Direcția Patrimoniului Cultural Național, 1974.

Lucrări speciale

Băileanu, Gh., *Așezămintele Sf. Spiridon*, Iași, Tipografia Brawo, 1937.

Iftimi, Sorin, *Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieșene. Monumente, ctitori, mentalități*, Iași, Editura Trinitas, 2008.

UN RAPORT DIN 1942 ASUPRA CEANGĂILOR DIN JUDEȚELE BACĂU ȘI ROMAN

*

A REPORT FROM 1942 ON THE CHANGAS IN BACĂU AND ROMANIA COUNTIES

*

UN RAPPORT DE 1942 SUR LES CHANGAS DANS LES COMTÉS DE BACĂU ET DE ROUMANIE

Prof. drd. Emanuel BĂLAN¹

Rezumat: Acest studiu tratează istoria ceangăilor din județele Bacău și Roman, așa cum au fost observate în ancheta de studiu realizată în 1942 de referentul MAI, Constantin Alexandru. Raportul făcut de Constantin Alexandru dar și schimbul de „remarci” cu prefectul de Roman, generalul Șt. I. Ionescu, sunt documente inedite nepublicate până acum.

Documentele sunt cu atât mai importante, cu cât sunt realizate în mijlocul războiului, și în contextul creat după Trianon, al fricțiunilor dintre Ungaria și România, care au încercat să le asimileze, în concordanță cu interesele lor „naționale” actuale. .

Cuvinte cheie: 1942, raport, ceangăi, Moldova, Bacău, Roman

*

Abstract: This study treats the history of the Csangos from Bacău and Roman counties as they were seen in the study survey conducted in 1942 by the referent of the Ministry of Interior, Constantin Alexandru. The report made by Constantin Alexandru but also the exchange of "remarks" with the prefect of Roman, general Șt. I. Ionescu, are unpublished documents not published so far.

The documents are all the more important, as they are made in the middle of the war, and in the context created after Trianon, of the frictions between Hungary and Romania, which tried to assimilate them, in accordance with their current "national" interests.

Keywords: csangos, 1942, report, Moldova, Bacău and Roman counties

*

Résumé: Cette étude traite de l'histoire des Csangos de Bacău et des comtés romains tels qu'ils ont été vus dans l'enquête d'étude menée en 1942 par le référent du ministère de l'Intérieur, Constantin Alexandru. Le rapport fait par Constantin Alexandru mais aussi l'échange de « propos » avec le préfet de Roman, le général Șt. I. Ionescu, sont des documents inédits non publiés jusqu'à présent.

Les documents sont d'autant plus importants qu'ils sont rédigés en pleine guerre, et dans le contexte créé après Trianon, des frictions entre la Hongrie et la Roumanie, qui ont tenté de les assimiler, conformément à leurs intérêts "nationaux" actuels

Mots clés : 1942, rapport, Ciangai, Moldavie, Bacau, Roman

¹ Școala Doctorală de Științe Socio-Umane, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava; Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț.

Subiectul Ceangăilor din zona Moldovei sau a romano-catolicilor moldoveni a stârnit frecvent interesul lingviștilor, istoricilor și a altor cercetători. Aceștia și-a pus și încă își pun numeroase întrebări: Cine sunt, de unde au venit, cum au ajuns în Moldova, au venit sau nu din Transilvania, cum de au religia catolică și vorbesc un dialect maghiar arhaic, sunt maghiari sau români până la etimologia termenului de „ceangău”.

Materialul de față încearcă să răspundă la aceste întrebări folosind un raport al inspectorului ministerial, Constantin Alexandru care a efectuat o inspecție administrativă în primăvara anului 1942, în județele Bacău și Roman, una dintre temele cercetate a fost și cea a comunităților de ceangăi din aceste județe.

Raportul realizat de către referentul ministerial, Constantin Alexandru dar și schimbul de „replici” cu prefectul de Roman, general Șt. I. Ionescu, sunt documente inedite nepublicate până acum.

Documentele sunt cu atât mai importante, cu cât sunt realizate în plin război, și în contextul creat după Trianon, a fricțiunilor dintre Ungaria și România, care încercau reciproc să-i asimileze, în acord cu interesele lor „naționale” de moment.

Raportul asupra inspecției de studii realizate în județul Bacău de către Constantin Alexandru, a fost întocmit conform delegației 112.180 din 12 martie 1942.

În zilele de 19 și 20 martie, acesta a stabilit împreună cu prefectul județului programul de lucru și a consultat materialul informativ privitor la problema ceangăilor, material pus la dispoziție de către prefect². Conform planului de activitate, C. Alexandru urma să viziteze în fiecare zi câte o comună locuită de ceangăi, iar ulterior și cele românești, „mai ales acelea care au în cuprinsul lor industrii”³.

Obiectivul anchetei a fost a vizat pe lângă problemele administrative și studiul privind populația de ceangăi a județului. Raportul este cu atât mai important în acest caz, cu cât aflăm date inedite despre populația de ceangăi, estimată la 25.000 de persoane și trăitoare pe raza a 20 de comune, conform raportului realizat de inspectorul ministerial. În privința originii numelui acestora, raportul spune că o „explicație logică asupra acestei denumiri nu mi s-a putut furniza”⁴. Caracteristic pentru această populație, menționează raportul este „religia catolică pe care acești ceangăi o păstrează cu sfințenie de generații întregi, și o limbă stâlcită care numai fonetic ar aduce cu limba maghiară ce se mai aude vorbită doar de bătrânii acestor ceangăi”⁵. Despre originea dialectului, raportul precizează că însăși ceangăi spun că „dialectul este o pacoste pe capul lor” iar religia catolică o au din strămoși⁶. Interesantă este afirmația că aceștia spun că „sunt români, vorbesc curat dialectul moldovenesc iar ca obiceiuri și atitudini nu sunt cu nimic mai diferiți de țărani

² ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne. Oficiul de documentare și studii, dosar 118/1942, vol.1, f. 26.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, f. 11.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

românii ortodoksi”⁷. În privința jargonului unguresc vorbit de către aceștia, i-a făcut chiar pe specialiști, consideră autorul raportului „să-i socotească ca străini de poporul român, ba mai mult, chiar autoritățile în datele statistice i-a considerat ca o minoritate de origine ungurească tolerată”⁸. Pătrunderea catolicismului în Moldova, în limba maghiară dar și propaganda maghiară care a căutat prin toate mijloacele să substituie maghiara limbii române în școală și biserică a avut ca rezultat, afirmă autorul raportului denaturarea limbii române printre catolicii din Moldova⁹. Influența a culminat în secolul al XIX-lea când Misiunea catolică din Moldova a fost pusă sub protecția Austriei pe lângă Poarta Otomană, influență manifestată până la proclamarea regatului, în 1881.

În privința originii numelui de ceangăi, autorul îl citează pe istoricul maghiar Muckacsi Barnat, care afirmă că numele ar veni de la verbul „csangani”, care înseamnă a ciunti, a corci¹⁰. Explicația însă nu trebuie luată ca plauzibilă, pentru că, spune autorul, ceangăi este „o poreclă foarte supărătoare pentru catolicii moldoveni”¹¹. Aceștia mai sunt numiți, unguri sau ungureni, iar explicația o găsim în scrisoarea Episcopului Stanislau Regnenndus Jazierski către Cardinalul de la Fide, din 14 septembrie 1763, în care arată că populația catolică din Moldova sporește prin venirea multor catolici din Transilvania, care numai suportă dominația maghiară, și că „acești catolici erau numiți ungureni de către moldovenii ortodocși numai pentru faptul că veneau din stăpânirea ungurească”¹². Autorul spune că în privința modului de viață al catolicilor moldoveni nu este nici un fel de deosebire față de cele ale ortodocșilor moldoveni. Aceștia, sunt „supuși în fața legilor și autorităților, au moravuri de o remarcabilă austeritate; sunt evlavioși și în continuă legătură spirituală cu preotul satului pe care-l ascultă necondiționat”¹³. Autorul remarcă și atitudinea ceangăilor atunci când propaganda maghiară prin Legația de la București, a încercat să-i convingă prin promisiuni să plece în Ungaria, aceștia „nu numai că nu au dat curs acestor promisiuni dar din proprie inițiativă au semnalat autorităților pe emisarii propagandei maghiare”¹⁴.

Raportul menționează și gradul de dezvoltare a acestor comunități comparativ cu cele ale majorității. „În satele populate cu catolici industria casnică și creșterea animalelor e la un nivel de dezvoltare superior aceluia din satele ortodoxe”¹⁵. Chiar și tradițiile sunt păstrate cu sfințenie, dacă țăranii români au adoptat portul „orășenesc cu tendințele unei cochetării și lux grotesc”, în schimb în satele acestora se poate observa

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, f. 13.

⁹ *Ibidem*, f. 14.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, f. 15.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, f. 16.

¹⁵ *Ibidem*.

„în fiecare casă războiul de țesut în plină activitate funcționând ...fabricându-se astfel toată îmbrăcămintea de la ciorap până la suman. Vitele sunt foarte bine îngrijite și în număr îndestulător pentru necesitățile lor agricole...Au un standard de viață rural aproape civilizat. Se folosesc de aparate de radio și citesc o literatură mai mult agricolă”¹⁶.

Autorul concluzionează că această populație catolică rurală din Moldova nu este decât o populație românească care a conservat religia catolică¹⁷.

În privința situației administrației, raportul menționează necesitatea conformismului administrativ „cât mai repede posibil”¹⁸. Raportul atrage atenția și asupra lipsei de colaborare a șefilor diverselor autorități județene, iar conformismul administrativ existent se rezumă „în unele locuri numai la locuirea împreună într-un singur local și la relative inspecții comune”¹⁹. Era nevoie, spune raportul de imobile încăpătoare „care actualmente nu se găsesc iar construcția unui astfel de imobil reclamă o sumă de 64 de milioane de lei”²⁰. Reședințele plășilor nu aveau o casă administrativă, aceasta fiind o necesitate, iar inspecțiile în comun a tuturor șefilor de autorități deși eficiente nu se puteau realiza din cauza lipsei de vehicule și a diversității atribuțiilor acestora.

Principala problemă administrativă menționată de raport era cea a lipsei funcționarilor, parte dintre aceștia fiind concentrați sau mobilizați. O altă problemă o reprezenta cea a colonizărilor în sudul Basarabiei. Era vorba de prevederea 1409/1942 a Subsecretariatului de Stat al Românilor, Colonizării și Inventarului prin care refugiații din Ardeal dar și agricultorii băștinași pot primi pământ în sudul Basarabiei cu condiția de a-și procura actele necesare și inventarul agricol necesar. Prefectura a fost asaltată de numeroase cereri, numeroși țărani băcăuani care și-au vândut pământurile pentru a-și procura actele și inventarul agricol, așteptând să primească destinația unde să meargă. La 20 martie 1942, același subsecretariat aduce la cunoștință prin adresa 3401, că din cauza greutăților în asigurarea transportului, Guvernul a limitat numărul celor care pot primi pământ în sudul Basarabiei. În urma acestei măsuri numeroși țărani au rămas într-o situație critică, fără nici un mijloc de existență, deoarece și-au vândut toată averea pentru a putea fi colonizați în sudul Basarabiei. În această situație, menționează raportul, erau și 20 de țărani din județ cu familiile lor, adică 94 de persoane²¹. Mare parte dintre aceștia erau soldați, răniți în războiul antisovietic, fiind „absolut necesar o reglementare justă a situației lor”²².

Aprovizionarea cu porumb a județului, reprezenta o altă problemă, județul fiind deficitar la asigurarea acestui aliment. Județul își asigura necesarul din județele

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, f. 17.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, f. 18.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, f. 19.

²² *Ibidem*, f. 20.

Constanța, Tutova și Tecuci, însă aprovizionarea se făcea greu, din cauza organelor CFR care „ar pretinde supra taxe care nu sunt prevăzute nici în vreun tarif sau regulament”²³. Transportul porumbului, se spune în raport, are loc destul de greu, iar în comunele de munte există numeroase plângeri de aprovizionare. În schimb aprovizionarea cu „celelalte produse prevăzute pe cotele lunare se efectuează în mod normal”²⁴.

În județul Bacău excitând și o populație evreiască numeroasă, peste 16.000 de persoane, preluarea bunurilor evreiești a reprezentat o problemă, în special a celor funciare rurale, întrucât teritoriul județului nu era cadastrat. Raportul prezenta situația morilor evreiești și a stocurilor de cereale care au rămas să fie conduse tot de foștii proprietari, cazul morii „Filderman”. Preluarea proprietăților evreiești din Moinești a fost în dezavantajul statului din cauza corupției comisarului Popovici dar și a „jafului obiectelor casnice”. Inspectorul ministerial propunea ca măsuri de îmbunătățire a preluării bunurilor evreiești, delimitarea celor rurale de către un inginer agronom; inventarierea și preluarea pădurilor de către CAPS și preluarea industriilor de către o comisie condusă de către un inginer iar în privința imobilelor urbane, preluarea lor de către o comisie condusă de un arhitect²⁵.

Însămânțările erau realizate până la 15 aprilie pe o suprafață de 8347 de hectare, acestea fiind realizate greu din cauza lipsei vitelor (erau rechiziționate, cele rămase sunt slabe), a uneltelor agricole (nu găseau pluguri de fier nici la comercianți, nici la Federală)²⁶. Alte cauze au fost iarna lungă și primăvara ploioasă care au împiedicat efectuarea arăturilor și însămânțărilor.

Concluzia inspecției realizate era aceea că în ciuda lipsurilor, organele administrative au arătat cea „mai mare bună voință, pricepere și dragoste de muncă”²⁷.

Ancheta de studii realizată de către referentul Constantin Alexandru a fost înmănat directorului Oficiului de studii, documentare și statistică din cadrul MAI, Corneliu Rudescu, care la rândul său l-a înaintat ministrului de interne, la 10 iunie 1942²⁸.

Trimisul ministerului a realizat o anchetă similară și în județul învecinat, Roman. Despre acest raport aflăm din adresa din 29 iulie 1942 a directorului Rudescu către ministrul de interne, prin care îl informează că-i trimite raportul prefectului de Roman care cuprinde observațiile sale la raportul întocmit de Constantin Alexandru și observațiile celui din urmă asupra celor semnalate de către prefect²⁹.

²³ *Ibidem*, f. 20.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, ff. 21-22.

²⁶ *Ibidem*, f. 22.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, f. 30.

²⁹ *Ibidem*, f. 31.

La 30 iunie 1942 prin referatul 255, prefectul de Roman, general Șt. I. Ionescu³⁰, trimitea ministerului observațiile sale la ancheta realizată de către Constantin Alexandru. Încă de la începutul referatului, prefectul sublinia că, populația de ceangăi din județ are „o vădită rea voință de a se asimila mediului român ortodox, în mijlocul căruia trăiește”³¹. Ceangăi erau numeroși în județ, locuind aproape majoritar în satele, Sagna, Tămășeni, Adjudeni, Buruienești, Rotunda, Buhoancă, Butea, Șcheia, Răchiteni, Fărcășeni, Mogoșești, Hălăucești, Săbăoani, Pildești-Gherăiești, etc³², fiind după cum sublinia prefectul, de origine „ungară”. Prefectul arată cum s-au stabilit ceangăii în zonă, afirmând că, la sfârșitul secolului al XIII-lea, pentru a opri năvălirile barbare în Transilvania, regii maghiarii au colonizat aici, pe Siret, pe Moldova, Bistrița și Trotuș pe maghiari, care aveau rolul „să-i înștiințeze din timp de aceste năvăliri și să le opună o primă rezistență”³³. Ceangăii, spune prefectul, sunt rezultatul conviețuirii dintre maghiari, secui și cumani, și îl contrazice pe trimisul ministerului care afirmă în raportul său că aceștia nu sunt diferiți de țărani români în ceea ce privește obiceiurile și atitudinile³⁴. Îl contrazice pe referent care afirma în raportul său că românii au fost catolici la începuturi, spunând că, „noi suntem ortodoxi încă din vremurile cele mai îndepărtate ale istorie”³⁵. Ideea vehiculată, susține prefectul, că românii au fost catolici la începuturi, este susținută de către preotul

³⁰ Ștefan Gh. Ionescu, s-a născut la data de 6 februarie 1881, în localitatea Chiojdeanca (județul Prahova). Absolvent al Școlii Militare din Iași, în 1902, a Școlii Militare de Infanterie și a Școlii Superioare de Război din București, în 1913. În perioada 1907-1909 a urmat un stagiul de formare la Triest, în Imperiul Austro-Ungar. Participă la Campania din Bulgaria, în 1913, fiind numit apoi, Șef de Stat Major la Batalionul 3 Vânători (Infanterie) din Ploiești. La 1 aprilie 1914, căpitanul Ionescu este promovat la Statul Major al Corpului 3 Armată Galați. Avansat maior în noiembrie 1916, participă la luptele din Primul Război Mondial, fiind avansat locotenent-colonel, în septembrie 1917. Avansat colonel în 1920, trimis în Franța, la Versailles, pentru a urma „Cursul de informare al coloneilor și generalilor”. Numit în februarie 1924, Șef al Secției 3 Instrucție a Marelui Stat Major, pentru ca, în aprilie 1930, să fie avansat general de brigadă și numit Comandantul Școlii Superioare de Război. A fost avansat general de divizie la 16 octombrie 1937 prin Înaltul Decret Regal iar cu 1 noiembrie este numit în funcția de Șef al Marelui Stat Major al Armatei Române, îndeplinind această demnitate până la data de 1 februarie 1939]. A elaborat documente, planuri și proiecte de mobilizare realiste. A continuat cu ardoare activitatea complexă de modernizare și dotare a liniei fortificate Focșani - Nămolosa - Galați (F.N.G.). Pleacă la cerere de la comanda MStM, în 1939 și se duce la Corpul de Armată Iași și apoi, din septembrie 1939, a preluat și funcția de comandă a Armatei a 3-a (până la 9 decembrie 1939). Trecut în rezervă în septembrie 1940, este numit pe 2 decembrie 1941 în funcția de prefect al județului Roman în locul colonelului Romulus Stănescu, a cărui delegație a încetat pe 20 noiembrie 1941. La data de 11 mai 1945 a fost înaintat în gradul de general de corp de armată. Arestat în 1953, este eliberat doi ani mai târziu (sursa:

<http://eroiro1918.blogspot.com/2008/11/general-de-corp-de-armat-tefan-gheorghe.html>, accesat 15 mai 2022).

³¹ *Ibidem*, f. 35.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, f. 36

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

catolic, Pall din Luizi-Călugăra, Bacău, într-o broșură, unde afirmă că, „Ștefan cel Mare, era catolic, pentru că Papa îl numise fiu iubit și adevărat apărător al credinței creștine”³⁶. Prefectul subliniază faptul că, ceangăii sunt de origine maghiară și au religia catolică³⁷. În memoriul său, reprezentantul județului arată și contextul care a condus, după părerea sa, la situația în care ceangăii zic că sunt români. Prefectul amintește cum în anii 30, ungurii au încercat „să dovedească că nu numai Ardealul dinainte de 1916 este a lor, dar își manifestau pretenții și asupra Moldovei până la Prut. Atunci emisari unguri străbăteau regiunile noastre de ceangăi și căutau probe de originea lor maghiară, probe pe care apoi să le utilizeze în coloanele ziarelor lor, încercând să dovedească drepturile Ungurilor asupra Moldovei”³⁸. Prefectul afirmă că, în această situația, ceangăi, conștienți de faptul că Moldova nu fa niciodată a Ungariei, au trimis un memoriu guvernului prin care au afirmat că „ei sunt români și că au sentimente românești, că nimic nu-i leagă de Ungaria”³⁹. Prefectul îl contrazice pe referentul ministerului, Constantin Alexandru, care afirma în studiul său că, ceangăii vorbesc destul de rar jargonul unguresc, spunând că de fapt, aceea este limba pe care o vorbesc zi de zi, iar educarea copiilor de ceangăi este dificilă, învățătorii chinându-se să-i învețe să citească și să scrie în românește, părinții acestora „nu vorbesc decât ungurește și sunt refractari limbii, obiceiurilor și tradițiilor românești”⁴⁰. Dacă în cea mai mare parte a memoriului, prefectul prezenta „defectele” ceangăilor, în încheiere consideră că este necesar să prezinte și „calitățile” acestora. Astfel, prefectul enumeră printre calități faptul că este un foarte bun gospodar, „îngrijește pământul mai cu drag...ascultă orbește de preot din al cărui cuvânt nu iese”⁴¹. Despre preoții lor cred că sunt farisei și ipocriți, iar „viața lui intimă și casnică este plină de mistere pentru popor; țaranul catolic nu vede în el decât pe omul sfânt și fără de păcat”⁴². Aceștia, continuă prefectul, au de multe ori în atitudinea și purtarea lor, „o antipatie și un dispreț de tot ce este românesc”⁴³.

Concluziile din memoriu formulate de către prefect, sunt clare, ceangăii sunt maghiari și catolici, adică „cetățeni catolici de origine etnică ungară tolerați pe pământul țării românești”⁴⁴. Acesta cerea autorităților „supravegherea sau împrăștierea, plantând în mijlocul lor colonii române (așa cum am început noi aci la Săbăoani)”⁴⁵.

Reprezentantul ministerului, Constantin Alexandru, întocmește un referat ca răspuns la memoriul prefectului de Roman. În referat acesta aduce o serie de precizări

³⁶ *Ibidem*, f. 37.

³⁷ *Ibidem*, f. 38.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 39.

⁴¹ *Ibidem*, f. 40.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 41.

⁴⁵ *Ibidem*.

privitoare la cele susținute în studiul său asupra ceangăilor din județele Roman și Bacău. Afirmă că datele istorice despre catolicii din Moldova sunt preluate de la istoricii C.C. Giurescu-Istoria Românilor și Xenopol –Istoria românilor⁴⁶. În privința anchetei din județul Bacău realizată în perioada 12-31 martie 1942, care a studiat și problema ceangăilor, informațiile au fost preluate și de la autorități dar și din observațiile proprii, așa că „nici odată acești ceangăi nu s-au arătat în forma unor agenți subversivi care să pericliteze ordinea publică. Cel puțin în județul Bacău aceasta este atitudinea populației ceangăești”⁴⁷.

Din păcate nu poate afirma nimic despre ceangăii din județul Roman care au produs neplăceri prefectului și ar fi cunoscut dacă s-ar fi deplasat în județ, „vreo câțiva din acei catolici afurisiți”⁴⁸. Amintește de învățătoarea de cazul învățătoarei din Luizi-Călugăra care locuia gratuit în casa unui ceangău, în timp ce un altul o invita la masă în fiecare duminică⁴⁹. În privința preotului Pall, afirmă că l-a cunoscut fiind un „om foarte cult și inteligent”⁵⁰.

Subiectul ceangăilor, poziția autorităților române în perioada interbelică, atitudinea acestora față de autorități, a majorității față de aceștia, merită cercetat și aprofundat. Ceangăii au fost o minoritate devenită în perioada 1920-1944, motiv suplimentar de suplimentar de tensiune „științifică” între maghiari și români (chestiunile teritoriale fiind pe primul plan).

Bibliografie selectivă

ANIC, fond *Ministerul Afacerilor Interne. Oficiul de documentare și studii*, dosar 118/1942, vol.1.

<http://eroiro1918.blogspot.com/2008/11/general-de-corp-de-armat-tefan-gheorghe.html>, accesat 15 mai 2022).

⁴⁶ *Ibidem*, f. 32.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 33.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

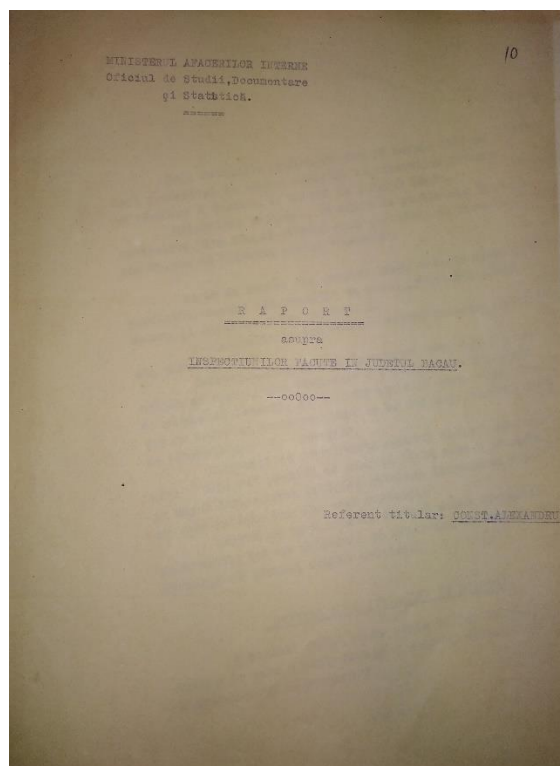

Foto 1. Prima pagină a raportului lui Constantin Alexandru (ANIC, fond *Ministerul Afacerilor Interne. Oficiul de documentare și studii*, dosar 118/1942, vol.1, f. 10)

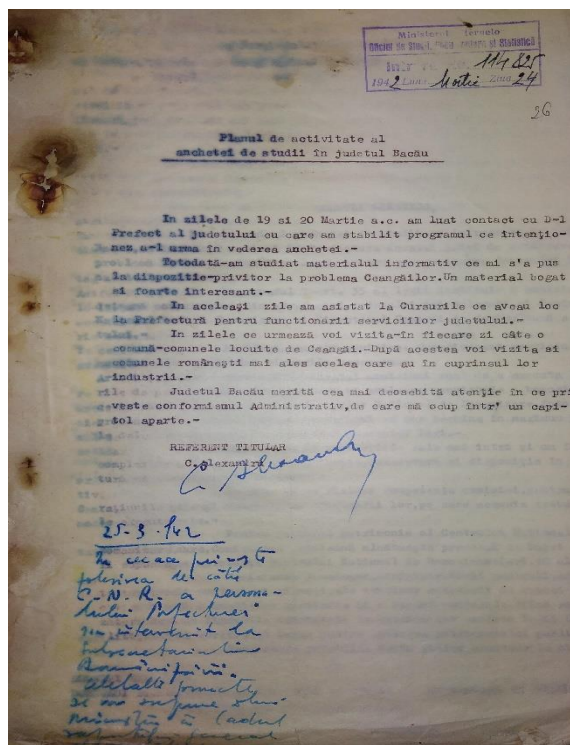

Foto 2. Planul de activitate al anchetei de studiu (ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne. Oficiul de documentare și studii, dosar 118/1942, vol.1, f. 126)

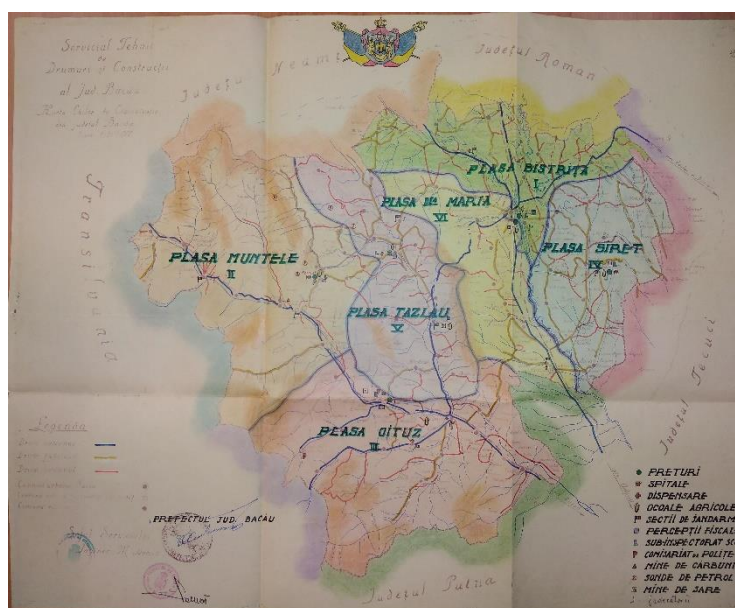

Foto 3. Harta județului Bacău la 1942 ((ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne. Oficiul de documentare și studii, dosar 118/1942, vol.1)

**DE LA ZONA DE ADMINISTRAȚIE SOVIETICĂ LA
REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ
UN SCURT ISTORIC AL COMUNIZĂRII GERMANIEI DE EST**

*

**FROM THE SOVIET ADMINISTRATION ZONE TO THE
GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC
A BRIEF HISTORY OF THE COMMUNIZATION OF EAST
GERMANY**

*

**DE LA ZONE D'ADMINISTRATION SOVIÉTIQUE À LA
RÉPUBLIQUE DÉMOCRATIQUE ALLEMANDE
UNE BRÈVE HISTOIRE DE LA COMMUNISATION DE
L'ALLEMAGNE DE L'EST**

Leonard-Mihail RĂDULESCU¹

Rezumat: *Articolul curent reprezintă o trecere în revistă a evenimentelor petrecute în Germania de Est în perioada 1945-1955. Am încercat expunerea mai multor episoade legate de sovietizarea acestui spațiu, descriind astfel atât mediul politic, cât și socio-economic din Germania de Est, actorii și metodele implicate în sovietizare, eventual în comunizare. Au fost prezentate cronologic principalele evenimente petrecute în acest interval, scopul principal fiind acela de a-l face pe cititor să se familiarizeze cu cazul viitoarei R.D.G. putând compara situația cu România.*

Cuvinte cheie: *Germania de Est, sovietizare, comuniști, Republica Democrată Germană.*

*

Abstract: *The current article is a review of the events that took place in East Germany during the period 1945-1955. I tried to expose several episodes related to the sovietization of this space, thus describing both the political and socio-economical environment in East Germany, the actors and methods involved in sovietization later in communisation. The main events that took place during this interval were presented chronologically, the main purpose being to make the reader familiar with the case of the future D.R.G. also being able to compare the situation with Romania.*

Keywords: *East Germany, sovietization, communists, German Democratic Republic.*

*

Résumé: *Le présent article est une revue des événements qui ont eu lieu en Allemagne de l'Est durant la période 1945-1955. J'ai essayé d'exposer plusieurs épisodes liés à la soviétisation de cet espace, décrivant ainsi à la fois l'environnement politique et socio-économique en Allemagne de l'Est, les acteurs et les modalités de la soviétisation puis de la communisation. Les principaux événements survenus durant cet intervalle ont été présentés chronologiquement, l'objectif principal étant de*

¹ Facultatea de Istorie, Universitatea București; membru S.Ș.I.R. – filiala Câmpina.

familiariser le lecteur avec le cas du futur D.R.G. pouvoir également comparer la situation avec la Roumanie.

Mots-clés: Allemagne de l'Est, soviétisation, communistes, République Démocratique Allemande.

Introducere

Trecerea la comunism a mai multor state din Europa odată cu încheierea războiului a ridicat istoricilor mai mult semne de întrebare privind modalitatea prin care schimbarea a avut loc, personajele implicate sau cum a primit populația modificările majore survenite. Putem spune că a doua conflagrație mondială a avut un rol similar cu impactul primeia în ceea ce privește comunismul. Dacă unul dintre efectele Primului Război Mondial a fost răspândirea comunismului în Rusia țaristă, cel de-al Doilea Război Mondial nu a făcut decât să propage doctrina și mai departe de granițele Uniunii Sovietice, în Europa și Asia.

Zilele de 8 și 9 mai au avut o semnificație comună atât pentru spațiul vestic, cât și pentru cel estic, fiind zilele desemnate pentru a comemora finalul celui de Al Doilea Război Mondial. Londra anunța, la 8 mai 1945 că amiralul Donitz și generalul Jodl capitulasera în fața Alianților occidentali, la scurt timp după miezul nopții aceleași personaje semnând și actul de capitulare față de Uniunea Sovietică. Deși Germania capitulase și războiul în Europa se sfârșise, tensiunile dintre puterile victorioase au început să crească în perioada următoare, trebuind ca influențele să se împartă între învingători. Deja din 1944, putem spune că Europa se împărțise oarecum între Uniunea Sovietică și Alianții occidentali (Regatul Unit al Marii Britanii, S.U.A. și Franța), fragmentare devenită foarte vizibilă după 1947.

După cum cunoaștem deja, Republica Democrată Germană se afla în sfera sovietică de influență, unii istorici considerând acest stat, o marionetă sovietică. Conform dicționarilor, Germania de Est reprezenta o denumire utilizată încă din secolul XIX-lea, pentru a indica Prusia². În secolul al XX-lea, după încheierea celei de a Doua Conflagrații Mondiale, Germania de Est va fi o denumire folosită strict pentru spațiul ocupat de sovietici. Acest areal măsoara aproximativ 109 mii km pătrați, având capitala în Berlinul de Est. Zona de ocupație cuprindea fostele landuri Mecklenburg-Pomerania, Brandenburg, Saxonia-Anhalt, și Thuringia, fiind oficial denumită *Zona de Administrație sovietică a Germaniei*. Aceasta era condusă de *Administrația militară sovietică în Germania*³. Mai târziu, odată cu trecerea timpului, denumirea de Germania de Est sau Germania Estică va intra în limbajul vernacular ca referință pentru Republica Democrată Germană. Aparența de satelit sovietic dispare odată cu trecerea timpului. După 1964 Germania Democrată va căpăta un rol important în

²*The East German Handbook / Das DDR Handbuch*, (ed. Justinian Jaspol), Editura Taschen, Koln, 2019.

³ Uneori citată și cu denumirea de Comisia de control sovietică a Germaniei de Est, comisie care a fost oficial introdusă după aranjamentele din cadrul discuțiilor de la Potsdam din august 1945 când Germania a fost împărțită în zone de influență; abreviere în germană (S.M.A.D.).

planul internațional din cadrul lagărului socialist, reprezentând unul dintre „câinii de pază” ai blocului comunist, responsabil cu menținerea pe linia de plutire corectă a tuturor vecinilor săi comuniști. Este înlăturată opinia conform căreia R.D.G. era o marionetă sovietică, în perioada anilor '60 statul est german căpătând foarte multă autonomie în ciuda contrariilor. În defavoarea eforturilor U.R.S.S. de a uniformiza lagărul socialist, R.D.G., alături de celelalte state socialiste, își va adapta comunismul în funcție de geografie, resurse, factori interni, externi, politici, societate, economie și alte variabile. Se înlătură astfel acea concepție generală conform căreia R.D.G. a fost un stat complet manevrat de către sovietici, aceștia doar au „plantat semințele”, restul activității fiind desfășurate de autohtoni.

Reforma agrară

În sectorul Germaniei ocupat de sovietici existase chiar o cerere de reforme similare în trecut. Pe parcursul lui 1920 influența sovietică a crescut în rândurile comuniștilor germani. Această influență s-a reflectat în programa K.P.D., orientând partidul spre un proto-agrarism⁴. Ulterior, ortodoxismul-marxist, influent și el pe atunci, i-a apropiat pe comuniști de proletariatul din mediul rural, în general aflat în tagma celor fără pământ. În anii '30, discursul stalinist dicta partidelor comuniste că trebuie să coopereze cu orice mișcare țărănească „care într-un fel sau altul va aduce cereale morii revoluției proletare ce va facilita transformarea țăranimii într-o rezervă, dar și într-un aliat al clasei muncitoare”⁵. În acest context s-a cimentat ideea de reformă agrară, cerută în mai multe rânduri, care mai târziu a fost și pusă în practică, „exproprierea necompensată de mari moșii și alocare gratuită de pământ pentru țăranii și fii de țărani, care nu posedă”⁶.

Perioada imediat războiului i-a găsit pe comuniștii germani în centrul acțiunii, profitând de lipsurile generale ale populației, trecând printre altele și la aplicarea reformei agrare. Coaliția dintre comuniștii și social democrații germani a aplicat o stratagemă similară cu cea din România, reforma agrară fiind de fapt un pas spre colectivizare. Inițial programul avea să înceapă în toamna lui 1945 și să se termine în 1946, însă prin insistențele S.M.A.D., Partidul Comunist German, trecuse la acțiuni încă din august 1945. Deciziile privind reforma se stabiliseră deja în cadrul plenarei K.P.D. din 25 iunie. Administrația Sovietică în Germania a grăbit aplicarea reformei, deoarece pe de-o parte nu dorea să primească manifestări negative din partea

⁴Gregory W. Sandford, *From Hitler to Ulbricht. The communist reconstruction of East Germany, 1945-1946*, Princeton University Press, New Jersey, 1983, p. 84.

⁵Karl Urban, *Die Herausbildung der Aktionseinheit der Arbeiterklasse und der demokratischen Selbstverwaltungsorgane unter Führung der KPD in der Provinz Brandenburg* și Walter Ulbricht, *Die geeinte Arbeiterklasse führte das Volk aus der Katastrophe*, în Walter Ulbricht, „Zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung“, Vol. 2, Dietz Verlag, Ost Berlin, 1966, p. 221.

⁶*Ibidem*.

populației, pe altă parte, dorea să unească eforturile comuniștilor și social democraților. Implementarea reformei aducea și o imagine bună comuniștilor și ocupantului sovietic în rândurile populației. Organele de partid delegate au făcut tot posibilul ca reforma să aibă o legitimitate, fiind contemporană cu o inițiativă similară în sectorul Germaniei controlat de Aliați. Oamenii au primit efortul ca pe un semn de instaurare a democrației, însă speranțele nu vor dura mult.

Exproprierea i-a afectat doar pe proprietari care dețineau cel puțin 100 de ha. S-a constatat că 7100 de proprietari au pierdut aproximativ 2,5 milioane ha. fără a li se oferi nicio compensație⁷. În total reforma a cuprins aproximativ 3,3 milioane de ha., practic o treime din pământul de la est de fluviul Elba. Au fost remarcate câteva probleme, apărând rapoarte întocmite pe numele mai multor comuniști și social democrați care aveau viziuni diferite asupra implementării reformei. Mulți dintre aceștia nu erau de acord cu planul propus de partid susținând că desființarea marilor proprietăți confiscate de la Junkeri și parcelarea lor ar reprezenta un pas în spate, deoarece ar putea să fie păstrate și transformate mai târziu în colective⁸. De asemenea aceștia credeau că parcelarea ar reprezenta o problemă și pentru implementarea noilor tehnici agricole moderne. Viziunile diferite au fost alimentate și de abuzurile în serviciu pe care comisiile locale de împrumut le făceau.

După implementarea reformei s-au redistribuit aproximativ 2 743 306 ha., unele surse estimând chiar 3.1 milioane ha⁹. Din acestea, între 550 de mii și 398 de mii de ha. au fost date fermierilor cu puțin pământ și 740 de mii celor fără pământ. S-au mai alocat aproximativ 564 mii de ha refugiaților și văduvelor de război. Aceștia au primit o suprafață între 5 și 8 ha., în unele cazuri alocându-se chiar și 10 ha.

Naționalizarea și colectivizarea

În Germania de Est, fenomenul naționalizării a avut o structură mai complexă, deoarece nu s-a petrecut tot odată, ci în etape mai largi. Conducerea comunistă a R.D.G. nu a mai avut foarte multe întreprinderi de naționalizat în primă instanță deoarece administrația sovietică, în momentul în care a preluat vechile instituții ale Reich-ului, s-a găsit în proprietatea multor întreprinderi mari și mijlocii pe care fostul stat german le avusese în subordine. Practic majoritatea a corporațiilor, întreprinderilor și inițiativelor mari ale fostului Reich fuseseră deja asimilate de către autoritatea ocupantă sovietică și predate noului stat est german. O altă etapă a naționalizării a avut loc și în timpul reformei agrare din 1945, când *Junkerii* au fost

⁷Karl Schmidt, *Landwirtschaft in der DDR – VEG, LPG und Kooperationen*, Erling Verlag, Clenze, 2009, p.16.

⁸Gareth Pritchard, *Making of the GDR, 1945-53*, Manchester University Press, Manchester, 2004, p. 81-82.

⁹Helmut Luft, *Agrargenossen schaften gestern, heute und morgen. Zur Geschichte der Landwirtschaft der DDR und ihre Perspektive im vereinten Deutschland* în „Hefte zur DDR- Geschichte”, nr. 50, 1998, p. 10.

deposedați de terenuri și fabricile mărunte, statul asimilând și de această dată un număr însemnat de întreprinderi. Finalul procesului de naționalizare a corespuns cu colectivizarea. *Großbauern*¹⁰ care aveau numeroase manifestări economice mici și mijlocii grație pământurilor pe care le dețineau, au fost deposedați de dependențe, și pământul lor cedat cooperativelor, cei care se împotriveau fiind deportați.

În Republica Democrată Germană colectivizarea a fost precedată de o perioadă de reconstrucție economică, deoarece în primii ani de la proclamarea R.D.G. majoritatea populației încă depindea de resursele sovietice, mâncarea fiind puțină și nivelul de trai rămânând nu foarte dezvoltat. Abia după tratativele din cadrul celui De-al doilea Congres al S.E.D. din iulie 1952, Wilhelm Piek și Walter Ulbricht au stabilit că pregătirea pentru colectivizare se încheiase, trecând astfel la etapa *Aufbau des Socialismus*.

Potrivit directivelor partidului, cooperativele au fost împărțite în trei categorii. În germană acestea erau denumite *Landwirtschaftliche Produktions genossenschaft* – cooperative agricole de producție – prescurtate L.P.G.¹¹, abreviere pe care o vom utiliza și noi. L.P.G. reprezenta prima categorie de cooperativă, aici putând să adere acei țărani care doreau să-și pună în comun doar pământurile¹². Al doilea tip, denumit L.P.G.P., reprezenta o cooperativă agricolă cu specific de producere a plantelor furajere, în care țăranii puneau la comun atât pământul, cât și utilajele necesare întreținerii acestuia (cea mai puțin răspândită). Ultimul tip, L.P.G.T., primea doar pe acei țărani care erau dispuși să pună la comun, terenurile, utilajele agricole cât și animalele. Este foarte important să menționăm că pământurile, deși erau puse la comun, din punct de vedere legal, încă aparțineau proprietarilor care le-au inclus în colectivă¹³. Pentru 1953-1954, politica S.E.D. se orientase spre eliminarea chiaburilor, ceea ce a provocat neliniști în rândul civililor. Chiaburii reprezentau acea categorie de țărani care avea cel puțin 20 ha. în proprietate, fiind considerați monopolisții sectorului agrozootehnic. O parte dintre ei deja fugise în R.F.G. lăsând un gol în economia germană, deoarece mulți erau deținători și de întreprinderi agricole mari și mijlocii. Una dintre cauzele revoltelor din 1953 poate să fie pusă și pe seama plecării unui număr însemnat din acești întreprinzători, deoarece ei alimentau majoritatea magazinelor din zonele urbane, populația orașelor fiind cea preponderent prezentă în cadrul evenimentelor din 1953. Excepția fac zonele rurale din Mühlhausen și Bezirk-Erfurt unde 5000-6000 de țărani au atacat la 17 iunie filialele regionale ale partidului. De asemenea, reprezentanții locali ai bisericilor, Catolică și Protestantă, au contribuit la instigarea populației la revoltă, conducerea statului lansând o masivă campanie împotriva acestor elemente. În urma revoltelor din 1953, mai multe L.P.G. fuseseră părăsite, la începutul lui 1954 fiind constatată încetarea activității în peste 400 de astfel

¹⁰Termen pe care îl putem echivala cu în românește cu cel de „chiabur”.

¹¹ Întovorășiri agricole.

¹² George Last, *After the Socialist Spring*, BerghamBooks, Oxford, 2019, p.4 .

¹³Chris Nehrig, *Landwirtschaftspolitik* în „Die SED. Geschichte-Organization-Politik”, Berlin, 1997, p. 295 (294-305).

de instituții¹⁴. Pentru a stabili situația, guvernul comunist înființase o nouă secție cu filiale locale, unde țărani puteau depune plângeri scrise și orale privind modul de trai, cerând pe această cale sprijin material, însă decizia nu prea a dat roade. Revolta a fost reprimată violent de forțele de ocupație și colectivizarea raforsată cu sprijinul Armatei Roșii.

În 1958, în cadrul celui de-al V-lea Congres S.E.D. s-au discutat progresele colectivizării, legitimarea ei reprezentând o problemă de interes pentru comuniști, cât și un plan elaborat de formare a unor echipe de activiști și agitatori. Anul următor echipele respective împreună cu trupe și agenți Stasi, au acționat spre deposdarea țărănilor mai înstăriți de pământuri și eliminarea adversarilor din rândurile clericilor. Campania a dat roade, numărul oamenilor înscriși în colectivă ajungând la aproape jumătate de milion.

Primăvara lui 1960, cunoscută drept „primăvara socialistă”, a marcat finalul procesului de colectivizare în Republica Democrată Germană. La 27 aprilie 1960 s-au înregistrat peste 600 mii de oameni înscriși în cooperative, aproximativ 86% din terenuri fiind arendate L.P.G. În cadrul festivităților de încheiere Walter Ulbricht a punctat rolul major al țăranilor cooperatori și integrarea acestora în clasa muncitoare, precum și responsabilitatea acestora în societatea socialistă marcând astfel finalizarea procesului de colectivizare: „Țăranii cooperatori acceptă rolul conducător al clasei muncitoare și al partidului său marxist-leninist; ei acceptă rolul clasei muncitoare pentru a întări atitudinile socialiste printre țărani; ei au înțeles astfel misiunea istorică a clasei muncitoare, care i-a condus către o mai bună înțelegere a realizărilor socialiste și identificării cu aceasta, și spre a oferi o atenție deosebită propriilor responsabilități în societatea socialistă și în lupta de clasă cu imperialismul”¹⁵.

Mediul politic de după război și proclamarea Republicii Democratice

După conferința de la Potsdam, granițele Germaniei de Est, ca sector de ocupație (S.Z.B.) au fost recunoscute împreună cu noua autoritate guvernatoare, adică S.M.A.D. Erau atribuite sectorului de ocupație estic al Germaniei landurile Brandenburg, Mecklenburg, Saxonia, Saxonia-Anhalt și Thuringia. S-au creat guverne “democratice”, care pentru a crea o aparență de democrație. În aceste guverne au fost numiți inițial doar simpatizanți ai stângii în posturile de lideri ale administrației landurilor. Simpatizanții respectivi nu proveneau din partidul comunist, ci erau doar oameni cu vederi comuniste, social democrate sau apolitice, însă puteau fi considerați unelte de mare valoare pentru comuniști în încercarea de a prelua puterea. Iar, unde au existat fasciști sau orice alt fel de dușmani politici, sub acoperirea reformei agrare și cu sprijinul Armatei Roșii, respectivele elemente au fost lichidate, sub pretextul că se

¹⁴Arnd Bauerkamper, *Collectivization and Memory: Views of the Past and the Transformation of Rural Society in the GDR from 1952 to Early 1960* în „German Studies Review”, vol 25, nr. 2, 2002, 214-215 (213-225).

¹⁵Bürgerinteressen als Staatspolitik, Staatsverlag, Ost Berlin, 1984.

opuneau reformei. De asemenea în orașe se stabilise ca muncitorii și țăranii să întreprindă legături de prietenie, iar de mai sus, organizația de partid trebuia să vegheze stabilirea unor legături între comuniștii de la sat și cei de la oraș. Mai mult de atât, comuniștii trebuiau să preia principalele stocuri alimentare rămase, eventual să găsească soluții pentru mărirea lor, tot ei ocupându-se de altfel și cu distribuirea rațiilor către populație¹⁶.

În timpul regimului nazist partidele politice fuseseră interzise. Membrii acestora fie au fost închiși, fie au fugit în alte state, fie s-au ascuns și au format celule de rezistență împotriva lui Hitler. Vara lui 1945 a reprezentat momentul în care comuniștii și social-democrații au reapărut pe scena politică. La 10 iunie 1945, S.M.A.D. permite (re)formarea partidelor „antifasciste democrate” în zona de ocupație. S-a format o coaliție de partide în frunte cu K.P.D.¹⁷, care pe lângă acesta mai însuma și Partidul Social Democrat German (S.P.D.), Uniunea Creștin Democrată (C.D.U.) și Partidul Liberal-Democrat (L.D.P.D). Coaliția era denumită Frontul Partidelor Antifasciste Democrate. Revitalizarea cel puțin a K.P.D. a fost realizată prin readucerea în scenă a mai multor personaje, care au fugit în Uniunea Sovietică de epurarea nazistă sau care au activat în închisori sau în grupuri de ilegaliști. Un astfel de personaj a fost bine cunoscutul Walter Ulbricht, care a fost un pion important în instaurarea comunismului în sectorul estic al Germaniei.

Programul adoptat de S.M.A.D. și implementat de Ulbricht se dorea a fi unul radical, menit să reaprindă stânga politică și să-i atragă pe aceia care doreau schimbarea politică. În acest sens, Walter Ulbricht, a mascat adevăratele interese ale administrației sovietice precizând că scopul lui este acela de a nu sprijini formarea unei *dictaturi a proletariatului*, ci de fapt continuarea programului revoluției *burghezo-democratice* de la 1848¹⁸. Tot acesta a precizat vehement că: „noi (comuniștii) suntem împotriva înființării unui stat de tip sovietic în Germania (de est). Acest lucru trebuie spus răspicat, deschis în fața poporului”¹⁹.

De asemenea, pe 11 iunie 1945, conducerea K.P.D. a lansat un „apel”, care avea de fapt să fie un act prin care comuniștii își vor justifica activitatea din anii următori. Respectivul apel îndemna oamenii să-i demaște pe naziști și pe colaboratorii acestora, reacționarii, bancherii, industriașii, adăugându-se printre cereri și confiscarea marilor proprietăți ale Junkerilor. În schimb comuniștii promiteau că serviciile precum gazele, apa și electricitatea vor trece înapoi în mâna poporului. Prin acestea comuniștii infirmiau impunerea dictaturii proletariatului, scopul lor fiind acela de a instaura „un

¹⁶ Otto Burschwitz, *apud*, Gregory W. Sandford, *From Hitler to Ulbricht. The communist recontraction of East Germany, 1945-1946*, Priceton University Press, New Jersey, 1983, p. 116.

¹⁷ Care avea în jur de 600 mii de membrii, S.P.D. însumând și acesta aproximativ 680 mii de membrii.

¹⁸ Gareth Pritchard, *Making of the GDR, 1945-1953*, Mancester University Press, Mancester, 2004, p. 56.

¹⁹ Hans Weber, *Geschichte der DDR*, Munchen, 1989, p. 74.

regim democrat antifascist, o republică democrată-parlamentară cu toate drepturile democratice și libertățile pentru oameni”²⁰.

În 1946, procesul de denazificare aproape luase sfârșit. Totuși, Walter Ulbricht, viitorul lider, al R.D.G. considera că nu obținuse controlul total asupra opozanților deși formase precum în România, un Front Popular, mai târziu denumit Blocul Partidelor Anti-Fasciste. Acest bloc avea ca rol subjugarea celorlalte partide de stânga și unirea sub un singur partid, cel comunist. Bineînțeles acest lucru s-a și întâmplat. Otto Buschwitz, un social democrat, mai târziu membru de seamă al S.E.D., puncta că „[...] în toată zona de ocupație sovietică, cât și local, K.P.D. prin membrii săi, cu ajutorul major al autorităților de ocupație, au reușit să reorganizeze foarte bine partidul. De ce ? Răspunsul e foarte simplu, mai ales că ocupații sovietici cunoșteau că Partidul Comunist German – în ciuda unor greșeli politice – K.P.D. a fost suficient de loial Uniunii Sovietice. Cei responsabili cu reconstituirea Partidului Social Democrat, pe de altă parte, trebuiau întâi să dovedească că și-au învățat lecțiile din politicile aplicate în trecut”²¹. Din spusele lui Buschwitz putem specula că celelalte partide de stânga nu aveau resursele necesare pentru a ajunge la progresele pe care K.P.D., deja le realizase. De asemenea observăm că vârful de lance al autorității de ocupație, anume K.P.D. deja acaparase prin simpatizanți controlul celorlalte partide aliate, forțând unirea și formarea S.E.D., lucru care se va petrece mai târziu. Prin acestea K.P.D. și-a consolidat poziția internă și și-a dovedit loialitatea față de ocupații sovietici.

K.P.D. utilizase o politică fermă prin care dorea câștigarea maselor populare. Aplicând întrutotul vorbele lui Lenin, *Pace Pâine și Pământ*, comuniștii est-germani au sărit în ajutorul populației cu provizii alimentare și medicale. Adăugăm aici ajutoarele financiare și zootehnice pe care le-au acordat fermierilor. S-a creat astfel o asociație germano-sovietică de întraajutorare reciprocă, de care S.M.A.D. și K.P.D. s-au folosit pentru a câștiga populația. În 1946, S.M.A.D., prin intermediul Armatei Roșii, care a reînarmat câteva unități de poliție, a confiscat și redistribuit în regiunea Brandenburg aproximativ 25 000 de vite, 20 000 de oi și aproape 10 000 de cai. De asemenea a plasat fermieri în zonele unde pământurile nu aveau ocupați. S-a reînviat și Asociația de ajutor mutual a țăranilor (V.d.g.B.). Politica V.d.g.B., viza astfel câștigarea sprijinului din partea țăranimii sărace, dar totodată și unirea intereselor muncitorești cu cele țărănești²². Un alt scop al V.d.g.B. îl reprezenta pregătirea colectivizării, dând oamenilor posibilitatea ca până la eveniment să mărească stocurile alimentare, ca statul să poată confisca pe lângă pământ și cantități mari de alimente pe care să le redistribuie populației. Acțiunile întreprinse de V.d.g.B. au contribuit la efortul statului de a colectiviza suprafețele arabile, și la naționalizarea întreprinderilor

²⁰Walter Ulbricht, *Zur Geschichte der neuesten Zeit*, Berlinul de Est, pp. 370-379.

²¹Otto Burschwitz, *apud*, Gregory W. Sandford, *From Hitler to Ulbricht. The communist reconstruction of EastGermany, 1945-1946*, Priceton University Press, New Jersey, 1983, p. 65.

²²*Ibidem*, p. 126.

și mijloacelor de producție, cele deținute de V.d.g.B. fiind deja ale statului fără prea mari eforturi.

Pe 21 aprilie 1946, K.P.D. se unește cu S.P.D. la presiunea comuniștilor, formând S.E.D., care până în 1950 va absorbi toate partidele din blocul democrat. Alegerile în zona de ocupație fuseseră organizate în octombrie 1946, fiind câștigate de S.E.D. cu peste jumătate din voturi²³. În Berlinul de Est, filiala locală a S.P.D. supraviețuise unificării, obținând 48,7% din voturi, S.E.D plasându-se abia pe locul al treilea, după Creștini Democrați, cu 19,8%.

Pe lângă intervențiile politice, comuniștii est-germani, la îndemnul ocupanților sovietici, se vor ocupa în perioada discutată și de reformarea economică a sectorului de ocupație. Până la proclamarea R.D.G. autoritățile s-au concentrat pe reparații mărunte și reforme economice cu efecte de scurtă durată. Industria militară a fost confiscată de S.M.A.D., aceasta reprezentând aproximativ 60% din tot sectorul industrial aflat în Germania de Est. Restul de 40% a fost naționalizat în etape. Din 60%, cat reprezenta industria militară, un procent de 20% era acoperit de industria grea. Aceasta a fost confiscată direct de S.M.A.D., fabricile și uzinele fiind demontate și transportate în U.R.S.S. drept metodă de achitare a pagubelor de război. S-au format asociații germano-sovietice, pe modelul sovrom, denumite *Sovjetische Aktiengesellschaften* (S.A.G.).

Tot în domeniul economic, s-a încercat eliminarea Rentmark și Reichsmark, unități monetare care se devalorizaseră masiv la finele războiului. După reforma monetară din R.F.G., un număr masiv de Reichsmark pătrunsese în R.D.G. amestecându-se cu banii deja existenți, fapt ce a provocat neînțelegeri între autorități și civili. Acest aflux de mărci provocase și o inflație masivă, fapt pentru care S.M.A.D. a început să timbreze o serie de bancnote denazificate cu timbre fiscale indicând și valoarea bancnotelor. Respectivele timbre erau deținute doar de autorități, acestea permițând oamenilor să dețină doar 70 de astfel de mărci. În 1948, pe măsură ce formarea R.D.G. devenea un lucru din ce în ce mai apropiat, S.M.A.D. a permis comuniștilor est-germani să creeze pe ruinele Reichsbank, Deutschen Notenbank, care a emis o serie de bancnote speciale destinate folosirii strict în Germania de Est urmând ca monedele să apară abia după formarea R.D.G. Reforma nu a destabilizat piața ci din potrivă a consolidat economia în sectorul estic. În schimb, noua monedă a Germaniei de Est nu putea fi utilizată în Occident, neputând fi schimbată cu mărci vestice sau dolari. Scindarea Reichsbank a provocat tensiuni masive între germanii occidentali și cei estici, marcând un prim moment de tensiune.

Aceste reforme au pregătit spațiul est-german pentru formarea unui nou stat german, sub tutelă sovietică. Astfel, în iunie 1948, Stalin va lua hotărârea de a da est-germanilor mână liberă în administrarea internă. Liderul sovietic a acordat mai multă autonomiei sectorului de est al Germaniei, gândindu-se că zona ar putea deveni un

²³U. Burger, *Lărgirea sistemului de partide în zona de ocupație sovietică* în „Analele de la Sighet”, Anul 1948, instituționalizarea comunismului, Fundația Academia Civică, București, 1998, p. 136.

tampon între est și vest, văzând pe viitor o posibilă confruntare între Occident și Răsărit. Acțiunile au determinat formarea blocadei Berlinului, eveniment care a predestinat formarea R.D.G.

Grație evenimentelor deja prezentate, Stalin îl va propulsa pe Ulbricht în vârful S.E.D., formându-se totodată un nou Birou Politic, Secretariat și Comitet Central de Partid. Nou formatul partid, conform noilor direcții, se va angaja în lupta de clasă având ca far doctrina marxist-leninistă. Spre a ajuta comuniștii, Moscova ordonă S.M.A.D. să formeze două noi partide pentru a crea iluzia de opoziție, dar mai presus pentru a-i slăbi pe liberali și pe creștini-democrați. Pe 29 aprilie 1948 ia ființă Partidul Țărănesc Democrat, urmând ca pe 25 mai să se formeze Partidul Național Democrat German. Aceste două partide, pe lângă rolurile deja expuse, mai trebuiau să militeze pentru colectivizare și să atragă țărănimea împreună cu simpatizanții partidelor tradiționaliste²⁴.

Cu puteri depline asupra Germaniei de Est, Stalin va da posibilitatea formării Republicii Democrate Germane, fapt petrecut după noiembrie 1948 când apare Comisia Economică a Germaniei de Est (*Deutsche Wirtschaftskommission* – D.W.K.). Această comisie avea să instituie la 7 octombrie 1949 un guvern provizoriu și tot în aceeași zi să anunțe proclamarea R.D.G. Wilhelm Pieck a devenit președintele R.D.G., fiind primul și ultimul om care va ocupa această funcție, iar Walter Ulbricht va deveni oficial prim-secretar al S.E.D.

Constituția adoptată în 1949 stabilea ca forma de organizare a noului stat să fie similară cu cea a unei „republici democratice federale”, având un comitet al reprezentanților fiecărui land²⁵ și o instituție unde acești reprezentanți se vor întruni, Camera Landurilor (Land Kramer). Împreună cu această adunare, s-a creat Camera Poporului și Consiliul de Miniștrii. Din punct de vedere constituțional, Camera de Miniștrii ar fi trebuit să fie cea mai importantă instituție, însă puterea legislativă pune Camera Poporului pe primul loc. Consiliul de Miniștrii era subordonat direct S.E.D. majoritatea miniștrilor aleși din cadrul celorlalte partide supunându-se politiciii partidului comunist. În Camera Poporului era obligatoriu ca fiecare partid să aibă reprezentare, însă mai erau reprezentate și alte instituții precum F.D.J., Sindicate Libere din Germania, Liga Femeilor din Germania și Liga Culturii²⁶.

Pe larg, comuniștii au apelat la metode discrete, chiar subversive, de acaparare a puterii. Observăm în cele deja enunțate că majoritatea comuniștilor s-au bizuit la un moment dat pe „ajutorul” sovietic. Comuniștii s-au folosit de acest ajutor pentru a-și face intrarea pe scena politică din spațiul respectiv și ulterior pentru a putea prelua puterea. De asemenea constatăm că partidele comuniste ies de sub anonimat abia după ocuparea de către sovietici, fapt ce le-a propulsat pe scena politică, făcând posibilă preluarea controlului.

²⁴U. Burger, *op cit.*, p. 140, 143.

²⁵Respectivul comitet va fi desființat în 1950, fiind substituit cu reprezentanțele locale ale S.E.D.

²⁶GDR- Guide, *A journey to a bygone state*, DDR Museum, Berlin, 2012, p. 18.

Poliția Poporului, Securitatea și Armata Populară

În R.D.G. până ca instituția polițienească să prindă o formă finală, a fost nevoie de o perioadă de 11 ani de comunizare, reformare și adaptare. Administrația Sovietică din Germania a format o mică forță de menținere a ordinii din rămășițele trupelor *Landpolizei* și *Feldgendarmierie*, pe care le-a supus unui proces de epurare și îndoctrinare. Trupele erau înarmate de sovietici și dispuneau de sprijinul armatei sovietice. În toamna lui 1948, cele două formațiuni s-au contopit generând *Bereitschaftspolizei*, Be.Po., fiind vorba de o forță de poliție cu dublă trebuință, servind pe post de trupe de grăniceri, dar și de poliție interioară, cu rol de menținere a ordinii publice. Aceasta era compusă din 40 de unități cu un personal cuprins între 100 și 250 de oameni, având un corp ofițeresc format din foști prizonieri germani, reeducați în Uniunea Sovietică. În toamna lui 1948, aceste trupe trec din S.M.A.D. în cadrul administrației germane interioare, ce avea să devină Ministerul de Interne al R.D.G. din 1949. Tot în toamna lui 1948, Be.Po. suferă mai multe modificări, înființându-se la 22 septembrie Departamentul Poliției de frontieră și Administrația Internă a Poliției, din care în 1952 au apărut Birourile raionale ale Poliției Populare²⁷. Tot din 1952, Be.Po. devine *Kasernierte Volkspolizei*, o formă încă incipientă de poliție cu rol multiplu de armată, grăniceri și forță de menținere a ordinii publice. La nevoie trupele puteau fii dotate cu mitraliere, tancuri ușoare și avioane mici. Prescurtată Ka.Po. sau K.V.P. instituția a fost predecesoarea Armatei Poporului și a Poliției Populare din R.D.G. însumând un personal de aproape 100 mii de oameni²⁸.

Volkspolizei, pe care o vom prescurta Vo.Po., a apărut abia în 1956, predecesoarea instituție Ka.Po. întâmpinând numeroase probleme mai ales în timpul revoltelor din 1953. Teamă inspirată de această revoltă a reprezentat probabil cauza principală pentru care Ulbricht a cerut Administrației Sovietice din Germania să poată înființa atât o armată națională cât și o nouă forță de poliție mai puternică. În urma acestei cereri s-au format *Nationale Volksarmee* și *Volkpolizei*, în perioada 1955-1956.

Consolidarea regimului mai depindea de un serviciu secret, care avea să întreprindă acțiuni subversive împotriva adversarilor regimului. În Republica Democrată Germană, după cum am observat în cazul poliției, anii '50 au definitivat structurile instituționale ale R.D.G. Ministerul pentru Siguranța Statului, sau mai popular Stasi, după cum spune și denumirea, a fost un minister dedicat special securității statului, celelalte ministere, depinzând masiv de Stasi. Prin decizia *Volkskammer*, la 8 februarie 1950 se puneau bazele acestui aparat. Autoritatea sovietică de ocupație a permis acest lucru deoarece a considerat că apărarea flancului vestic prin Germania de Est era o necesitate primară, de asemenea R.D.G. avea nevoie de un mijloc subversiv de control al populației. Conducerea a fost predată unui notoriu

²⁷*Ibidem*.

²⁸*The East German Handbook / Das DDR Handbuch*, ed. Justinian Jaspol, dir. Benedikt Taschen, Taschen, Koln, 2019, p. 648.

personaj cu un trecut ancorat în Războiul Civil Spaniol, fiind vorba de Wilhelm Zeisser. Acesta conlucrase cu spioni sovietici pentru eliminarea adeptilor lui Troțki din facțiunea republicană a Spaniei. Tot acolo se cunoscuse cu succesorul său la conducerea Stasi, Erich Mielke, dar și cu Ernst Wollweber și viitorul secretar S.E.D. și lider al R.D.G., Walter Ulbricht²⁹. Zeisser și Mielke au moștenit vechiul aparat informatic al Germaniei naziste, recrutând din acesta personal deja instruit, adăugând în CV-urile acestora reeducarea comunistă³⁰. U.R.S.S. a investit major în această instituție, Stasi având în subordine mai multe departamente pentru fiecare colț al statului. Cele mai importante erau Biroul de Administrație din Berlinul de Est, Biroul de Informații Externe, Poliția Criminalistică, Oficiul de Cultură politică și subsecțiile Poliției și Armatei Poporului³¹.

Trecând mai departe, statul mai avea nevoie doar de o armată a cărei nevoi a fost simțită pe parcursul anilor 50 din cauza evenimentelor violente de atunci. *Deutsche Nationalen Volksarmee*, prescurtată N.V.A. a reprezentat forța militară a R.D.G. alcătuită din 100 de mii de soldați. După cum am discutat în cazul Poliției Populare, N.V.A. s-a desprins și ea din fosta Ka.Po. Premisele formării N.V.A. fuseseră stabilite după revolta din 1953, care a scos la iveală nevoia unei armate proprii, formarea armatei Est-germane venind și pe un fond al reducerii trupelor sovietice la jumătatea anilor '50. N.V.A. s-a format în urma tratatelor pe care Walter Ulbricht le-a dus cu liderii G.S.B.D. și propunerilor din cadrul conferinței de la Varșovia din 1955. În urma discuțiilor est-germanilor le-a fost dată permisiunea de a-și crea propria armată la 1 mai 1956, N.V.A. preluând misiunea de principal apărător al puterii țăranilor și muncitorilor în Germania de Est (*Für den Schutz der Arbeiter- Und-Bauern- Macht*)³². În schimbul permisiunii de a se reînarma, R.D.G. a trebuit, la presiunile Cehoslovaciei și Poloniei cu U.R.S.S. drept garant, să recunoască granițele postbelice a celorlalte două state din tratat³³. Structura militară avea să fie similară cu cea a Armatei Roșii până la destalinizarea care avea să se încheie în anii '60. De remarcat totuși că N.V.A. a fost înființată cu mai multe scopuri: forță de intervenție rapidă în susținerea unei defensive pe flancul vestic, armată de legitimare a R.D.G. și forță ofensivă de intervenție în cazul unui conflict cu R.F.G.

Rolul mai elaborat, cel de armată de legitimare, este cel care face N.V.A. pe lângă modul de formare, o armată diferită de celelalte din blocul comunist. A fost supranumită de contemporani *Wehrmachtul Roșu* sau Sovietic. Uniformele și structura

²⁹David Child și Richard Popplewell, *The Stasi: The East German Intelligence and Security Service*, New York Press, New York, 1996, p. 28.

³⁰Denis Mike, *The Rise and Fall of the German Democratic Republic 1945-1989*, Harlow Press, Longmann, 2000, p. 38

³¹*Ibidem*, p. 216.

³²Gunter Milde, *Unsere Nationale Volksarmee*, Berlin –DDR, DerKinderbuchverlag, 1976, p. 12.

³³Douglas McGregor, *Force Development in the Warsaw Pact: The Soviet-East German Connection in „Armed Force and Society”*, vol. 14, nr. 4, New York, 1988, p. 529.

erau asemănătoare cu cea a fostelor armate germane, interbelică și nazistă, păstrând elemente de design al uniformelor, cât și tradițiile militare ale predecesorilor săi. Prin punerea cuvântului național în denumirea oficială a structurii, N.V.A. a stârnit anumite proteste din partea R.F.G. și a Americii.

Primul comandant a fost generalul Wilhelm Stoph, poreclit Willi, de asemenea tot el era Ministrul apărării și mai târziu devenea, șeful Consiliului de Miniștrii. Acesta a fost subofițer în Wehrmacht, având simpatii marxist-leniniste. În primii săi ani de existență, N.V.A. fusese doar o extensie germană a G.S.B.D., deși avea un comandant german, în persoana lui Willi Stoph, ordinele veneau direct de la Moscova. Pe plan internațional N.V.A. dădea R.D.G. o aparență de stat suveran, mai ales că sovieticii contribuiseră la imaginea armatei. Au provocat astfel câteva tensiuni în vest, mai ales că N.V.A. se considera adevărata armată germană, nu o marionetă americană, cum era văzută armata Germaniei Federale.

Concluzii

După cum spuneam și la început, tranziția la comunism a mai multor părți din Europa la încheierea conflictului a pus mai multe semene de întrebare cercetătorilor, istoricilor în deosebi. În lucrarea de față am încercat a răspunde mai multora dintre ele, observând procedeele, metodele și personajele implicate în instalarea comunismului în Germania de Est, încercând să urmăresc metodele acestora și implicarea U.R.S.S. în acest demers. Am încercat prin metode clasice să ilustrez într-o manieră structuralistă, apariția și dezvoltarea procesului de comunizare precum și evenimentele create în cadrul acestuia. Am plecat de la perioada imediată războiului ajungând cu narațiunea până aproape de 1960 limitându-mi aici explicațiile din dorința de a mă apleca mai mult asupra perioadei 1945 – 1955.

Urmând schema cronologică am pus în valoare informații referitoare la procesele premergătoare proclamării R.D.G., care au presupus construirea și consolidarea unei baze solide de loialitate a comuniștilor germani față de U.R.S.S.. Ulterior această loialitate avea să fie răsplătită de Stalin prin posibilitatea ca acei comuniști germani de est să poată prelua puterea și să se descurce relativ fără un sprijin vizibil din partea estică. Am încercat să observăm implicarea U.R.S.S. această implicare fiind sesizabilă, însă se sprijinea masiv pe oameni care totuși proveneau din Germania sau erau familiarizați cu zona. Comunizarea, deoarece nu putem vorbi de o instalare a comunismului³⁴, a vizat importul de tipare sovietice sau cel puțin noanțe, care s-au naturalizat și au devenit locale. Politicile de tip stalinist precum colectivizarea, naționalizarea ș.a. au fost impuse cu forța și adaptate ulterior la populația fiecărui stat, comuniștii recrutând persoane de vază pentru a duce aceste procese la bun sfârșit.

³⁴În comunismul teoretic, conducerea se află în mâinile poporului nu în ordinea unor grupuri mici de oameni, elite reprezentate de grupuri aflate la vârful partidelor comuniste.

Așa dar, după cum observăm, acapararea Europei de Est de către Uniunea Sovietică, prin satelizarea statelor ocupate și aflate în altă sferă politică, a presupus un efort masiv de resurse din toate domeniile. Comunizarea a reprezentat un proces important în aducerea acestor state în sfera sovietică de influență, formare, reformare, reconstrucție și ulterior implementarea socialismului.

Glosar

Be.Po./B.P.O – Bereitschaftspolizei, o formă de poliție militarizată predecesoarea Vo.Po.

C.D.U. – Christlich Demokratische Union, Uniunea Creștin Democrată (R.D.G.)

D.S.F. – Gesellschaft für Deutsch-Sowjetische Freundschaft, Asociația de prietenie germano-sovietică

D.W.K. – Deutsche Wirtschaftskommission, Comisia economică a Germaniei

F.D.J. – Freie Deutsche Jugend, Tineretul German Liber (varianta germană de uniune a tineretului comunist)

F.D.G.B. – Völkerfreundschaft, Asociația populară de prietenie

G.S.B.D. – Gruppe der Sowjetischen Besatzungstruppen in Deutschland, Grupul/Comandamentul trupelor sovietice din Germania.

K.P.D. – Kommunistische Partei Deutschlands, Partidul comunist din Germania (denumire folosită atât pentru cel din R.D.G. cât și pentru cel din R.F.G.)

L.P.D.P. – Freie Demokratische Partei Deutschlands, Partidul Liberal democrat din Germania

L.P.G. – Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft, Cooperativă agricolă de producție

L.P.G.P. – Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft Pflanzenproduktion, Cooperativă agricolă și zoo-tehnică

L.P.G.T. – Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft, Cooperativă de producție complexă

N.V.A. – Nationale Volksarmee – Armata Populară Națională

S.A.G. – Sowjetische Aktiengesellschaften, Societatea de acționari sovietici

S.E.D. – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, Partidul Socialist Unit din Germania

S.M.A.D. – Sowjetische Militäradministration in Deutschland, Administrația Militară sovietică din Germania

S.P.D. – Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Partidul Social Democrat din Germania

S.Z.B. – Sektorul de ocupație sovietic al Germaniei

Vo.Po/V.P.O – Volkspolizei, Poliția Populară

Bibliografie selectivă

Bauerkamper Arnd, *Collectivization and Memory: Views of the Past and the Transformation of Rural Society in the GDR from 1952 to Early 1960* în „German Studies Review”, vol 25, nr. 2, 2002, pp. 213-225.

Child, David și Richard Popplewell, *The Stasi: The East German Intelligence and Security Service*, New York Press, New York, 1996.

GDR- Guide, *A journey to a bygone state*, DDR Museum, Berlin, 2012

Last, George, *After the Socialist Spring*, Bergham Books, Oxford, 2019.

Luft, Helmut, *Agrargenossen schaftengesten, heute und morgen. Zur Geschichte der Landwirtschaft der DDR und ihre Perspektive im vereinten Deutschland* în „Hefte zur DDR- Geschichte“, nr. 50, 1998, pp. 10-23.

McGregor, Douglas, „Force Development in the Warsaw Pact: The Soviet-East German Connection”, în *Armed Forces and Society*, vol. 14, nr. 4, New York, 1988, pp. 527-548.

Milde Gunter, *Unsere Nationale Volksarmee*, Berlin –DDR, Der Kinderbuchverlag, 1976.

Mike Denis, *The Rise and Fall of the German Democratic Republic 1945-1989*, Harlow Press, Longmann, 2000.

Nehrig Chris, *Landwirtschaftspolitik* în „Die SED. Geschichte-Organization-Politik”, Berlin, 1997, pp. 294 – 305.

Pritchard, Gareth, *The making of the GDR 1945-53*, Manchester University Press, Manchester, 2019.

Sandford, W. Gregory, *From Hitler to Ulbricht. The communist recontraction of East Germany, 1945-1946*, Princeton University Press, New Jersey, 1983.

Schmidt, Karl, *Landwirtschaft in der DDR – VEG, LPG und Kooperationen*, Erling Verlag, Clenze, 2009.

The East German Handbook / Das DDR Handbuch, (ed. Justinian Jaspol), Editura Taschen, Koln, 2019.

Ulbricht Walter, *Zur Geschichte der neuesten Zeit*, Berlinul de Est.

Urban, Karl, *Die Herausbildung der Aktionseinheit der Arbeiterklasse und der demokratischen Selbstverwaltungsorgane unter Führung der KPD in der Provinz Brandenburg*, 1946 în Walter Ulbricht, „Zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung“, Vol. 2, Dietz Verlag, Ost Berlin, 1966, pp. 215 – 230.

Ulbricht Walter, *Zur Geschichte der neuesten Zeit*, Berlinul de Est.

STEUA ȘI CUPA CAMPIONILOR EUROPENI DIN 1986, ANALIZĂ DE PRESĂ

*

STEUA AND THE 1986 EUROPEAN CHAMPIONS CUP, PRESS ANALYSIS

*

LE STEUA ET LA COUPE DES CHAMPIONS D'EUROPE 1986, ANALYSE DE PRESSE

Ștefan-Cosmin NEGREA¹

Rezumat: *Articolul curent reprezintă o analiză de presă realizată pe acele numere din revista Cutezătorii și ziarul Știința care au prezentat evenimentul anului 1986 pentru sportul din România, anume obținerea Cupei Campionilor de către echipa Steua București. Vom analiza articolele prezente în cele două publicații dintr-o perspectivă calitativă încercând să surprindem mai multe aspecte specifice presei vremii, precum și reacția pe care au avut-o autoritățile R.S.R. în momentul în care Steua a reușit să câștige Cupa. Totodată, articolul este dedicat iubitorilor de fotbal.*

Cuvinte cheie: *presa comunistă, Steua București, Barcelona, Cupa Campionilor, 1986.*

*

Abstract: *The current article represents a press analysis carried out on those issues of the magazine Cutezătorii and the newspaper Știința that presented the event of the year 1986 for Romanian sports, namely the winning of the Champions Cup by the Steua Bucharest team. We will analyze the articles present in the two publications from a qualitative perspective, trying to capture several aspects specific to the media of the time, as well as the reactions that the R.S.R. authorities had when Steua managed to win the Cup. At the same time, the article is dedicated to football lovers.*

Keywords: *communist press, Steua Bucharest, Barcelona, Champions Cup, 1986.*

*

Résumé: *Le présent article représente une analyse de presse réalisée sur les numéros du magazine Cutezătorii et du journal Știința qui ont présenté l'événement de l'année 1986 pour le sport roumain, à savoir la victoire de la Champions Cup par l'équipe du Steua Bucarest. Nous analyserons les articles présents dans les deux publications d'un point de vue qualitatif, en essayant de saisir plusieurs aspects propres aux médias de l'époque, ainsi que les réactions que la R.S.R. les autorités avaient quand le Steua a réussi à remporter la Coupe. Dans le même temps, l'article est dédié aux amateurs de football.*

Mots-clés: *presse communiste, Steua Bucarest, Barcelone, Champions Cup, 1986.*

¹ Facultatea de Istorie, Universitatea București.

Câștigarea Cupei Campionilor Europeni de către Steaua București a marcat o etapă de aur pentru fotbalul românesc, rămânând una dintre performanțele de neegalat în fotbalul românesc, chiar și una de menționat pentru fotbalul est-european. Multă lume își amintește cu drag acest moment și îl invocă ca fiind un eveniment marcant. Regimul comunist de la București s-a folosit totuși de această performanță istorică pentru a scoate în prim-plan imaginea liderului R.S.R., Nicolae Ceaușescu. Vom vedea cum presa a elogiat evenimentul, dar și cum l-a folosit pentru a scoate în evidență „dedicația” lui Ceaușescu ca sprijin principal, și factor decisiv pentru evoluția pozitivă a sportivilor de la Steaua București.

Vom începe prin a prezenta cum a luat naștere clubul Steaua București. În anul 1945 a luat ființă Secția Artă și Sport, dezvoltându-se în cadrul Inspectoratului General al Armatei. Principala misiune era atragerea tinerilor militari către sport. În primăvara anului următor, mai mulți ofițeri, printre care merită amintiți: generalul-maior Dumitru Petrescu, generalul-maior Oreste Alexandrescu, comandorul Traian Săvulescu, locotenent-colonelul Ion Costăchel, maiorul Cornel Șandru, vor negocia cu Ministerul Educației Naționale, respectiv cu Ministerul Tineretului și Sportului. Ofițerii mai sus amintiți vor pune în discuție înființarea unui club al Armatei Române². Grupul a reușit să convingă conducerea M.F.A de utilitatea socială a practicării sportului în armată și, implicit, de necesitatea înființării unei unități militare cu caracter special. Misiunea unității nou formate avea să fie una permanentă urmărind atragerea sportivilor și creșterea performanței. Contemporană cu inițiativa ofițerilor era și înființarea Secției Sport, care era în subordinea Inspectoratului General al Armatei. „La 7 iunie 1947, generalul Mihai Lascăr, Ministru de Război, promulga <<Ordinul de Înființare al Clubului Armatei Române, Asociația Centrală a Armatei A.S.C.A>>, cu opt discipline sportive: fotbal, scrimă, călărie, box, tir, volei, atletism și tenis de câmp”³. Mai departe vom prezenta evenimentul în periodicele Cutezătorii și Scînteia, aruncând o privire asupra articolelor.

Relatările din presa timpului

Evenimentul a fost prezentat și în presa comunistă, în revista „Cutezătorii” și ziarul „Scînteia”. În numărul 21 al revistei din 1986 găsim o pagină dedicată succesului Stelei, cu titlul „Steaua, Campioana Europei!”⁴. Articolul a fost redactat de Vasile Căbulea. În debutul articolului se vorbește despre prestigiu pe care l-a dobândit această echipă românească, odată cu câștigarea acestui trofeu. Numele clubului din Calea Griviței va rămâne definitiv în istoria de aur a fotbalului european. Urmează o

² *Istoria clubului Steaua București* accesat la adresa: <https://as47.ro/istoria-clubului-steaua-bucuresti/> în data 17.01.2023

³ *Ibidem*.

⁴ *Cutezătorii*, anul XX, Nr.21, 22 mai 1986.

scurtă incursiune în istoria glorioasă a acestui club mare, făcându-se referire la jucătorii emblematici (Voinescu, Toma, Băcuț, Călinoiu, Alexandrescu – numele este scris greșit etc) care evoluaseră pentru fosta C.C.A., echipă care cucerise 10 titluri de campioană și 14 trofee ale Cupei României. În continuare sunt enumerați o parte din componenții echipei Steaua: Ducadam (scris greșit, numele său se scrie Duckadam), Bumbescu, Bölöni, Stoica, Pițurcă, Bărbulescu, Belodedici, Iovan și Majaru (scris greșit, numele său este Măjearu) care, după cum relatează autorul, nu obținuseră victorii importante doar pe plan internațional, ci și în campionat. Bilanțul era unul de invidiat, contabilizând 14 victorii din 17 partide, nicio înfrângere și un golaveraj remarcabil de 31-6. Revenind la traseul european din acel sezon: Vejle (Danemarca) – Steaua 2-5 la general în prima rundă, Steaua – Kuusysi (Finlanda) 1-0 la general în runda a doua, Steaua – Honved Budapesta (Ungaria) 4-2 la general în sferturi, semifinala cu Anderlecht (Belgia) câștigată cu 3-1 la general și finala disputată pe Estadio Ramón Sánchez Pizjuán din Sevilla contra Barcelonei, câștigată cu 2-0 după loviturile de departajare. Aceste succese obținute împotriva unor formații de top ale Europei din vremea respectivă, nu fac altceva decât să confirme valoarea și clasa internațională a echipei campioane. Victoria împotriva belgienilor de la Anderlecht, echipă considerată la acea vreme „o mașină de fotbal” a reprezentat un moment important din acea campanie europeană. Autorul oferă răspuns la întrebarea „De ce-a învins Steaua la Sevilla?”⁵. În redactarea răspunsului s-a folosit de o cronică apărută a doua zi după finală, care spunea că principalul merit al Stelei este că nu s-a lăsat intimidată de importanța partidei și de faptul că a evoluat în Spania, având în spate un public care și-a susținut frenetic favoriții. Steaua a crezut în potențialul ei, a dat dovadă de bărbăție și a luptat cu calm, precizie și sportivitate, reușind să câștige aprecierea numeroșilor zăriști veniți de pe toate continentele. Scorul egal după cele 120 de minute a făcut ca învingătoarea să fie desemnată în urma loviturilor de departajare, acolo unde inspirația lui Duckadam cu cele 4 penalty-uri consecutive apărute a făcut ca trofeul să meargă la București. În finalul articolului este amintit, pe scurt acordarea unor distincții ale Republicii Socialiste România de către Nicolae Ceaușescu, membrilor echipei și conducătorilor Stelei.

Tot în revista „Cutezători”, de această dată în numărul 24 întâlnim un material realizat de jurnalistul Horia Alexandrescu despre victoria Stelei de la Sevilla. Începe cu interviul dat de mijlocașul Lucian Bălan, jucător care până în returul semifinalei cu Anderlecht fusese rezervă, dar suspendarea lui Măjearu a făcut ca el să devină titular. Bălan spune că „s-a dăruit pe teren”, evoluând la capacitate maximă. Efortul său a fost apreciat de cronicarii vremii, iar Bălan a jucat titular și la Sevilla. Au urmat cuvintele spuse de portarul de rezervă Dumitru Stîngaciu, la doar câteva ore după încheierea finalei. Reporterul i-a adresat patru întrebări portarului. Prima întrebare „Ce-ai simțit atunci când Ducadam a apărut penalty-urile?”⁶ Goalkeeperul a

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Cutezători*, anul XX, Nr.24, 12 iunie 1986

spus că la primul penalty și-a exteriorizat bucuria, la al doilea era convins că va reuși să apere, la al treilea în gând a încercat să anticipeze colțul în același timp cu Duckadam, iar la al patrulea și-a spus că este mândru să fie rezerva unui astfel de portar. A doua întrebare „Acum, după fantastica lui reușită, ești cumva complexat?”⁷.

La această întrebare, Dan a dat dovadă de fair-play și a recunoscut că trebuie să muncească mai mult pentru a fi pregătit să-i ia locul lui Duckadam în poartă. Întrebarea a treia „Ați pregătit finala alături, împreună. Cum a fost?”⁸. Portarul a spus că au pregătit fiecare meci din acea campanie împreună și a subliniat meritul lui Vasile Iordache, antrenorul de portari, care a lucrat cu ei loviturile de departajare. Tot Stîngaciu mai afirmă că în timpul loviturilor de la 11 metri între portar și cel care execută este un război psihologic, câștigat de Duckadam. Ultima întrebare: „Se spune despre tine că ești un mare talent. Cum te împaci cu postura de rezervă?”⁹. Din nou, un răspuns fair-play al lui Stîngaciu care remarcă diferența de vârstă dintre el și Duckadam și afirmă că își va aștepta rândul pentru a apăra poarta Stelei. În continuarea materialului, jurnalistul evidențiază și meritul rezervelor în obținerea acestei performanțe. Amintește de golul important înscris din postura de rezervă de Marin Radu II în meciul cu Vejle, încheiat la egalitate, 1-1. Notează și intrarea pe teren în minutul 71 din finală a lui Anghel Iordănescu, antrenorul secund. Mai sunt amintite numele lui Anton Weisembacher și Constantin Pistol, care au acceptat statutul de rezerve, dar când au intrat își făcuseră datoria față de colegi, club și sportul românesc, fiind și ei parte a acestei generații de excepție.

Acest succes al sportului românesc a fost prezentat și în ziarul „Scînteia”. Numărul 13593 din data de 7 mai 1986, conține la pagina 5, un articol restrâns intitulat „Succes echipei noastre campioane!”¹⁰. Articolul prezintă traseul Stelei până în finală, arbitrul care va conduce jocul și primul 11 al celor două formații. Următorul număr 13594, din data de 8 mai are la pagina 7 un articol cu titlul „Excepțională victorie a sportului românesc”¹¹. A fost redactat de Gheorghe Mitroi. Articolul începe cu laude la adresa Stelei, fiind apreciată munca asiduă a sportivilor, ambiția, dar și efortul depus de aceștia „mânați” de spiritul patriotic în scopul reprezentării cu demnitate a sportului românesc. Acestea ar fi „ingredientele” care au făcut din Steaua o veritabilă formație la nivel european. „Steaua știe fotbal, Steaua știe să lupte” după cum afirmă autorul.

La fel ca în articolul din „Cutezătorii”, se vorbește despre puterea mentală a fotbaliștilor noștri, care au reușit să facă un meci excepțional, având în spate „vulcanul” din tribunele stadionului. Amintește și de hotărârea forului european de a disputa finala într-o țară europeană înaintea cunoașterii finalistelor, decizie pe care o consideră nedreaptă. Face apel la ora târzie la care scrie în ziar despre eveniment, de aici și lipsa unei cronici detaliate a partidei. Ține să accentueze elementele care au dus

⁷ *Ibidem*

⁸ *Ibidem*

⁹ *Ibidem*

¹⁰ *Scînteia*, anul LV, nr.13593, 7 mai 1986

¹¹ *Scînteia*, anul LV, nr.13594, 8 mai 1986.

la evoluția reușită a echipei noastre campioane: curajul și lipsa de complexe, Steaua a demonstrat la Sevilla că era o echipă mare, care jucase cu dezinvoltură un fotbal de o calitate ridicată. Se vorbește și despre construcția plină de răbdare și pricepere a echipei, care revenise la fotbalul frumos promovat de echipa armatei, stil de joc care încântase numeroase generații. Atunci, Steaua culegea roadele unei munci inteligente, o echipă construită în timp, și se afla la conducerea fotbalului românesc, dar și al celui european. În final sunt adresate felicitări tuturor care au contribuit la acest succes și au ajuns în elita fotbalului european. Lângă materialul lui Mitroi este atașat un paragraf care cuprinde elogiile aduse de publicațiile străine campionilor noștri. FRANCE PRESSE evidențiază omogenitatea echipei românești, care a constituit un baraj fără fisură pentru ofensiva spaniolă. Bineînțeles, și contribuția lui Duckadam, eroul de la Sevilla. ASSOCIATED PRESS a vorbit despre elanul andaluzilor din prima repriză când au atacat, dar fără a-și crea ocazii clare de gol. În partea a doua, jucătorii români au redus la tăcere pe cei peste 50.000 barcelonezi din tribune prin jocul curajos și șuturile de la distanță expediate de Majearu sau Bölöni.

Numărul 13596 din 10 mai 1986 conține un articol intitulat „În rândul celor mai redutabile echipe din lume¹²”. Sunt inserate pasaje din comentariile elogioase a altor publicații străine. A.P.A Viena spunea că nu marea favorită, Barcelona, ci Steaua București, aflată la debut într-o finală europeană a reușit să-și adjudece trofeul, efect al unei tactici bine gândite. Agenția spaniolă E.F.E. spunea că în prima repriză a fost o dispută spectaculoasă, iar în repriza secundă, Barcelona a încercat să-și depășească adversara din punct de vedere fizic, fără efect. Steaua a răspuns prin ocazia lui Majearu din minutul 54, mingea trecând milimetric pe lângă buturile lui Urruti. Chiar și prestigiosul cotidian sportiv parizian „L'Equipe” a publicat un articol cu titlul „Steaua intră în istoria fotbalului”. Francezii remarcă stăpânirea de sine a steliștilor, organizarea și jocul bun prestat. Ziarul a dedicat evenimentului o întreagă pagină, a treia în care a făcut aprecieri la adresa campioanei României și a stilului de joc a acesteia.

Ultimul număr al ziarului „Scînteia” în care se regăsește o știre despre performanța roș-albaștrilor este numărul 13598 din data de 13 mai 1986. La pagina 4 se vorbește despre înaltele distincții înmânate de tovarășul Nicolae Ceaușescu echipei de fotbal „Steaua” a Clubului sportiv al armatei, dar și unor cadre din conducerea clubului. Pentru evoluția din Cupa Campionilor Europeni, ediția 1985-1986, încheiată cu sporirea prestigiului sportului românesc pe plan internațional, Președintele Republicii Socialiste România a decis să ofere „Meritul Sportiv” clasa I – Helmut Duckadam, Ștefan Iovan, Adrian Bumbescu, Miodrag Belodedici, Ilie Bărbulescu, Gavrilă Balint, Lucian Bălan, Ladislau Bölöni, Mihail Majearu, Marius Lăcătuș, Victor Pițurcă, Marin Radu, Tudorel Stoica, Emerich Jenei (antrenorul echipei), Anghel Iordănescu (antrenor secund) și Ion Alecsandrescu (vicepreședinte al clubului, secția fotbal). „Meritul Sportiv” clasa a II-a – Constantin Pistol, Anton Weisembacher,

¹² *Scînteia*, anul LV, nr.13596, 10 mai 1986.

Dumitru Stîngaciu, Nicolae Gavrilă (președintele clubului), Marcel Dogaru (secretarul comitetului de partid al clubului), Florentin Marinescu (instructor), Vasile Iordache (antrenor pentru pregătirea portarilor), Cristian Gațu (secretarul clubului), Marin Cruțescu (organizator de competiții la clubul „Steaua”), Marcel Georgescu (medicul echipei) și Mitică Neagu (masorul echipei).

Considerații privitoare la eveniment în raport cu ideologia vremii

Deși articolele nu abundă de o terminologie propagandistică specifică perioadei, acestea urmează totuși programele național comuniste promovate de liderul de la București. Suntem plasați în perioada anilor '80 recunoscută pentru intensificarea cultului personalității. Totuși, aceste probleme au rădăcini mai vechi, mai exact fundamentul acestor politici personale ale liderului de la București fiind tezele din iulie 1971¹³. Ele au vrut să se prezinte ca un program necesar, care în cele din urmă a devenit o obligație, marcând un amplu set de reforme menite să marcheze distanțarea față de influențele externe, de *neatârnare* (mai ales în relația cu U.R.S.S¹⁴). Deși pentru mulți raportarea la teze poate părea repetitivă, personal, consider amintirea lor utilă, deoarece trasează principalele caracteristici (puse sub apanajul construirii conștiinței socialiste, tezele fiind fundamentul¹⁵) ale ideologiei ceașiste până la căderea regimului. În respectivele teze, Ceaușescu contura și drumul presei, aceasta reprezentând mijlocul de impunere și propagare a ideilor sale. Dorințele lui Ceaușescu pentru presă nu reprezenta o inovație, acesta probabil inspirându-se din Lenin pentru conturarea mai pronunțată a ideilor sale. Lenin vedea și el ca și Ceaușescu, o presă aservită partidului, cu un important rol de propagare, impunere, organizare și antrenare¹⁶. Desprindem din teze câteva caracteristici generale care se vor observa pe tot parcursul regimului¹⁷, printre care:

- Promovarea la o scară mai mare a P.C.R;
- Orientarea presei către subiecte și teme care să elogieze rolul benefic al educației comuniste oferite de partid maselor, pentru formarea armonioasă;
- Creșterea și promovarea materialelor cu caracter pronunțat proletcultist în toate domeniile;

¹³ Emanuel Copilaș, *Națiunea Socialistă*, Polirom, Iași, 2015 p. 200

¹⁴ Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx*, Curtea Veche, București, 2005, p. 410.

¹⁵ Emanuel Copilaș, *op. cit.*, p. 200-201.

¹⁶ Vladimir Lenin, *Un pas înainte, doi pași înapoi criza partidului nostru*, Editura pentru politică, București, 1953, p. 10-11 și *Raportul C.C. al P.C.R. din 19 iulie 1965*, în „România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste”, vol. I, Editura Politică, București, p. 84-85.

¹⁷ De altfel respectivele caracteristici se găsesc ascunse și în articolele prezentate mai sus.

- Promovarea muncitorului ca producător principal de bunuri, de înaltă calitate, devotat socialismului – omul nou¹⁸.

În perioada următoare, chiar după ce devenise președinte, Ceaușescu se va orienta către implementarea și mai multor idei, care impuneau dezvoltarea mai multor problematici în presa vremii. Studiind mai multe ziare din perioada 1974-1980 am sesizat repetiția mai multor idei sau atribute din programele liderului de la București, printre care:

- Elogiul sprijinului fundamental pe care P.C.R. îl acorda societății socialiste;
- Iubirea de țară (patriotismul măsurat în fapte, mai ales în cele viitoare¹⁹);
- Politica de prietenie a P.C.R. cu statele lumii;
- Superioritatea comunismului în defavoarea capitalismului;
- Înflorirea României sub socialism;
- Emanciparea muncitorimii și posibilitatea oricărui muncitor de a accede pe culmile socialismului;
- Lupta pentru afirmare și independență;
- Primele semne profunde ale cultului personalității;
- Caracterul mobilizator.

Perioada 1980 – 1989 a reprezentat punctul terminus al cultului personalității, Nicolae Ceaușescu stabilind că *omul nou* trebuia să fie unul total loial partidului și abia apoi țării. Presa trebuia să cultive în această decadă idei similare care țineau de conștiința revoluționară, formarea gândirii noi, educarea socialistă a maselor, sau întărirea suveranității, independenței naționale a României²⁰. De altfel aceste puncte au fost accentuate și impuse odată cu Congresul al XII-lea și repetate în Congresul al XIII-lea al P.C.R. Un profil general, dar ideal, al omului acestei perioade prezenta mai multe calități: disciplină, patriotism, sânguință, și dacă se putea (se voia să devină condiție obligatorie) să fie și membru de partid.

Elemente politic-ideologice în articolele studiate

Chiar dacă unii dintre cititori ar fi tentați să creadă că evenimentul a fost prezentat fără ca politicul să se folosească de acesta, lecturarea atentă a articolelor și a relatărilor jurnalistice (în special din *Scînteia*) oferă câteva perspective privitoare la politizarea succesului sportiv al Stelei. Observând un eveniment similar în ceea ce privește proporțiile performanței, anume succesul Mariei Comănesci din 1976, constatăm că Ceaușescu a reacționat aproape la fel și atunci. Liderul s-a folosit de succesul

¹⁸Nicolae Ceaușescu, *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activităților politico-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, 6 iulie 1971*, Editura Politică, București, 1971, p. 8 – 17.

¹⁹ Emanuel Copilaș, *op. cit.* p. 201.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raportul la cel de-al XII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1979, p. 88 și *Raportul la cel de-al XIII-lea congres al P.C.R.*, Editura Politică, București 1985, p. 81 – 82.

sportivilor pentru a se scoate în evidență pe sine, presa elogiind rolul important al acestuia în sprijinirea efortului sportiv, chiar punând în umbră în anumite episoade respectiva performanță. Sportul a fost utilizat în scop propagandistic ca o asociere între popor și politic. Astfel, prin sprijinul neconținut al partidului și implicit al lui Ceaușescu, orice muncitor putea ajunge pe culmile socialismului. Maniera abordată pentru prezentarea evenimentelor, cel puțin în revista *Cutezătorii*, nu era neapărat nocivă, pur și simplu erau oferite copiilor modele de oameni, care prin muncă și sârguință au putut îndeplini un obiectiv important. Totuși, dacă privim perioada, tocmai aceste tipuri de modele susținute de partid sau făcute să pară ca fiind susținute, erau cele impuse pentru dezvoltarea tinerilor. Mai departe, în *Scînteia*, articolele nici măcar nu sunt semnate. Ele erau asumate de redacția ziarului. Deși se eliminase oficial cenzura conform celor spuse de Nicolae Ceaușescu în cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din 28-29 iunie 1977²¹, acest lucru nu se observa. Ba mai mult, s-a întipărit prin intermediul fricii ideea că deși nu există cenzură, redacțiile trebuie să satisfacă cerințele liderului și partidului conducător. Cenzura era înlocuită cu personalitatea lui Ceaușescu care devenea ocupanta primelor pagini ale celor mai multe publicații ale vremii.

Privind cele câteva articole din *Scînteia* pe care le-am cercetat, constatăm că urmează caracteristicile generale ale presei aservite cultului personalității, dar și multe dintre cele pe care le-am enumerat mai devreme. În continuare, Ion Alecsandrescu a ținut în care a adus laude lui Nicolae Ceaușescu și l-a înștiințat că echipa de fotbal Steaua și-a îndeplinit exemplar misiunea prin reușita de a aduce în România socialistă trofeul „Cupa campionilor europeni”. A vorbit și de condițiile create de Ceaușescu pentru ca fiecare tânăr român să-și atingă potențialul, apoi l-a asigurat pe conducător că acest triumf reprezintă un imbold în obținerea unor alte succese care să crească prestigiul sportului românesc. Apoi a luat cuvântul și căpitanul Ștefan Iovan într-un discurs asemănător cu cel al lui Alecsandrescu în care l-a laudat pe Ceaușescu și a exprimat recunoștința față de Partidul Comunist Român. Și Iovan l-a asigurat pe liderul comunist că sportivii din cadrul clubului vor lupta pentru a îmbogăți vitrina cu trofee a clubului și a României. De aici, putem vedea cum evenimentul a fost folosit în scop propagandistic de Ceaușescu. El i-a invitat pe componenții echipei, care au ținut să-i mulțumească prin vocea lui Alecsandrescu și a căpitanului Iovan pentru susținerea acordată în obținerea acestei performanțe. Discursurile celor doi, îl pun pe Ceaușescu și Partidul comunist în prim-plan, amplificând contribuția politicului în această victorie și luând din meritele sportivilor care au reușit prin forțele proprii să-și adjudece trofeul. Iovan îl elogiază pe Ceaușescu spunând: „față de dumneavoastră, strălucit erou între eroii neamului, de la care am învățat că numai prin muncă intensă și patos revoluționar putem sluji cu credință patria”.²² Acest discurs a fost menit să

²¹Cenzura în „*Historia*” la adresa; <https://historia.ro/sectiune/general/cartile-cenzurate-ale-comunismului-romanesc-577655.html> accesat în 17.01.2023

²² *Scînteia*, anul LV, nr.13598, 13 mai 1986.

sporească imaginea bună a lui Ceaușescu, poporul să vadă în el un model care a inspirat și sportivii în drumul spre marea performanță. În încheiere a luat cuvântul și Ceaușescu, al cărui discurs a fost întâmpinat de aplauze puternice. Campionii au fost felicitați și au ciocnit o cupă de șampanie cu Ceaușescu.

Din cele narate și prezentate în ziar²³, sesizăm foarte bine că Ceaușescu a umbrat într-o mare măsură succesul sportivilor români, partidul folosindu-se de această performanță pentru a propaga modele de oameni noi, sportivi proveniți din medii muncitorești, modești de caracter, care și-au făcut doar datoria pentru țară. Indirect, era ridicat în slăvi și socialismul românesc, care triumfa în fața influențelor străine externe, înlesnind imaginea României și demersul acesteia de a se prezenta ca stat independent. S-a creat iluzia că toate cele enumerate ar fi fost realizate doar prin sprijinul neconținut al lui Ceaușescu și al P.C.R.

În concluzie, clubul Steaua București a reușit o performanță unică în istoria sportului românesc. Evenimentul nu s-a bucurat de atenția cuvenită în presa comunistă, ziarul Scînteia având pe prima pagină în 8 mai un articol din domeniul politic, nu acest eveniment marcant pentru sportul românesc, Cutezătorii au prezentat doar sumar evenimentul, care era pierdut printre pagini de politică. Putem vedea cum la ceremonia oferirii distincțiilor, sportivii au adresat numeroase cuvinte de laudă lui Ceaușescu și i-au atribuit merite importante în obținerea acestei performanțe remarcabile. Performanța nu a ocupat locul cuvenit în paginile presei comuniste, fiindcă jucătorii ar fi putut dobândi o popularitate mare, lucru care nu era pe placul comuniștilor, deoarece imaginea lui Ceaușescu ar fi fost pusă în plan secund. Evenimentul este prezentat succint, îi este dedicat un mic spațiu din ziar, pe antepenultima pagină, tocmai pentru a nu tulbura mașinăria de propagandă comunistă, centrată pe cultul personalității.

Bibliografie selectivă

Lucrări de specialitate:

Cioroianu Adrian, *Pe umerii lui Marx*, Curtea Veche, București, 2005.

Copilaș Emanuel, *Națiunea Socialistă*, Polirom, Iași, 2015.

Cristian Vasile, *Propaganda oficială comunistă și producția editorială pentru tineret sub Regimul Ceaușescu* în „Tineri și Tineret în România Socialistă”, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022.

²³ Chiar și ziarele se încadrau în categoria de literatură dorită de P.C.R., chiar și de Uniunea Scriitorilor. Vezi Stenograma..... apud, Cristian Vasile, *Propaganda oficială comunistă și producția editorială pentru tineret sub Regimul Ceaușescu* în „Tineri și Tineret în România Socialistă”, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022, p.90 (78-122).

Surse ale perioadei:

Lenin Vladimir, *Un pas înainte, doi pași înapoi criza partidului nostru*, Editura pentru politică, București, 1953.

Ceaușescu Nicolae, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialist*, vol. I, Editura Politică, București.

Ceaușescu Nicolae, *Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activităților politico-ideologice de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii*, 6 iulie 1971, Editura Politică, București, 1971.

Lenin Vladimir, *Un pas înainte, doi pași înapoi criza partidului nostru*, Editura pentru politică, București, 1953

Raportul la cel de-al XII-lea Congres al P.C.R., Editura Politică, București, 1979.

Raportul la cel de-al XIII-lea congres al P.C.R., Editura Politică, București 1985.

„Cutezătorii”, anul XX, Nr.21, 22 mai 1986 și 24, 12 iunie 1986.

„Scînteia”, anul LV, nr.13593, 7 mai 1986; nr.13594, 8 mai 1986; nr.13596, 10 mai 1986

Adrese WEB:

Cenzura în „Historia” la adresa; <https://historia.ro/sectiune/general/cartile-cenzurate-ale-comunismului-romanesc-577655.html> accesat în 17.01.2023

Istoria clubului Steaua București accesat la adresa: <https://as47.ro/istoria-clubului-steaua-bucuresti/> în data 17.01.2023

Fig. I. „Cutezătorii”, anul XX, nr.21, 22 mai 1986 și nr.24, 12 iunie 1986.

Fig. II. „Scînteia”, anul LV, nr.13593, 7 mai 1986 și nr.13596, 10 mai 1986

Fig. III. „Scînteia”, anul LV, nr.13593, 7 mai 1986 și nr.13598, 13 mai 1986

ARHIVISTICĂ

ARCHIVE

ARCHIVER

MOȘII ALE MĂNĂSTIRII RÂȘCA DE LA ȚINUTUL COVURLUIULUI

*

ESTATES OF THE RÂȘCA MONASTERY FROM THE COVURLUI COUNTY

*

DOMAINES DU MONASTÈRE RÂȘCA DU PAYS DU TAPIS

Costin CLIT¹

Rezumat: Mănăstirea Râșca, din nordul Moldovei, ctitoria domnului Petru Rareș, și-a constituit un patrimoniu funciar consistent prin actele de danie ale binefăcătorilor despre care ne vorbesc pomelnicele lăcașului dar și diversele documente păstrate, la care se adaugă și actele de vânzare. Mai puțin cercetate sunt moșiile din partea de sud a Moldovei, de la Dunăre, de unde se asigura aprovizionarea cu pește a obștii monahilor. Documentele propuse spre publicare surprind judecățile pe care le are mănăstirea cu diverși proprietari din zonă, numele pârcălabilor de Galați și ale egumenilor de la Precista și Mavromol.

Cuvinte-cheie: Mănăstirea Râșca, moșii, balta Mălina, judecăți, domni, egumeni, pârcălabi.

*

Abstract: Râșca Monastery, in the north of Moldova, founded by ruler Petru Rares, has established a consistent land patrimony through the deeds of giving to the benefactors about whom the pomelnices of the abode tell us, but also the various documents kept, to which are added the documents of sale. Less researched are the estates in the southern part of Moldova, on the Danube, from where the fish supply of the monks' community was ensured.

The documents proposed for publication capture the judgments that the monastery has with various owners in the area, the names of the counts of Galați and of the abbots from Precista and Mavromol.

Keywords: Râșca Monastery, estates, Mălina pond, judgments, gentlemen, hegumeni, counts.

*

Résumé : Le Monastère de Râșca, du nord de la Moldavie, fondation de M. Petru Rareș, s'est constitué un patrimoine foncier conséquent à travers les actes de donation des bienfaiteurs, dont nous parlent les mémoriaux du lieu, mais aussi les divers documents conservés, auxquels s'ajoutent les actes de vente. Moins recherchés sont les domaines de la partie sud de la Moldavie, à partir du Danube, d'où la communauté des moines s'approvisionnait en poisson. Les documents proposés pour publication capturent les jugements que le monastère a avec divers propriétaires de la région, les noms des pârcalabas de Galați et des abbés de Precista et Mavromol.

Mots clés : Monastère de Râșca, domaines, étang de Mălina, juges, seigneurs, abbés, pârcălabi.

¹ Profesor de istorie la Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși, istoric și editor de documente.

Despre moșiile Mănăstirii Râșca din partea de sud a Moldovei avem puține informații. La 1 februarie 1715. Nicolae Mavrocordat judeca la 1 februarie 1715 pricina Mănăstirii Berzunț cu Toderașco stolnic și cu Șerban mare căpitan de Covurlui pentru jumătatea de sus a satului Ciofrești cu baltă de la ținutul Tecuci, împresurată de monahii mănăstirilor Neamț și Râșca², întărită Mănăstirii Berzunț de același domn la 26 aprilie 1716, împreună cu o parte de iaz³.

Mănăstirea Râșca stăpânea balta Mălina, de unde își procura peștele necesar consumului obștii monahale, înainte de 13 ianuarie 1737, când domnul Grigorie al II-lea Ghica scrie lui Andonie biv vel armaș, pârcălabul de Gălați, în urma jalbei egumenului Varlam Ursache, ca să „plinească” banii datorăți de Mardaros corăbierul „*vinitul a doă bălți a m(ă)n(ă)stirii di la Mălina*” arendate de la proegumen, precum și mălaiul datorat de „*niști oameni ce șed acolo pe moșie*”, care „*i-au mâncat cu vitile lor 2 stoguri de mălaiu, câte di 40 clăi, și 40 chile mălaiu i-au luat dintr-o groapă*”⁴.

La 21 septembrie 1740, Antonie/Andonie, fost mare armaș, semnat în limba greacă, dă mărturie egumenului Nil, deplasat la Galați, unde se plânde de împresurarea moșiei Mălina de către logofătul Diia și căpitanul Ștefăniță, care „*ar hi luat dijmă di a zece*”⁵.

Porunca domnului Grigorie al II-lea Ghica din 10 octombrie 1740 ne indică stăpânirea moșiei Bărboși „*cu balta Mălina*”, împresurată de către Diia logofăt și Ștefăniță Beșleaga. Cu ajutorul Pârcălăbiei vor fi îndreptate hotarele mănăstirii conform ispisocului Ducăi voievod (Gheorghe sau Constantin?). Recunoașterea faptei de către Ștefăniță Beșleaga va fi urmată și de înapoierea cantității de „pâne” însușită samavolnic de pe moșia Mănăstirii Râșca. Nu aceeași atitudine o va avea Diia logofăt, care deși își recunoaște fapta, nu recurge la gestul tovarășului său și „*nu numai că n-au întorsu ce-au luat rău, ce și pe egumen l-au defăimat suduindu-l cu cuvinte rele*”. Starostii de Putna sunt însărcinați prin porunca domnească din 10 octombrie 1740 „*să pliniască*” prin om domnesc de la Diia logofăt „*până la un fir di mălai*”⁶.

Andonie biv vel armaș, pârcălabul de Gălați, urma să hotărască moșia logofătului Dia după 23 octombrie 1740⁷.

Pârcălabul Andonie/Antonie biv vel armaș raportează cele întâmplate domnului la 31 octombrie 1740. Hotărârea moșiei „*Bărboșii și cu balta Mălinii*”, de la

² *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale (CDM)*, București, 1975, vol. V (1701-1720), întocmit de Veronica Vasilescu și Doina Duca-Tincuțescu, p. 354, nr. 1292; Pr. Eugen Drăgoi, *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului de la începuturi până la anul 1800*, Tipărit cu binecuvântarea ÎPS dr. Casian Crăciun, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Galați, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2015, p. 100.

³ CDM, V, p. 357, nr. 1308.

⁴ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/1; Vasile Mihordea, redactor responsabil, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, *Moldova*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p. 199-200, nr. 140.

⁵ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/2.

⁶ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/3.

⁷ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/11.

ținutul Covurlui, se execută în prezența logofătului Diia și a vechilului lui Ștefăniță Beșleaga. Din partea Pârcălăbiei Galați participă alături de omul desemnat, ca martori: Șarban jicnicer, egumenii de Precista și Mavromol, Dumitru Jugănar, Ghiorghiță Pietroiu, Gligoraș Pușcaș și Ianache Roată. Se constată despre pârâți că „*au luat dijmă dupe moșie cu greșală au dat pâine ce au luat înapoi egumenului de Râșca*”⁸.

Un document din 3 iulie 1765 ne indică și numele egumenilor: Damian de Precista și Antonie de Mavromol⁹. Damian este atestat egumen la Mănăstirea Precista și în 1741¹⁰. Despre egumenatul lui Antonie de la Mănăstirea Mavromol se crede că ar fi început la 1735, fiind atestat și de hrisovul din 16 septembrie 1758, perioadă în care este menționat și un Antim ieromonahul (la 1 iunie 1749 sau după 1765)¹¹. Vasile Bălan țigan și femeia lui, Anița țigancă lui Manolache vornic dăruiesc la 16 septembrie 1750 lui Antonie, „egum(en) ot Mavromor din Galați”, casa și pivnița situate alături de drumul de lângă Mănăstirea Precista „ce merge spre pod” în schimbul pomenirii și trecerii lor în Sfântul Pomelnic¹². Damian de Precista, Antonie de Mavromol și Gligoraș/Grigoraș Pușcaș/Pușcașul trăiau la 3 iulie 1765¹³ și la 12 ianuarie 1766¹⁴.

Calistru Ene, egumenul Mănăstirii Râșca (ante 10 iunie 1748-după 1 octombrie 1777; după 26 octombrie 1779-după 26 octombrie 1781)¹⁵ se judeca la 23 mai 1755 (sau puțin mai înainte) cu Damian, egumenul Mănăstirii Bistrița în fața domnului Matei Ghica, a mitropolitului Iacob Putneanul, Iordache Cantacuzino biv vel log(o)fet, Manolache vel vornic și Vasăle Rusăt vel vistiernic, pentru Cahovul, fiind prezentat de ultimul un ispisoc din 1598 de la Ieremia Movilă „*au dat și au miluit pre Sfânta Mănăstire Bistrița și pe Mănăstire Râșca cu acel ezăr ce să numește Cahovul cu toată apa și cu toate gârlile ce sânt intrate într-însa cât iaste de stâlpit Gălaților până în Dunăre*”. Damian s-a jeluît domnului de stăpânirea Mănăstirii Râșca asupra iezărului Cahovul/Cahul. Se pare că jalba sa nu își avea temei, deoarece râșcanii stăpâneau „*altă baltă care să numește Mălina*”. Matei Ghica poruncește la 23 mai 1755 pârcălabilor de

⁸ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/4.

⁹ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/9.

¹⁰ Florin Marinescu, Petronel Zahariuc, *Câteva documente privitoare la mănăstiri din Galați păstrate în arhiva mănăstirii Sfântul Pavel de la Muntele Athos în Credință, istorie și cultură la Dunărea de Jos*, 2005, p. 142; Cristian-Dragoș Căldăraru, *Biserica fortificată „Precista”. Monument de cultură românească*, Galați, Editura Partener, 2010, p. 76; respectiv p. 94-95, nr. 4.

¹¹ Pr. Petru Copceac, Pr. Eugen Drăgoi, *Biserica Mavromol din Galați*, Apare cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Dr. Antim Nica, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, Galați, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, 1987, 61-62.

¹² Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Mavromol*, III/1.

¹³ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/9.

¹⁴ Arhivele Naționale Iași, fond *Mănăstirea Râșca*, V/10.

¹⁵ Costin Clit, *Egumenii Mănăstirii Râșca de la 1542 până în prima jumătate a secolului al XIX*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, VIII, 2022, p. 165-168; publicat și sub formă de Extras.

Galați, Ianache Costandache biv vel stolnic și Neculache Ventura biv vel sulger să cerceteze și să adeverească numele bălții: „Cahovul ori Mălina”¹⁶. Cei doi egumeni își disputau în același timp și o moșie la ținutul Romanului, pentru care Ioan Bogdan vel logofet îi scrie biv vel sulgerului Neculache Ventura¹⁷.

Pentru o mai corectă cercetare se recurge la cartea de blestem a mitropolitului Iacob Putneanul din 24 mai 1755: „Deci toți acei ce ar ști această baltă Cahul și or a tăgădui și n-ar mărturisi adevărul ce ar pătimi ori unii măn(ă)stiri, ori altiia, unii ca acéea să fie blăstămați de Domnul Dumnezău și de Maica Précista, de slăviții 12 Apostoli și de 318 sfinți părinți de la Nichea, fierul, pietrile, lémnile să putrezască și să să răs(i)pa(e)scă, iar trupurile lor să stea întregi, să aibă parte cu Iuda și cu proclétul Arie, în toată viața lor procopsală să nu aibă și ertare să nu afle, și de smereniia noastră ce ne-au dat Domnul Dumnezău încă să fie aforesiți și blăstămați, iar carii ș-or cunoaște păcatul și va mărturisi adevărul va fi ertatși blagoslovit în véci, amin”¹⁸.

Sulgerul Nicolae Ventura, semnat în limba greacă, confirmă la 17 iunie 1755 stăpânirea bălții Mălina de Mănăstirea Râșca și identificarea iezărului Cahovol/Cahul în hotarul Moldovei în „stăpânire Renilor și turcii stăpânescu”¹⁹.

Un Chiriiac revendica în 1756 „cumpărătura” ce ar fi avut în siliștea Bărboși cu ispisoc. Mănăstirea Râșca stăpânea „de sute de ani” moșiile Bărboșii și Vămășenii, „ce sint tot un hotar și cu balta Mălina”. La cererea egumenului, domnul Constantin Mihai Cehan Racoviță fixează la 24 august 1756 termenul de judecată la 6 decembrie 1756, făcut cunoscut lui Enachie Costandache biv vel ban, pârcălabul de Galați²⁰. Moșia Vămășenii se găsea la 28 aprilie 1812 în stăpânirea Mănăstirii Precista din Galați²¹, cum și la 1851²².

Nichita sin popa Ursul și văru lui Vasilachi, ambii din din Galați, își disputau la 3 iulie 1765 cu Timotei ieromonahul, vechilul Mănăstirii Râșca, o parte din moșia Bărboși de la ținutul Covurluiului ce ar fi avut-o de pe moșul lor Petre, cumpărată de acesta de la Grozav Bărbosul, prezentând un zăpis „sârbăscu” fără vealat. Judecățile s-a ținut la Divan în fața marelui logofet Ștefăniță Ruset, apoi a lui Nicolae Ventura la

¹⁶ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/5.

¹⁷ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/13.

¹⁸ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/6.

¹⁹ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/7.

²⁰ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/8.

²¹ Constantin N. Tomescu, *Tablou de 40 de mănăstiri și schituri din Moldova și cu arătarea moșiilor ce aveau ele în 1812*, în „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești”, XXII, Chișinău, 1933, p. 324; Cristian-Dragoș Căldăraru, *op. cit.*, p. 48.

²² Cristian-Dragoș Căldăraru, *op. cit.*, p. 50; Paul Păltănea, *Vechi lăcașuri de cult și viața bisericească în sudul Moldovei până la anul 1864*, în Arhiepiscopia Dunării de Jos, *Istorie bisericească, misiune creștină și viață culturală*, I, *De la începuturi până în secolul al XIX-lea*, Tipărită cu binecuvântarea ÎPS Arhiepiscop dr. Casian Crăciun, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Galați, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2009, p. 501

starea locului. Prin cartea de judecată din 3 iulie 1765, Nicolae Ventura decide stăpânirea „moșiei Bărboșii i Mălina” de către Mănăstirea Râșca²³.

Grigorea al III-lea Ghica întărește Mănăstirii Râșca la 12 ianuarie 1766 stăpânirea „pe moșiia Mălina și Bărboșii de la țin(u)t(ul) Covurluiului” pe baza cărții de judecată amintite mai sus²⁴.

Mănăstirea Râșca reînnoiește arendarea moșiei „balta Mălina” 23 aprilie 1794 lui Dumitru Popovici pe o perioadă de 3 ani pentru suma anuală de 40 de lei, 4 cântare de pește, 4 ocă de tămâie și 2 de untdelemn, „iar pentru patru ani ce-au stăpânit dum(nealui) din cumpărătura vechi den mai înaintea această moșie în vreme oștirii s-au înpăcat cu măn(ă)st(irea), n-are să ceară măn(ă)st(irea) nemică de la dum(nealui), nici dum(nealui) de la măn(ă)st(ire)”²⁵.

Printre moșiile ajunse în patrimoniul funciar al Mănăstirii Precista din Galați între 1767 și 1866 se numără și Zeleștiu sau Mălina²⁶.

Publicăm 13 documente privitoare la stăpânirea bălții Mălina de către Mănăstirea Râșca, toate grupate în pachetul V al fondului arhivisti din care lipsește documentul nr. 14, fără velen, cu data de 3 iunie (o scrisoare a lui Ion paharnicul către un Braun, probabil inginer hotarnic din prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru prezentarea la ora stabilită la hotar)²⁷.

ANEXĂ

1. 1737 (7245) ianuarie 13

† Іѡ Григоріе Гика ввѣвѣда, Бвж(і)ю м(и)л(о)стію, г(о)сп(о)даръ З(е)мли Мѡлдавскѡи. Scriem domniia mea la credincios boiariul nostru, dumn(ea)lui Andonie biv vel armaș, pârcălabul de Gălați.

Facem știre dumitale că domnii mele jălui rugătoriu nostru Varlam Ursache, egumenul de la Sfânta M(ă)n(ă)stire Râșca pe un Mardaros corăbieriul ce trăești acolo în Gălați, dzicându precum au cumpărat acel Mardaros vinitul a doă bălți a m(ă)n(ă)stirii di la Mălina, di la proin egumen, cu zapis, și cu dzi, și banii după tocmală ce-au avut nu i-au datu.

Mai jălui egumenul pe niști oameni ce șed acolo pe moșie m(ă)n(ă)stirii, di la Mălina, dzicându că i-au mâncat cu vitile lor 2 stoguri de mălaiu, câte di 40 clăi, și 40 chile mălaiu i-au luat dintr-o groapă și m(ă)n(ă)stire este păgubașe.

De care lucru iată că-ți scriem dum(i)tale să-i chemi pe acei oameni pe toți față și să le ei sama cu dreptate și, di a fi așe, să-i plinești banii d(e)¹ (l)¹a acil Mardaros ce i-au rămas rămășiță pe zapisul lui și să-i plinești și mălaiul de la acei oameni ce l-au mâncat și să-i aședzi cu toți cum a fi mai drept, ca altă jalubă să nu mai vie. Iar di a fi altă poveste și nu i-i pute aședza acolo, să le dai dzi și cu o mărturie, viindu față să avem știre.

²³ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/9 și 10.

²⁴ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/10.

²⁵ Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Râșca, V/12.

²⁶ Florin Marinescu, *Mănăstirea Precista din Galați, metoc al Mănăstirii athonite Vatoped, Date preliminare*, în „Studii Danubiene”, nr. 1, Galați, p. 68; Cristian-Dragoș Căldăraru, *op. cit.*, p. 48.

²⁷ Arhivele Naționale Iași, inventarul nr. 2621.

8 Иѣ, л(ѣ)т(о) *3ѣдѣ <7245/1737> гни(аріе) гѣ <13>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/1. Original, difolio, filigran, sigiliu mic octogonal, rupt puțin.

EDITII: Vasile Mihordea, redactor responsabil, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, *Moldova*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p. 199-200, nr. 140.

¹ Rupt.

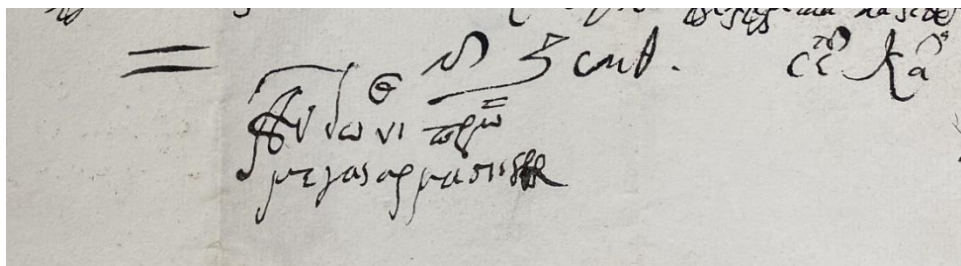
2. 1740 (7249) septembrie 21

Făcut-am scrisoare noastră de mărturie la mân(a) sfinției sale (Nilu), egum(enul) de Mănăstir(ea) Rișcăi, că viind sfinția sa aici la Galaț(i) și jăluind pentru o moșie, anumi Mălina, car(e) ar hi călcat-o dum(nealui) Diia log(o)f(e)t și dum(nealui) Ștefăniț(ă) căp(i)t(an) și ar hi luat dijmă di a zece, și dup(ă) un uric ce au arătat sfinția sa am trimis la dum(nea)lor ca să vie să arăt uricile dumilo(r)sali de va fi dreapt(ă) moșie, de bin(e), de nu, să întoarcă acea dijmă ce s-au luat, și dum(nea)lor n-au venit. La car(e) așteptând¹ sfinția sa¹ egumenu(l) ot ot Mănăstire(a) Rișcăi¹ câteva zile și văzând că nu vin pentru îndreptare, au adus martor(i) înaintea noastră pe Dumitru Jugănarul i pe Ghiorghit(ă) Chietroi și au mărturisit înaintea noastră pentru paguba ce i s-au făcut și pentru credință am dat mărturia noastră ca să-i fie de îndreptare la ce judecat(ă) ar merge.

Л(ѣ)т(о) *3ѣмѣ <7249/1740> септ(емвріе) кѣ <21>.

Ἀντώνιος πρῶην μέγας ἄρμασις <Antonie, fost mare armaș> <m.p.>².

<Pe verso>: Carte de giudecată pe moșia Mălina i Bărboșii; 7249/1740 sep(temvrie) 25; Mălina tij la Covurlui.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/2. Original, difolio, filigran.

¹ Pătat; ilizibil.

² Transcrierea și traducerea din limba greacă îi aparțin P.C. Filotheu Bălan monahul de la Mănăstirea Petru Vodă, căruia îi mulțumim și pe aceasta cale.

3. 1740 (7249) octombrie 10

† Иѡ Григоріе Гика воевода, Б(о)ж(і)ю м(и)л(о)ст(і)ю, г(о)сп(о)даръ Земли Молдавскѡи.

† Credincioși boiarilor noștri dum(neavoastră) starostii de Putna, sănătate. Vă facem știre că ni-au dat jaloabă egumănul de la M(ă)n(ă)stire(a) Râșca cum că are m(ă)n(ă)stire(a) o moșie în ținutu(l) (...) ¹ ce să chiamă Bărboșii cu balta Mălina, di pe cari moșie s-au întinsu Diia logof(e)t și cu Stefăniță Beșliaga di-au luat câtăva pâne cu înpresurare și fără dreptati. Și mărgând egumenul la Pârcălăbii de Gălaț(i), i-au luat sama pentru aceast(ă) moșie, și s-au îndreptat locul m(ă)n(ă)stirii pe unde sânt hotarale cu oameni bătrâni și cu ispisocul Ducăi vod(ă), care li-ț vede și dum(neavoastră) în ce chip scrie. Și după acea îndreptare mergând egumănul la Diia log(o)f(e)t și la Stefăniț(ă) Beșliaga, li-au arătat îndreptare ș-au cunoscut și ei c-au luat rău câtăva pâne de pe locul m(ă)n(ă)stirii, și Stefăniță Beșliaga cunoscându-ș(i) grișala au plecat la așăzare și s-au împăcat cu egumenul, întorcându-i înapoi ce-au luat. Dară Diia logof(e)t n-au vrut să-i întoarcă ce-au luat rău, și-ncă nu numai că n-au întorsu ce-au luat rău, ce și pe egumen l-au defăimat suduindu-l cu cuvinte rele, la care măcară c-am trimis trimis om g(o)s(po)d să-l aduc(ă) înnainti dum(neavoastră) să-i luț(i) sama și ce-ț(i) afla c-au luat rău să pliniască.

Dară osăbit scriem și dum(neavoastră), luând carte aceasta să și dat(i) să le luț(i) sama, și de scrisorile ci-au arătat egumenul îndreptând dum(neavoastră) câtă pâne au luat Diia să arătați omului g(o)s(po)d să pliniasc(ă) de la dânsul până la un fir di mălai. Și într-alt chip să nu fie, și să dați și mărturié le egum(en) precum aț(i) aflat. Aceasta scriem.

Л(ѣ)т(о) 7249/1740> вкѣт(омвріе) 11<10>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Carte gos(po)d pe moșia Bărboșii i balta Mălina. 7249 oc(tomvrie) 10; La credincioși boiarii noștrii dum(nealor) starostii de Putna, cu săn(ă)tate să să de(a).

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/3. Original, difolio, filigran, sigiliu în ceară roșie sfărâmat aplicat la închidere.

¹ Spațiu liber.

4. <1740 (7249)> octombrie 23.

Cinstit și al miu ca un frat(e) dumnn(eata) Andonie biv vel armaș, pârcălabu de Gălați, cu fericit(ă) sănătati. Această dat(ă) mai mult n-avui cătră dum(neata) făr(ă) cât fac știre dum(ital)i că vinir(ă) acești călugări de la Râșca cu o luminat(ă) carte mării sale lui vod(ă) la noi, ca să-i luom sama cu log(o)f(e)t Diia pentru o moșie ce-au pricină, jăluind călugării de la Râșca precum ar fi intrat log(o)f(e)t(ul) Diia pe moșie mănăstirii de au luat de a dzăcea. De

cari de acii nici într-un chip nu le-am putut lua sama, de vrémi că nu esti moșie aproape ca să putem dovedi că călugării dzâc că au intrat Diia pe moșie lor de au luat de-a dzăcea. Iar Die răspundi că n-au luat rău, ce au luat chiar di pe moșie lui iar de ar fi luat rău el să plăț(e)ască îndoit.

Ce frati, noi de acii n-am putut să li alegim nici într-un chip, ce te pohtim frat(e), dum(neata) trimiti la moșie să vadză și s(ă) cerci și-i videă dum(neata) și carti, și precum îi socoti dum(neata) că-i drept să li aligi, căci Diia are și carti ~~dată~~ dumn(e)ata să-i hotărăști moșie.

Și precum îi socoti dum(neata) le curmă giudecata de acolo să nu mai unbli gâlcevindu-s(e) de aceasta, și fii dum(neata) săn(ă)tos.

ОКТ(ОМВРІЕ) КГ <23>.

Al dum(neata) ca un frati i slug(ă).

(...) <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: † Cinstului și al meu ca un frati dum(nealui) Andonie biv vil armaș, pârcaľabul de Gălaț(i), cu fericit(ă) săn(ă)tati să s(e) dea; Particulare.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/11. Original, difolio, filigran, sigiliu în ceară neagră aplicat la închidere, fărâmat.

5. 1740 (7249) octombrie 31

Multu milostiv(e) și înălțat(e) doamne
Să fii măriia ta săn(ă)tos.

† Luminat(ă) carte mării tale mii-au venit împreun(ă) cu egumenul de Rișca, poruncindu-mi măriia ta pentru o moșie ce are această sfântă măn(ă)stire aici în Covurluiu, anume Bărboșii și cu balta Mălinii, ca să-i luăm seama cu Diia log(o)f(e)t i cu Ștefănuț(ă) Beșleaga. La care dupe luminat(ă) porunca mării tale viindu aici, fiindu față și Diia log(o)f(e)t împreun(ă) și cu omul lui Ștefănuț(ă) Beșle(a)găi, am trimis și noi de aici omu(l) nostru împreun(ă) cu dumne(a)lui Șarban jicnicer și cu egumenul de Precista, și cu egumenul de Mavramolu, împreun(ă) și cu un Dumitru Jugănaru, i cu Ghiorghiuț(ă) Pietroiui, i cu Gligoraș Pușcaș, i cu un Ianache Roată, care acești oameni au știut rându-i aceștii moșii, și au ținut-o și ei câțiva ani.

La care mergându împreună cu toții acolo pe unde au știut ei însemnare aceștii moșii, au luat acești bătrâni cu sufletele lor fiindu și carte de bleștemu între dânșii, au ales acești bătrâni pe cum că au Diia log(o)f(e)t 97 de paș(i) în moșiia măn(ă)stirii de au luat dijmă. Și Ștefănuță Beșleag(a) iar au intrat un rându de pământu din hotar din jos în gura Gârliciuului despre vămășii.

Deci văzându Diia log(o)f(e)t și cu Ștefănuț(ă) Beșleaga că au luat dijmă dupe moșie cu greșală au dat pâine ce au luat înapoi egumenului de Rișca (...) ¹. Deci ei acum să trag la luminat Divanul mării tale pentru ca să-ș(i) ia omu g(os)pod să-ș(i) stăp(ân)ească moșiile ca să nu mai aibă a intra unul la altul.

Ci de aceasta fac știre mării tale cum va fi mila mării tale. Să fii măriia ta săn(ă)tos.

ОКТ(ОМВРІЕ) ЛА <31> Л(Ь)НИ.

*ЗСМФ <7249/1740>.

Plecat robul mării tale.

Ἀντώνιος <Antonie> <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Moșia Bărboșii să Mălina tij la Covurlui, s-au cercat; 7249/1740 oct(om)v(rie) 31.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/4. Original, difolio, difolio.

¹ Spațiu gol.

6. 1755 (7263) mai 23

Иѡ Матѣи Гика в(о)в(о)да, Б(о)ж(і)ю м(и)л(о)ст(і)ю, г(о)сп(о)даръ Земле Молдавскѡи. Credincioș(i) boerii domnii mele dumn(e)alor Ianache Costandache biv vel stol(nic) i dumn(e)alui Neculache Vintura biv vel sulger, pârcălab de Gălați. Vă facem știre că aici au avut giudecată den poronca domnii mele înainte preosfințitului și al nostru pre cinst(it) și duhovnicesc părinte svinție sa Iacov mitropolit și înainte a cinstiți și credincioș(i) boerii noștri dum(nealor) Iordache Cantă(cuzino) biv vel log(o)f(et) i dum(nealui) Manolache vel vor(nic) i dum(nealui) Vasăle Rusăt vel vist(iernic), Damian egumenu de la Mănăstire Bistrița cu Calistru egumenu de Râșca pentru o baltă ce iaste la ținut(ul) Covurluiului ce să numește Cahovul. Pentru care baltă, arătat-au egumenu(l) Bistrița un ispisoc de la Irimie Movila vodă den velet * $\widehat{3p3}$ <7107/1598, scriind că au dat și au miluit pre Sfânta Mănăstire Bistrița și pe Mănăstire Râșca cu acel ezăr ce să numește Cahovul cu toată apa și cu toate gărlile ce sânt intrate într-însa cât iaste de stălpit Gălaților până în Dunăre.

Acest ezăr l-au dăruit acestor doao mănăstiri, și mănăstirile aceste să aibă a face pomenire den an în anu, care pomenire iaste arătat(ă) în ispisocul de miluire.

Deci acum jăluind egumenu(l) de Bistrița că acel ezăr îl stăpânești numai egumen(ul) de Râșca, s-au întrebat pe egumen(ul) de Râșca cu ce dreptate stăpânește numai el acel ezăr fiindu părtaş și egumenu(l) de Bistrița.

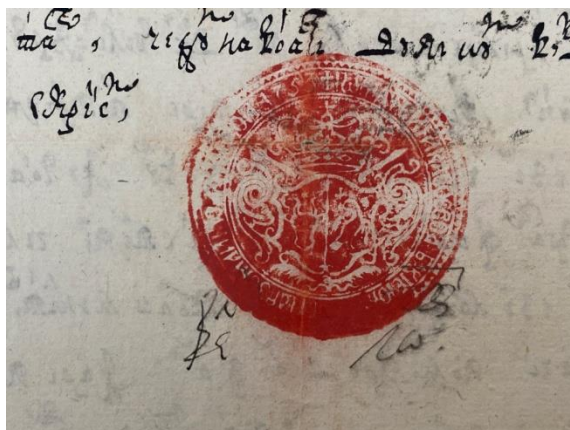
El au răspunsu cum că n-ar fi ezărul acesta care răspunde în ispisoc Irimie Movila vodă, ce iaste altă baltă care să numește Mălina, și măcar că dresăle ce-au avut Râșca s-au p(i)erdut de mulți ani împreună cu scrisorile altor moșai ce au mai avut, dar zisă egumen(l) că alții n-au stăpânit, că ace baltă alți(i) n-au stăpânit-o, fără decăt Mănăstire Râșca.

Ce dar fiindu această pricină la mijloc de zice egumenu(l) de Râșca cum că nu iaste această baltă care răspunde ispisocul s-au rânduie la dumn(e)avoastră ca să adeveriți această baltă în ce chip să numești, ezărul Cahovul ori Mălina.

Pentru care luând carte(a) domnii mele să mergiți la această baltă și să adunați oameni bătrâni și răzăș(i) ce să vor afla pe la acela loc, și să cercetați foarte cu sâlință această pricină, și de să va dovedi că numile acei bălți iaste Cahovul sau s-au numit mai înainte și acum i s-au schimbat numile a să înstreina mănăstire(a) de ace miluire nu să poate, ce va să-ș(i) stăpânească parte pe jumătate, ce dumn(e)avoastră fupă cum viț(i) dovedi să ne înștiințați. Aceasta scriem.

* $\widehat{3c3}$ <7263/1755> мѡи кѣ <23>.

Бел ѡвг(о)ф(е)т.

<Pe verso-ul filei a doua>: Carte g(ospo)du de balta di la Gălați, Mălina; 7263/1755 mai 23.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/5. Original, difolio, sigiliu rotund în chinovar.

7. <1755> mai 23

Iubit al nostru ca un fiu, dum(nealui) Neculache Ve(n)tura biv vel sălger, pârcălab de Gălați, cu fericita sănătate mă închin dumn(e)tale și cu altă n-avuiu, numai având pricină egumenu de Râșca cu egumenu de Bistriță pentru o baltă, anume Cahul, de care pe largu vii înțalege dum(neata) din carte mării sale lui vodă ce s-au scris dum(neatale) ca să cercetez(i) această pricină, ce dar acum fiind că acești egumeni amândoi au și altă pricină pentru o moșie de la ținut(ul) Romanului, n-au putut acum să vie la pricina acei bălți, ce după ce s-a curma pricina moșii de aici li s-au pus soroc la lăsat săcului să-ș(i) trimată vechili și o parte și alta. Și după ce vor veni vechilii de la amândoa părțile vii căuta dum(neata) pricina acei bălți, căci la soroc ce s-a puni vor să s(e) afle negreșit acolo. De aceasta înștiințaz pe dum(neata).

МАН(КГ <23>.

Și sânt a dum(neatale) ca un părinte.

ИОАН БОГДАН БЕЛ ЛУГ(О)Ф(Е)Т <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Mai 23; Iubit al nostru ca un frate dum(nealui) Neculachi Ventura biv vel sălger, pârcălab de Ghelați, cu sănătate să s(e) dee; Pentru balta Mălina; Particulare.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/13. Original, difolio, filigran, sigiliu aplicat în ceară neagră la închidere.

8. 1755 (7263) mai 24

Iacov, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit Moldovii.

† Facem știre cu această carte a mitropolii noastre de blăstăm, precum au venit înaintea noastră cuviosul igum(en) Sfantii Măn(ă)stiri Bistriții chir Damiiian, și ne-au jăluit cum că Măn(ă)stirea Bistrița și Măn(ă)stirea Râșcau o baltă anume Cahul la partea Gălașilor și Măn(ă)stirea Râșca stăpânește o baltă care să numește Mălina, iar Măn(ă)stirea Bistrița nu stăpânește nimic, și având prepus cum că balta Mălina acéea ar fi Cahul, și călugării de Râșca i-au schimbat numele.

Cercetându-s(e) această pricină și cu giudecată așa s-au socotit și s-au făcut această carte de blăstăm asupra celor ce vor ști balta Cahul care iaste și unde și la ce parte de loc, și de iaste balta Mălina Cahul și s-au schimbat numele, de vréme că Măn(ă)stirea Bistrița are acestu prepus cum că Mălina iaste Cahul.

Deci toți acei ce ar ști această baltă Cahul și or a tăgădui și n-ar mărturisi adevărul ce ar pătimi ori unii măn(ă)stiri, ori altiia, unii ca acéea să fie blăstămați de Domnul Dumnezău și de Maica Précista, de slăviții 12 Apostoli și de 318 sfinți părinți de la Nichea, fierul, pietrile, lémnile să putrezască și să să răs(i)pa(e)scă, iar trupurile lor să stea întregi, să aibă parte cu Iuda și cu proclétul Arie, în toată viața lor procopsală să nu aibă și ertare să nu afle, și de smereniia noastră ce ne-au dat Domnul Dumnezău încă să fie aforesiți și blăstămați, iar carii și-or cunoaște păcatul și va mărturisi adevărul va fi ertatși blagoslovit în véci, amin.

Λ(Ϟ)Τ(Ϟ) «Зсѣгъ» <7263/1755> мѧи кѧ <24>.

ΙΑΚΩΒ ΜΗΤΡΩΠΟΛΙΤ ΜΩΛΔΒΗΕΝ <m.p.>.

.
<Pe verso-ul filei a doua>: Carte de blăstăm pentru balta Mălina; 7263/1755 mai 24; N° 6.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/6. Original, difolio, filigran.

9. 1755 (7263) iunie 17

Milostive și preînălțate doamne să fii măria ta sănătos, cu multă plecăciuni sărut poala mării tale.

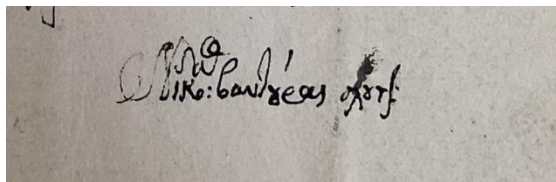
Luminată carte mării tale cu multă plecăciuni am luat și cele ce-mi poroncești mării(a) ta am înțăles. Întru cari îmi poroncești măria ta ca să eu sama unii bălți de aice de la ținutul Covurluiului ce să numești Cahovol, care baltă au fost dată danie sfintelor mănăstir(i) Bistriții și Râșcăi de răposatul Irimie Movila vodă. Pe cari baltă au arătat egumen(ul) de Bistriță că o stăpânești numai egumăn(ul) de Râșca, care după luminată poronca mării tale luându-le sama și cu o(a)meni bătrâni, așa s-au dovedit că ace baltă care o stăpânești egumăn(ul) de la Sfânta Mănăstire Râșca nu să numești Cahovol, ce au fostu dată danie de răposatul Irimie Movila vodă sfintelor mănăstiri numite, numai pe aceli vremi au fostu ace baltă pe hotarul Moldovii, dar acmu vini pe stăpânire Renilor și turcii stăpânescu.

Și după cum am aflat așa înștiințazu pe mării(a) ta. Să fii mării(a) ta sănătos.

Λ(Ϟ)Τ(Ϟ) «Зсѣгъ» <7263/1755> юни(е) зѣ <17>.

Al mării tale pre plecată slugă.

Νικολαός Βεντούρας σλυτζ <Nicolae Ventura sluger>¹ <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Pantru balta Mălina; 7263/1755 iuli(e) 16.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/7. Original, difolio, filigran, sigiliu în ceară neagră la închidere.

¹ Transcrierea și traducerea din limba greacă îi aparțin P.C. Filotheu Bălan monahul de la Mănăstirea Petru Vodă, căruia îi mulțumim și pe aceasta cale.

10. 1756 (7264) august 24.

† Иѡ Кѡстандинъ Мѣхѣи Цѣхѣи Раковѣцѣ въ(с)водѣ, Б(о)жѣю м(и)л(о)стѣю, г(о)сп(о)дарѣ Земли Молдавскѣи. Cinstit și credincios boiariului domnii mele dumnealui Enachie Costandache biv vel ban, pârcaľabul de Gălați. Îț(i) facem știre că mai în trecutele dzile viind aice la dum(nealui) vel log(o)f(e)t un om Chiriiac de la ținutul Covurluiului au arătat un zăpis fără velet întru care scrie că are parte de moșie zăpisul acesta în siliște Bărboșii cumpărătură. Și dumn(e)alui vel log(o)f(e)t i-au făcut carte din parte domnii mele la dumn(ea)ta, poruncindu-ți-se ca să-i alegi moșie, și fiind că această moșie Bărboșii și altă moșie Vămășenii, ce sint tot un hotar și cu balta Mălina, le stăpânește Sf(ă)nta Mănăstire Râșca. S-au sorocit în parte și pe egumenul de Râșca ca să s(e) afli acolo la hotărât la 15 dzile a lui avgust.

Pentru care înștiințându-să mai pre urmă numitul egumen de sorocul acela, iată acum au venit aice la domnie me ș-au dat jalobă arătând că moșie Bărboșii întriagă și Vămășenii ce sint tot un hotar și balta Mălina sintu drepte moșiile Râșcăi stăpânite de sute de ani fără de nici o gâlceavă tot de cătră mănăstire și macară că pe acel Chiriiac nu-l știu să fie moșan în Bărboși. Dar încăș de vreme ce scoate zăpis au că-i va fi zăpisul de credință, au de necredință.

Egumenul de giudecată driaptă nu să dă în laturi și va vini acolo să-ș(i) aliagă gâlceava, numai fiind că acmu este toată vrême strânsului di pe țarină și vreme culesului viilor încă s-au apropiet. S-au rugat igumenul să i să pue altu soroc, adecă la dechem(vrie) în șesă, și atunce fără greș să va afla cu Chiriiac acela înainte dumatăle, și la jaloba sa având dreptate și mai vârtos că acolo la Gălați până acum boala ciunii tot nu s-au curățit de istov.

Cât pentru aceasta poruncim dumatăle să dai a înțălege acelui Chiriiac, să fie îngăduitoriu până la sorocul de sus scris, până va veni și egumenul de față, și să nu-l îngăduiești să pue mâna pe vinitul moșii de care să va fi apucând el, ce să-l ia omul mănăstirii ce este rânduie dijmaru acolo, și să-l strângă bine privind și Chiriiac, și după ce să va isbrâni gâlceava, atunce după cum să va căde acelue să va da venitul ce s-au strânsu.

Și când vor fi la sorocul ce s-au pus amândoa pârțile de față, să stai să le cauți giudecata cu amăruntul și cu dovedire cu zăpisul acela mai cerșut-au moșie vrodată și stăpânit-au vrodată au tot mănăstire este ș-au fost stăpână și el numai acmu scoate acel zăpis, și cum să va alege cu dovidire să giudeci și să curmi gâlceava, și să dai mărturie la cari parte s-a căde, și când nu să va odihni o parte vor vini la Divan. Aceasta scriem.

*Зсѣд <7264/1756> АВ(ГѸСТ) КД <24>.
Прочи вел лѡг(о)ф(е)т.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/8. Original, difolio, filigran, sigiliu mic octogonal în chinovar.

11. 1765 iulie 3

Din luminată poronca mării sale prea înălțat domnului nostru Ion Grigorie Alecsandru Ghica v(oe)v(o)d luând sama Nichitii sân popii Ursul i văru-său Vas(i)lachi din Galați cu Timothei ieromonahul, vechilul Sfintei Mănăstiri Râșca, pentru o parte de moșie din Bărboș(i) de la ținutu(l) Covărluiului, ce au jăluit Nichita mării sale lui vodă cum că acea parti de moșie o are de la un moș al lui anume Petre, și călugării Mănăstiri(i) Râșca cu hotarul moșiei Mălina iar fi împresurând ocina moșu-său.

Pentru care parte de moșie și la Divan au avut judecată înaintea dumisale Ștefăniță Rusăt vel log(o)f(e)t, și necurmându-să judecata de la Divan li s-au pus soroc ca să vie aice la fața locului. Și viind amândoașo părțile față înaintea mea, am întrebat pe Nechita și văru său Vasilache cu ce cêre să intre în stăpânirea acei părți de moșie.

El ne-au arătat un zapis vechi sârbăscu fără văleat și făr(ă) iscălitură, în care scrie că un Grozav Bărbosul au vândut partea lui de moșie din Bărboș(i) unui Petre, care Petre zice că au fost moș al lui, și am zis Nechitii i văru-său lui Vas(i)lache că numai cu acel zapis nu va putea încăpea la stăp(â)nirea moșii de nu va aduce niscarva martori să dovedească că au avut cineva din neamul lui stăpânire într-acea moșie; Și au adus pe un Ion Moldovanul i un Angheluță i brat ego Dumitrașco Canber, oameni ca de șasăzăci de ani, carii au mărturisit că părinții lor avea(u) casă în Bărboș(i), cum și un Gujdea, neamul Nechitei și al lui Vasilache, și țin minte că la o vrême când au fost foamete, care dup(ă) socoteală vor fi mai bine de 40 ani, dijmuaia acel Gujdea, neamul Nechitii, în moșia Bărboșii, și încă Ion Moldovanul au mărturisit că tot la acea vrême l-au trimes pe dânsul acel Gujde de au dijmuit niște coteață din gura bălții Mălinii.

Întrebând și pe vechilul Mănăstiri(i) Râșcăi ce are să răspunză și de are niscarva scrisori pentru acea moșie să le arate. El au răspunsu că toate cărțile și hrisoave ce au avut la vrêmea răzmiriții le-ar fi prăpădit și alte scrisori decât o hotarnică a părcălabului Antonie din let *Зсѣд <7249/1740> ВКТ(ОМБРЕ) ЛД <31>, în care am văzut că scrie cum că au rânduit igumeni și alți oameni de aicea, și au mersu de au luat sama între călugării Mănăstiri(i) Râșcăi. și între Diia log(ofet) i Ștefăniță Beșliaga pentru moșia Bărboșii i balta Mălina, ce să întinsășă mai mult cu stăpânirea Diia log(ofe)t i Ștefăniță Beșliag(a), care igumeni și din oameni ce au

fost atuncea la acea alegere, trăiaște și acum, Damiiian, igumenul de Precista, și Antonie, igumen de Mavromol, i Grigoraș Pușcașul, pe carii i-am întrebat atuncea la acea alegere a lor între mai sus numiții, auzit-au de la cineva ca să aibă și acest Nechita moșie în Bărboși, și au răspuns că au fost și carte de blestem la acea alegere ca să arate cine ce va ști. Și de la nimeni n-au auzit ca să aibă Nechita parte de moșie într-acel hotar.

Și ne-au mai adus vechilul mănăstiri(i) și alți martori anume Dumitru Țărămult(ă) ot Vămășeni, om ca de 80 ani, i Grigoraș Pușcașul, om ca de 60 ani, carii au mărturisit, adecă Dumitru Țărămultă cum că el știe că înaintea muscalilor celor ce au luat Brăila, au venit la Bărboși igumenul de Râșca cu rădvanul și au vândut venitul moșii drept 13 lei, iar Grigoraș Pușcașul, cum că tată-său de multe ori cumpăra venitul acei moșii tot de la igumeni de Râșca iar nu de la cineva din neamul Nechitii, și de atuncea și până acum tot acolo sântu trăitori și tot pe călugări i-au apucat dijmuid, iar nu cineva din neamul Nechitii sau pe Nechita.

Deci fiind pricina într-acestaș chip, am zis martorilor Nechitii să m(e)argă în biserică să jure cum că știu pe neamul Nechitii că au dijmuit și are moșie în Bărboș(i), și la jurământ nu au vrut să m(e)argă.

Din care s-au cunoscut că poate și neamul Nechitii va fi cumpărat venitu(l) acei moșii, cum l-au fost cumpărând și îl cumpără și alții pân(ă) acum.

Ci de vréme ce martorii Nechitii jurământu n-au pri(m)it și din zapisul sârbăscu nu s-au înțales nimic fiind neiscălit de nimeni, nici cu veleat, și nici stăpânire nu au avut, fiind tot aice trăitori, și mai vârtos că martorii Mănăstiri(i) Râșca la alegerea moșii cu log(ofetul) Diia i Ștefăniță Beșliag(ă) au priimit și carte de blestem și au mărturisit înaintea mea cum că nimini nimic n-au pomenit de neamul Nechitii să fie având și el parti de moșie într-acel hotar și știu că tot călugării au dijmuit și mainainte, cum și de la acea alegere încoace de 24 ani tot călugări(i) dijmuescu iar nu Nechita sau neamul lui, am curmat printr-această carte de judecată ce am dat-o la mâna vechilului Sfintei Mănăstiri Râșca ca să-ș(i) stăpânească mănăstirea moșia Bărboșii i Mălina, dup(ă) cum au stăpânit-o și până acum cu bună pace de către Nechita i Vas(i)lache, văru(l) său. Aceast(a).

ЮЛИ(Е) Г <3> *АΨΞΕ <1765>.

Νικολαός Βεντούρας <Nicolae Ventura> <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Carte de judecată pe moșia Bărboșii i Mălina la Țanutul Cuvurluiului. 1765 iul(ie) 3; No. 9.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/9. Original, difolio.

12. 1766 ianuarie 12

Cu mila lui D(u)mn(e)zău, Io Gligorie Alexandru Ghica voevoda, domnu Țării Moldovii.

† Facemu știre cu acestu hrisovu a domnii méle tuturorui cui să cade a ști, că iată au vinit înaintea domnii méle și înaintea a tot Sfatul nostru cuvios rugătoriul nostru cuvioșia sa Calistrat, egumenul Sfintii Mănăstiri Râșcăi, și dinpreună cu tot soboru de acolo, și ni-au arătat o măturie de giudecată din l(e)t *АΨΞΕ <1765> ЮЛИ(Е) Г <3>, de la cinstit și credincios boiariul domnii méle dum(nealui) Neculai Ventura vel spat(ar), pârcălab de Gălați. Scriindu că din poronca domnii méle au luat sama Nechitii, feciorul popii Ursului, și văru-său Vasilache din Gălați, cu Timothei ier(o)monah, vechilu Sfintii Mănăstiri Râșcăi, pentru o parte de moșie

din Bărboși de la ținutul Covurluiului, ce ni-au jăluit domnii méle Nechita cum că acea parte de moșie o are de la un moșu a lui anume Petre, și călugării Mănăstirii Râșca cu hotarul moșii Mălina iar fi înpresurându ocina moșu-său.

Pentru care pricină în trecuta vréme din poronca domnii méle au fostu mai avut giudecată și aicea la Divan înaintea dum(nealui) Ștefan Roset vel log(o)f(e)t, și neputânduli-să atuncea curma giudecata li s-au pus soroc ca să miargă acolo la starea locului. Și mergându amândoo părțile acolo faț(ă) înaintea a mai sus numitului boiar s-au întreat pe Nechita și văru-su Vasilache cu ce céru să intre în stăpânirea acii părți de moșie, ei au arătat un zapis véchiu sârbăsc cu fără de v(e)l(ea)t și fără de iscălituri. Întru care scrie că un Grozavu Bărbosul au vândut partea lui de moșie din Bărboși unui Petre, care acel Petre dzicea ei că li-au fostu moș lor.

Și dzicându-s(e) Nechitii și văru-său lui Vasilache că numai cu acel zapis nu vor putea încăpe la stăp(â)nirea moșii neaducându-i niscarva marturi să dovediască că au avut cineva din neamul lor stăpânire într-aceia moșie, ei au adus pe un Ioan Moldovanul și pe un Angheluțe, frate lui, și cu Dumitrașco Canberiu, oamin(i) ca de șasădzeci de ani; carii au mărturisit că părinții lor avea(u) casă în Bărboși, cum și un Ghiujdea, neamul Nechitii și a lui Vasilache, au mărturisit dzicând că ține minte că la o vréme cându au fost foamite mai bine de patruzeci de ani dejmuia acel Ghiujdea, neamul Nechitii, în moșia Bărboșii. Și încă Ioan Moldovanul au mărturisit că tot la acea vréme l-au trimis pe dânsul acel Ghiujdea de au dejmuit niște coteț(e) din gura bălții Mălinii.

Întrebându-să și pe vechilul Mănăstirii Râșcă ce are să răspundze și de are niscarva scrisor(i) pentru acea moșie să le aret(e). El au răspunsu că toate cărtil(e) și hrisovile ce au avut, la vrémea răzmiriților le-(a)r fi prăpădit, și alte scrisori nu are, fără decât o hotarnică a pârcălabului Antonie din l(e)t *3CM* <7249/1740> *УКТОМЕРІЕ* *ЛА* <31>, întru care s-au vădzut că scrie cum că au orânduie egumeni și alți oameni de acolo și au mersu de au luat sama între călugării Mănăstiri Râșcăi și între Diia log(ofet) și Ștefănuțe Bešliaga pentru moșia Bărboșii și balta Mălina, ce să întindeasă mai mult cu stăpânirea Diia log(ofet) și Ștefănuțe Bešliaga.

Care egumeni și din oameni ce au fost atuncea la acea alégere s-au găsit trăind și acmu Damiiian eg(u)m(enul) de Précista și Antonie, eg(u)m(enul) de Mavromor, și Grigoraș Pușcașul, pe carii s-au întreat atuncea la acea alégere a lor între mai sus numiții, audzit-au de la cineva ca să aibă și acestu Nechita moșie în Bărboși, și au răspunsu că au fostu și carte de blăstăm la acea alégere ca să arete cine ce va ști, și de la nime n-au audzit ca să aibă Nechita parte de moșie într-acel hotar.

Și au mai adus vechilul mănăstirii și alți marturi, anume Dumitru Țărămultă ot Vămășeni, om bătrân ca de optudzeci de ani, și Grigoraș Pușcașul, om ca de șasădzăci de ani, carii au mărturist; adică Dumitru Țărămultă cum că el știe că înaintea muscalilor celor ce au luat Brăila au vinit la Bărboși egumenul de Râșca și au vândut vinitul moșii dreptu triispré(ze)ce lei, iar Grigoraș Pușcașu au mărturisit cum că tată-său de multe ori cumpăra vinitul acii moșii tot de la eg(u)m(enul) de Râșca, iar nu de la cineva din neamul Nechitii și de atuncea și până acmu tot acolo sintu trăitori, și tot pe călugăr(i) i-au apucat dejmuind iar nu pe altcineva din neamul Nechitii sau pe Nechita.

Și fiind pricina într-acesta chip s-au dzis marturilor Nechitii să m(e)argă în biserică să giure, cum că știu pe neamul Nechitii că au dejmuie și are moșie în Bărboși, și ei la giurământ n-au vrut să m(e)argă, din care s-au cunoscut că și neamul Nechitii va fi cumpărat vinitul acii moșii, cum l-au fost cumpărând și cumpăra și alții până acmu.

Și fiindu că marturii Nechitii giurământ n-au priimit, și din zapisul sirbăscu nu s-au înțeles nimică fiind neiscălit de nime, nici cu v(e)l(ea)t, nici stăp(â)nire n-au avut fiind tot acolo trăitori, și mai vârtos că marturii Mănăstirii Râșcăi la mergirea moșii cu log(o)f(e)t(ul) Diia i Ștefănuțe Beșliagaau priimit și carte de blăstăm, și au mărturisit și acmu, cum că nimene nimică n-au pominit de neamul Nechitii să fie având și el parte de moșie într-acel hotar, și știu că tot călu(gă)rii au dejmuit și mai înainte, cum și de la acea alégire încoace de doodzăci și patru de ani tot călugării dejmuescu iar nu Nechita sau neamul lui, au hotărât dum(nealui) mai sus numitul boiar ca să-ș(i) stăp(â)niască Sfânta Mănăstire Râșca moșia Bărboșii și Mălina cu pace de cătră Nechita și de cătră văru-său Vasilache,

Drept acéia iat(ă) dar că și de la domniia mea dăm și întărim stăp(â)nirea Sfintii Mănăstiri Râșcăi pe moșia Mălina și Bărboșii de la țin(u)t(ul) Covurluiului, ca să-i fie sfiintii mănăstiri drépte ocini și moșii, și uric și întăritură cu tot hotar(ul), și cu tot vinitul, neclătít și nerășăite nici odănoar(ă).

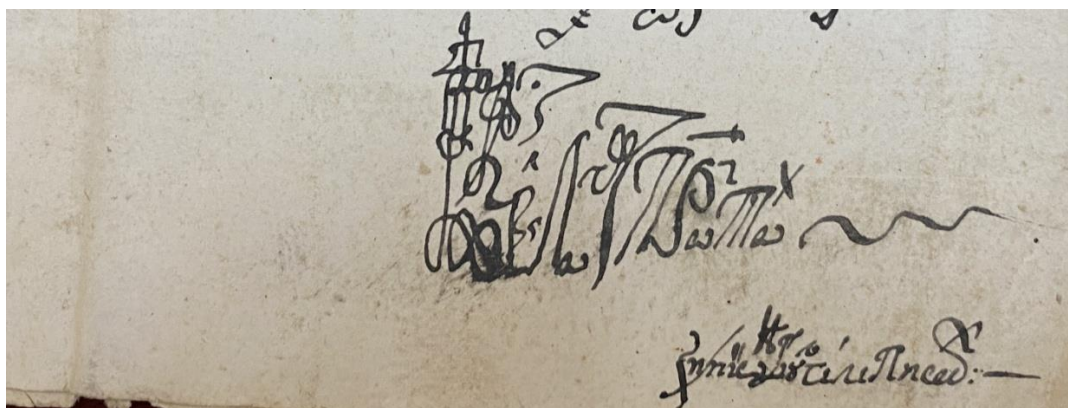
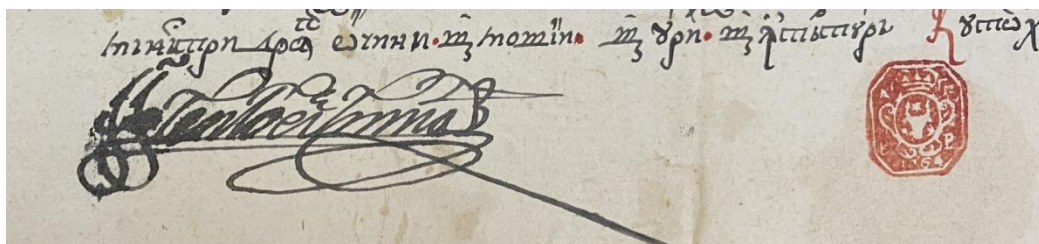
*ΛΨΞS <1766> генаp бѣ <12>.

Иѡ Григоріе Гика в(о)евода <m.p.>.

Щефан Рѣсет вел лѡг(о)ф(ет) прѡчитѡх.

Simion Burghela pisah.

<Pe verso-ul filei a doua>: Hrisov pe moșia Bărboși și Mălina. 1766 gen(arie) 12; Bărboși.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/10. Original, difolio, sigiliu mic octogonal.

1794 aprilie 23

Făcut-am adevărat zăpisul meu la Sfânta Măn(ă)st(ire) Râșca precum să s(e) știe că au năimit dum(nealui) giupânului Dumitru Popovici moșiia balta Mălina cu tot vinitul pe an câte patruzăci lei bani, patru cântare pește, patru ocă tămâie și doao ocă untdelemn. Și această vânzare este pe 3 ani, adică trei ani să aibă a stăpâni moșiia balta Mălina la țin(u)t(ul) Cuvurliului cât cuprinde hotarul moșiei să-ș(i) ia tot venitul după obiceiul pământului, iar pentru patru ani ce-au stăpânit dum(nealui) din cumpărătura vechi den mai înainte această moșie în vreme oștirii s-au împăcat cu măn(ă)st(irea), n-are să ceară măn(ă)st(irea) nemică de la dum(nealui), nici dum(nealui) de la măn(ă)st(ire).

Și această tocmală s-au făcut după tocmala vechi, ca si deșchiză gârla vechi ci este din Siret și merge în balta Mălina cu cheltuiala dum(nealui) să facă gârliile amândoa, și poduri peste ele, și bani s-au dat după tocmală acmu înainte pe an (1)794.

Și fiind eu vechil despre parte giupânului Dumitru la această năimală a moșii, am iscălit.

(1)794 ap(rilie) 23.

Costantin Ioanovici.

Mihai Botezat.

<Pe verso>: Zăpisul lui Costantin grecul din Suceavă pentru balta Mălina.

7302/1794> *ап(риліе) кг* <23>.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/12. Original.

Bibliografie selectivă

Documente inedite

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Râșca, V/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13.

Arhivele Naționale Iași, Fond Mănăstirea Mavromol, III/1.

Documente editate

Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale, București, 1975, vol. V (1701-1720), întocmit de Veronica Vasilescu și Doina Duca-Tinculescu;

Mihordea, Vasile, redactor responsabil, Constantinescu, Ioana, Istrati, Corneliu, *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, *Moldova*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966.

Lucrări, studii și articole

Căldăraru, Cristian-Drăgoș, *Biserica fortificată „Precista”. Monument de cultură românească*, Galați, Editura Partener, 2010;

Costin, Clit, *Egumenii Mănăstirii Râșca de la 1542 până în prima jumătate a secolului al XIX*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, VIII, 2022, p. 155-254.

Copceac, Petru, Pr., Drăgoi, Eugen, Pr., *Biserica Mavromol din Galați*, Apare cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Dr. Antim Nica, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, Galați, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, 1987;

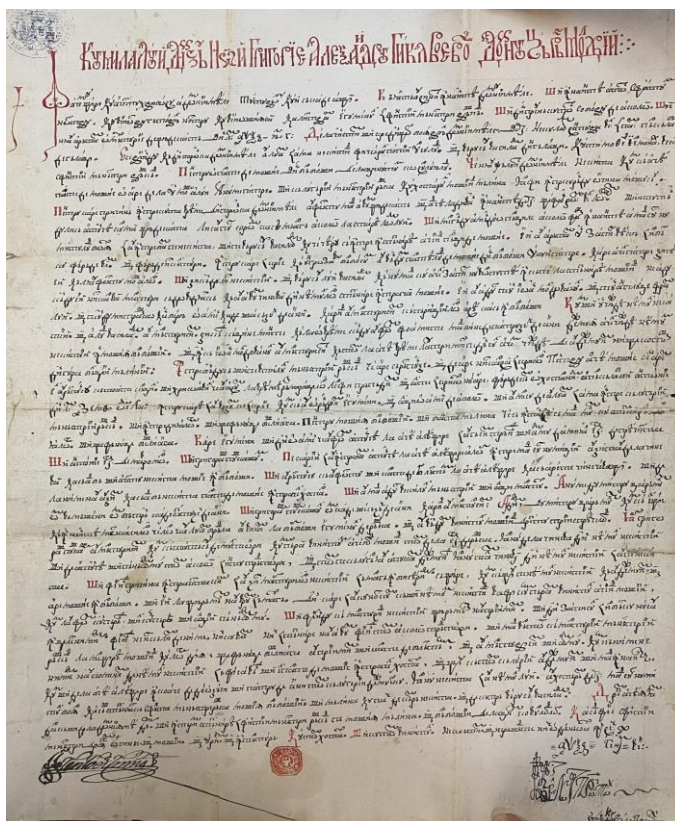
Drăgoi, Eugen, Pr., *Mărturii de viață bisericească în ținutul Tecuciului de la începuturi până la anul 1800*, Tipărit cu binecuvântarea ÎPS dr. Casian Crăciun, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Galați, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2015;

Marinescu, Florin, *Mănăstirea Precista din Galați, metoc al Mănăstirii athonite Vatoped, Date preliminare*, în „Studii Danubiene”, Galați, nr. 1, 2009;

Marinescu, Florin, Zahariuc, Petronel, *Câteva documente privitoare la mănăstiri din Galați păstrate în arhiva mănăstirii Sfântul Pavel de la Muntele Athos în Credință, istorie și cultură la Dunărea de Jos*, 2005;

Păltănea, Paul, *Vechi lăcașuri de cult și viața bisericească în sudul Moldovei până la anul 1864*, în Arhiepiscopia Dunării de Jos, *Istorie bisericească, misiune creștină și viață cultural*, I, *De la începuturi până în secolul al XIX-lea*, Tipărită cu binecuvântarea ÎPS Arhiepiscop dr. Casian Crăciun, Arhiepiscopul Dunării de Jos, Galați, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, 2009, p. 479-546; publicat întâia oară în *Monumente istorice și izvoare creștine*, Galați, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, 1987, p. 189-255.

Tomescu, Constantin N., *Tablou de 40 de mănăstiri și schituri din Moldova și cu arătarea moșiiilor ce aveau ele în 1812*, în „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești”, XXII, Chișinău, 1933

12 ianuarie 1766

**CINCI DOCUMENTE CU SIGILII DE LA DOMNITORII IOAN
TEODOR CALLIMACHI, GRIGORE AL III-LEA GHICA ȘI
CONSTANTIN DIMITRIE MORUZI**

*

**FIVE DOCUMENTS WITH THE SEALS OF RULES IOAN
TEODOR CALLIMACHI, GRIGORE III GHICA AND
CONSTANTIN DIMITRIE MORUZI**

*

**CINQ DOCUMENTS AVEC LES SCEAU DES SOUVERAINS
IOAN TEODOR CALLIMACHI, GRIGORE III GHICA ET
CONSTANTIN DIMITRIE MORUZI**

**Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS¹
Dr. Camelia TEODORESCU²**

Rezumat: În articol sunt prezentate cinci documente care se află conservate la Arhivele Naționale Istorice Centrale din București și care au fost emise în cancelariile domnilor Moldovei: Ioan Teodor Callimachi, Grigore al III-lea Ghica și Constantin Dimitrie Moruzi. De asemenea, autorii prezintă, apelând la sigilografie și la heraldică, sigiliile care validează documentele menționate, precum și stema heraldică a Moldovei.

Cuvinte cheie: documente, Ioan Teodor Callimachi, Grigore al III-lea Ghica, Constantin Dimitrie Moruzi, sigilii, heraldică, sigilografie.

*

Abstract: The article presents five documents that are preserved at the Central National Historical Archives in Bucharest and that were issued in the chancelleries of the lords of Moldova: Ioan Teodor Callimachi, Grigore III Ghica and Constantin Dimitrie Moruzi. The authors also present, using sigillography and heraldry, the seals that validate the mentioned documents, as well as the heraldic coat of arms of Moldova.

Key words: documents, Ioan Teodor Callimachi, Grigore III Ghica, Constantin Dimitrie Moruzi, seals, heraldry, sigillography.

*

Sommaire: L'article présente cinq documents qui sont conservés aux Archives historiques nationales centrales de Bucarest et qui ont été émis dans les chancelleries des seigneurs de Moldavie: Ioan Teodor Callimachi, Grigore III Ghica et Constantin Dimitrie Moruzi. Les auteurs présentent également, en utilisant la sigillographie et l'héraldique, les sceaux qui valident les documents mentionnés, ainsi que les armoiries héraldiques de la Moldavie.

Mots clés: documents, Ioan Teodor Callimachi, Grigore III Ghica, Constantin Dimitrie Moruzi, sceaux, héraldique, sigillographie.

*

¹ Arhivele Naționale ale României, laurszem@gmail.com.

² Universitatea din București, Facultatea de Geografie, camelia.teodorescu@geo.unibuc.ro

La Arhivele Naționale Istorice Centrale, în colecția „Documente moldovenești”, se regăsesc, printre altele, cinci documente, care au fost scrise în limbile slavonă și română, cu caractere chirilice, emise, în perioada 1760-1778, în cancelariile domnilor Moldovei: Ioan Teodor Callimachi, Grigore al III-lea Ghica și Constantin Dimitrie Moruzi.

Prin primul document, dat la 1760 (7268) iulie 26, Ioan Teodor Callimachi, domnul Moldovei, întărește lui Gavril și lui Apostul, feciorii lui Toader Boldoc din Focșani, stăpânirea peste moșia Boldoc, să-și apere iazul morii de pe moșie și să-și ia venitul locului din care cu pâini, din fâneață, din grădini cu legume, din prisăci cu stupi și din tot locul³.

Înscrisul este validat cu un sigiliu octogonal (29 x 27 mm), imprimat cu chinovar⁴, cuprinzând în câmpul sigilar⁵, mărginit de un chenar perlat, între două modilioane, capul de bour, văzut din față, cu stea între coarne, având deasupra o coroană deschisă, cu cinci fleuroane, flancată, la dreapta de buzdugan, la stânga de iatagan cu vârful în sus. În jur, inițialele domnului și anul: **IO-IO / T-D / V-V / 1759**⁶.

Prin documentul emis la 1775 noiembrie 26, Grigorie Alexandru Ghica, domnul Moldovei, poruncește lui Neculai Grosu vornic de poartă să meargă la moșia

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), *Documente moldovenești*, XII/36.

⁴ Chinovarul este o substanță de culoare roșie, obținută din unele plante sau din sulfură de mercur; a fost folosită la scrierea și la sigilarea înscrisurilor.

⁵ Câmpul sigilar este suprafața pe care se execută atât emblema, cât și legenda sigiliului.

⁶ Gabriela Rădulescu, *Sigiliile cancelariei domnești a Moldovei între anii 1711-1821*, în „Revista Arhivelor”, XII, 1969, nr. 2, pp. 182-203; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Tezaur sfragistic românesc. II. Sigiliile emise de Cancelaria domnească a Moldovei (1387-1856) / Trésor sfragistique roumain. II. Les sceaux emis par la Chancellerie princière de la Moldavie (1387-1856)*, București, Ars Docendi, 2006, pp. 76, 104.

Trifești, aflată în ținutul Iași, pe apa Prutului, să urmeze semnele și hotarele arătate în hotarnica făcută de Neculai Mămăligă vornic de poartă, să „facă mărturii” și să aducă dovezile pentru judecată⁷.

Actul este autentificat cu un sigiliu oval (27 x 25 mm), imprimat, de asemenea, cu chinovar, având în câmp un scut oval, încărcat cu capul de bour purtând între coarne o stea. Scutul, timbrat de o coroană închisă, terminată cu glob crucifer, flancată de buzdugan în dreapta și de iatagan în stânga, are ca suport⁸ doi lei ieșind pe jumătate dintr-o panoplie aflată dedesubt și compusă din opt steaguri desfăcute, două tolbe cu câte trei săgeți și două trompete, toate unite sub o tobă mare. În jur, inițialele domnului și anul: **G-R / A-L / G-C / V-D / 1774**⁹.

Prin documentul emis la 1776 iulie 31, Grigorie Alexandru Ghica, domnul Moldovei, poruncește boierilor Constantin Sturza fost mare spătar și Petrache vameșul, ispravnicul de ținutul Tutovei, să aleagă și să hotărască două moșii ale hatmanului Iordache Ghica. Actul este validat cu un sigiliu care corespunde cu cel de mai înainte¹⁰.

⁷ ANIC, *Documente moldovenești*, VII/2.

⁸ Suportul face parte dintre elementele exterioare ale scutului, fiind redat de un animal cu rolul de a susține scutul.

⁹ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *op. cit.*, pp. 77, 105.

¹⁰ ANIC, *Documente moldovenești*, VI/17.

Prin documentul emis la 1777 februarie 7, Grigorie Alexandru Ghica, domnul Moldovei, îi dăruiește lui Iordache, fost mare căpitan de Dorohoi, o casă din târgul Dorohoiului¹¹.

Înscrisul este autentificat cu un sigiliu octogonal (21 x 21 mm), imprimat cu chinovar, cuprinzând în câmp, mărginită de un chenar liniar, aceeași reprezentare ca la sigiliul anterior, diferind doar anul, 1777¹².

Prin ultimul document, dat la 1778 ianuarie 23, Constantin Dimitrie Moruzi, domnul Moldovei, poruncește lui Iordache Gheuca fost mare medelnicer și lui Ștefan Mirce vornic de poartă să meargă și să hotărască mai multe moșii și părți de moșii, din ținutul Tutova, care aparțin boierului Manolache Bogdan mare vornic¹³.

Documentul este validat cu un sigiliu octogonal (20 x 18 mm), imprimat cu chinovar, cuprinzând în emblemă, mărginit de două chenare liniare (cel interior mai subțire), între două ramuri încrucișate în partea de jos în săritoare¹⁴, capul de bour având deasupra o coroană deschisă, cu trei fleuroane sub formă de flori de crin, flancată în dreapta de iatagan, în stânga de buzdugan. În jur, inițialele domnului și anul: **IO-CS / DM-VV / 17-77**¹⁵.

¹¹ Ibidem, XXV/1.

¹² Gabriela Rădulescu, *op. cit.*, pp. 183-205; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *op. cit.*, pp. 77, 105.

¹³ ANIC, *Documente moldovenești*, XIX/28.

¹⁴ Săritoarea este piesa onorabilă a scutului realizată prin așezarea benzii peste bară.

¹⁵ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *op. cit.*, pp. 78, 105.

La documentele de față, cuvintele au fost transcrise ca în text, iar cele slavone au fost transliterate cu caractere latine.

I. Noi, Ioan Teodor voevoda, *Bojiu milostiu, gospodar zemli Moldavscoi*¹⁶. De vreme ce-au jăluit domnii mele Gavril și Apostul, feciorii lui Toader Boldoc din Focșani, zicând că au o bucată de moșie, = 16 = pământuri la gârlile Putnii, ce să numește moșie lui Boldoc, lângă Hobjălești, care moșie este hotărâtă dispre alte părți de moșie și este de baștină a lor cu scrisori vechi. Și au și o moară acolo pe ace bucată

¹⁶ Ioan Teodor voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei.

de moșie, în gârliile Putnii. Și mergu oameni di cosăscu și le strică iazul morii, de trag apa pin grădini și li să pricinuești mare pagubă și stricăciune morii. Și nici dejmă nu le dau, fiind niște copii săraci.

Drept aceia, iată că li-am dat domnie me volniciei pin 'tr-această carte a domnii mele, ca să fie volnic a-și stăpâni moșie și să-și apere iazul morii, ca nime să nu îndrăznească a face măcar oricât de puțină stricăciune la moară.

Așăjdere, să fie volnec a-și lua și vinitul locului de a zăce din cari cu pâini, din fânață ⁱ¹⁷ din grădini cu legume și din prisăci cu stupi și din tot locul cu tot vinitul moșii, după obicei, după dresă și scrisori ce vo fi având.

Și nime să nu ste împotriva cărții domnii mele. Iar având cineva a răspunde, să vie de față. Aceasta poruncim.

= 7268 (1760) = iulie = 26 =

II. Noi, Grigorie Alexandru Ghica voevoda, *Bojiu milostiu, gospodar zemli Moldavscoi*¹⁸. De vreme ce domnii mele au jăluit Iordache Cerchez *vtori*¹⁹ vistier, precum că trimețându omul său ca să dejmuiască o moșie ce are la ținutul Iașii, pe apa Prutului, anume Trifeștii, un Macoveiu Vâlcu, ce au cumpărat cu anul moșie Vlăsăneștii a Mănăstirii Aron Vodă, ar fi trecut piste hotar și au dejmuit o bucată de loc și din moșie Trifeștii pe cari le aducându-să ace cu om *g(o)spod(arschi)*²⁰, au tăgăduit înainte domnilor boerilor că n-au trecut piste hotar. Și neputându ști adevărul, s-au socotit de cătră domnii boeri să meargă un vornic de poartă să aducă mărturii după cum va afla.

Deci, după hotărâre domnilor boerilor, rânduitu domnie me pe Neculaiu Grosu vornicu de poartă să meargă la moșie Trifeștii și, urmându semnale și hotarale ce să arată în hotarnica ce iaste făcută de Neculaiu Mămăligă vornic de poartă, să facă mărturii în ce chipu va afla și să o aducă aice ca să să cauti giudecata. Aceasta poruncim.

1775 noembrie 26

III. Noi, Grigorie Alexandru Ghica voevoda, *Bojiu milostiu, gospodar zemli Moldavscoi*²¹. Cinstiți și credincioși boerii domnii mele, domnul Costandin Sturza *biv*²² *vel*²³ spătar *i*²⁴ către Petrache vameșul, ispravnicul de ținutul Tutovei, să face știre că domnii mele ne-au spus cinstit și credincios boeriul domnii mele, domnul hatman Iordache Ghica, arătând că are doao moșii la ținutul Tutovei, anume Dienesăștii *i*²⁵ Pogoneștii, care moșii ce o știind domnul ca să i să hotărască de către alți răzași.

¹⁷ Și.

¹⁸ Grigorie Alexandru Ghica voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei.

¹⁹ Al doilea.

²⁰ Domnesc.

²¹ Grigorie Alexandru Ghica voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei.

²² Fost.

²³ Mare.

²⁴ Și.

²⁵ Idem.

Iată scriem domnia mea să mergeți la numitele moșii și strângeți pe toți răzașii și împrejurașii, să cercetați toate scrisorile și, așa pe arătarea scrisorilor și mărturii a oameni bătrâni, să alegeți și să hotărâți numitele moșii osăbite de către alți răzași, stâlpindu-le și cu pitri hotară. Să dați și mărturii hotarnice în semne iscălite de domn și de toți răzașii și împrejurașii câți să vor tâmpla la hotară. Iar când cu vreunii din răzași ar fi vreo pricină și nu-i veți putea domnia mea odihni acolo, cu zi de soroc și cu mărturii domnii mele, scriindu-ne toată pricina pe largu, să vie la divan. Aceasta scriem.

1776 iulie 31

IV. Noi, Grigorie Alexandru Ghica *voevoda*, *Bojiu milostiu*, *gospodar zemli Moldavscol*²⁶. Să face știre cu această cartea a domniei mele, că prin jalba ce ni-au dat Iordache *biv*²⁷ *vel*²⁸ căpitan de Dorohoi, au arătat că la târgul Dorohoiului fiind o casă făcută pe loc domnescu, care casă aflându-se fără de stăpân la vremea oștirii, s-au fost stricată și s-au răsipit. Și el s-au apucat atuncea de au tocmit-o, făcându și toate ceale trebuincioase cu a sa cheltuială și s-au așăzat într-însa. Și acmu, cerșind numitul Iordache căpitan ca să-l miluim cu casa acea și cu locul ei, fiind loc domnescu, având așăzarea sa acolo și să i să facă de la domnie mea și întăritură de stăpânire.

Scri-am domnie mea la credincioșii boerii noștri, domnul Sandu Ilie *biv*²⁹ *vel*³⁰ stolnic și domnul Ioniță Hermeziul *biv*³¹ *vel*³² cămăraș, isprăvnicel de Dorohoi, ca să facă cercetare atât pentru casa acea de nu are vreo pricină de cătră cineva și cât și pentru loc de iaste drept loc domnescu. Și cât cuprinde măsura lui și în ce chip vor afla și (să) înștiințeaze pe domnia mea.

Acum dar, aducându-ne Iordache căpitan cartea numiților boeri ispravnici, întru care scriu și arată că după poronca domnii mele au făcut cercetare și au aflat că cu adevărat casa aceaia au fost fără de stăpân, făcută pe drept locul domnescu și fără de nici o pricină. Și cum la vremea oștirii, fiind casa aceaia stricată rău, Iordache căpitan au tocmit-o, făcând cu a sa cheltuială și toate ceale pen pregiur trebuincioase. Și măsurându locul casii aceștie, s-au găsit triizeci stânjeni domnești în lungu și doaozeci și cinci stânjeni în lat și nici o pricină despre nimea acea casă nu s-au aflat să aibă.

Iată, domnia mea ni-am milostivit și am dat lui Iordache căpitan casa aceaia, cu locul ei, să-i fie lui de la domnia mea danie și miluire stătătoare în veci, să stăpânească cu pace ca pe driaptă ocină și moșie sa, fără de nici o supărare cătră nimea.

²⁶ Grigorie Alexandru Ghica voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei.

²⁷ Fost.

²⁸ Mare.

²⁹ Fost.

³⁰ Mare.

³¹ Fost.

³² Mare.

V. Noi, Costandin Dimitrie Muruz voevoda, *Bojiu milostiu, gospodar zemli Moldavscii*³³. Credincios boeriu domnii meale, domnul Iordache Gheuca *biv*³⁴ *vel*³⁵ medelnicer *i*³⁶ boeriul nostru Ștefan Mirce vornic de poartă, să face știre că domnii mele ni-au arătat al nostru cinstit și credincios boeriu, domnul Manolache Bogdan *vel*³⁷ vornic, cum că la ținutul Tutovii ari domnia lui aceste moșii și părți de moșii, anume satul Româneștii *i*³⁸ 1 = 6 = parte din satul Iveștii *i*³⁹ giumătate di satul di Horăgeștii *i*⁴⁰ giumătate di satul di Țaga și giumătate di sat di Bănceștii, cu scrisori. Cari moșii fiind nealese și nehotărâte, au cerutu domnul vornicul ca, după scrisori ci ari, să-și aleagă și să-și osăbească moșiile de cătră alți împregiurași.

Deci, iată vă scriemu domnie me, să vă sculați, să mergeți la stările numitelor moșii. Și strângând acolo pe toți răzeșii și alți împrejurași, după scrisori încredințate ci vor fi atātu la domnul vornic Bogdan, cum și la alți împrejurași răzeși, cercetându-le cu amărunt, după cum va fi cu drept, ci să vor dovedi drepte moșiile domnii sale vornicul, să le alegeți și să le deosăbiți fieșticare moșii di cătră alți răzeși. Și hotărându-le, stâlpindu-le cu petri hotar, să dați la... domnii sale vornicul și mărturii hotarnică în semni întru cari să fie iscăliți toți răzeșii și alți împrejurași. Ca pe urmă, cercetându-se și de domnul *vel*⁴¹ logofăt hotarnica, di va discuta, să-l facă domnia sa vornicul Bogdan și ispisoc *g(os)pod(arschi)*⁴² pentru stăpâniri.

Iar când vreunii din răzeși nu vor fi odihnii cu hotărătura ci-ți faci, să le puneți ză di soroc și cu mărturie domnească să vii la divan. Aceasta scriam.

1778 ghenarie⁴³ 23

Bibliografie selectivă

Arhivele Naționale Istorice Centrale din București.

Rădulescu, Gabriela, *Sigiliile cancelariei domnești a Moldovei între anii 1711-1821*, în „Revista Arhivelor”, XII, 1969, nr. 2.

³³ Constantin Dimitrie Muruz voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei.

³⁴ Fost.

³⁵ Mare.

³⁶ Și.

³⁷ Mare.

³⁸ Și.

³⁹ Idem.

⁴⁰ Idem.

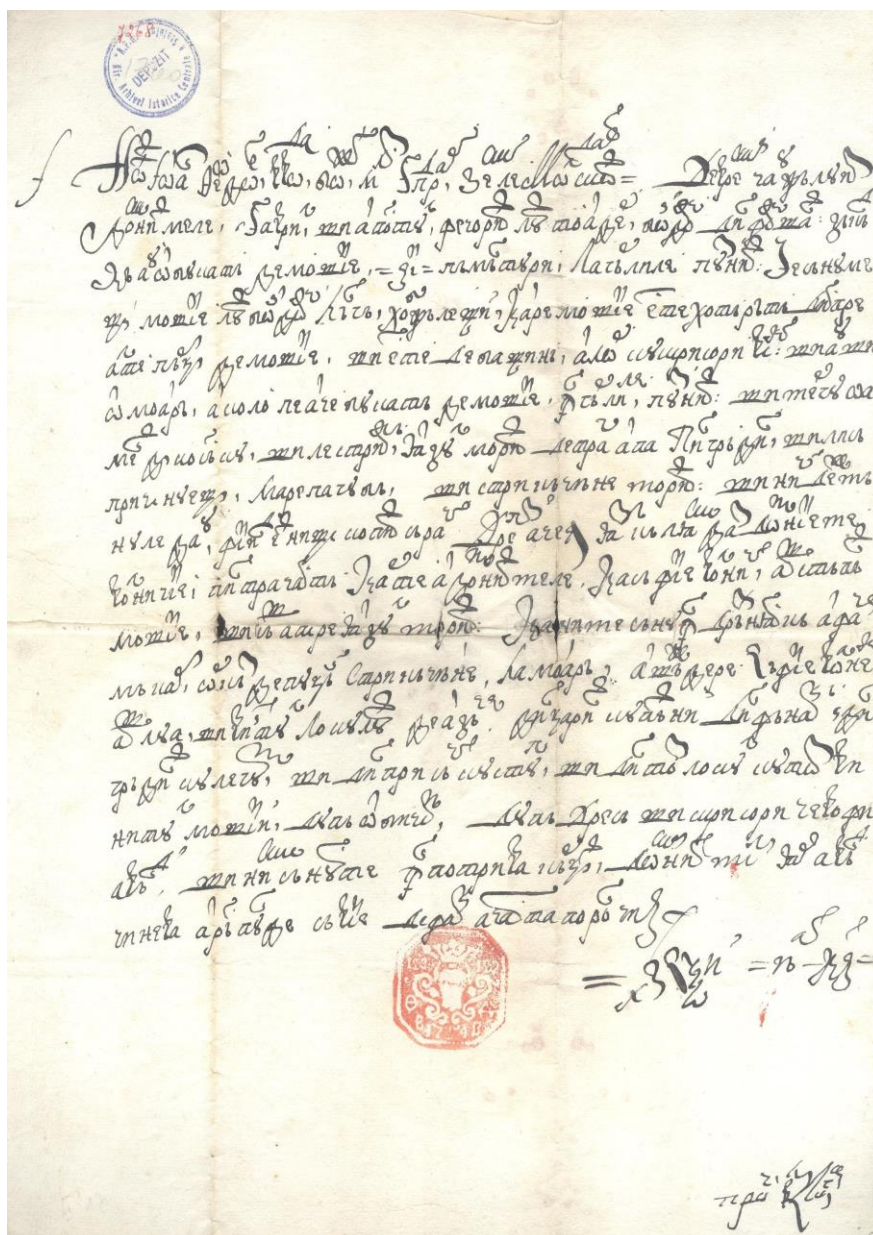
⁴¹ Mare.

⁴² Domnesc.

⁴³ Ianuarie.

Szemkovics, Laurențiu-Ștefan, Tezaur sfragistic românesc. II. Sigiliile emise de Cancelaria domnească a Moldovei (1387-1856) / Trésor sfragistique roumain. II. Les sceaux emis par la Chancellerie princière de la Moldavie (1387-1856), București, Ars Docendi, 2006.

ANEXE

I. Documentul emis la 1760 (7268) iulie 26.
Sursa: Arhivele Naționale Istorice Centrale.

1777. 4r: 7, 9

POMELNICUL MĂNĂSTIRII NEAMȚ DIN ANUL 1848
*
THE PRAYER BOOK OF THE NEAMȚ MONASTERY IN 1848
*
LE DIPTYQUE DE LA MONASTÈRE DE NEAMȚ DE L'ANNÉE
1848

Vera STIGLEȚ¹

Rezumat: Articolul de față descrie un pomelnic inedit din vremea starețului Neonil Buzilă, păstrat în colecția bibliotecii Mănăstirii Neamț. Exemplarul datând din anul 1848, a fost cercetat de distinsa doamnă Prof. univ. dr. Olimpia Mitric în volumul *Manuscrise românești din Moldova: catalog*, care a reliefat câteva particularități ale acestui izvor. Manuscrisul elaborat cu caractere chirilice românești, are 11 file și prezintă o înșiruire de nume și treptele de hirotonie a monahilor din Lavra Neamț (arhimandrit, ieroschimonahi, ieromonahii, ieroschidiaconi, ierodiaconi, shimonahi, monahi).

Cuvinte-cheie: Mănăstirea Neamț, starețul Neonil, pomelnic, vii.

*

Abstract: This paper describes an unpublished prayer book from the period of Abbott Neonil Buzilă, preserved in the collection of the Neamț Monastery. The copy from 1848 was studied by the honourable Professor Olimpia Mitric, PhD, in the volume *Manuscrise românești din Moldova: catalog [Romanian Manuscripts from Moldavia: Catalogue]*, who pointed out several particularities of this source. The manuscript uses Romanian Cyrillic characters; it comprises 11 pages and features a list of names and the consecration ranks of the monks at the Neamț Lavra (archimandrite, hieromonks, hieroschemadeacons, hierodeacons, hieroschemamonks, and monks).

Keywords: Neamț Monastery, Abbott Neonil, prayer book, the living.

*

Résumé: Le présent article décrit un diptyque inédit de l'époque de l'abbé Neonil Buzilă, conservé dans la collection de la bibliothèque de la Monastère Neamț. L'exemplaire, datant de l'année 1848, a été étudié par la distinguée madame Prof. univ. dr. Olimpia Mitric dans le recueil „*Des manuscrits roumains de Moldavie: un catalogue*” qui a mis en évidence quelques aspects particuliers de cette source. Le manuscrit élaboré avec des caractères cyrilliques roumains, a 11 feuilles et présente un enchaînement de noms et les étapes d'ordination des moines de Lavra Neamț (archimandrite, hiéromoines, hiéroschideacons, hiérodiacres, shimonahs, moines).

Des mots clés: La Monastère Neamț, abbé Neonil, le diptyque, les vivants.

Biblioteca Mănăstirii Neamț este considerată pe bună dreptate una dintre cele mai importante instituții deținătoare de tezaur bibliofil, ce numără aproximativ 23.000² de volume tipărite (manuscrise românești, slavone, grecești)³. Astăzi, biblioteca

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava – Facultatea de Istorie și Geografie, SUCEAVA; Muzeul Cetatea Neamț, Târgu Neamț – Complexul Muzeal Național Neamț.

² Costin Clit, *Însemnări de pe cărțile din biblioteca Mănăstirii Neamțului*, în *Prutul*, Anul VIII (XVII), nr. 1, 2018, p. 167.

situată într-una din sălile de la etajul clădirii incintei, în vecinătatea sălilor de muzeu, adăpostește o colecție numeroasă de carte veche din vremea starețului Neonil Buzilă (1834-1835; 1838-1839; 1843-1853)⁴.

Personalitatea arhimandritului Neonil este evocată ori de câte ori se aduce în discuție construcția din venitul mănăstirii a unor importante edificii eclesiastice⁵, medicale⁶, de învățământ public⁷ și de puține ori când se realizează un studiu privitor la activitatea tipografică. Cercetând fondul de carte românească modernă din colecția acestei instituții eclesiastice, am identificat *Poménicul părinților sfântului lăcașului acestuia*, redactat la Mănăstirea Neamț în anul 1848⁸.

În ultimele decenii cercetarea pomelnicelor întocmite în vremea starețului și arhimandritului Neonil a constituit o preocupare a cercetătorilor Dionisie Udișteanu⁹, Costin Clit¹⁰ și Cosmin Niță¹¹. Primele mențiuni despre existența acestui pomelnic de la Mănăstirea Neamț sunt atribuite Prof. univ. dr. Olimpia Mitric¹², care a publicat o scurtă descriere a acestui manuscris inedit din biblioteca mănăstirii. Autoarea acordă o atenție specială pomelnicilor nemțene, unde include și alte manuscrise de factură religioasă din vremea arhimandritului Neonil: *Miscelaneu religios; Pomelnicul ctitorilor a sfântei monastiri Vorona; Pomennic ctitoresc a bisericii sfântului slăvitului apostol și evanghelistului Ioann Bogoslovul din sfânta Manastirea*

³ Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Tipografia Centrului Mitropolitan, Iași, 1981, p. 231.

⁴ Benedict Sauciu, *Mănăstirea Neamț vatră de spiritualitate și cultură românească*, Vol. I, Editura Doxologia, Iași, 2017, p. 46-51.

⁵ Biserica „Sf. Ioan Evanghelistul” (Bogoslovul) de lângă cimitirul Mănăstirii Neamț; Aghiazmatarul de la Mănăstirea Neamț; Biserica „Sfânta Muceniță Varvara” din Topolița; Schitul Vovidenia; Biserica „Sfântul Lazăr” Târgu Neamț. *Apud.* Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, Vol. I, Editura Mănăstirea Sihăstria, Vânători-Neamț, 2011, p. 409.

⁶ Spitalul „Sfântul Dimitrie” din Târgu Neamț; Bolnița din incinta Mănăstirii Neamț. *Apud.* Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe române*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 529.

⁷ Școala greco-românească de la Mănăstirea Neamț din perioada 1843-1848; Școala Domnească din Târgu Neamț, găzduiește actualul sediul al Muzeului de Istorie și Etnografie. *Apud.* I. Chiru-Nanov, *În preajma Ceahlăului*, în *Noua revistă română*, XI, nr. 9, 25 decembrie, 1911, p. 139. Ungureanu Gheorghe, *Ion Creangă. Documente*, Editura Pentru Literatură, București, 1964, p. 28-29.

⁸ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménicul părinților sfântului lăcașului acestuia*, 1848.

⁹ Dionisie Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune. Inscriptii și însemnări de la Secu*, Vol. I, Seminarul Monahal Cernica, Ilfov, 1939, p. 22-28.

¹⁰ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în *Buletin informativ al Simpozionului Național-Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*, Vol. III, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2017, p. 199-260. *Idem*, *Biblioteci eclesiastice și rolul însemnărilor de pe cartea veche în descifrarea istoriei locale*, în Silviu-Constantin Nedelcu, *Cartea românească veche (sec. XVII-XVII)*, Editura EIKON, București, 2020, p. 88.

¹¹ Cosmin Niță, *Două pomelnice ale mănăstirii Secu din secolul XIX*, în *Buletin informativ al Simpozionului Național-Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*, Vol. III, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2017, p. 181-198.

¹² Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova: catalog*, Editura Junimea, Iași, 2006, p. 276.

Neamțului; Această carte, ce să chiamă a sfântului I^sihie; Pomenic ctitoresc a sfⁱntei și d^umnezeștii monastiri a Pantocratorului etc.

Manuscrisul semnalat anterior are schimbat numărul de inventar prin reorganizarea bibliotecii de la Mănăstirea Neamț, Nr. inv. 240¹³. Documentul are coperțile din carton învelit în hârtie imprimată de culoare albastră. Cotorul este din piele de culoare albastră, fiind conturate cinci nervuri pe legătoria de epocă. Corpul cărții se află în stare bună de conservare. Dimensiunile pomelnicului sunt: L = 25 cm, l = 19,5 cm, G = 1 cm. Exemplarul de față cuprinde 11 file nenumerotate, iar unele foi neimprimare au fost gândite în completarea textului pentru utilizarea sa în cadrul cultului (f. 1^r, 3^r, 4^v, 5^{r-v}, 7^{r-v}, 11^v). Text a fost redactat pe o coloană, din caractere cu două mărimi, cu unul și respectiv cincisprezece rânduri pe pagină. Scrisul imită tiparul, cerneală neagră (titlul, inițialele paragrafelor/subtitlul, numele monahilor). Spațiul superior al paginii de titlu [fila 1^r] apare cu mici segmente specifice.

De remarcat faptul că de regulă pomelnicele Mănăstirii Neamț debutează cu o foaie de titlu în care regăsim informații prețioase referitoare la ansamblul monahal, amplasarea geografică, numele mitropolitului, a egumenului, tipograful și data redactării¹⁴. În cazul nostru nu există mențiuni referitoare la întocmirea manuscrisului, fiind înscrise doar numele monahilor și treptele ierarhice bisericești. Faptul că în foaia de titlu a izvorului nu a fost completată se datorează destinației de bază, de a fi întrebuințat doar în timpul Sfintei Liturghii.

Documentul menționat este dovada că numele arhimandritului Neonil însoțește datele introductive ale cărților tipărite în centrul tipografic de la Neamț și a avansat activitatea cărturărească din veacul al XIX-lea. Mărturie în acest sens ne servește pomelnicul din anul 1848 realizat la inițiativa starețului și arhimandritului Neonil Buzilă. Din datele oferite în foaia de titlu reiese cine a finanțat redactarea acestui izvor documentar inedit *ieroshimonah arhimandritul Neonil*. În însemnările acestui bun de patrimoniu spiritual sunt amintiți monahii retrași pe moșia ansamblului mănăstirii, între care identificăm *ieroschimonahii*, *ieromonahii*, *ieroschidiaconi*, *ierodiaconi*, *shimonahi* și *monahii*.

Pomelnicul *ieroschimonahii* vii este alcătuit dintr-un șir de 16 nume comune cinului monahal înscrise inițial fără nici o mențiune referitoare la identitatea lor. Capitolul rezervat *ieroschimonahii* debutează cu Venedict, nume recunoscut într-un alt pomelnic al mănăstirii din anul 1846: „Starețul și Arhimandritul, în Zilele Stăriției Preacuvioșiei sale, sau făcut 4 Candel mari de argint, care stau înaintea Icoanelor celor patru împărătești”¹⁵. Mai amintim pe *ieroschimonahii* Calistrat, starețul Gavriil și Gudiil, reprezentanți de seamă al cinului monahal și binefăcătorii lăcașului de la

¹³ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia*, f. 1.

¹⁴ Narcis Crețulescu, *Pomelnic ctitoresc al Sfintei Mănăstiri Neamț de la începutul Mănăstirii 1300 până la noi 1909*, în *Arhiva*, XX, nr. 11, noiembrie 1909, p. 470-472; Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț*, în *Documenta*, Editura, 2020, p. 6.

¹⁵ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 190, *Pomelnic Ctitoresc a Sf(i)ntei și D(u)mnezeștii Monastiri a Pantocratorului*, carea să numește și Monastirea Neamțului, 1846, f. 33^v.

Neamț. Prezența celui din urmă este justificată prin prisma faptului că „ Sf(i)nție sa au dat 100 galbeni la ferecatul cu argint a icoanei Sf(â)ntului Ioann Evangghelistului din biserica cea mare. Au mai dat un left de aur de la Mariia Tereza. Au mai dat 4 galbeni la poleitul Eva(n)ggheliei. Au mai dat o cruce, poleită cu aur, prețul ei 400 lei. Au mai dat o ladă mare ferecată cu fier, prețul ei 200 lei. Au mai dat o ceașcă de alamă pentru sfînțit apă, prețul ei 35 lei”¹⁶.

Urmează pomelnicul ieromonahii vii, cuprinzând o filă și jumătate de nume enumerate, printre cei înscriși debutează cu numele Nathanail, personaj care poate fi starețul Mănăstirii Neamț din perioada 1853 – 1855. Informații despre acesta ce s-au conservat în colecția bibliotecii sunt extrem de modeste, în special asupra activității desfășurate în treapta de arhimandrit *Starețul și arhimandritul. În zilele Stăriției sale au adus din Rossia cu multă cheltuială o Evva(n)ghelie rusască, ferecată cu argint și poleită cu aur, foarte frumoasă, și cu finifturi: și un Potiriu mare cu tot tacâmul lui, iarăși frumos: și altele multe îmbunătățiri au făcut prin sânguința sa din tinerețele sale, și până la al său sfârșit 1856: maiu 29. Au stărițit de la 26 Oct(om)vr(ie) 1853 și până la fevr(uarie) 15, 1855*¹⁷. Între numele ieromonahilor figurează o listă impresionantă de donatori, care au ajutat financiar Mănăstirea Neamț. În anul 1823, ieromonahul Theofan contribuie cu suma de 190 lei, iar protosinghelul Nectarie oferă 3 200 lei pentru datoriile față de starețul Neonil. Îl amintim pe viețuitorul Theofilact, prin contribuția din 1826 la construcția bisericii Sfântul Gheorghe: *Sfînție sa au dat 1400 lei. Și au mai dat 1000 lei ajutoriu la facerea bisericii Sfântul) M(arele) Mucenic Gheorghe la anul 1826*¹⁸.

După ieroschidiaconul Elevtherie, pomelnicul nominalizează un număr de 46 ierodiaconi¹⁹, 85 schimonahii²⁰ și 451 monahii²¹, dintre care monahul Gavril care a fost înscris mai târziu. Dintre schimonahii binefăcători menționați în izvor amintim pe Ioachim, care a sprijinit financiar mănăstirea în anul 1822²². În anul 1824, schimonahul Misail Blanariul contribuie cu 557 lei, tipograful Ignatie cu 1233 lei peste doi ani, iar viețuitorul Varnava cu 500 lei în anul 1821. Schimonahul Lavrentie dădea *1006 lei ajutoriu la facerea a 2 chivote care au făcut acum din nou de argint la anul 1842*²³.

Ultima parte rezervată monahilor în viață la momentul redactării manuscrisului, este cuprinzătoare din punct de vedere a numelor inscripționate, dar, din păcate, identificarea lor este deosebit de greoaie. Dintre aceștia identificăm pe monahul Ieremia Enea, iconomul Lavrei Neamț, care a susținut financiar construcția

¹⁶ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț.*, p. 40.

¹⁷ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 190, f. 34^r.

¹⁸ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț.*, p. 44 și 46.

¹⁹ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Pomelnicul părinților.*, f. 4^v.

²⁰ *Ibidem*, f. 6^r- 6^v.

²¹ *Ibidem*, f. 8^r- 11^r.

²² Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 190, f. 83^r.

²³ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț.*, p. 50-52.

Școlii Domnești din Târgu Neamț, instituția medicală din Casa Invalizilor și a amenajat o cișmea în incinta bolniței²⁴. Dintre toate personajele, se remarcă monahul Elisei despre care astăzi știm că a donat suma de 50 lei în anul 1846 și călugărul Sozont care este consemnat cu dotația de 450 lei²⁵.

În completarea studiului am considerat imperios necesar inserarea la anexe a unei descrieri mai amănunțite a manuscrisului cu numărul 240, compusă din ortografia și terminologia originală, în vederea păstrării realității lumii ecleziastice nemțene din acele vremuri.

Concluzii

Cercetarea noastră asupra documentului relevă integrarea sa organică în fluxul spiritual al epocii și immortalizează numele binefăcătorilor legați sufletește de Mănăstirea Neamț. Acest tip de izvor istoric reconstituie activitatea redactorului, care a avut la îndemână o listă generoasă de ieroschimonahi, ieromonahi, ieroschidiaconi, ierodiaconi, shimonahi și monahi pe care i-a înscris spre a fi pomeniți în cadrul procesiunilor religioase.

Prezentul pomelnic nevalorificat până astăzi, contribuie la identificarea unor figuri reprezentative ale culturii românești și definește rolul acestora în obștea monahală din veacul al XIX-lea. Semnalarea izvorului prezintă un deosebit interes asupra vechilor pomelnice nemțene redactate în vremea stareșului Neonil, reflectând astfel și câteva aspecte ale activității cărturărești de la Mănăstirea Neamț. Prin acest demers încercăm să aducem câteva completări la contribuțiile bibliografice de până acum, care coroborat în viitor și cu alte informații de natură politică, religioasă, socială și culturală.

Mulțumirile noastre cele mai distinse stareșului și arhimandritului Benedict Sauciuc, care ne-a aprobat cercetarea patrimoniului bibliofil și ieromonahului Andrei Dima, care în calitate de custode al bibliotecii Mănăstirii Neamț, ne-a pus la dispoziție cărțile religioase și ne-a susținut în demersurile noastre.

Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia²⁶.

Vii: Părintele nostru, ieroshimonah arhimandritul Neonil <șters>.

Ieroshimonahii: Venedict²⁷ <șters>, Calistrat²⁸ <șters>, Filip <șters>, Ilarion, Methodie, Theofilact, Gudiil, Iachinth, Anthim, Andrei, Isihie, Iust, Gavriil²⁹ <șters>, Irodion <șters>, Aristarh <șters>, Chiriach.

²⁴ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 190, f. 105.

²⁵ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț*, p. 57 și 59.

²⁶ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților*, f. 1^r.

²⁷ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 190, f. 33^v.

²⁸ Ieroschimonahul Calistrat apare cu următoare mențiune documentară „ Sf(i)ntie sa au dat 500 lei la anul 1818. Au mai dat 500 lei. 1846”. *Apud*. Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț*, p. 39.

²⁹ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț*, p. 32.

Ieoshimonahii³⁰.

Ieromonahii³¹: Samuil <șters>, Mathei, Nathanail³², Grigorie, Serafim, Petru, Amfilohie, Ierothei, Trifilie <șters>, Conon, Dorothei, Damaschin, Theodosie, Ilarion, Inochentie, Sava, Parthenie, Varlaam, Iacov, Iacov, Ironim <șters>, Gherasim, Ghervasie, Nikon, Iustin, Grigorie, Nectarie, Mano(l)e, Theofan³³, Neofit, Ghenadie³⁴, Iosif <șters>, Epifanie, Ioanichie, Nicandru, Alupie, Theona, Gheorghie, Isachie, Haralampie <șters>, Constantie <șters>, Gherontie, Ioan, Serafim³⁵, Theodul, Pagcratie, Calinic, Petru <șters>, Nestor, Varnava, Isidor, Iosif <șters>, Ioasaf, Sinesie, Manuil, Moisi, Cleopa³⁶, Porfirie <șters>, Ghelasie, Vlasie, Ionathan <șters>, Chesarie, Theodosie, Isidor, Iezechil <șters>, Ioanichie, Gherasim, Mihail, Augustin, Iona <șters>, Anania, Climent, Nicodim, Neonil, Vasian, Isidor, Ierothei, Andronic, Theofilact, Gavriil, Victor.

Ieroshidiacon: Elevtherie³⁷.

Vii. Ierodiaconii³⁸. Vichentie <șters>, Gheorghie, Ghervasie³⁹ <șters>, Macarie <șters>, Anastasie, Visarion, Gherasim <șters>, Iona <șters>, Ilarion <șters>, Nicodim <șters>, Mihail <șters>, Thadei <șters>, Neonil <șters>, Marchian, Gavril, Anania

³⁰ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților.*, f. 1^v.

³¹ *Ibidem*, f. 2^r.

³² Însemnare cu creionul <Starețu>. În perioada 17 octombrie 1853 – 2 februarie 1855 a fost stareț al Mănăstirii Neamț. *Apud.* Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 288.

³³ Theofan a activat în calitate de tipograf în perioada 1845-1847: *Pidalion*, 1844. *Apud.* Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 195.

³⁴ Icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Neamț cunoscută cu numele Lidianca este însoțită de o inscripție în care se menționează numele ieromonahului Ghenadie: „Această sfântă icoană s-au făcut de izvnoavă cu argintu monastirii în zilele sfinției sale părintelui Neonil arhim(andrit) și stareț acestui sfânt lăcaș la care au ajutat ierom(onahul) Ghenadie și ierod(iaconul) Gheorghie an 1845”. *Apud.* Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 166.

³⁵ Ieromonahul este semnalat în special pentru donația unor ustensile necesare pentru tiparnița de la Neamț: *Sucevanul. Sfinție sa au dat i(n)strumenturi la legătoria de cărți, care fac prețul lor 20 galbeni, la anul 1842. Apud.* Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț.*, p. 44.

³⁶ Cleopa tipograful mănăstirii s-a remarcat prin realizarea unor tipărituri artistice precum *Pidalion*, 1844; *Mineiul lunii noiembrie*, 1845; *Mineiul lunii ianuarie*, 1846; *Mineiul lunii februarie*, 1846; *Mineiul lunii martie*, 1846; *Mineiul lunii aprilie*, 1846; *Mineiul lunii mai*, 1846; *Mineiul lunii iunie*, 1846; *Mineiul lunii August*, 1847; *Mineiul lunii decembrie*, 1846; *Mineiul lunii iulie*, 1847; *Triodion*, 1847; *Carte prea frumoasă numită Minunile Maicii Domnului*, 1847. Acest tezaur bibliofil se află în colecția bibliotecii Mănăstirii Neamț.

³⁷ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților.*, f. 3^v.

³⁸ *Ibidem*, f. 4^v.

³⁹ Inscriptia de pe cișmeaua din incinta Mănăstirii Neamț se datorează ierodiaconului Ghervasie. Este cunoscut că Ghervasie a redactat inscripția cu următoarea însemnare: „Această cișmea s-au făcut în zilele prea înălțatului nostru domn Mihail Sturdza voevod și a preasfințitului nostru stăpân chirio chir Veniamin mitropolitul Moldovei, prin osârdia sfinției sale părintelui arhimandrit și starețului sfintelor Mănăstiri Neamțu și Secu, chir Neonil și a părintelui Grigore Radu, la anul 1835. Această osteneală este a părintelui Ghervasie ierodiaconu”. *Apud.* Dionisie I. Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune. Inscriptii și însemnări de la Secu (Contribuții pentru o monografie istorică)*, vol. I, Seminarul monahal Cernica, 1939, p. 17.

<șters>, Nectarie, Galaction, Gurie, Augustin <șters>, Dorothei, Gherasim, Isachie <șters>, Climent <șters>, Theofan <șters>, Ioachim, Nil, Chiril, Nichifor, Andronic <șters>, Athanasie, Vladimir, Paisie <șters>, Nicodim <șters>, Neonil <șters>, Theodorit, Varahiil, Vasiian <șters>, Isidor <șters>, Ierothei <șters>, Pimen <șters>, Theofilact <șters>, Nicanor <șters>, Sofronie, Nicanor <șters>, Athanasie.

Vii. Shimonahii⁴⁰. Iust, Serafim, Nathanail, Ioan, Pavel, Nectarie, Methodie, Theodor, Narcis, Dimitrie, Ioachim, Neofit, Paisie, Ilie, Ilarion, Vonifatie, Luchian, Daniil, Savatie, Ioan, Pavel, Ghelasie, Dorimedont, Andrei, Misail, Calistrat, Maxim, Sisoe, Veniamin, Visarion, Ieremia, Athanasie, Gherontie, Vasilie, Nathan, Vasilie, Varlaam, Irinei, Theodor, Ignatie, Varnava, Calistrat, Nifont, Arsenie, Stefan, Nichifor, Lavrentie, Iacov, Ioachim, Pamfil, Nicodim, Iov, Varsanufie, Gheorghie, Iona, Theoctist, Vasilie, Mihail, Gavril, Calinic, Thalasia, Nicanor, Macarie, Nicolae, Iulian, Marco, Gheorghie, Pavel, Iacov⁴¹, Filaret, Ghervasie, Isidor, Thalaleu, Athanasie, Mardarie, Iorest, Vucul, Gheorghie, Filimon⁴², Trifilie, Sevastian, Ghenadie, Ilarie, Iason, Ghenadie.

Vii. Monahii⁴³: Martirie <șters>, Alexandru, Chelsie, Arsenie, Macarie, Elisei, Mitrofan, Varahil, Theodul, Ioasaf, Pamvo, Sofronie, Iov, Ipolit, Ironim, Inochentie, Isihie, Ghenadie, Isaia, Gherasim, Mercurie, Sava, Nil, Nichita⁴⁴, Ignatie, Dosiftei, Moisi, Anatolie, Chiriac, Theodosie⁴⁵, Ioasaf, Theodosie, Manasi, Vasian, Ioanichie, Dosiftei, Naum, Leontie, Theodor, Nectarie, Ilie, Thalasia, Parthenie, Iosif, Gherasim, Iorest, Savatie, Isihie, Ioachim, Iust, Calistru, Ignatie, Melhisedec, Gordie, Thadei, Cleonic, Moisi, Thadei, David, Iezechil, Gurie, Nicon, Nichifor, Petru, Nichita, Vichentie, Victor, Meletie, Iust, Auxentie, Nestor, Gurie, Ioachim, Grigorie, Cozma, Nazarie, Victor, Veniamin, Iacov, Athanasie, Chesarie, Daniil, Chesarie, Lazar, Simeon, Ilarion, Mathei, Mardarie, Ghenadie, Irinei, Ioanichie, Luchian, Filaret, Pavel, Stratonic, Andrei, Ioil, Anania <șters>, Darie, Ioanichie, Ciprian, Daniil, Serghie, Simon, Maxim, Alexie, Vartholomei, Varlaam, Ioan, Moisi, Ioasaf, Vavila, Ioanichie, Nicon, Neofit, Silvestru, Agathon, Methodie, Theofan, Theodot, Theofil, Antonie, Irinarh, Anthim, Ghelasie, Vasian, Gheorghie, Mathei, Gudil, Vasian, Avram, Iacov,

⁴⁰ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților.*, f. 6^r.

⁴¹ *Ibidem*, f. 6^v.

⁴² Pomelnicul ctitoresc al Mănăstirii Neamț din anul 1846 consemnează următoare donație: „Au dat 10 galbeni. 1846”. *Apud*. Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț.*, p. 53.

⁴³ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților.*, f. 8^r.

⁴⁴ Monahul Nichita a desfășurat o amplă activitate în atelierul tipografic de la Neamț între anii 1845-1847: *Triodion*, 1847; *Carte prea frumoasă numită Minunile Maicii Domnului*, 1847, *Penticostarion*, 1848, păstrare în fondul de carte veche al Bibliotecii Mănăstirii Neamț.

⁴⁵ Monahul Teodosie a fost un meșter iscusit al ansamblului monahal, fiind un adevărat creator cu gust artistic în domeniul ornamentării tipăriturilor nemțene din perioada 1821-1856. *Apud*. Ioan Ivan, Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 195. La acestea adăugăm și câteva lucrări gravate de Teodosie: *Mineiul lunii noiembrie*, 1845; *Mineiul lunii aprilie*, 1846; *Mineiul lunii mai*, 1846; *Mineiul lunii iunie*, 1846; *Mineiul lunii iulie*, 1847; *Mineiul lunii august*, 1847. Fondul de carte veche din cadrul bibliotecii Mănăstirii Neamț.

Alexie, Ioachim, Iulian, Ghervasie⁴⁶, Antipa, Mathei, Athanasie, Thalasie, Parthenie, Ioachim, Sevastian, Chesarie, Iacov, Casian, Agapie, Ignatie, Climent, Ioan, Neofit, Nectarie, Chiriac, Nicandru, Ioil, Gavriil, Sofronie, Mardarie, Aron, Galaction, Irinei, Iona, Luchian, Irinei, Avacum <sters>, Ioasaf, Siluan, David, Therapont, Parthenie, Gherontie, Vichentie, Gherasim, Nathan, Daniil, Iosie, Iulian, Neonil, Efrem, Luca, Theoctist, Isachie, Daniil, Stefan, Ghermano, Theofil, Achila, Nathan, Therapont, Noe, Nestor, Dorimedont, Calistrat, Ciprian, Pimin, Dionisie, Gherontie, Ieremia, Iracie, Stefan, Samuil, Theona, Irinarh, Ioachim, Iezechil, Iosie⁴⁷, Iezechil, Dalmat, Nicandru, Dorothei, Sisoe, Claudie, Iulian, Gherasim, Adam, Ghenadie, Iachinth, Theofil, Avacum, Vasian, (..)tie, Filaret, Chiriac, Vasian, Iesei, Samuil, Ioanathan, Isidor, Constantie, Timothei⁴⁸, Ierothei, Nectarie, Cornilie, Grigorie, Nicodim, Nicodim, Mardarie, Ioanichie, Patapie, Nestor, Gherontie, Sisipatru, Nicanor, Ilie, Sevastian, Agathaghel, Grigorie, Ruvim, Ioil, Ghenadie, Vasian, Vichentie, Thadei, Galaction, Alexie, Inochentie, Tihon, Luchian, Gamaliil, Dometian, Neonil, Sava, Vartholomei, Athanasie, Theofan, Tarasie, Ioanichie, Macarie, Ilarie⁴⁹, Chelsie, Arcadie, Manasi, Gavril, Vitalie, Elisei, Ilarion, Sozont, Varnufie, Casian, Vichentie, Ghedeon, Valerian, Ioanichie, Dionisie, Nectarie, Methodie, Ilarie, Iracie, Ipirihie, Theodosie, Iust, Theofan, Misail, Hariton, Isidor, Calinic, Varsanufie, Glicherie, Vonifatie, Varlaam, Ioil, Ioanichie, Macarie, Thalasie, Vonifatie, Ghervasie, Auxentie, Venedict, Dosothei, Eustratie, Evghenie, Mardarie, Orest, Gudiil, Irinarh, Dionisie, Thadei, Gherontie, Isidor, Ilarion, Macarie, Parthenie, Dionisie, Nectarie, Glicherie, Iosif, Ignatie, Acachie, Mina, Cozma, Glicherie, Aristarh, Constantie, Ghedeon⁵⁰, Vichentie, Gherasim, Calinic, Thoma, Ghelasie, Isihie, Ghervasie, Manuil, Theofil, Alexie, Theofil, Dometian, Visarion, Dionisie, Savatie, Dometian, Chiril, Chesarie, Isidor, Chelsie, Gheorghie, Grigorie, Chiril, Spiridon, Macarie, Ilarie, Ghelasie, Manuil, Theofilact, Ghenadie, Vlasie, Nicodim, Serghie, Theona, Cornilie, Gordie, Mina, Vavila, Sevastian, Daniil, Iachi(n)th, Ghelasie, Calistrat, Constantie, 1846: Inochentie, Vonifatie, Stefan, Manuil, Varsanufie, Ghedeon, Iachinth, Ghedeon, Ilarion, Ghervasie, Lazar, Ionathan, Daniil, 1847: Artemie, Maxim, Mina, Dorothei, Nifont, Siluan, Nichifor, Mamant, Varuh⁵¹, Nifont, Isaia, Andrei, Nichifor, Visarion, Claudie, Iov, Nestor, Isac, Pahomie, Patrichie, Dorothei <sters>, Silvestru, Gudiil, Glicherie, Nazarie, Varnava, Lavrentie, Vavila, Iezechil, Carion, Victor, Vasilisc, Dalmat,

⁴⁶ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților.*, f. 9^r.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 9^v.

⁴⁸ În pomelnic este însemnat numele venerabilului stareț al Mănăstirii Neamț, Timotei Ionescu (1806-1887). Conform documentelor din arhiva mănăstirii, arhimandritul Timotei este originar din localitatea Bulboci, Raionul Soroca. În anul 1833 a intrat ca frate la Mănăstirea Neamț. După câțiva ani de ucenicie a fost tuns în monahism de către arhimandritul Neonil Buzilă. Între anii 1860-1887 a fost stareț al Mănăstirii Neamț, reușind să refacă activitatea tipografică și să îmbogățească biblioteca cu peste 20.000 de volume. *Apud*. Ioanichie Bălan, *op. cit.*, p. 473-476.

⁴⁹ Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților.*, f. 10^r.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 10^v.

⁵¹ *Ibidem*, f. 11^r.

Eusevie, Damian, Neofit, Theodor, Ioanichie, Theodosie, Rafail, Efthimie, Dosoftei, Ghenadie, Narcis, Pahomie, Varnava, Petru, Ghedeon, Ghervasie, Vladimir, Thalasia, Iona, Theona, Nestor, Ipolit, Vartholomei, Gherasim, Gordie, Luchian, Gavril, 1848.

Bibliografie selectivă

I. Izvoare documentare inedite

Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 190, *Pomelnic Ctitoresc a Sf(i)nteii și D(u)mnezeștii Monastiri a Pantocratorului, carea să numeaște și Monastirea Neamțului*, 1846.

Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, *Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia*, 1848.

II. Lucrări, studii și articole

Bălan, I., *Patericul românesc*, Vol. I, Editura Mănăstirea Sihăstria, Vânători-Neamț, 2011.

Chiru-Nanov, I., *În preajma Ceahlăului*, în *Noua revistă română*, XI, nr. 9, 25 decembrie, 1911.

Clit, C., *Biblioteci ecleziastice și rolul însemnărilor de pe cartea veche în descifrarea istoriei locale*, în Silviu-Constantin Nedelcu, *Cartea românească veche (sec. XVII-XVII)*, Editura EIKON, București, 2020

Idem, *Însemnări de pe cărțile din biblioteca Mănăstirii Neamțului*, în *Prutul*, Anul VIII (XVII), nr. 1, 2018.

Idem, *Pomelnicul Mănăstirii Neamț*, În *Documenta*, Editura, 2020.

Idem, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Vol. III, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2017.

Crețulescu, N., *Pomelnic ctitoresc al Sfintei Mănăstiri Neamțul de la începutul Mănăstirei 1300 până la noi 1909*, în *Arhiva*, XX, nr. 11, noiembrie 1909.

Ivan, I., Porcescu, S., *Mănăstirea Neamț*, Tipografia Centrului Mitropolitan, Iași, 1981.

Mitric, O., *Manuscrise românești din Moldova: catalog*, Editura Junimea, Iași, 2006.

Niță, C., *Două pomelnice ale mănăstirii Secu din secolul XIX*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Vol. III, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2017.

Păcurariu, M., *Istoria Bisericii Ortodoxe române*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

Sauciuc, B., *Mănăstirea Neamț vatră de spiritualitate și cultură românească*, Vol. I, Editura Doxologia, Iași, 2017.

Udișteanu, D., *Graiul evlaviei străbune. Inscriptii și însemnări de la Secu*, Vol. I, Seminarul Monahal Cernica, Ilfov, 1939.

Anexe

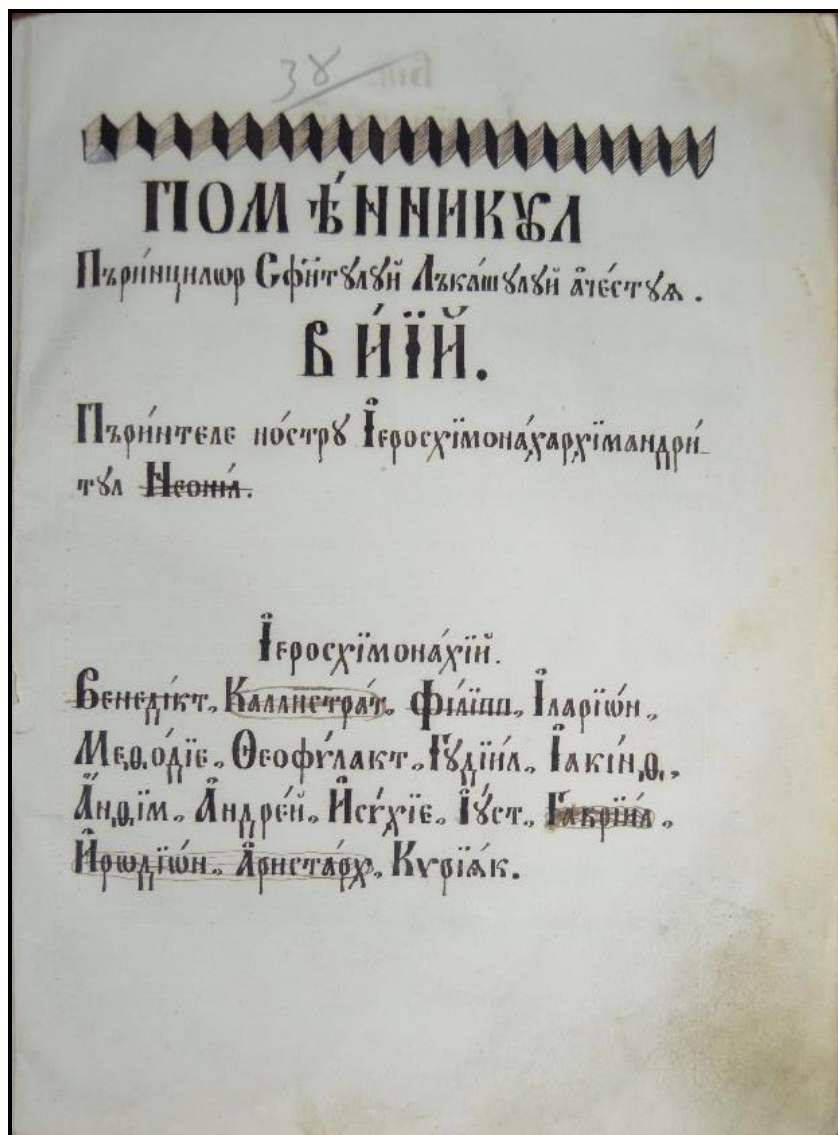

Fig. 1. Pomennicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 1^r.

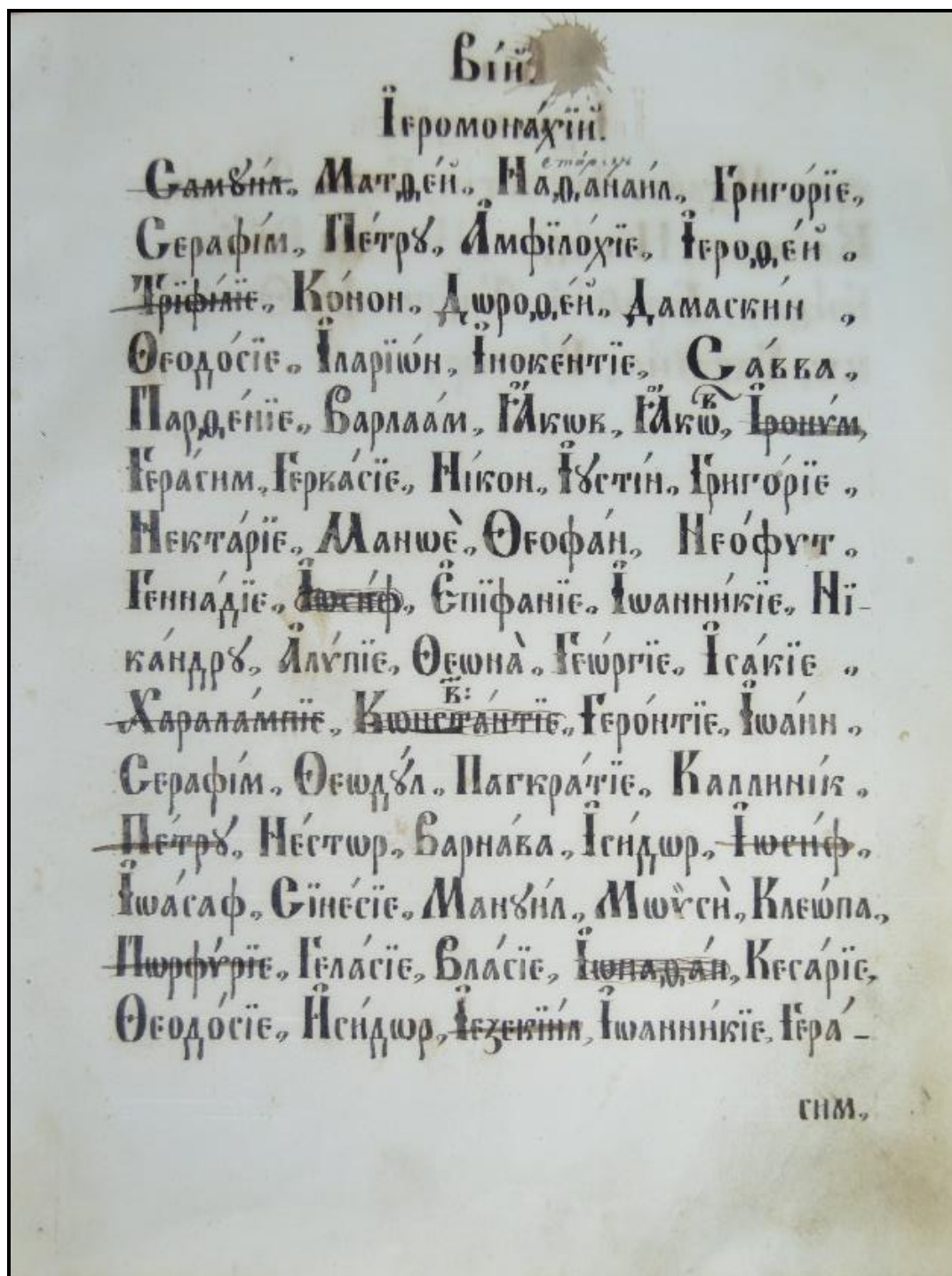

Fig. 2. Poménicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 2^r.

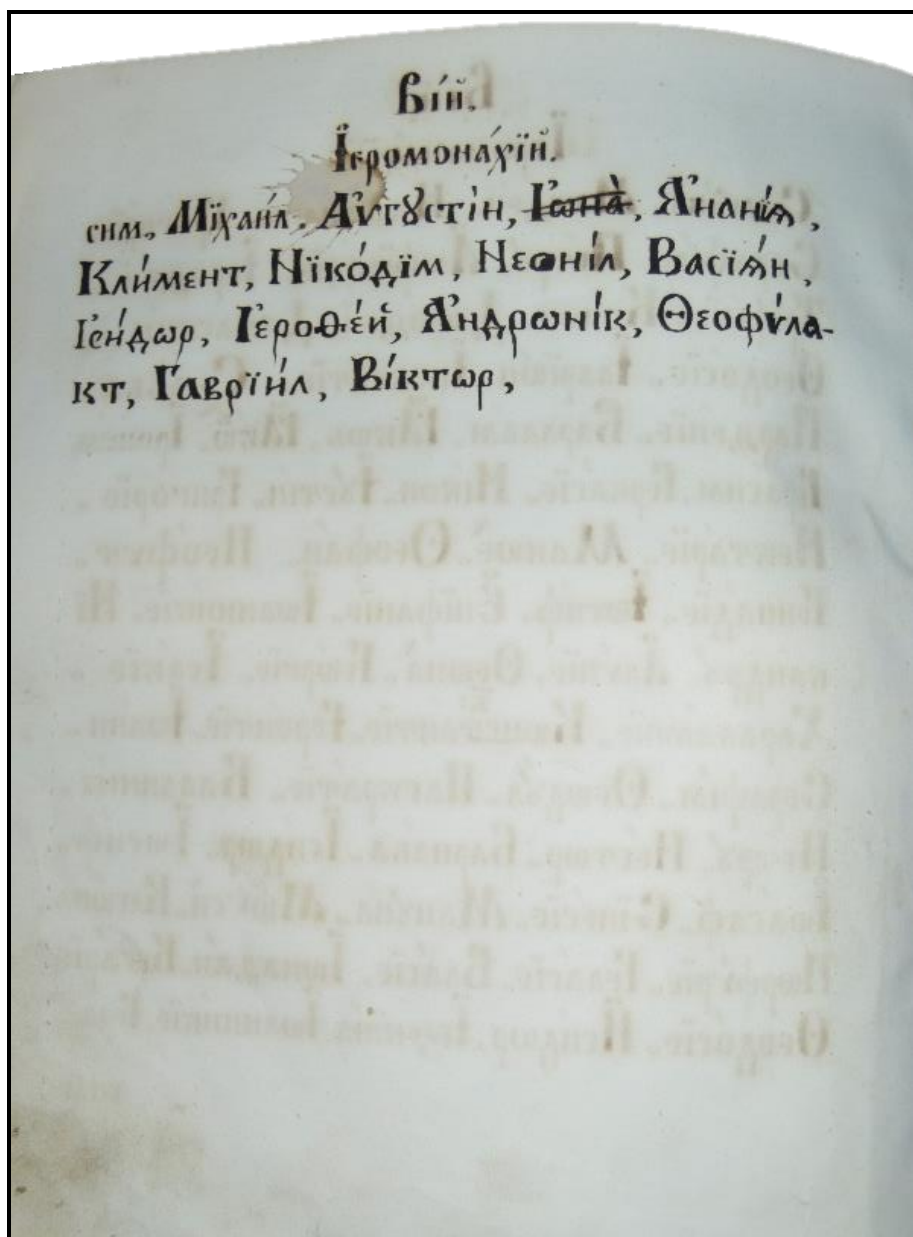

Fig. 3. *Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia*, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 2^v.

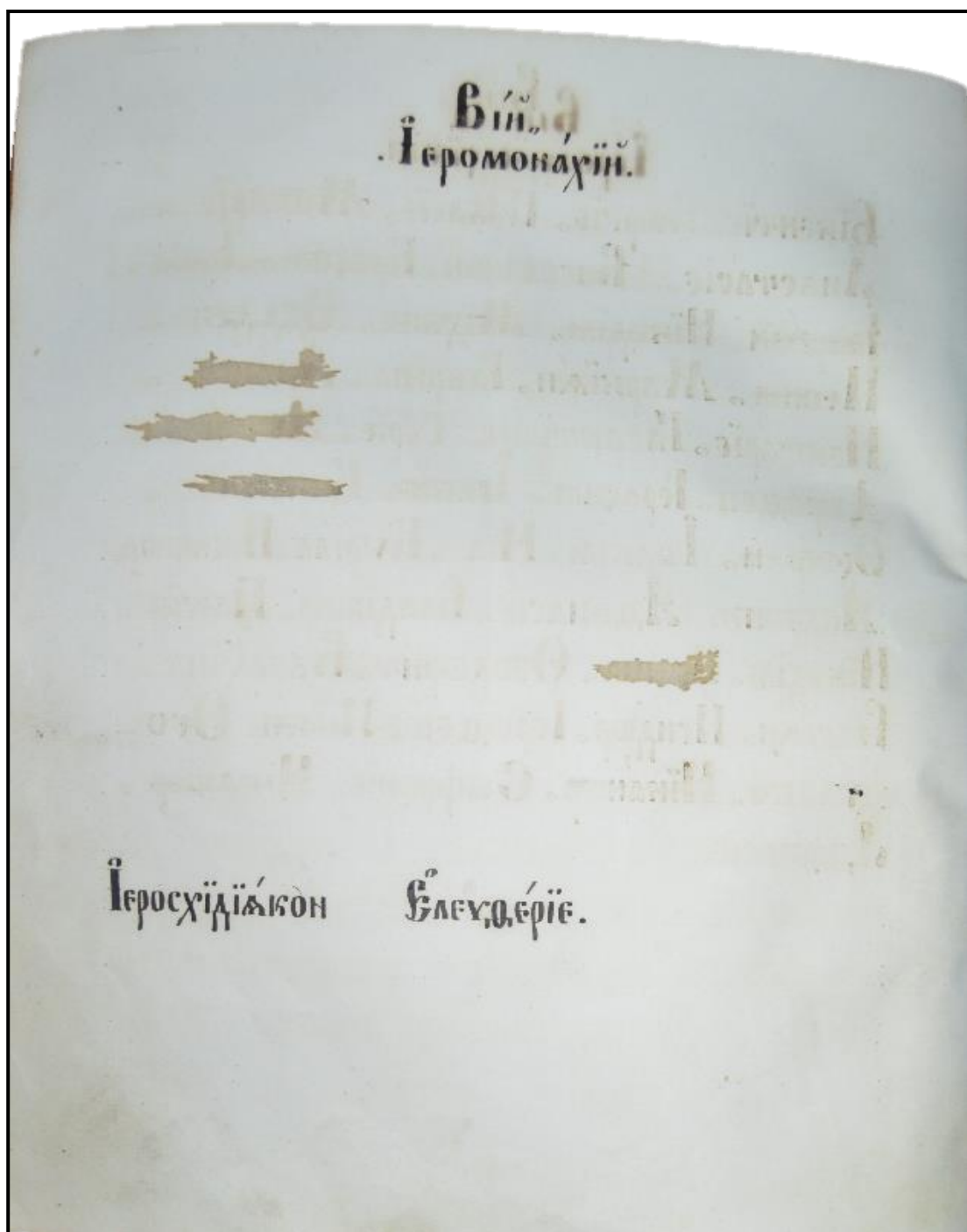

Fig. 4. *Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia*, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 3^v.

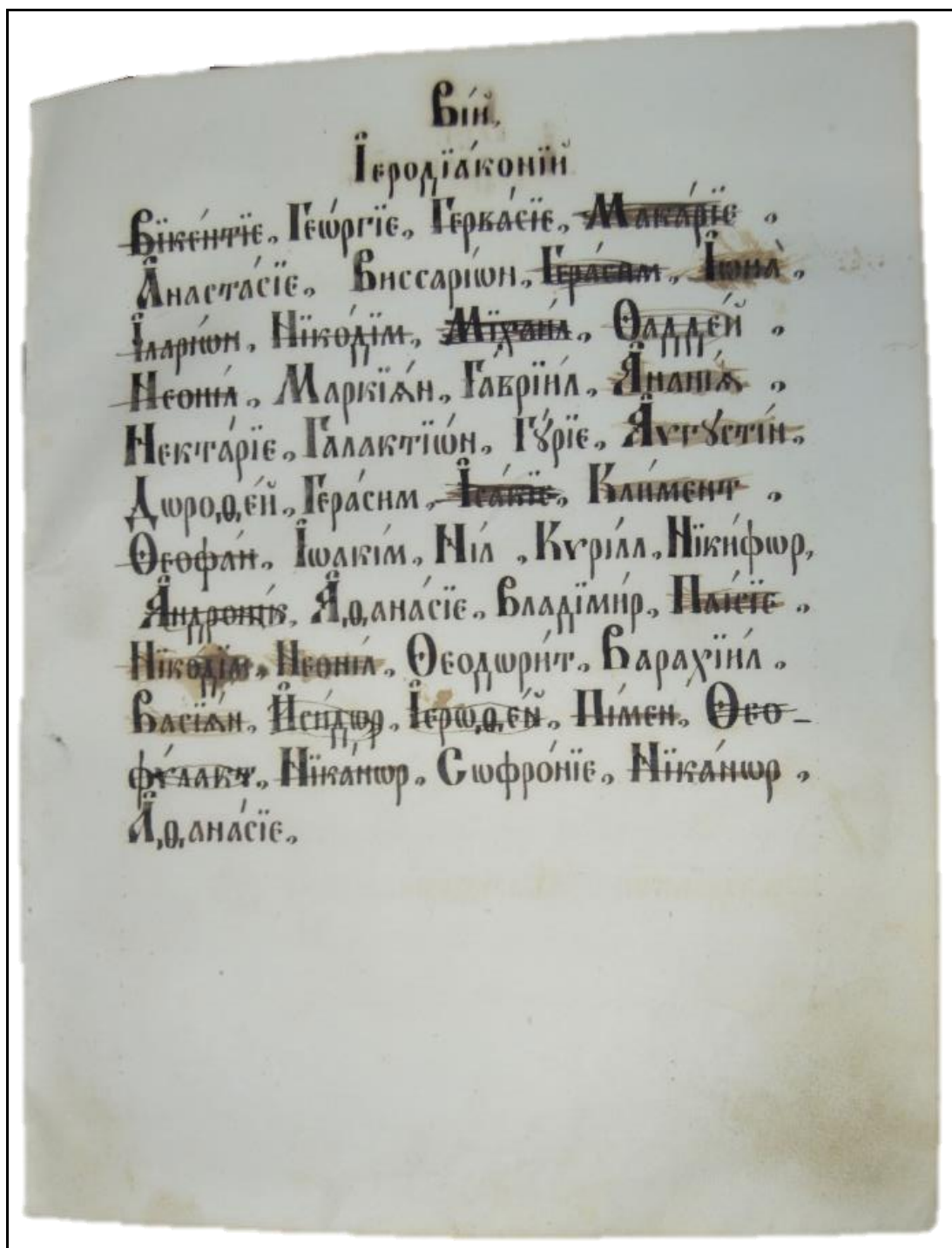

Fig. 5. Poménicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 4^r.

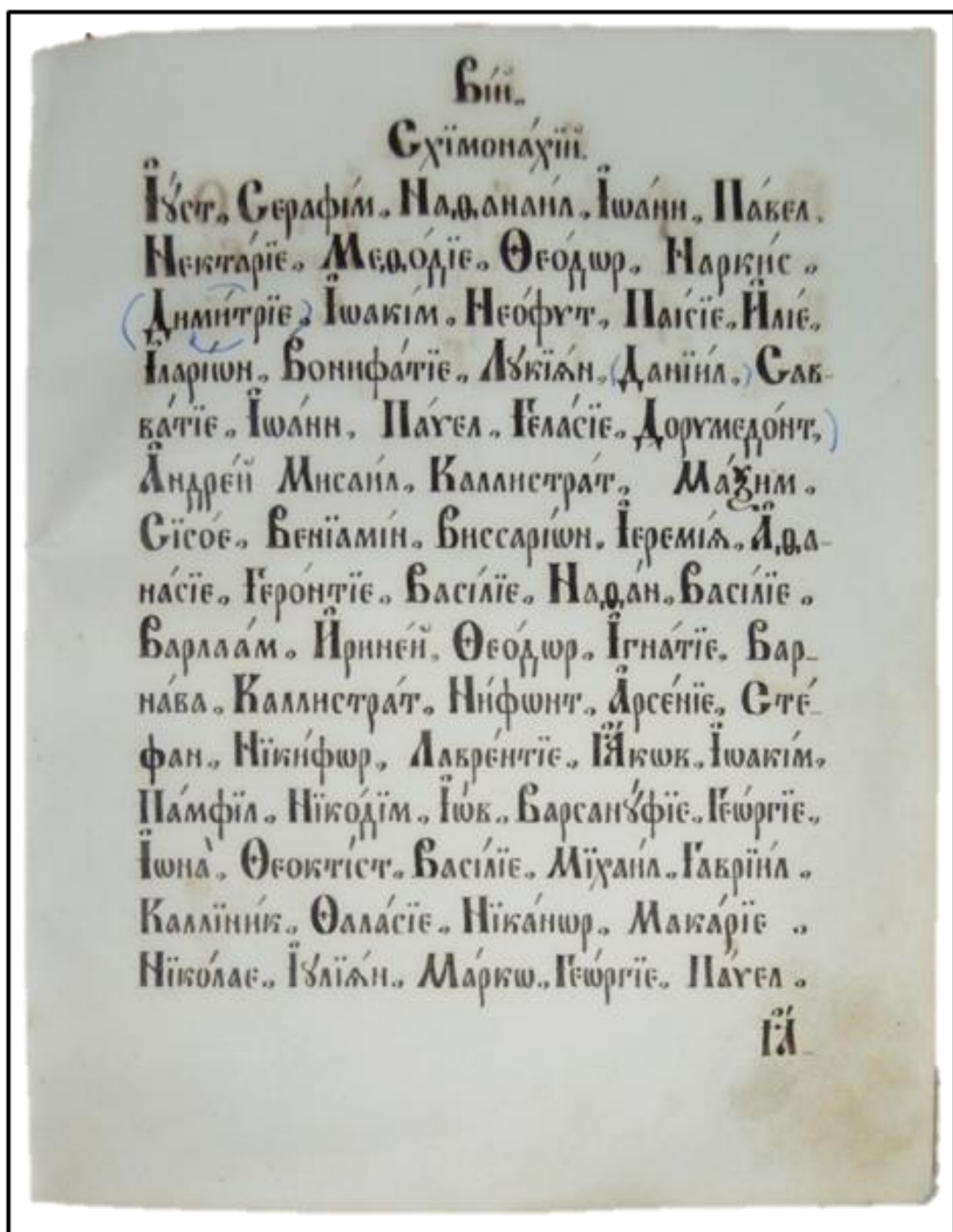

Fig. 6. Poménicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 6^r.

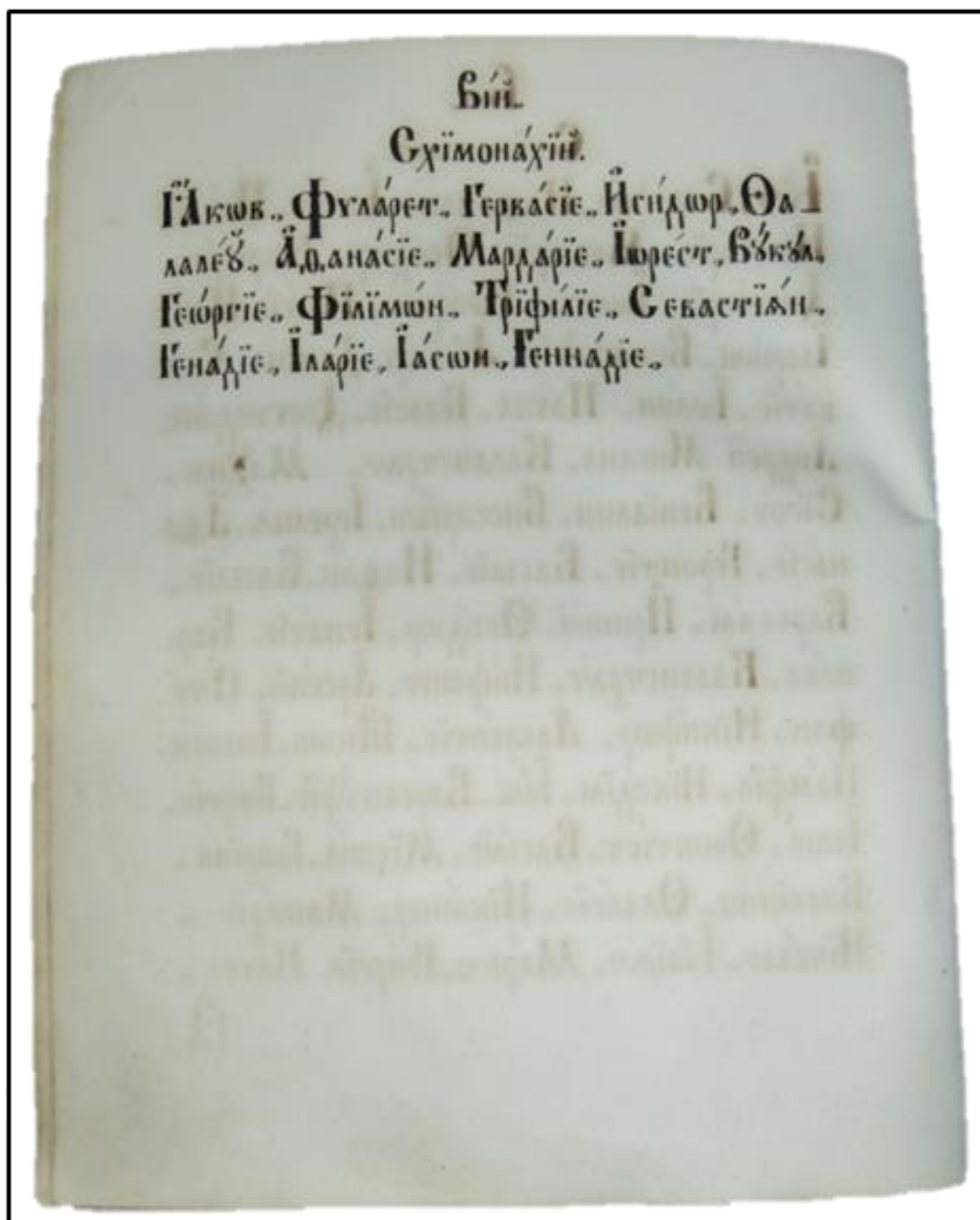

Fig. 7. Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 6^v.

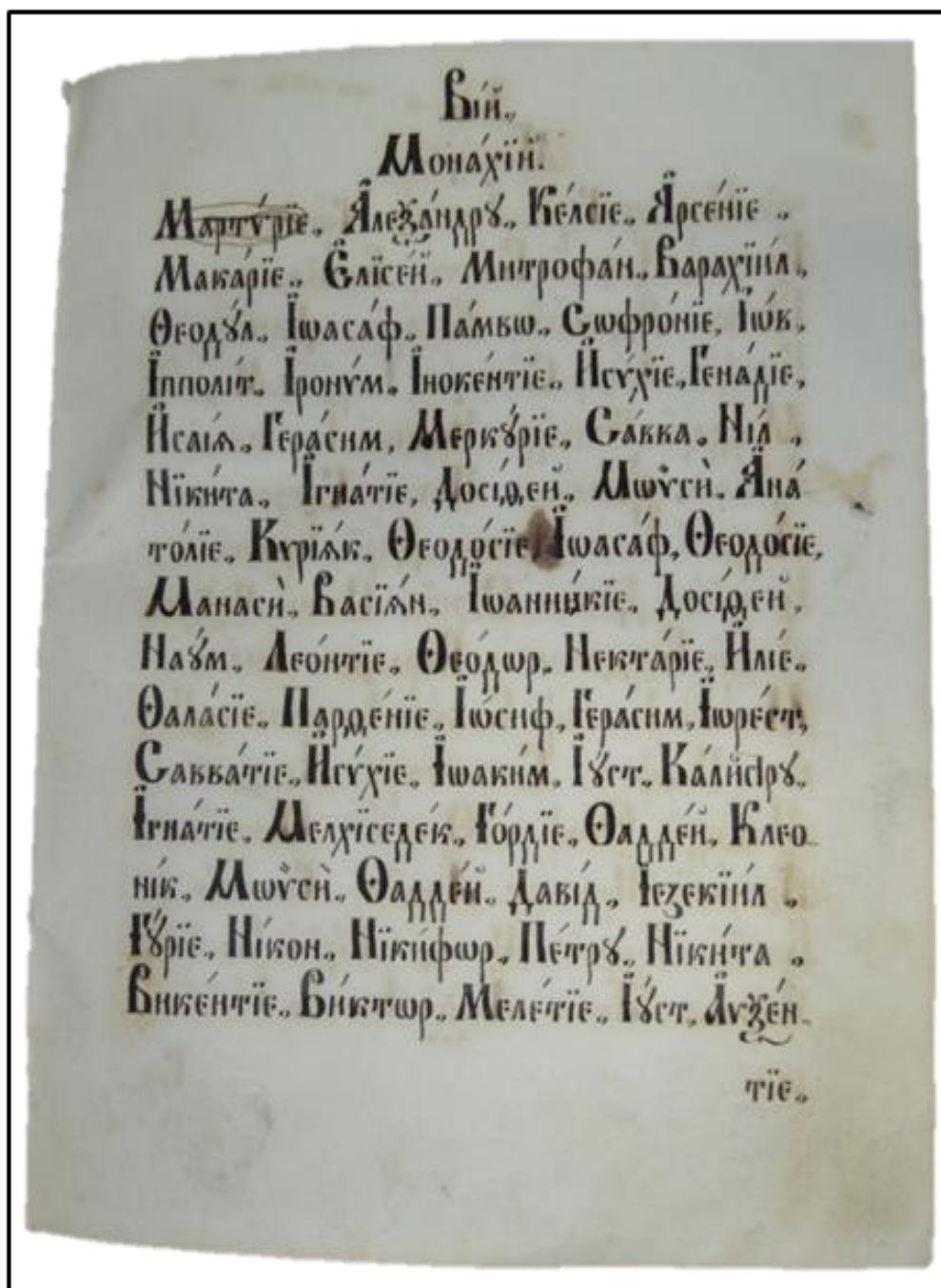

Fig. 8. Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 8^r.

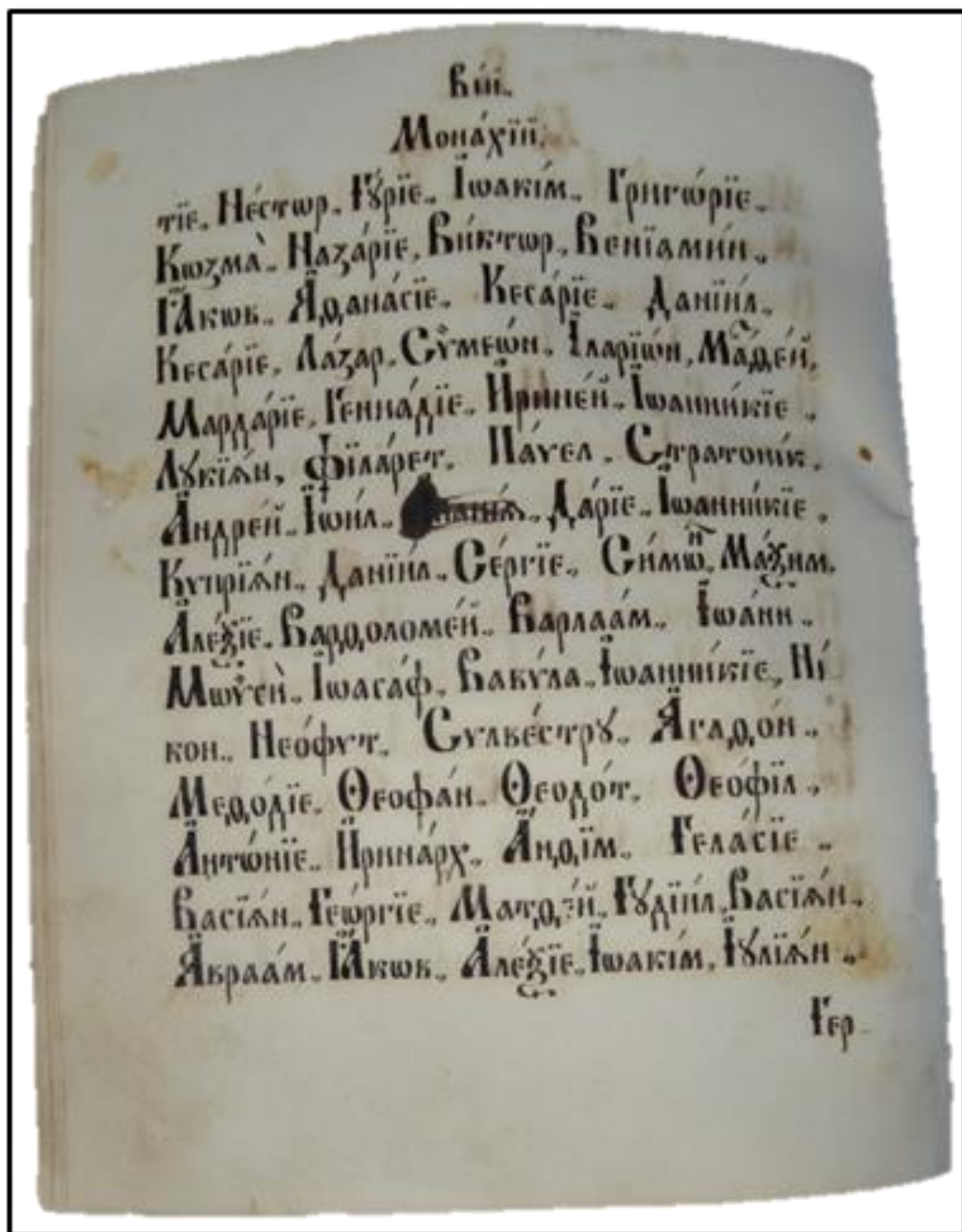

Fig. 9. Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 8^v.

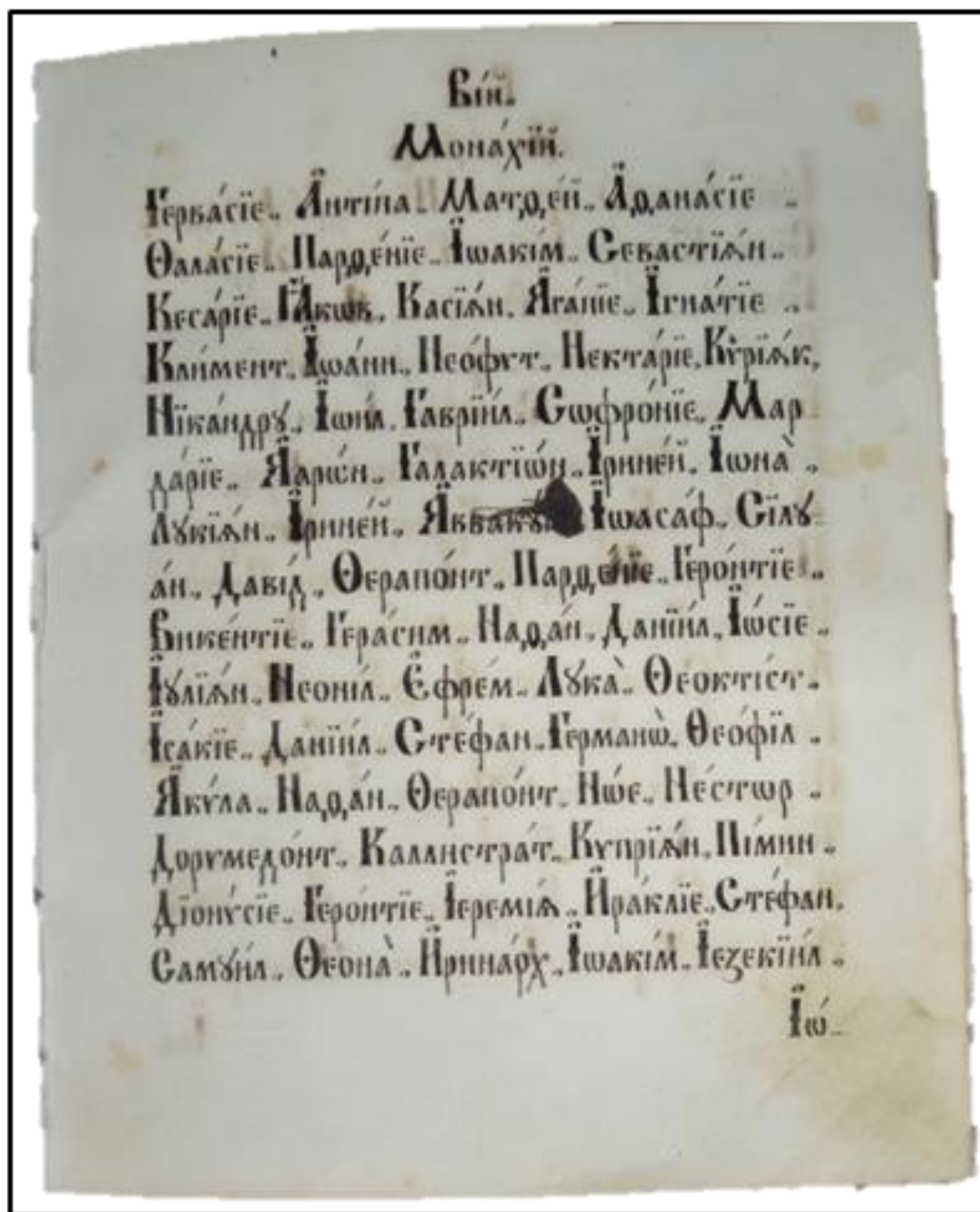

Fig. 10. Poménicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 9^r.

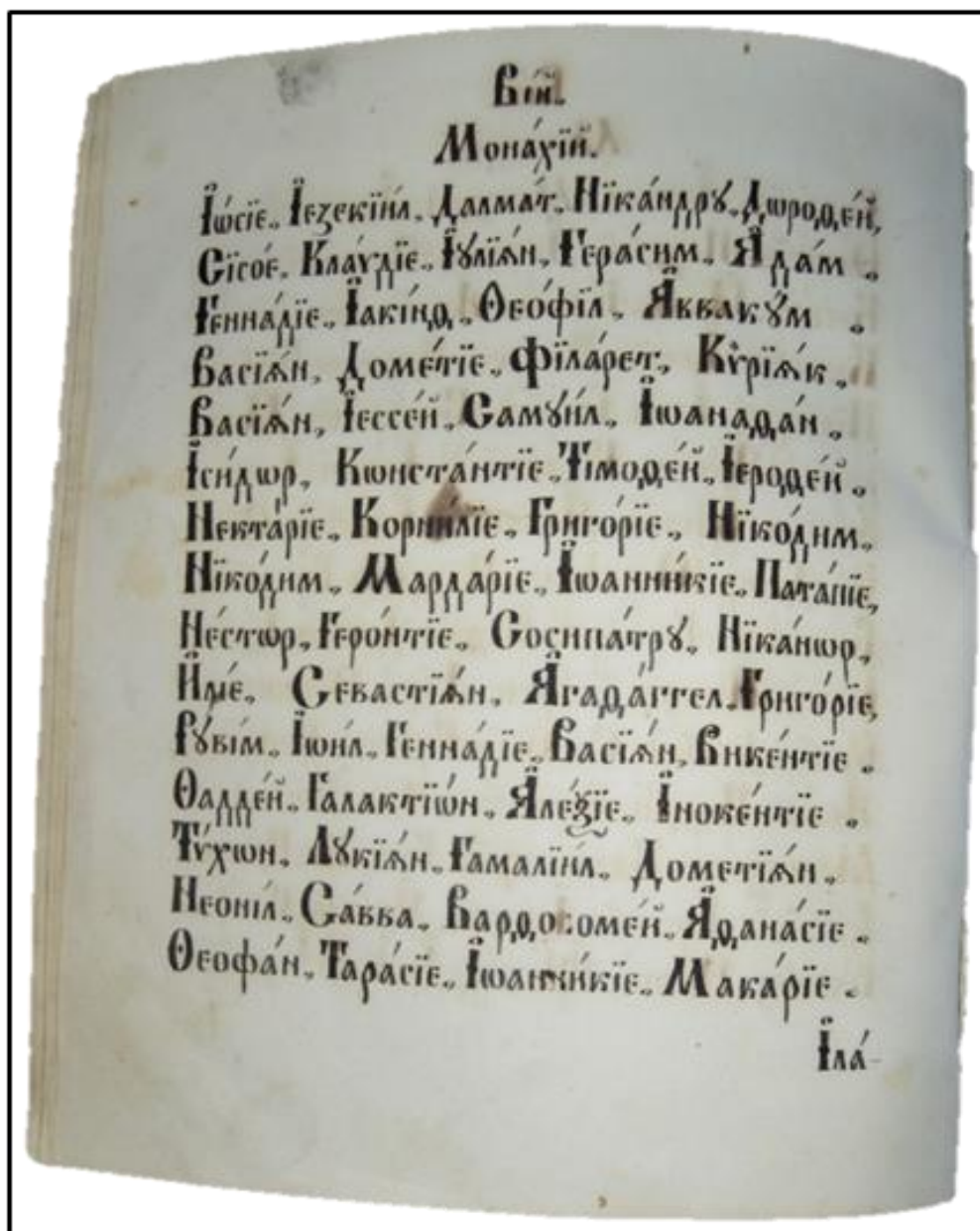

Fig. 11. Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 9°.

Внѣ

Монахѣи

Іларіє. Келсіє. Аркадіє. Манасі. Гаврііл.
Внталіє. Єліссей. Іларіѡн. Сѡзонт. Бар-
санѡфіє. Касіан. Вниєнтіє. Гедѡн. Вале-
ріан. Іоаннікіє. Діонѹсіє. Нектаріє. Ме-
родіє. Іларіє. Іракліє. Уприхіє. Θεοδοсіє.
Іуст. Θεοφάν. Мнсан. Харітѡн. Ісідѡр.
Каллинік. Барсанѡфіє. Ілукеріє. Вонифатіє.
Барлаам. Іѡнл. Іоаннікіє. Макаріє. Ол-
ласіє. Вонифатіє. Гервасіє. Аѡгентіє. Бе-
недикт. Досодей. Евстратіє. Евгеніє.
Мардаріє. Орест. Іздїл. Принарх. Діонѹ-
сіє. Оаддїє. Геронтіє. Ісидѡр. Іларіѡн.
Макаріє. Парденіє. Діѡнісіє. Нектаріє.
Ілукеріє. Іѡсиф. Ігнатіє. Якакіє. Минл.
Кѡзма. Ілукеріє. Аристарх. Кѡнстантіє.

Ге-

Fig. 12. Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 10^r.

Він.

Монахій.

Гедѣѡнъ, Бѣкѣнтіѣ, Герасіѣмъ, Каллинікѣ, Ошма,
Геласіѣ, Исѣхіѣ, Гервасіѣ, Манѣилъ, Теофілъ,
Алѣксѣѣ, Теофілъ, Дометіѣанъ, Виссаріѡнъ,
Діѡнісіѣ, Савватіѣ, Дометіѣанъ, Киріллъ,
Кесаріѣ, Ісидѡръ, Келсіѣ, Геѡргіѣ, Григоріѣ,
Киріллъ, Спѣрѣдѡнъ, Макаріѣ, Іларіѣ,
Геласіѣ, Манѣилъ, Теофѣлактъ, Геннадіѣ,
Бласіѣ, Нікодіѣмъ, Сѣргіѣ, Теофанъ, Коніліѣ,
Гордіѣ, Минна, Бавѣла, Серафимъ, Да
ніилъ, Уакіѣ, Геласіѣ, Каллистратъ, Кѡстѣантіѣ,
1846: Інокѣнтіѣ, Бонифатіѣ, Стефанъ, Манѣилъ,
Барсанѣфіѣ, Гедѣѡнъ, Уакіѣ, Гедѣѡнъ,
Іларіѡнъ, Гервасіѣ, Лазаръ, Іѡнаданъ, Даніилъ,
1847: Артеміѣ, Мазимъ, Мінна, Дѡродеѣ,
Нифонтъ, Силѣанъ, Нікіфоръ, Мамантъ,
Барѣхъ,

Fi

g. 13. Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 10^v.

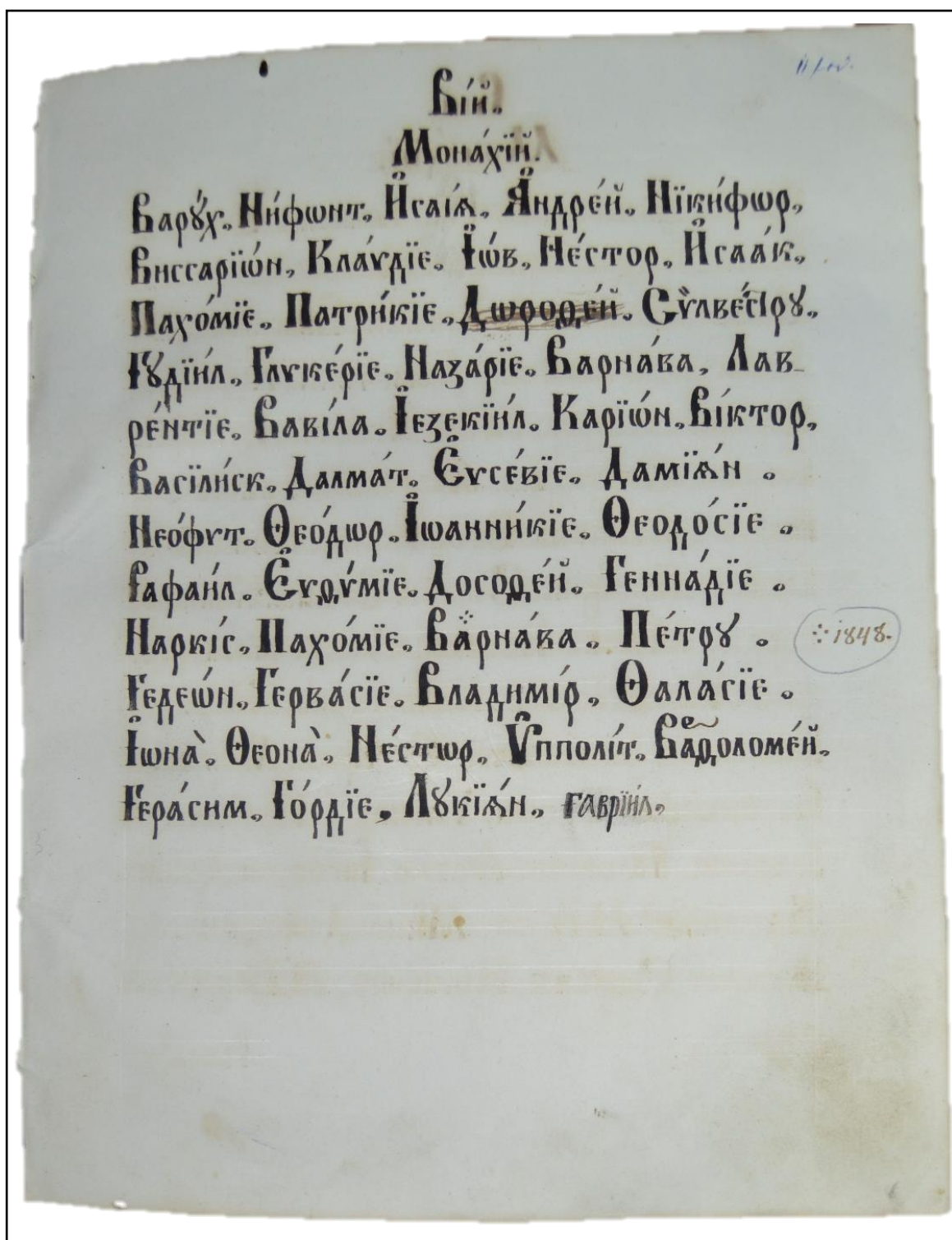

Fig. 14. Poménnicul părinților sfântului lăcașului acestuia, Biblioteca Mănăstirii Neamț, Ms. nr. 240, fila 11^r.

**BIOGRAFII ȘI MOMENTE DIN VIAȚA UNOR
PERSONALITĂȚI**

**BIOGRAPHIES AND MOMENTS FROM THE LIFE
OF SOME PERSONALITIES**

**BIOGRAPHIES ET MOMENTS DANS LA VIE DE
CERTAINES PERSONNALITÉS**

PAUL PĂLTĂNEA- ISTORICUL ORAȘULUI GALAȚI

*

PAUL PĂLTĂNEA- THE HISTORIAN OF THE CITY OF GALAȚI

*

PAUL PĂLTĂNEA -L'HISTORIQUE DE LA VILLE DE GALAȚI

Marian Laurențiu SANDU¹

Rezumat: Articolul nostru prezintă biografia domnului Paul Păltănea, considerat cel mai mare istoric al orașului Galați. Neobosit cercetător, muzeograf, bibliotecar, academician și mai ales istoric, el a scris numeroase articole și câteva lucrări remarcabile de istorie locală a Galațiului, împrejurimilor sale și personalităților de pe aceste meleaguri. Cea mai prestigioasă lucrare a sa este „Istoria orașului Galați de la origini până în 1918”, pentru care a primit titlul de doctor în istorie. Recunoașterea meritelor sale s-a făcut însă abia după căderea regimului comunist, deoarece până atunci activitatea lui științifică a fost frânată în mod nedrept de autoritățile comuniste ale României, datorită calității de fost deținut politic.

Cuvinte cheie: biografie, istoric, Paul Păltănea, Galați, communism

*

Abstract: This article presents the biography of Mr. Paul Păltănea, considered the greatest historian of the city of Galați. A tireless researcher, museographer, librarian, academic, and above all, historian. He wrote numerous articles and some remarkable works on the local history of Galați, its surroundings, and the personalities of these lands. His most prestigious work is "History of the city of Galați from its origins to 1918", for which he received the title of doctor in history. However, his merits were recognized only after the fall of the communist regime, because until then, his scientific activity was unfairly restricted by the communist authorities of Romania, due to his status as a former political prisoner.

Keywords: biography, historian, Paul Păltănea, Galați, communism

*

Résumé: Notre article présente la biographie de M. Paul Păltănea, considéré comme le plus grand historien de la ville de Galați. Infatigable chercheur, muséographe, bibliothécaire, universitaire et surtout historien, il a écrit de nombreux articles et quelques ouvrages marquants sur l'histoire locale de la Galatie, de ses environs et des personnalités de ces terres. Son ouvrage le plus prestigieux est "Histoire de la ville de Galați depuis ses origines jusqu'en 1918", pour lequel il a reçu le titre de docteur en histoire. Cependant, ses mérites n'ont été reconnus qu'après la chute du régime communiste, car jusque-là son activité scientifique était injustement freinée par les autorités communistes de Roumanie, en raison de son statut d'ancien prisonnier politique.

Mots clés : biographie, historien, Paul Păltănea, Galați, communisme

¹ profesor de istorie titular la Colegiul de Industrie Alimentară „Elena Doamna” din Galați, detașat în anul școlar 2022-2023 la Liceul Teoretic „Decebal” din București.

E-mail laurentiusvlahus2@yahoo.com

Anul acesta, la 25 ianuarie s-au împlinit 15 ani de la trecerea la cele veșnice a „patriarhului culturii gălățene”, domnul Paul Păltănea. El este considerat cel mai mare istoric al orașului Galați. Om de înaltă statură științifică – academician, remarcabil cercetător, autor de lucrări științifice, doctor în istorie, premiat al Academiei Române, membru al Academiei Internaționale de Genealogie de la Paris² - el a rămas în inimile celor care l-au cunoscut și ca un personaj fabulos ce putea vorbi ore în șir despre orice subiect având farmecul povestitorului cult, umorul unui intelectual adevărat și generozitatea omului nobil³.

S-a născut la București, pe data de 25 iunie 1924 într-o familie modestă⁴ care în anul 1926 s-a stabilit în Galați. Între anii 1931-1935 a urmat cursurile primare la Școala Nr. 1 din Galați (astăzi Mănăstirea „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”) sub îndrumarea directorului Constantin Popovici, un foarte bun învățător. Și-a continuat apoi educația, tot la Galați, frecventând în perioada 1935-1943 Liceul „Vasile Alecsandri”. Aici a fost impresionat de erudiția pe care o manifestau majoritatea profesorilor, marcându-l mai ales personalitatea directorului Ion Tohăneanu care a ajutat să crească în sufletul său convingerea că trebuie să devină profesor (de istorie)⁵.

În 1943 a fost admis la specializarea Istorie a Facultății de Litere și Filozofie din cadrul Universității București. Facultatea din București era la vremea aceea un forum al istoriografiei românești neegalat de Facultățile din Cluj sau Iași. Acest lucru se datora în principal calității corpului profesoral format din: Nicolae Bănescu - Bizantinologie; Gheorghe I. Brătianu - Istoria Universală; Constantin C. Giurescu – Istoria Românilor; Ion Hudiță – Istoria Diplomatiei; Ion Nestor – Arheologie Preistorică; Victor Papacostea – Istoria Popoarelor Balcanice (cu privire specială la românii din sudul Dunării); Theofil Sauciuc-Săveanu – Istoria Antică și I.D. Ștefănescu – Istoria Artelor. Dintre ei și-au pus pecetea asupra formării domnului Paul Păltănea ca temeinic cercetător în ale istoriei mai ales Constantin C. Giurescu, de la care a câștigat interesul pentru document, pentru căutarea lui prin arhive și Gheorghe I. Brătianu de la care a învățat exercițiul sintezei⁶.

Student fiind a trăit frământările „breslei” sale generate de dramaticele momente prin care trecea România. Astfel, în primul an universitar participă la manifestația studențească de amploare desfășurată la București în martie 1944 pentru susținerea mareșalului Ion Antonescu prin lozinca „ Luptăm în Răsărit ca să recâștigăm Ardealul”⁷. Apoi i-a parte la manifestațiile din 8 noiembrie 1945 și 10 mai

²https://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83lt%C4%83nea (25.04.2023)

³ Valentina Oneț, *Cu emoție, despre Domnul Păltănea, bibliotecarul exemplar...*, în *Dunărea de Jos*, Nr. 73, martie 2008, p. 8

⁴ Dan Râpă, *Istoricul Paul Păltănea, la 70 de ani!*, în *Danubius XVII*, Muzeul Județean de Istorie Galați, Galați, 1997, p. 219

⁵ Toader Buculei, *op. cit.*, pp. 236-237; Ghiță Nazare, *Coloanele spirituale ale Cetății: dialoguri*, Editura Școala Gălățeană, Galați, 2010, p. 231

⁶ Toader Buculei, *op. cit.*, p. 237-238

⁷ Paul Păltănea, *op. cit.*, în *Viața Liberă din Galați*, nr. 2888, 31 mai 1999, p. 4

1946 organizate⁸ pentru omagierea regelui Mihai, devenit un simbol al luptei anticomuniste⁹.

Cursurile Facultății le finalizează în 1947¹⁰ și confruntat cu situația materială precară a familiei se angajează ca profesor suplinitor¹¹ la Gimnaziul Unic din comuna Barcea, județul Galați. A lucrat doar câteva luni întrucât pe data de 17 mai 1948 a fost arestat. Arestarea s-a făcut pe baza unei delațiuni mai vechi, din 1945, în care se spunea neadevărul că studentul Paul Păltănea „a făcut parte din Frățiile de Cruce și este înscris în Partidul Național Țărănesc-Maniu”¹².

De la Siguranță, care se găsea pe Strada Eroilor, nr. 5, din Galați, Paul Păltănea a fost dus, o dată cu lăsarea nopții la Penitenciar. Izolat într-o celulă vreme de două săptămâni el a avut de înfruntat sălbăticia unei puzderii de ploșnițe ce nu putea fi învinsă¹³. Într-o noapte de iulie a cunoscut prima și singura anchetă de la Galați, desfășurată în prezența comandantului închisorii, Petre Goiciu. Cu toate că încă de pe atunci Goiciu și-a arătat bestialele lui înclinări spre schingiuire Paul Păltănea nu a putut da nici o indicație despre lozincile legionare scrise pe zidurile Liceului „Vasile Alecsandri” în toamna anului 1942, astfel încât, la începutul lui septembrie 1948 a fost inclus într-un grup de circa 20 de persoane, cărora nu li s-a putut înscena proces, fiind transferate la Aiud¹⁴.

În Penitenciarul Aiud este ajutat să se „gospodărească” de un alt gălățean, Zamfir Șutoiu, deținut legionar mai vechi, din 1942, cu care s-a împrietenit și care i-a dăruit exemplar al Bibliei. A fost deținut în acest penitenciar până în decembrie 1948 când este transferat în penitenciarul de la Ocnele Mari, din județul Râmnicu Vâlcea¹⁵.

Regimul de la Penitenciarul Ocnele Mari era destul de drastic. Celula în care a fost cazat era supraaglomerată datorită celor aproximativ 90 de deținuți, iar iarna neîncălzită. Din anul 1949 deținuții s-au confruntat cu o puternică înfometare, completată cu suspendarea pachetelor și reducerea timpului de plimbare.¹⁶ Aceste neajunsuri au fost înfruntate printr-o cufundarea în religia creștină. Deținuții se rugau dimineața, la prânz și seara, participând în grupuri restrânse chiar și la slujbele făcute în celulă de preoți. Spiritul deținuților era întărit și prin cursurile și conferințele din

⁸ În organizarea manifestațiilor menționate s-a evidențiat colegul său Cicerone Ionițoiu, unul din liderii tineretului din Partidul Național Țărănesc

⁹ Toader Buculei, *op. cit.*, p. 238; Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 4; Cicerone Ionițoiu, *Cartea de aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, vol. II, Tipărit la Hrisovul S.A., 1996/1997, p. 255

¹⁰ Cristian Dragoș Căldăraru, *Prof. Paul Păltănea (25 iunie 1924-25 ianuarie 2008)*, în *Dunărea de Jos*, Nr. 73, martie 2008, p. 3

¹¹ Dan Râpă, *op. cit.*, p. 219

¹² Toader Buculei, *op. cit.*, p. 238-239; Ghiță Nazare, *op. cit.*, p. 231

¹³ Paul Păltănea, *op. cit.*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 2888, 31 mai 1999, p. 4

¹⁴ Toader Buculei, *op. cit.*, p. 239

¹⁵ Paul Păltănea, *op. cit.*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 2944, 4 august 1999, p. 6; Daniel Giosan, *op. cit.*, în *Monitorul de Galați*, nr. 100 (2125), 30 aprilie-1 mai 2005, p. 3

¹⁶ Toader Buculei, *op. cit.*, p. 239

celulă, prin care își împărtășeau cunoștințele unii altora. Astfel consideră domnul Paul Păltănea că și-a făcut adevărata practică pedagogică învățând „din multa rostire despre istoria noastră națională și corelările ei cu universul european”, secretul stăpânirii de sine și unele taine ale oratoriei¹⁷.

Datorită ministrului de Interne Teoharie Georgescu care a dispus crearea unor „unități de muncă” pentru reeducarea „elementelor dușmănoase” Paul Păltănea și alți deținuți au primit în octombrie 1950 o pedeapsă administrativă de 2 ani, fiind apoi transferat în Colonia de la Capul Midia de la Canalul Dunăre- Marea Neagră. Aici l-a întâlnit în anul 1951 pe fostul secretar al lui Iuliu Maniu, Corneliu Coposu.¹⁸

Munca de pe șantierul Canalului era deosebit de grea, iar hrana insuficientă pentru efortul cerut: „ Am început munca silnică în condiții peste măsură de aspre. De la colonie și până la șantier, câțiva zeci de kilometri, eram duși cu mașini basculante. Înghețam bine și vântul, care nu contenea, trecea năvalnic printre zdrențele noastre, înfășurându-ne scheletul cu straie de gheață. Munca începea la 6 dimineața – o trompetă a unui ȋigan de la <<chiaburi>> ne trezea la ora 5 – și dura 12 ore, până la 6 (18) seara, cu o pauză de o oră, pentru a primi ceea ce administrația lagărului numea mâncarea noastră zilnică de prânz, niște lături de fapt.”¹⁹ Din cauza acestor condiții inumane a ajuns treptat să nu mai îndeplinească nici jumătate de normă ceea ce a determinat mutarea lui în cariera de piatră de la Luminița. Din păcate și aici norma era de nerealizat²⁰. Din această cauză administrația lagărului a redus rația de hrană a deținuților, care primeam doar felul unu ce era mai mult o zeamă. Neobținându-se creșterea producției prin această măsură s-a trecut la oprirea deținuților care nu-și făceau norma în șantier cu turele următoare de lucru, până la îndeplinirea normei.

Prima detenție s-a sfârșit pe 31 decembrie 1952, când a fost eliberat²¹.

Proscris politic Paul Păltănea nu a fost reprimat în învățământ reușind să se angajeze abia după șase luni ca planificator la o cooperativă de frizeri. Transferat după câteva luni în aparatul administrativ al unei cooperații meșteșugărești a avut de suportat șicanele unor muncitori evrei care i-au înscenat tot felul de reclamații. A lucrat acolo până pe 30 martie 1957, când a fost demis sub motivul că era profesor. Rămas șomer s-a pregătit pentru Examenul de Stat din vară întrucât la susținerea Licenței în 1947 picase examenul de istorie antică. Obține diploma de stat și este repartizat, în toamna anului 1957, prin dispozițiile Securității, în Dobrogea la Școala Generală din comuna Văcăreni (Județul Tulcea).

La 17 aprilie 1959 este arestat din nou, sub motivul că ar fi dorit să creeze un „grup legionar contrarevoluționar” împreună cu alți doi prieteni, ce fuseseră arestați

¹⁷ *Ibidem*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 2972, 6 septembrie 1999, p. 4

¹⁸ *Ibidem*, p. 239; Paul Păltănea, *op.cit.*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 2983, 18-19 septembrie 1999, p. 4; http://ro.wikipedia.org/wiki/Corneliu_Coposu (23. 08. 2010)

¹⁹ Paul Păltănea, *op. cit.*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 2995, 2-3 octombrie 1999, p. 4

²⁰ *Ibidem*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 3014, 25 octombrie 1999, p. 4

²¹ *Ibidem*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 3053, 9 decembrie 1999, p. 4

anterior. Deținut la penitenciarul Galați a fost condamnat la 18 ani de muncă silnică. Recursul făcut de mama și soția sa a fost respins în septembrie 1959²².

Este trimis iarăși în Penitenciarul de la Aiud unde regimul era acum deosebit de sever: „De la deșteptare – ora 5, 00 dimineața – și până la stingere – ora 21, 00 – (lumina electrică nu se stingeă însă pe timpul nopții) trebuia să stăm la marginea patului. Nu ne era îngăduit să ne rezemăm de perete. Dacă eram surprinși într-o asemenea poziție, care ne oferea câteva clipe de odihnă, eram pedepsiți cu multe zile la <<neagra>>, o celulă fără lumină, unde stăteai pe dușumeaua goală și cu rația de hrană înjumătățită. Chiar cu acest risc, ne odihneam pe rând, sub supravegherea unuia dintre confrăți, ce semnală apropierea gardianului care ne spiona mereu printr-un vizor. Știind că le ascultăm trecerea pe balustrada etajului udată de două-trei ori pe zi, ca să nu mai scârțâie, își încălțau cizmele cu niște sandale de pâslă, pe care le-am botezat <<pisici>>.”²³ Bineînțeles foamea era și ea nelipsită²⁴.

Deținuții se întăreau sufletește, prin intermediul Codului Morse, trăind pe cât se putea o viață creștină. Astfel preoții făceau Sfânta Liturghie de sărbători folosind pentru comunicare țevile sau pereții închisorii. Viața creștin ortodoxă pe care a aflat-o Paul Păltănea la Aiud beneficia de prezența unor mari duhovnici precum „profesorul teolog Dumitru Stăniloae, arhimandriții Benedict Ghiuș și Sofian Boghiu, protosinghelul Arsenie Papacioc, monahul Bartolomeu Anania, ca și de dragostea creștină a unor mireni, legionari, Traian Trifan, Valeriu Gafencu, Ion Ianolide, Virgil Maxim, Marin Naidim și mulți alții”²⁵. Neuitate au rămas în sufletul său și peste ani Sfintele Sărbători ale Crăciunului și Paștilor când deținuții din tot celularul, înfruntând prigoana gardienilor, cântau „Colinde” și respectiv „Hristos a Înviat!”²⁶ Internat la infirmeria Penitenciarului în a doua jumătate a anului 1961 a aflat acolo pe monahul scriitor Valeriu Anania și istoricul Dan Amedeu Lăzărescu. Din nefericire, în urma declanșării procesului de reeducare la Aiud, sub coordonarea colonelului Gheorghe Crăciun, nu mai puțin feroce decât Goiciu, Paul Păltănea s-a numărat, cum însuși mărturisește, „în marea ceată a celor învinși de greul strânsorii psihice”, fiind o vreme secretar al „clubului” (pentru reeducare) de la infirmerie. A ieșit totuși din închisoare, la 29 iulie 1964, mai chibzuit și cu convingerea că suferința pentru un crezământ te înalță și nu te doboară²⁷.

Reușește să se angajeze abia în aprilie 1965 ca restaurator la Muzeul Județean de de Istorie din Galați, unde va ajunge apoi muzeograf medievist și modernist²⁸. În 1966 i se publică primul articol („ Un teatru de operă italiană la Galați, între anii

²² *Ibidem*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 3065, 23 decembrie 1999, p. 4; Toader Buculei, *op. cit.*, p. 240

²³ *Ibidem*, p. 4

²⁴ Toader Buculei, *op. cit.*, p. 240

²⁵ Paul Păltănea, *op. cit.*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 3073, 6 ianuarie 2000, p. 4

²⁶ *Ibidem*, p. 4; Daniel Giosan, *op. cit.*, nr. 100 (2125), 30 aprilie-1 mai 2005, p. 3

²⁷ Paul Păltănea, *op. cit.*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 3169, 27 aprilie 2000, p. 4; Toader Buculei, *op. cit.*, p. 240

²⁸ Dan Râpă, *op. cit.*, p. 220

1853-1857) în revista „Studii și cercetări de istoria artei” – seria „Teatru, Muzică, Cinematografie”. Colaborează ulterior și la alte reviste precum: Danubius, Revista Muzeelor, Magazin Istoric, Manuscriptum, Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol din Iași ș.a.²⁹.

Trecutul său politic nu este uitat și în 1971 Secția de propagandă îi întrerupe colaborarea la Danubius (Revista Muzeului Județean de Istorie din Galați) timp de un deceniu³⁰. Dăruirea cu care se implică în activitatea științifică și de documentare istorică îi asigură însă un contrafort moral eficient în fața marginalizării pe criteriu politic³¹. Astfel, profitând de deplasările la București și Iași, pentru temele de plan ale Muzeului, Paul Păltănea lucrează câte 11 ore pe zi studiind documente inedite din arhive sau citind din „fondul S” (secret) al Bibliotecii Academiei³². De asemenea a achiziționat pentru Muzeu un important număr de obiecte care au aparținut unor vechi familii românești sau oamenilor politici ai României moderne: Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu și Costache Conachi³³.

Sub coordonarea profesorului Constantin C. Giurescu el își susține în anul 1973 teza de doctorat intitulată „Istoria orașului Galați de la origini până în 1918”³⁴. Deși opera avea o valoare monumentală vorbind despre calitatea profesională a autorului ei Securitatea îl consideră un „pericol social” și Păltănea este nevoit să treacă pe la Oficiul Forțelor de Muncă în căutare de serviciu. Intervențiile binevoitoare ale academicienilor Constantin C. Giurescu și Mircea Petrescu-Dâmbovița, cărora li s-au alăturat și unii colegi de la Institutul de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol – Iași, au permis, în cele din urmă, transferarea lui la Biblioteca „V. A. Urechia”³⁵.

Ca bibliotecar a muncit din 1976 până în 1990, când a ieșit la pensie³⁶. Activitatea lui la Biblioteca „V. A. Urechia” a fost foarte rodnică. Paul Păltănea a explorat fondul de cercetare al Bibliotecii³⁷ elaborând cu profesionalism și migală: Catalogul manuscriselor și scrisorilor din Biblioteca „V. A. Urechia” (cuprinzând 1435 de manuscrise și scrisori autografe donate de V.A. Urechia reprezentând corespondența sa cu personalități culturale europene) publicat în 1979, Catalogul Cărții românești tipărită între anii 1831-1865 (cuprinzând 1303 titluri descrise bibliografic) editat în 1983³⁸ și Repertoriul documentelor istorice referitoare la județul Galați, 1430-1650,

²⁹ Marian Ghiță, *Despre „fărăme din Iisus” sau „jerița creatoare”*. Profesorului Paul Păltănea la ceas aniversar, în *Dominus*, An 5, nr. 53, iunie, 2004, p. 12

³⁰ Toader Buculei, *op. cit.*, pp. 243-244

³¹ Dan Râpă, *op. cit.*, p. 221

³² Toader Buculei, *op. cit.*, p. 243

³³ Dan Râpă, *op. cit.*, pp. 221- 222

³⁴ Cristian Dragoș Căldăraru, *op.cit.*, în *Dunărea de Jos*, Nr. 73, martie 2008, p. 3

³⁵ Dan Râpă, *op. cit.*, p. 221; Paul Păltănea, *op.cit.*, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 3169, 27 aprilie 2000, p. 4

³⁶ Toader Buculei, *op. cit.*, p. 236

³⁷ Letiția Buruiană, *Paul Păltănea – o strânsură de lumină pe meleaguri gălățene* - , în *Axis Libri*, nr. 2, martie 2009, p. 56

³⁸ Valentina Oneț, *op.cit.*, în *Dunărea de Jos*, Nr. 73, martie 2008, p. 6

aflat în manuscris la Biblioteca „V. A. Urechia”³⁹. Iubind cartea veche românească și străină a mai contribuit la: Catalogul de Carte străină veche: 1472-1700 și la Catalogul de Carte românească veche: 1508-1830⁴⁰.

Debutul editorial îl face cu lucrarea *Viața lui Costache Negri* publicată în 1985 și reeditată în 2006⁴¹. Apogeul afirmării sale culturale (însoțit de mult așteptata recunoaștere deplină a meritelor) este cunoscut de domnul Paul Păltănea abia după căderea regimului comunist din țara noastră prin revoluția din decembrie 1989. La 7 ianuarie 1992 i se confirmă titlul de doctor în istorie obținut pe baza prestației avute la examenul din 1973⁴². Lucrarea sa de doctorat „Istoria orașului Galați de la origini până în 1918” vede lumina tiparului sub forma a două volume apărute în anii 1994-1995 și reeditate postum în 2009 și considerată una dintre cele mai bune monografii scrise în România⁴³.

În anii 2001 și 2004 publică alte două cărți: „Neamul logofătului Costache Conachi” și „Peceti Stefăniene”⁴⁴. Acestea li se adaugă cele peste 250 de studii și materiale de istorie publicate de-a lungul vremii⁴⁵ în diverse publicații locale sau naționale.

Toate lucrările sale dovedesc o mare erudiție, urmare a unei pasionate munci de cercetare, făcută cu dragostea unui adevărat cărturar. Deosebit de grăitoare sunt în acest sens cuvintele unui amic de-al său profesorul tecucian Ionel Necula: „Paul Păltănea a fost (rostesc cu mare durere acest perfect comun) o veritabilă conștiință istorică interesat în permanență de certificarea fiecărei afirmații prin indicarea desfășurată a surselor, a izvoarelor, a dovezilor.”⁴⁶ „Pe unde a trecut trăsura lui Paul Păltănea n-au mai rămas resturi sau rămășițe neatruse-n cercetare ... Istoricul n-a lăsat nimic, din ceea ce se cunoștea la acea dată, nevalorificat și neintrodus în operă”⁴⁷. „Era un spirit enciclopedic și un bibliofil rafinat, extrem de bine informat în probleme de carte și de manuscrise. Mă fascina prin ținuta lui maiestooasă, verticală, prin vitalitatea lui genială și prin lumina pe care o răspândea în jurul lui – o lumină glazurată și fluidică izvorâtă din taințele arderilor interioare. Era de ajuns să aduci în discuție un subiect de istorie și el îți întocmea imediat o bibliografie minimală”⁴⁸. Iată

³⁹ Toader Buculei, *op. cit.*, p. 236; <http://www.bvau.ro/publ.htm> (25.08.2010)

⁴⁰ Valentina Oneț, *op.cit.*, în *Dunărea de Jos*, Nr. 73, martie 2008, p. 8

⁴¹ Marian Ghiță, *op.cit.*, în *Dominus*, An 5, nr. 53, iunie, 2004, p. 12; Ghiță Nazare, *op. cit.*, p.232

⁴² Toader Buculei, *op. cit.*, p. 236; Dan Râpă, *op. cit.*, p. 221

⁴³ <https://www.viata-libera.ro/diaspora/37735-viata-libera-galati-galateni-care-au-uimit-lumea-paul-paltanea> (25.04.2023)

⁴⁴ http://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83lt%C4%83nea (25.04.2023)

⁴⁵ Cristian Dragoș Căldăraru, *op.cit.*, în *Dunărea de Jos*, Nr. 73, martie 2008, p. 3

⁴⁶ Ionel Necula, Paul Păltănea, un depozitar de istorie rezolubilă (II), în *Dunărea de Jos*, Nr. 96, februarie 2010, p. 47

⁴⁷ *Ibidem* (I), în *Dunărea de Jos*, Nr. 95, ianuarie 2010, p. 46

⁴⁸ *Ibidem* (II), în *Dunărea de Jos*, Nr. 96, februarie 2010, p. 47

de ce i s-au acordat premiul „Ion Nistor” al Fundației Culturale „Magazin Istoric”, premiul „A D Xenopol”⁴⁹ al Academiei Române și a primit calitatea de membru al Academiei Internaționale de Genealogie de la Paris⁵⁰. Trebuie precizat și faptul că Paul Păltănea a continuat și după pensionare să frecventeze Biblioteca „V. A. Urechia” și Arhivele Statului⁵¹, găsind acolo „întotdeauna refugiul împotriva îmbătrânirii și uitării, dar și o vizibilă forță tinerească, o eternă neliniște creatoare...”⁵² Nu a uitat anii de detenție implicându-se în ridicarea monumentului de la Cimitirul „Eternitatea” (vezi anexa IV), sfințit la 14 iunie 1998 și consacrat gălățenilor care s-au jertfit ori au suferit în rezistența anticomunistă⁵³. Iar în perioada mai 1999 – aprilie 2000 își va publica „memoriile” de detenție sub forma unui foileton numit „Ferestre deschise la un deceniu de temniță comunistă” apărut periodic în ziarul *Viața Liberă* din Galați prin bunăvoința directorului acestuia, domnul Radu Macovei⁵⁴. Bucurându-se de încrederea foștilor deținuți politici gălățeni Paul Păltănea a fost ales în februarie 2000 președinte al A.F.D.P.R., filiala Galați⁵⁵.

Reținut în casă din cauza unei boli în ultimul timp al vieții Paul Păltănea nu a renunțat la studiu lucrând la biroul său acoperit de cărți și documente până în ceasul morții⁵⁶. Și pe 25 ianuarie 2008, la 84 de ani, a trecut în veșnicie cel care știa ca nimeni altul istoria familiilor gălățene, a clădirilor, străzilor și monumentelor din Galați⁵⁷.

Ca apreciere și recunoaștere a meritelor sale gălățenii au dat numele său Muzeului de Istorie din Galați, Filialei numărul 2 a Bibliotecii V.A. Urechia, din Galați, unei săli de la sediul central al acestei biblioteci și unei porțiuni a străzii pe care zi de zi mergea spre bibliotecă.

⁴⁹ Marian Ghiță, op.cit., în *Dominus*, An 5, nr. 53, iunie, 2004, p. 12;

⁵⁰ Letiția Buruiană, *In memoriam Paul Păltănea* în *Viața Liberă* din Galați, nr. 5556, 1 februarie 2008, p. 9

⁵¹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83lt%C4%83nea (25.08.2010)

⁵² Constantin Ardeleanu, “Paul Păltănea la 80 de ani”, în *Dominus*, nr. 53, iunie 2004, p. 12

⁵³ Informație oferită în iulie 2010 de către domnul doctor Ion Chiriac, președintele filialei gălățene a A.F.D.P.R.

⁵⁴ Paul Păltănea, op.cit., în *Viața Liberă* din Galați, nr. 2888, 2890, 2918, 2944, 2952, 2972, 2983, 2995, 3006, 3014, 3053, 3065, 3073, 3131 și 3169.

⁵⁵ Maria Mândiță, *AFDPR Galați are o nouă conducere. Paul Păltănea a fost ales președinte*, în *Ziua de Galați-Brăila*, nr. 499, 5-6 februarie 2000, p. 4

⁵⁶ Valentina Oneț, op.cit., în *Dunărea de Jos*, Nr. 73, martie 2008, p. 8; Cristian Dragoș-Căldăraru, “Patriarhul culturii gălățene: In memoriam: Profesorul Paul Păltănea a plecat să cerceteze într-o altă dimensiune”, în *Viața Liberă* din Galați, nr. 5552, 28 ianuarie 2008, p. 3

⁵⁷ Letiția Buruiană, op.cit., în *Viața Liberă* din Galați, nr. 5556, 1 februarie 2008, p. 9

Bibliografie selectivă

Ardeleanu Constantin, *Paul Păltănea la 80 de ani*, în „Dominus”, nr. 53, iunie 2004.

Buruiană Letiția, *Paul Păltănea – o strânsură de lumină pe meleaguri gălățene* în „Axis Libri”, nr. 2, martie 2009.

Buruiană Letiția, *In memoriam Paul Păltănea* în „Viața Liberă”, Galați, nr. 5556, 1 februarie 2008.

Căldăraru Cristian Dragoș, *Patriarhul culturii gălățene: In memoriam: Profesorul Paul Păltănea a plecat să cerceteze într-o altă dimensiune*, în „Viața Liberă din Galați”, nr. 5552, 28 ianuarie 2008.

Căldăraru Cristian Dragoș, *Prof. Paul Păltănea (25 iunie 1924-25 ianuarie 2008)*, în „Dunărea de Jos”, nr. 73, martie 2008.

Ghiță Marian, *Despre „fărăme din Iisus” sau „jertfa creatoare”*. Profesorului Paul Păltănea la ceas aniversar, în „Dominus”, an 5, nr. 53, iunie, 2004.

Ionițoiu Cicerone, *Cartea de aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, vol. II, Tipărit la Hrisovul S.A., 1996/1997.

Nazare Ghiță, *Coloanele spirituale ale Cetății: dialoguri*, Editura Școala Gălățeană, Galați, 2010. Necula Ionel, *Paul Păltănea, un depozitar de istorie rezolubilă* (II), în „Dunărea de Jos”, nr. 96, februarie 2010.

Mândiță Maria, *AFDPR Galați are o nouă conducere. Paul Păltănea a fost ales președinte*, în „Ziua de Galați-Brăila”, nr. 499, 5-6 februarie 2000.

Oneț Valentina, *Cu emoție, despre Domnul Păltănea, bibliotecarul exemplar...*, în „Dunărea de Jos”, nr. 73, martie 2008.

Râpă¹ Dan, *Istoricul Paul Păltănea, la 70 de ani!*, în „Danubius” XVII, Muzeul Județian de Istorie Galați, Galați, 1997.

Viața Liberă din Galați, nr. 2888, 31 mai 1999, nr. 2944, 4 august 1999, nr. 2972, 6 septembrie 1999, nr. 2983, 18-19 septembrie 1999, nr. 2995, 2-3 octombrie 1999, nr. 3014, 25 octombrie 1999, nr. 3053, 9 decembrie 1999, nr. 3065, 23 decembrie 1999, nr. 3073, 6 ianuarie 2000, nr. 3169, 27 aprilie 2000, nr. 3169, 27 aprilie 2000, nr. 5556, 1 februarie 2008.
https://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83lt%C4%83nea (25.04.2023)

http://ro.wikipedia.org/wiki/Corneliu_Coposu (23. 08. 2010)

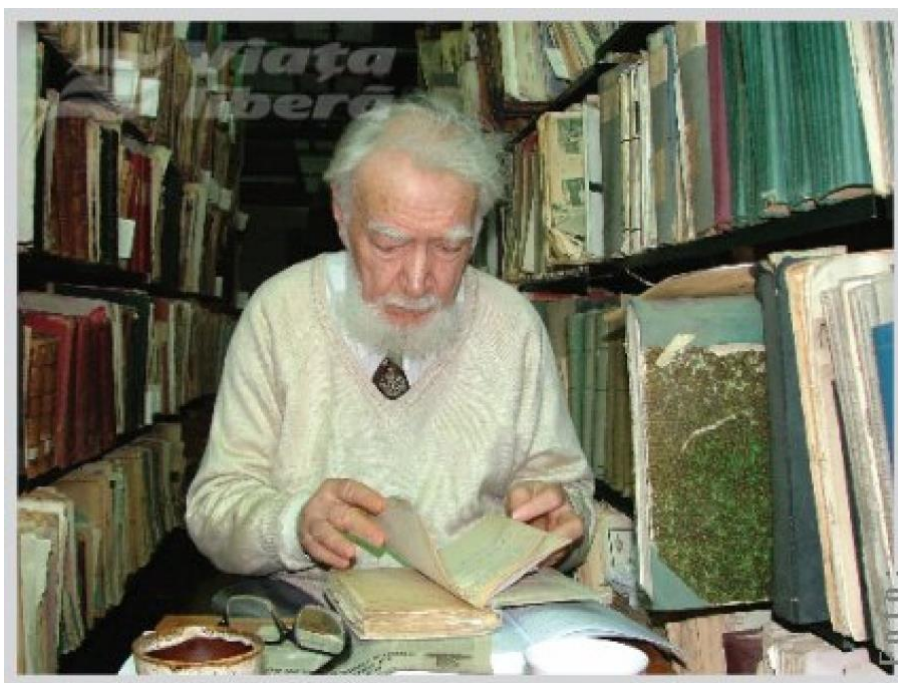
<http://www.bvau.ro/publ.htm> (25.08.2010)

<https://www.viata-libera.ro/diaspora/37735-viata-libera-galati-galateni-care-au-uimit-lumea-paul-paltanea> (25.04.2023)

http://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83lt%C4%83nea (25.04.2023)

http://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83lt%C4%83nea (25.08.2010)

ANEXĂ

Paul Păltănea „patriarhul culturii gălățene”

Imagine preluată de pe siteul <https://www.viata-libera.ro/eveniment/6869-galatiul-are-strada-paul-paltanea> (25.04.2023)

PREZENTĂRI ȘI RECENZII

PRESENTATIONS AND REVIEWS

PRÉSENTATIONS ET COMMENTAIRES

Monica DEJAN, Seriile medalistice „Les hommes illustres du siècle de Louis XIV” și „Les réformateurs de l’Église” ale gravorului Jean Dassier în colecția numismatică a Muzeului Bucovinei din Suceava, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava, 2016, 143 p., ISBN 978-606-8698-12-0

Volumul își propune să prezinte două dintre cele patru serii medalistice realizate de gravorul elvețian, digitizarea/digitalizarea „*la scară largă a numeroaselor publicații editate în Franța și Germania secolelor XVIII-XIX*” permițându-i autoarei să redacteze această lucrare, care „*altfel, evident, nu ar mai fi apărut*” (Introducere, p. 8).

Seriile medalistice, realizate în primele trei decenii ale secolului al XVIII-lea de către Jean Dassier (1676-1763), sunt în custodia colecției de numismatică a Muzeului Bucovinei din Suceava. Autoarea consideră că, „*inițial cele două serii medalistice se găseau în format complet în colecția muzeului, ulterior o serie de piese dispărând [...] lipsind tocmai portretele unor personalități deosebit de cunoscute, [de aici opinia – s. n.] nu au fost achiziționate de pe piața de antichități, ca piese disperate*” (p. 19).

În *Viața și activitatea gravorului Jean Dassier* (p. 9-18) sunt evidențiate măiestria acestuia atât în domeniul medalisticii, cât și al „*orologeriei, a decorației realizate din metal pentru diverse obiecte de lux*”, cu toate că au existat și „*personalități contemporane care nu au apreciat activitatea lui Dassier ca medalist*” (p. 17).

În seria „*Les hommes illustres du siècle de Louis XIV*” (36 de exemplare din 73), personalitățile cărora le-au fost dedicate medaliile din bronz, sunt descrise „*în ordinea cronologică a anului morții*” (p. 22), iar „*biografiile erau împărțite în cinci secțiuni, în funcție de activitatea celui omagiat: clerici, conducători militari, politicieni, profesori, literați și artiști*” (p. 23). Impedimentele tehnice au „*făcut ca varietatea de reversuri să nu fie mare, imaginea fiind schimbată în momentul în care o matriță se deteriora*”, unele medalii au avut două variante de revers (p. 26). În contrapondere, „*aversurile sunt foarte atent executate, personajele [fiind – s. n.] prezentate din profil*”, cu numeroase detalii care „*le surprind personalitatea*” (p. 27). Au fost gravate profilurile a 100 de personalități, care „*beneficiau de biografie și de un portret*” (în cuprinsul paginilor 29-33, ale lucrării supuse atenției, sunt enumerate doar cele 73 de personalități cărora le-au fost dedicate medaliile și se regăsesc în colecția amintită).

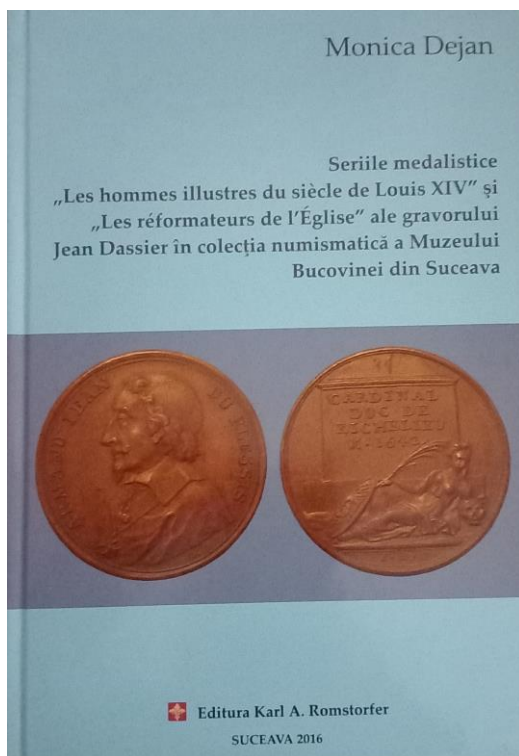
Cealaltă serie medalistică din bronz, „*Les réformateurs de l’Église*” (11 exemplare din 34) este „*dedicată personalităților care s-au remarcat în lupta pentru reformarea bisericii catolice*”, fiecare personalitate apărând „*din profil și fără legendă*” (p. 35). Analog primei serii, paginile 40-41 enumeră cele 34 de personalități cărora le-a fost consacrată seria.

Din prima serie medalistică sunt prezentate detalii pentru toate cele 36 de medalii aflate în colecție (p. 47-119), ca, de altfel și pentru cele 11 medalii din colecția

Les réformateurs (p. 122-143). Cartea conține și un rezumat în limba engleză (p. 43-45).

Într-adevăr, „*remarcabila operă a artistului elvețian* (inclusiv prin cele 45 de medalii prezente în colecția muzeului sucevean – s. n.), *poate fi înțeleasă și apreciată la adevărat ei valoare*”, rolul pasionaților de colecții medalistice (indiferent dacă sunt, sau nu, angajați ai unei instituții cu specific muzeal) fiind acela al popularizării unor astfel de valori de patrimoniu mobil, inclusiv prin editarea de lucrări specifice domeniului medalisticii universale.

Dr. Dimitrie-Ovidiu BOLDUR
Consilier superior, Direcția Județeană pentru Cultură Bacău
oboldur@yahoo.com

ABREVIERI

ABREVIATIONS

ABRÉVIATIONS

AFDPR-Asociația Foștilor Deținuți Politici din România
APA-Agenția de Presă Austriacă
ASEAN-Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est
CC al PCR-Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CCA-Clubul Central al Armatei
MAI-Ministerul Afacerilor Interne
MFA-Ministerul Forțelor Armate
MStM-Marele Stat Major
PCR- Partidul Comunist Român
RDG-Republica Democrată Germană
RFG-Republica Federală Germania
RSR-Republica Socialistă România
SUA-Statele Unite ale Americii
UE-Uniunea Europeană
URSS-Soiuz Sovietskih Soțialisticeskih Respublik-Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Lucrarea va fi redactată în format A5, cu font Times New Roman, 12, la distanța de 1; număr maxim de pagini – 10-15. Studiile vor fi însoțite de rezumat în limba engleză și cuvinte-cheie (maximum 5) și, de asemenea, de o scurtă biografie a autorului (5 rânduri).

Pentru așezarea în pagină se vor respecta următoarele cerințe: sus: 2 cm; jos: 2 cm; stânga / dreapta: 2 cm. Alineatele vor fi setate automat, la 1, 25 cm.

Titlul lucrării: bold, centrat, Times New Roman, 12 cu majuscule, urmat de un rând liber. Titlul universitar, numele și prenumele: bold, dreapta, Times New Roman, 12. Instituția de proveniență: bold, dreapta, Times New Roman, 12, urmat de un rând liber.

Rezumatul: Times New Roman, 10, italic, urmat de un rând liber (maximum 200 de cuvinte), însoțit de 5 cuvinte cheie, redactat în română, engleză și franceză.

Referințele vor fi inserate în text folosind tehnica notelor de subsol. Acestea vor fi redactate cu Times New Roman, 10, după modelul:

Alexandra Tomiță, *O istorie „glorioasă”*. *Dosarul protocronismului românesc*, București, Editura „Cartea Românească”, 2007, p. 25.

Michael Shafir, „Xenophobic Communism: The Case of Bulgaria and Romania”, în *The World Today*, vol. 45, nr. 12, 1989, pp. 208-212.

SJAN Neamț, fond *Legiunea de Jandarmi Neamț*, dosar 45/1937, f. 10.

La finalul articolului va fi inserată bibliografia.

Se pune accent pe studii care folosesc surse arhivistice.

Fotografiile sau imaginile vor fi trimise separat în extensie JPG.

Lucările se vor axa pe următoarele teme mari: *Istoria culturii române, Istorie politică și social economică, România în perioada regimului communist, Evenimente ale anului 1989 în România și în lume, Istoria Holocaustului, Biografii și momente din viața unor personalități, Arheologie și istorie veche, Arhivistică, Recenzii și prezentări de cărți.*

Materialele vor fi trimise la adresa analelvcistorie@gmail.com până la data de 25 aprilie pentru numărul din iunie și 25 octombrie pentru cel din decembrie.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

The paper will be written in A5 format, with Times New Roman font, 12, at a distance of 1; maximum number of pages - 10-15. The studies will be accompanied by a summary in English and keywords (maximum 5) and also by a short biography of the author (5 lines).

For the layout, the following requirements will be observed: top: 2 cm; bottom: 2 cm; left / right: 2 cm. The paragraphs will be set automatically at 1.25 cm.

Paper title: bold, centered, Times New Roman, 12 in capital letters, followed by a free line. University degree, name and surname: bold, right, Times New Roman, 12. Institution of origin: bold, right, Times New Roman, 12, followed by a blank line.

Summary: Times New Roman, 10, italics, followed by a free line (maximum 200 words), accompanied by 5 keywords, written in Romanian, English and French.

References will be inserted into the text using the footnote technique. These will be written with Times New Roman, 10, following the model:

Alexandra Tomiță, *A "glorious" history. The file of the Romanian protochronism*, Bucharest, „Cartea Românească” Publishing House, 2007, p. 25.

Michael Shafir, „Xenophobic Communism: The Case of Bulgaria and Romania”, în *The World Today*, vol. 45, nr. 12, 1989, pp. 208-212.

SJAN Neamț, fund of the Neamț Gendarmes Legion, file 45/1937, f. 10.

The bibliography will be inserted at the end of the article

Emphasis is placed on studies that use archival sources.

Photos or images will be sent separately in the JPG extension.

The papers will focus on the following major topics: History of Romanian culture, Political and socio-economic history, Romania during the communist regime, Events of 1989 in Romania and in the world, History of the Holocaust, Biographies and moments from the life of some personalities, Archeology and ancient history, Archiving, Reviews and book presentations.

The materials will be sent to analelvcistorie@gmail.com until April 25 for the June issue and October 25 for the December issue.

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

Le papier sera rédigé au format A5, avec la police Times New Roman, 12, à une distance de 1; nombre maximum de pages - 10-15. Les études seront accompagnées d'un résumé en anglais et de mots-clés (maximum 5) et également d'une courte biographie de l'auteur (5 lignes).

Pour la mise en page, les exigences suivantes seront respectées: haut: 2 cm; bas: 2 cm; gauche / droite: 2 cm. Les paragraphes seront réglés automatiquement à 1,25 cm.

Titre de l'article: gras, centré, Times New Roman, 12 en majuscules, suivi d'une ligne libre. Titre de l'université, nom et prénom: gras, à droite, Times New Roman, 12. Institution d'origine: gras, à droite, Times New Roman, 12, suivi d'une ligne vide.

Résumé: Times New Roman, 10, italique, suivi d'une ligne libre (maximum 200 mots), accompagné de 5 mots-clés, rédigés en roumain, anglais et français.

Les références seront insérées dans le texte en utilisant la technique des notes de bas de page. Ceux-ci seront écrits avec Times New Roman, 10, suivant le modèle:

Alexandra Tomiță, *Une histoire "glorieuse". Le dossier du protochronisme roumain*, Bucarest, Maison d'édition «Cartea Românească», 2007, p. 25.

Michael Shafir, „Communisme xénophobe: le cas de la Bulgarie et de la Roumanie”, dans „Le monde aujourd'hui”, vol. 45, no. 12, 1989, p. 208-212.

SJAN Neamț, fonds de la Légion des gendarmes Neamț, dossier 45/1937, page 10.

La bibliographie sera insérée à la fin de l'article.

L'accent est mis sur les études utilisant des sources d'archives.

Les photos ou images seront envoyées séparément en extension JPG.

Les travaux porteront sur les grands thèmes suivants: Histoire de la culture roumaine, Histoire politique et socio-économique, Roumanie sous le régime communiste, Événements de 1989 en Roumanie et dans le monde, Histoire de l'Holocauste, Biographies et moments de la vie de certaines personnalités, Archéologie et histoire ancienne, Archivage, critiques de livres et présentations.

Les documents seront envoyés à analelvcistorie@gmail.com jusqu'au 25 avril pour le numéro de juin et le 25 octobre pour le numéro de décembre.

Tipar digital realizat la Tipografia Pim
Iași, Șoseaua Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 109, 700497
Tel: 0730.086.676, 0732.430.407;
Fax: 0332.440.715
E-mail: editura@pimcopy.ro, editura.pim@gmail.com
www.pimcopy.ro